

NEEN SAKSITTEEN

Bediüzzaman
Said Nursî

Kepa Geyra Bahar Mijadana

Dr. RAMZAN BALCI

5
SERI

Bediüzzaman
Said Nursi

DR. RAMAZAN BALCI

Bediüzzaman

Said Nursi

DR. RAMAZAN BALCI

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ

Copyright © Rehber Yayınları, 2009

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör
Ali BUDAK

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-6096-30-7

Yayın Numarası
31

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gazimir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Mayıs 2009

Genel Dağıtım
Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.rehber yayinlari.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	11
KISA KRONOLOJİ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

İLK HAYATI (1878-1925)

1- Ailesi Hakkında Bilinenler	17
2- Çocukluk Günleri	18
3- Eğitimi.....	22
a) İlk Medrese Hayatı	22
b) Bediüzzaman Unvânını Alması	29
c) Ders Kitapları	31
4- Gençlik Günleri.....	34
a) Cizre Seyahati.....	34
b) Bitlis'te Aldığı Son Ders	37
5- Van Hayatı.....	39
a) Van'daki Eğitim Faaliyetleri	41
b) Yeni Bir İnkılap.....	43
6- Bediüzzaman'ın İstanbul'da İlk Günleri.....	45
a) Şekerci Han'ında Harika İlân	48
b) İki Mektebi Musibetin Birincisi.....	50
c) Meşrutiyet Günlerinde Bediüzzaman	53
d) 31 Mart Olayı	55
e) İstanbul'a Vedânâme	58
7- Bediüzzaman'ın Van'a Geri Dönüşü.....	59
8- Şam Seyahati	62

9) İkinci İstanbul Seyahati.....	63
Medresetü'z-Zehra'nın İlk Temeli.....	65
10) I. Cihan Harbinde Bediüzzaman.....	66
a) Doğu Cephesindeki Faaliyetleri.....	66
b) Harp Esnâsında Yaralanıp Esir Düşmesi	70
c) Kosturma'da Esaret Hayatı.....	72
d) Esarettten Kurtuluşu.....	76
11- Esaret Dönüşü İstanbul Hayatı	78
a) İlk Eserlerinin Neşri	79
b) Eski Said'den Yeni Said'e Geçiş Günleri.....	81
c) İstikbal İslâm'ın Olacak.....	85
d) İstanbul'un İşgali ve Hutuvât-ı Sitte.....	89
e) Eski Said Döneminin Değerlendirilmesi.....	90
12- TBMM'in Ankara Daveti	94
13- Bediüzzaman'ın Ankara'dan Van'a Dönüşü	98

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ SAİD (1925-1949)

BARLA HAYATI (1925-1934).....	103
1- Şark İsyanı ve Bediüzzaman'ın İstanbul'a Getirilmesi.....	103
a) Şark İsyanından Önceki Yıllar	103
Piranlı Şeyh Said İsyanı.....	104
b) Bediüzzaman'ın İstanbul'a Getirilmesi.....	107
c) İstanbul'dan Burdur'a Nakli	108
2- Bediüzzaman'ın Barla'ya Getirilişi	110
a) Bediüzzaman'ın Etrafındaki İlk Halka.....	112
Sıddık Süleyman	113
b) Barla'da Günlük Hayatı.....	113
c) Risâle-i Nur'un Te'lifi ve Neşri.....	116
3- Barla'da Telif Edilen Nur Risâleleri	118
4- Risâle-i Nur Mesleğinin Esasları	119
a) Risâle-i Nur Eserlerinin Keşfettiği Tılsımlar	119
b) Risâle-i Nur'un Telifinde Görülen İlahî Yardımlar	120

c) Risâle-i Nur'a Talebe Olmak	121
d) İbâdet Esasları	122
Sünnet-i Seniyyeye Uymak	122
Haramlardan Kaçmak	123
Kâinâta Kur'ân Gözüyle Bakmak.....	123
Acz, Fakr, Şefkat ve Tefekkür Yoluna Girmek.....	123
5- Barla'da Geçen Son Günler	123
6- Bediüzzaman'ın Isparta'ya Nakli.....	124
Kur'ân Etrafında Sarsılmaz Bir Cemaatın Teşekkülü.....	125
7- Eskişehir Hapsi (1935)	126
a) Mahkeme Safahatı.....	129
b) Eskişehir Hapsi Hatıraları.....	132
c) Ben Kur'ân'ın Elmas ve Mücevherat Dükkânının Dellâlıyım ..	133
Bediüzzaman'ın Eskişehir'den Kastamonu'ya Sürgün Edilmesi	134
KASTAMONU HAYATI (1936 - 1943)	135
1- Kastamonu'da Risâle-i Nur Hizmeti	138
2- Kastamonu Günleri	139
a) Bediüzzaman'a 100 Yıl Öteden Gelen Cübbe	139
b) Bediüzzaman'ın Zehirlenmesi	141
c) İkinci Cihan Harbi Günleri	142
DENİZLİ HAPSİ (1943)	143
1- Denizli Hapsinin Sebepleri.....	143
a) Denizli Hapishane Hayatı	146
b) Mahkeme Safhası	149
c) Denizli Mahkemesinin Beraat Kararı.....	151
BEDİÜZZAMAN'IN EMİRDAĞ'A NEFYİ (1944).....	152
1- Emirdağ Hadiseleri.....	153
a) Bediüzzaman'ın Sarığına İlişilmesi.....	153
b) Üstâdın Emirdağ'da Zehirlenmesi	155
c) Üstad Gelenlerle Ne Konuşurdu?	156
d) Mekke'de de Olsam Yine Türkiye'ye Gelirdim	157

e) Emirdağ'da Son Günler	158
2- Nur Talebelerinin Emirdağ'da Tutuklanması	160
AFYON MAHKEMESİ (1948).....	161
1- Bediüzzaman ve Talebelerinin Afyon Mahkemesi	161
a) Soruşturma ve Dava Açılma Dönemi	161
b) Bediüzzaman'ın Müdafaası	163
c) Afyon Hapsinde Mahkum Nur Talebelerinin Müdafaaları.....	166
d) Afyon Ağır Ceza Mahkemesinin Kararı.....	171
e) Afyon Hapsi Hatıraları	172
f) Afyon Hapsinden Tahliye	176

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ SAİD (1949-1960)

İKİNCİ EMİRDAĞ HAYATI	179
1- Bir Ziyaret	180
2- İstanbul Mahkemesi (1952)	181
a) Dava Konusu	181
b) Mahkeme Sonrasındaki Gelişmeler	183
c) İstanbul Hatıraları.....	184
d) Bediüzzaman'ın Patrik'le Görüşmesi	186
ISPARTA HAYATI (1952-1960)	188
1- Isparta'daki Hayatından Muhtelif Safhalar	188
a) Mahkeme Safahatı.....	188
b) Risâle-i Nurların Neşri	191
Neşirin İlk Dönemi	191
Matbaa Dönemi	192
2- Bediüzzaman'ın Isparta Döneminde Günlük Hayatı	194
a) Namaza Verdiği Önem	194
b) İbâdet Hayatı.....	200
Okuduğu Virdleri.....	205
Dersleri.....	207
Günlük Hayatı	209

İÇİNDEKİLER

Bediüzzaman, Nazarları Daima Risâle-i Nur'a Çevirirdi	211
3- Bediüzzaman'ın İdarecilere Yaptığı Uyarılar	215
BEDİÜZZAMAN'IN SEYAHATLERİ	216
1- Konya Seyahati	216
2- İstanbul ve Ankara Seyahatleri	218
3- Bediüzzaman'ın Son Seyahati	223
BEDİÜZZAMAN'IN VEFATINDAN SONRA	226
1- Yıkılmış Bir Mezarım ki!	226
2- Eddâi	228
Vasiyeti ve Terekesi	229
Tereke Tutanağı.....	231
“DUA”	233
SONUÇ.....	235
İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR.....	239

Sizler karanlık bir çağı aydınlattınız!!!
Sahipsiz dağlara sürgün edilen asrın garibini sahiplenmiş,
dağ başlarında, tarlalarda, kandilli toprak damlarda
Nur Risâlelerini
çoğaltmış, bugün çoğu unutulmuş, isim ve
resimleri kaybolmuş, şan ve şöhret nedir bilmez,
temiz Anadolu insanları....!
Ruhlarınıza binlerce fâtiha!

TAKDİM

Geçen yüzyılın Türkiye gündemini etkileyen isimleri arasında, “Bediüzzaman” isminin çok özel bir yeri vardır. O, hayatı ve eserleri ile topluma derinden nüfuz etmiş şahısların başında gelir.

Ancak kadrine layık akademik bir ilgi, Bediüzzaman hazretlerinden hep esirgenegelmıştır. Bunun çeşitli sebepleri olabilir; bazı kesimlerin ona karşı devamlı mesafeli durması, hatta reddetmesi bu sebeplerin arasında önemli bir yer tutar. Her şeye rağmen sosyolojinin, hukukun, İslâmî ilimlerin, nihayet siyaset biliminin en temel konularında düşünceler üretmiş, yaşadığı asra damgasını vurmuş bir düşünürden bu ilgi esirgenmemeliydi. Bu olgular üzerinde düşünen bir bilim adamı, bu topraklarda büyümüş, bu ülke insanına has düşünceler geliştirmiş bir âlime, bir misyona, bir akıma ilgisiz kalmamalı onu görmezlikten gelmemeliydi. Said Nursi gerçek yönleri ile tanındığında, milletimizin içinde ona uzak kalabilecek bir tek ferdin bulunmadığı gö-

rülecektir. *Kaderin bir cilvesi*, hep maksadının aksiyle it-ham edile gelmiş, hep hayalî düşmanlıklar üreten bir mekanizmanın hedefi ola gelmiştir.

Oysa o: “bana zindanlarda yer hazırlayanlara, beni mahkeme mahkeme süründürenlere, beni zehirleyenlere hakkımı helal ettim”, “dostlarım intikamımı almasınlar” diyecek kadar diğergâm ve hasbî bir gönül insanıdır!

20. yüzyılın en büyük mütefekkirlerinden birisi olan Bediüzzaman’da her gönüle girmeye namzet bir sevgi seli, her fikre mihenk olacak bir muhakeme yolu vardır. Hem de doğru ve güzel fikir, bir şahsın ya da cemaatin malı değil, belki bütün insanlığın malıdır. Hele bir de karşımızda tarihe mal olmuş bir şahsiyet ve bir külliyat varken...

Kimin himmeti milleti ise o tek başına bir millettir, der Bediüzzaman. Bu söz gereğince ‘önce milletim diyen bir şahıs, tek başına bir millettir’. İlahi kanun gereği değerli madenlerin, büyük dağlar altında saklandığı gibi, taşıdığı himmet ile tek kişilik bir millet olan yüce ruhlar çoğu kere, sessiz yığınlar arasında saklanırlar. Bu engin ve mütevâzi gönüller çoğu zaman keşfolunmadan geçer giderler...

Bu mütevâzi çalışma ile kendi şartlarında bir iman destanı yazan Anadolu insanının özverisi ile bu günlere gelmiş bir büyük davanın ve onun büyük Üstad’ının hayatına daha yakından bakma imkanı bulacağız.

Her bahçede çürük meyveler bulunur. İnsan, acz, kusur ve nisyân ile yoğrulmuştur. Kusurlar bizim, güzellikler, takdim edilen şahsa, eserine ve davasına aittir.

Gayretimiz, Allah’ın yardımı için yapılmış bir duadır.

KISA KRONOLOJİ

1878 Doğum tarihi (1873 ve 1876 yıllarında doğduğuna dair rivayetler de vardır.)

1885 Tahsile başlaması

1892 Bediüzzaman ünvanını alması

1897 Van'da ders vermeye başlaması

1907 İlk İstanbul seyahati

1909 Divan-ı harb-i örfide yargılanması

1910 Van'a geri dönmesi

1911 Şam Emeviye Câmisinde hutbe okuması

1911 Haziran, Sultan Reşat'ın maiyetinde Rumeli seyahati

1914 Kasım, Doğu Cephesinde harbe iştiraki

1916 Cephede İşarat'ül-İ'caz tefsirini yazması

1916 Mart, Ruslara esir düşerek Kosturma'ya sevk edilmesi

1918 Haziran, esaretten kurtularak İstanbul'a gelmesi

1920 İlk eserlerinin neşri

1922 Kasım, ilk meclisin daveti üzerine Ankara'ya gelmesi

- 1923 Ocak, Ankara Yeni gün matbaasında Hubab Risâlesinin neşri
- 1923 Nisan, Ankara'dan ayrılıp Van'a dönmesi
- 1925 Şubat, Erek Dağından alınarak Burdur'a nefyedilmesi
- 1926 Barla'ya nakledilmesi
- 1934 Ağustos, Barla'dan alınarak Isparta merkezine yerleştirilmesi
- 1935 Nisan, Eskişehir hapsine alınması
- 1936 Mart, Kastamonu'ya nefyi
- 1943 Eylül, Kastamonu'da tutuklanarak Ankara'ya sevki
- 1943 Ekim, Denizli mahkemesinin başlaması
- 1944 Haziran, Denizli mahkemesinden beraati ve Emirdağ'a nefyi
- 1948 Ocak, Afyon hapsine alınması
- 1949 Eylül, Afyon hapsinden tahliye ve ikinci kez Emirdağ'a nefyi
- 1950 Haziran, Ezan-ı Muhammedî'nin aslına çevrilmesi
- 1951 Aralık, Isparta'ya yerleşmesi
- 1952 Ocak - Mart, İstanbul'da Gençlik Rehberi mahkemesi
- 1953 Isparta - Eskişehir - Emirdağ arasında seferlere başlaması
- 1956 Mayıs, Afyon mahkemesinde Risâle-i Nurların beraati
- 1959 Ocak, Ankara - Konya - İstanbul seyahatlerine başlaması
- 1960 Ocak, Bediüzzaman'ın seyahatlerinden men edilmesi,
- 1960 Mart 20, son seyahati için Urfa'ya hareketi
- 1960 23 Mart, Urfa'da vefatı
- 1960 Temmuz, kabrinin gizlice meçhul bir beldeye nakledilmesi

BİRİNCİ BÖLÜM

İLK HAYATI
(1878-1925)

İLK HAYATI (1878-1925)

1- Ailesi Hakkında Bilinenler

Said Nursî'nin doğumu, dünyada hususan İslâm dünyasında büyük değişimlerin ortaya çıkmaya başladığı bir döneme rastlar. O, Doğu Anadolu'nun tarihî kentlerinden Bitlis'e bağlı Hizan Kazası'nın İsparit Nahiyesi'nin Nurs Köyü'nde dünyaya gelir. Said Nursî, soy itibarıyla doğunun tanınmış ailelerinden birine mensup değildir. Ancak öteden beri anlatılagelen rivayetlere göre, tarihin bir gününde Cezire beylerinden bir zât, şehrin iki büyük âlimini, Bitlis tarafına, Nurs köyüne, halkın irşadı için göndermiştir. Bu köye gelen iki kardeş, câmi ve medrese yaptırıp halkı irşat ve tenvire koyulurlar. Çevre köylerin gençleri ve çocukları da bu medreselerde okurlar. Nurs ilim ve irfan neşreden bir merkez haline gelir.

Mirza Reşan, Mirza Halid, Hızır, Ali ve Sofi Mirza'nın, Said'i bu iki zata bağlayan silsile olduğu, yine rivayetler arasındadır. Said'in büyük babası Ali Efendi'nin beş ev-

lâdı vardır, Hacı Mahme, Kulis, Fatma ve Mirza bunlar-
dandır.¹

Annesinin ve babasının doğum ve vefat tarihleri hakkında kesin bir bilgi yoktur. Annesi Nûriye Hanım, Nurs'un kuzeyinde üç saatlik mesafede bulunan "Bilkân" köyünden Molla Tahir'in kızıdır. Birinci Cihan Harbi günlerinde vefat etmiştir. Bunun dışında Nûriye hanımın ailesi hakkında bir malûmat bulunmamaktadır.

Said'in babası Sofi Mirza ise 1920 yılında vefat etmiştir. Tüm Doğu'da olduğu gibi, bölge halkının millî bir âdeti olarak, adları küçültme, kısaltma geleneğine binâen, halk arasında "Mirza" Efendiye "Sofi Mirzo" veya mezar taşında yazılı olduğu şekilde "Mirze", annesi Nûriye Hanım'a da "Nûre" denilmiştir.² İşte Said bu mütevazi aileden Miladî 1878, Rumî 1293, Hicrî 1294 tarihinde dünyaya gelmiştir.

2- Çocukluk Günleri

Said'in çocukluk günleri ailesinin yanında geçti. Ne var ki Said'in hayatı çocukluğundan itibaren ileride büyük neticeler vereceğinin işaretlerini taşıyordu. Gelecekte ortaya çıkacak büyük hakikatlerin çekirdekleri Said'in çocukluk günlerinde atılıyordu.

Gavs-ı Hizan'ın müritlerinden olan babası Sofi Mirza, bir gün Geyda'dan geçerken dergâha gelmiş. Gavs ise, o saatte talebeleri ile sohbet ediyormuş. Sofi Mirza mutlaka Gavs'ı ziyaret etmek istediğini söylemiş. Talebeleri: "Gavs

¹ Şahiner Necmeddin, *Nurs Yolu*, s. 68, Yeni Asya Yay. İstanbul 1977.

² Badıllı Abdülkadir, *Bediüzzaman Sad-i Nursî, Mufassal Tarihçe-i Hayatı*, 1/71, İst. 1998.

şu anda kimseyi kabul etmez, husûsi sohbettedir” demişlerse de, Sofi Mirza ısrarında devam etmiş ve “Eğer siz Gavs’a haber vermezseniz, ben kendim gidip kapıyı çalacağım” demiş. Müridleri: “Öyle ise haydi git çal!” demişler.

Gerçekten Sofi Mirza gidip Gavs’ın husûsi sohbetgâhının kapısını çalmış ve içeri girmiş. Gavs Hazretleri, Sofi Mirza’yı görür görmez ayağa kalkmış ve hürmetle karşılayıp onu kucaklamış, koluna girmiş, getirip kendi yerine oturtmuş!

Sofi Mirza, Gavs ile birşeyler konuşmuş. Gavs ise, hep onu tasdik ederek “beli! beli!” diye cevap vermiş. Nihayet Sofi Mirza izin isteyerek kalkıp gitmiş.

Gavs’ın halifelerinden başta Molla Halid-i Erukî, hayretlerini gidermek üzere: “Kurban, bu fakir adamda ne var ki bu kadar iltifatlarda bulundunuz? Bize göre siz bu fakir Sofi Mirza’ya fazla iltifat ettiniz, yahut bize fazla geldi!” demişler.

Gavs Hazretleri ise, gayet ciddî bir şekilde, halifelerine hitaben: “Efendiler! Bu fakir Sofi’nin sulbünden öyle bir çocuk dünyaya gelecektir ki, yüz kutbiyyet, onun derecesine yetişemez” diyerek Said’in istikbalde yükleneceği hizmetleri kerâmetkarâne haber vermiş.

Aynı hakîkate işaret eden ikinci bir rivayet ise Üstad’ın yaklaşık 48 yıl sonra teşrif edeceği Isparta’da yaşayan ehl-i sünnet dairesinde hakikat ilmini ve tarikatı neşreden, Isparta’nın meşhur evliyâlarından Beşkazalı Osman-ı Halidî’den gelmiştir. Bediüzzaman’ın doğduğu sene vefat eden Osman-ı Halidî, hem evlâtlarına hem yakınlarına kesin olarak haber vermiş ki: “İmanı kurtaran bir müceddid çıkacak. O da bu sene tevellüt etmiştir”. Ayrıca: “Benim dört

oğlumdan birisi, o gelecek müceddid zâtla görüşecek ve elini öpecektir.” buyurmuştur. Aradan hayli zaman geçtikten sonra, Bediüzzaman Isparta’ya teşrif ettiklerinde; Osman-ı Halidî’nin hayatta kalan tek oğlu Ahmed Efendi Bediüzzaman’la görüşüp elini öpmüş ve pederinin sözünün doğru çıktığını ilan etmiştir. Isparta’da yaşayan bir çok zat tarafından bilinen bu hadise Sikke-i Tasdik-i Gaybî’de “evliyâ-yı meşhûreden kırk günde bir defâ ekmek yiyen, kırk gün yemeyen Osman-ı Halidî’nin ihbârı ve evlâtlarına vasiyeti.” şeklinde kaydedilmiştir.³

Doğumu bir çok büyük insan tarafından müjdelenen küçük Said’in yetiştiği atmosfer ise dönemi itibarıyla bölgeye has sayılabilecek olan yoğun bir ilmî hareketlilik içindedir. Hayatının çeşitli dönemlerinde zaman zaman çocukluk günlerine dönen Bediüzzaman o günleri şöyle anlatır:

“Bizim Nurs köyümüz ise; hem eski talebelerim, hem hemşehrilerim biliyorlar ki; bizim köyümüz, fevkalâde gösteriş ve cesaretle ileri göstermek için temeddühü çok severdiler, güya büyük bir memleketi fetheder gibi kahramanâne bir tavır almak istiyordular. Ben hem kendime, hem onlara çok hayret ederdim. Şimdi hakikî bir ihtar ile bildim ki: O masum Nurslu insanlar, Nurs Karyesi Risâle-i Nur’un nuruyla büyük bir iffihar kazanacak; o vilayetin, nahiyenin ismini işitmeyen, Nurs Köyü’nü ehemmiyetle tanıyacak diye daha Risâle-i Nur meydana çıkmadan bir ön sezi ile o nimet-i İlahiyeeye karşı teşekkürlerini övünç ve ferah suretinde göstermişler.

Küçük Said’in diğer kardeşleri de gören herkesin dikka-

³ Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 48.

tini çekecek ölçüde güzel ahlak sahibidir. Anne ve babasının bağlı bulunduğu Arvasî şeyhlerinden Seyyid Hüseyin Arvasî, küçük Said'in annesi Nuriye hanımdan sual etmiş: "Senin bütün çocuklarının bu kadar zeki olmalarında, senin onlara verdiğin terbiyenin etkisi nedir?"

Mübarek Nuriye Hanım demiş: "Hayatımda, kadınlığa mahsus özürlü haller dışında, hiçbir vakit teheccüd namazımı kaçırmadım ve çocuklarımı abdestsiz emzirmedim."⁴

Bediüzzaman hazretleri annesinden aldığı bu ciddî terbiyeyi seksen yıllık hayatının çekirdekleri olarak kabul ederdi: "Evet insanın en birinci üstadı ve tesirli muallimi, onun annesidir. Bu münasebetle ben kendi şahsımda kesin olarak daima hissettiğim bu mânâyı beyan ediyorum:

Ben bu seksen sene ömrümde, seksen bin zâtlardan ders aldığım halde, yemin ediyorum ki; en esaslı ve sarsılmaz ve her vakit bana dersini tazeler gibi merhum annemden aldığım telkinat ve manevî derslerdir ki; o dersler fitratımda, âdeta maddî vücudumda çekirdekler hükmünde yerleşmiş. Sâir derslerimin o çekirdekler üzerine bina edildiğini, aynen görüyorum. Ezcümle; meslek ve meşrebimin dört esasından en mühimi olan şefkat etmek ve Risâle-i Nur'un da en büyük hakîkatı olan acımak ve merhamet etmeyi, o vâlidemin şefkatli fiil ve halinden ve o manevî derslerinden aldığımı yakînen görüyorum" der.

Küçük Said'de, daha küçüklüğünde ailesinden hatta bütün çevreden farklı olarak değişik duygular gelişmektedir. "Ben sekiz-dokuz yaşında iken, bütün nahiyemizde ve etrafında ahâlî Nakşî tarikatında, ve oraca meşhur Gavs-ı

⁴ Badıllı, aynı eser, 1/78.

Hizan nâmiyle bir zâttan yardım isterlerken, ben akrabama ve umum ahaliye muhalif olarak “Ya Gavs-ı Geylanî” dedim. Çocukluk îtibariyle elimden bir ceviz gibi ehemmiyetsiz bir şey kaybolursa, “Ya şeyh! Sana bir fatiha, sen benim bu şeyimi buldur” derdim. Acâibdir ve yemin ediyorum ki; bin defâ böyle Hazret-i Şeyh, himmet ve duasıyla imdadıma yetişmiş.”⁵

Sekiz dokuz yaşlarına kadar anne ve babasının yanında kalan küçük Said hayatının bu saâdet dolu günlerine bir daha kavuşamayacaktır.

3- Eğitimi

a) İlk Medrese Hayatı

Anne ve babasının yanında kaldığı yıllarda medrese talebesi olan büyük kardeşi Molla Abdullah’ın okumakla kazandığı güzel hasletler, küçük Said’in dikkatini çekti. On- dan etkilenererek medreseye gitme kararı aldı. İsparit’e bağlı Tağ Köyüne, Molla Mehmed Emin Efendi’nin medresesine gitti. Fakat fazla duramadı. İzzetine düşkün bir yaratılışı vardı. Amirâne söylenen küçük bir söze dahi tahammül edemiyordu. Bu yüzden medreseden ayrıldı. Nurs’a döndü. Nurs’da ayrı bir medrese bulunmadığı için dersini büyük biraderinin haftada bir defa eve geldiği günle sınırlamıştı. Bir müddet sonra Pirmis karyesine, sonra Hîzan şeyhinin yaylasına gitti. Burada da tahakküme tahammülsüzlüğü, dört talebe ile kavga etmesine sebep oldu. Bu dört talebe birleşip, kendisini daima tâciz ettiklerinden bir gün

⁵ Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 142

Şeyh Seyyid Nur Muhammed Hazretlerinin huzuruna çıktı. Onları doğrudan şikayet edip acze düşmüş olmamak için şöyle dedi:

“– Şeyh efendi, bunlara söyleyiniz, benimle dövüştükleri vakit, dördü birden olmasınlar, ikişer ikişer gelsinler.”

Seyyid Nur Muhammed, küçük Said’in bu mertliğinden hoşlanarak:

“– Sen benim talebemsin, kimse sana ilişemez buyurdu.”

Bu hâdiseden sonra “Şeyh Talebesi” diye yâdedildi. Burada bir müddet kaldıktan sonra, biraderi Molla Abdullah ile beraber Nurşîn köyüne geldiler.

Doğu Anadolu’da medrese kurma usûlü şöyleydi: Medrese eğitimini başarıyla tamamlamış bir âlim, istediği köyde Allah rızası için bir medrese açar; medrese talebelerinin ihtiyacı, iktidarı varsa bu alim tarafından, yoksa halk tarafından temin edilir; hoca ücretsiz ders verirdi. Molla Said öğrencilik günlerinde halkın yardımını kabul etmez hiçbir surette zekât yada başkasının eser-i minneti olan bir parayı almazdı.

Bir gün talebe arkadaşları zekât toplamağa gitmişlerdi. Said ise onlarla gitmedi. Bu durumdan çok duygulanan ve Said’in bu tok gönüllü oluşunu takdirle karşılayan köylüler, kendi aralarında topladıkları bir miktar parayı ona vermeye çalıştılar. Fakat Said, teşekkür ederek bunu kabul etmedi. Köylüler, bu parayı, Said’e kabul ettirmek üzere biraderi Molla Abdullah’a verdiler. Molla Abdullah’la aralarında şöyle bir latife geçti;

Said:

“– Şu sizdeki paralarla bana bir tüfek alınız.”

Molla Abdullah:

“– Hayır olmaz.”

“– Öyleyse bir tabanca alınız.”

“– Hayır, bu da olmaz.”

Said tebessüm ederek:

“– Öyleyse bana bir hançer alınız.”

Ağabeyi Abdullah da gülüp:

“– O da olmaz! Yalnız sana üzüm alırım. Böylece işi tatlıya bağlarız” dedi.⁶

Nurşîn’de bir müddet kaldıktan sonra medrese hayatını terk ederek pederinin yanına geldi ve bahara kadar evde kaldı. O günlerde şöyle bir rüya görür:

Kıyamet kopmuş, kâinat yeniden dirilmiş. Molla Said, Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmı nasıl ziyaret edebileceğini düşünürken nihayet sırat köprüsünün başına gidip durmak hatırına gelir. “Herkes oradan geçer, ben de orada beklerim” der ve sırat köprüsünün başına gider. Bütün büyük peygamberleri birer birer ziyaret eder, Peygamber Efendimiz’i ziyaretinde O’ndan ilim talebinde bulunur:

Hazret-i Resûl-ü Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, ümmetinden sual sormamak şartıyla kendisine ilm-i Kur’ân’ın tâlim edileceğini müjde eder. Molla Said heyecanla uyanır.

Bu rüyadan aldığı feyizle ruhunda coşkun bir okuma aşkı uyanan küçük Said pederinden izin alarak, tahsil yapmak üzere Arvas nahiyesine gider. Burada ders veren meşhur Molla Mehmed Emin Efendi, kendisi okutmaya tenez-

⁶ Şahiner Necmeddin, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi*, s. 52, Yeni Asya Yay. İstanbul 1979.

zül etmeyip, talebelerinden birisine havale edince, izzetine ağır gelir. Bir gün bu meşhur müderris câmide ders okutmakta iken bir ibareyi yanlış okur, Molla Said:

“– Efendim, öyle değil!” deyip itiraz eder. Okutmasına tenezzül etmediğini hatırlatır. Oradan ayrılır. Kendine uygun bir medrese bulmak emeli ile “Müküs (Bahçesaray)” bucağına bağlı meşhur “Mir Hasan-ı Velî” medresesine gider. Ancak bu medresede aşağı derecede okuyan yeni talebelere ehemmiyet verilmediğini görünce Vestan’a (Gevaş), oradan da Erzurum’a tâbi Bayezid’e geçer.

Molla Said hakikî tahsiline burada başlar. Bu zamânâ kadar hep “Sarf” ve “Nahiv” için hazırlık yapmış ve “İzhar”a kadar okumuştur. Bayezid’de Şeyh Mehmed Celâlî Hazretlerinin nezdinde yaptığı bu hakikî ve ciddî tahsili, üç ay kadar devam eder. Fakat pek gariptir. “Molla Câmî” den nihayete kadar medrese usûlünce okunması gereken bütün kitapları bu süre zarfında tamamlar. Buna her kitaptan bir veya iki ders, nihayet on ders almakla muvaffak olur. Hocası Şeyh Mehmed Celâlî Hazretleri, ne için böyle yaptığını sual edince Molla Said cevaben:

“Bu kadar kitabı okuyup anlamaya muktedir değilim. Ancak, bu kitaplar bir mücevherat kutusudur, anahtarı sizdedir. Yalnız sizden şu kutuların içinde ne bulunduğunu göstermenizi istirham ediyorum. Bu kitapların neden bahsettiklerini anlayayım, sonra ihtiyacım olanlar üzerinde çalışırım.” demiştir.

Fıtratında mevcut bulunan îcad ve yenilenme meyli kendini göstermiş, medreselerde âdet olan hâşiye ve şerh-

lerle vakit kaybetmeyi kabullenmemiştir.⁷ Bu şekilde normalde yirmi sene çalışarak öğrenmesi gereken dini ve fen ilimlerinin öz ve esaslarını üç ayda elde etmiştir.

Bunun üzerine hocalarının; “hangi ilimden hoşlanıyorsunuz” sualine cevap olarak:

“Bu ilimleri birbirinden ayıramıyorum. Ya hepsini biliyorum veyahut hiçbirisini bilmiyorum.” der.

Bu günlerde kendini bütünüyle ilme vermiştir. Yirmi dört saat zarfında “Cem’ül-Cevâmi”, Seyyid Şerif el-Cürcanî’nin “Şerh-ül-Mevâkif ve “İbn-ül-Hacer” gibi kitapların ikiyüz sahifesini, kendi kendine anlamak şartıyla okur, günlük hayat ile hiç ilgili görünmezdi. Yakaladığı bu ruhî hal üzerine devam etti. Sonuçta hangi ilimden olursa olsun sorulan her soruya tereddütsüz derhal cevap verecek bir hale geldi.⁸

Molla Said, Şeyh Muhammed Celalî’nin medresesinde, bir kış kaldıktan ve Arapça ilimleri tamamlayıp icâzet aldıktan sonra, aç, çıplak bir derviş kıyafetine girerek tekrar yollara düşer.

Emsaline göre farklı bir şekilde ilim tahsil ediyordu. Öncelikle: “Hükema-yı İşrâkıyyun’un” mesleklerine girdi, az yiyor dünyaya bakmıyordu. Hükema-yı İşrâkıyyun, derece derece ilerleme kanunu gereği zamanla vücutlarını az yemeye alıştırmışlardı. O bu kanuna uymadan birdenbire ri-yazete daldı. Gün geçtikçe, zayıf düşmeye başladı. Üç gün-

⁷ “Bu oldukça çağdaş bir algılamadır. Yirmi hanelik bir köyde dünyaya gelmiş bir köylü çocuğunun zihninde meydana gelen bu kavrayış değişimlerinin altında yatan psikolojik süreci tam anlamıyla ifade etmek imkânsızdır. (bkz. Mardin, Şerif, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, s. 114, İletişim Yayınları, İstanbul 1992)

⁸ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 32-34.

de bir parça ekmekle idare ediyordu. Ulema-yı İşrâkıyyunun, “Riyazetin zihnin açılmasına hizmet ettiği” nazariyesi üzerine, onlar gibi yapacağım diye çalışıyordu.

İmam-ı Gazali Hazretlerinin “İhya-ül-ulûm”unda tasavvuf kuralı olarak koyduğu “şüpheli şeylerden uzaklaşma” kuralına uymak için ekmeği bile bir zaman terk edip, ot ile idareye koyuldu.

İkinci olarak, az konuşuyordu. Doğunun edip dâhîlerinden Molla Ahmed Hâni'nin gündüzleyin bile korku ile girilen kubbe-i saadetine kapanır, bazen geceleyin de orada kalırdı. Halk Bediüzzaman, “Ahmet Hâni Hazretlerinin feyzine mazhar olmuştur” derler, bu hali, Ahmed-i Hâni'nin kerâmetine verirlerdi. O vakitlerde kendisi on üç, on dört yaşlarında idi.

Bu sırada ulemadan seçkin simalarla görüşmek için Bağdat'a gitmeye karar verdi. Bu niyetle Bitlis'e geldi.

Bitlis'te Şeyh Mehmet Emin Efendi'nin iki gün dersinde bulundu. Şeyh Mehmet Emin Efendi, kendisine derviş kıyafetini atarak hoca kıyafeti giymesini teklif etti. Molla Said:

– Ben henüz ergenlik çağına girmediğimden, muhterem bir müderris kıyafetini kendime yakıştıramıyorum. Ve ben bir çocuk iken, nasıl hoca olabilirim diyerek bu teklifi kabul etmedi.

Yolculuğuna devam eden Molla Said, Şirvan'da bulunan kardeşi Molla Abdullah'ın yanına geldi. Omzunda bir post, koltuğunda bir “Delâil-i Hayrât” kitabı vardı.

Müderris olan ağabeyi Molla Abdullah kardeşinin ilmi seviyesini yoklamak istedi.

“Sizden sonra ben Kazvini’nin Şerh-i Şemsî kitabını bitirdim, siz ne okuyorsunuz?”

Bediüzzaman:

“Ben seksen kitabı okudum.”

Molla Abdullah:

“Ne demek?”

Bediüzzaman:

“İkmâl-i nüsah ettim (medrese usûlünce okunması gereken bütün kitapları okudum) ve sıranıza dahil olmayan birçok kitapları da okudum.”

Molla Abdullah:

“Öyle ise seni imtihan edeyim?”

Bediüzzaman:

“Hazırım, ne sorarsan sor!”

Bu konuşma üzerine Molla Abdullah, biraderini imtihan etti. Ondaki gelişmeyi hayranlıkla karşıladı. Sekiz ay evvel talebesi bulunan Molla Said’i kendisine Üstad kabul etti ve talebelerinden gizli olarak küçük biraderinden ders almaya başladı. Daha evvel okuttuğu kardeşini kendisine Üstad yaptığını sezdirmiyordu. Nihayet talebeler, Molla Abdullah’ın Molla Said nezdinde ders okuduğunu kapıdan, anahtar deliğinden gizlice görünce hayretle sormuşlarsa da, Molla Abdullah talebelere “Nazar değmemek için, ben ona ders veriyorum” demiş ve onları geçiştirmişti.

Gün geçtikçe Molla Said’in halk arasında şöhreti yayılmaya başladı, nereye gitse “Hızır geldi, bu çocuk velîdir” diyorlardı. Molla Said halkın aşırı ilgisinden kendisini kur-

tarmak için, bu yeni kıyafeti terk ederek; kamalı, hançerli, şallı şapıklı bir ağa kıyafetine girdi.”

Bediüzzaman, o günlere dair diğer bir hatırasını şöyle anlatır: “Büyük kardeşim Molla Abdullah evliyâ-i azîmeden olan Hazret-i Ziyaeddin’in (k.s.) has müridi idi. Ehl-i tarîkatça, mürşidinin hakkında aşırı derecede sevgi ve iyi niyet beslemeyi makbul gördükleri için o merhum kardeşim dedi ki: “Hazret-i Ziyaeddin bütün ilimleri biliyor. Kâinatta, kutb-u azam gibi her şeyden haberi var.” Beni, ona bağlamak için çok hârika makamlarını beyan etti.

Ben de o kardeşime dedim ki: “Sen mübalağa ediyorsun. Ben onu görsem, çok meselelerde ilzam edebilirim. Hem sen, benim kadar onu hakikî sevmiyorsun. Çünkü kâinattaki ulûmları bilir bir kutb-u azam suretinde hayal ettiğin bir Ziyaeddin’i seversin; yani o unvân ile bağlısın, muhabbet edersin. Eğer perde-i gayb açılrsa ve hakikat görünse, senin muhabbetin ya hiç kalmaz veya dörtte birisine iner. Fakat ben o zât-ı mübareği, senin gibi pek ciddî severim, takdir ederim. Çünkü sünnet-i seniyye dairesinde, hakikat mesleğinde, ehl-i imânâ hâlis ve tesirli ve ehemmiyetli bir rehberdir.”

b) Bediüzzaman Unvânını Alması

Molla Said biraderi Molla Abdullah’ın yanında bir müddet kaldıktan sonra Siirt’te bulunan Molla Fethullah Efendi’nin medresesine gitti. Molla Fethullah, Molla Said’e:

“Geçen sene “Süyûti” okuyordunuz, bu sene Molla Câmi’yi mi okuyorsunuz?”

“Evet “Câmi” yi bitirdim.”

Molla Fethullah hangi kitabı sordu ise, “bitirdim” cevabını alınca, hayretle sordu:

“Geçen sene deli idin, bu sene de mi delisin?”

Molla Said:

“İnsan başkasına karşı kendini saklamak için hakikati gizleyebilir. Fakat babadan daha muhterem olan üstadına karşı hakikatten başka bir şey söyleyemez. Emrederseniz, söylediğim kitaplardan beni imtihan ediniz.” der.

Molla Fethullah hangi kitaptan sorarsa, cevabını güzelce verir.

Molla Fethullah:

“Pek âlâ, zekâda harikasınız, fakat ezberiniz nasıldır? Makamat-ı Harîrî”den birkaç satırını iki defâ okumakla hıfzedebilir misiniz diyerek kitabı uzatır.

Molla Said kitabın bir yaprağını bir defâ okumakla orada ezberler ve okur.

Molla Fethullah:

“Zekâ ile hıfzın ifrat derecede bir kimsede bulunması nâdirdir, diyerek hayrette kalır.”

Bu konuşmaları dinleyen ve bir sene evvel Said’in hocasını okutan, Molla Ali-i Suran ondan ders almaya başlar.

Molla Said, Molla Fethullah’ın medresesinde iken, Ta-cüddin es-Sübki’nin Cem’ül-Cevâmi’ kitabını, günde bir iki saat çalışarak bir haftada ezberler. Molla Fethullah kitabın üzerine şöyle yazar: “Cem’ül-Cevâmi’ kitabının tamamını bir haftada ezberledi.”

Bu hâl Siirt’e yayılır ve Molla Fethullah, âlimlere:

“Bizim medreseye gayet genç bir talebe geldi. Her ne sual ettimse duraksamadan cevap veriyor. Bu yaşta zekâsına, ilmine ve fazlına hayran kaldım!” der.

Siirt âlimlerinin yaptıkları imtihanların sonunda kendisine Bediüzzaman unvânı verilir. Bediüzzaman hazretleri 55 yıl sonra bir mektubunda bu konuya şöyle değinir:

“Meraklı kardeşimiz Re’fet Bey, Bediüzzaman-i Hemedânî’nin üçüncü asırda, vazife ve te’lifatı hakkında malûmat istiyor. Ben o zât hakkında yalnız hârika bir zekâveti ve kuvve-i hafızası bulunduğunu biliyorum.

Elli beş sene evvel, Üstatlarımdan Siirtli Molla Fethullah eski Said’i ona benzeterek, onun o ismini ona vermiştir...” Buna göre ilk olarak “Bediüzzaman” unvânını ona veren Siirtli Molla Fethullah Efendi’dir. Bu olay Bediüzzaman’ın Doğu Bâyezid’de üç ay süren ilk tahsil hayatının sonuna rastlamaktadır.

c) Ders Kitapları

Bediüzzaman’ın 13-14 yaşında iken bir kış mevsiminde üç ay içerisinde okuduğu kitaplar, o tarihlerde medrese usûlünce çok uzun bir zaman içerisinde okutuluyordu. Bu kitaplar şerhleri ve haşiyeleri ile birlikte yüzün üzerindeydi.¹⁰ Bediüzzaman’ın bu kitapları ders alma şekli, onun hayatındaki en önemli olaylardan biridir. O zamanki usûle göre; talebe sıradaki kitabı baştan sona kadar kelime kelime hocasından ders alır, sadece gramer ve metod ilimlerine dahil olan kitaplar için 15-20 seneye ihtiyaç duyardı. Bu şekilde

⁹ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 35-38.

¹⁰ Badıllı, *aynı eser*, 1/98.

bir eğitimin ise -medeniyetler arasındaki yarışta- maddî ve manevî sahalarda geri kalmış İslâm Âlemi'nin ihtiyacına cevap veremeyeceği ortadaydı. Bediüzzaman'ın tarzı ise; her kitabın anahtarını hocasından birkaç derste elde edip, geri kalan kısmı talebenin kendi gayreti ile tamamlamasına dayanıyordu. Böylece hem eğitim sürat kazanacak, hem de talebenin kendine güveni artacaktı. Nitekim günümüz modern eğitim sistemlerinin hedefi de budur. Molla Said'in daha çocukken medrese usûlünde yaptığı bu yenileşme, onun hayatı boyunca takip edeceği ihya hareketinin ilk işaretlelerini vermesi açısından önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Onda görülen bu harika hal, istikbalde kendisine emanet edilecek olan büyük bir davanın temelini oluşturacak olan ihsanlar zincirinin de ilk halkasıdır.

Bediüzzaman Siirt'te iken henüz çocuk denilebilecek bir yaşta kendisinde görülen ilim ve fazilet, ikinci derecede bulunan bir takım âlim ve talebelerin rekabetlerine yol açar. Genç, tecrübesiz talebelerden bir kısmı, ilmen mağlûp edemedikleri Bediüzzaman'ı kavga yoluyla yenmek için harekete geçerler. Olayın duyulması üzerine medreseye koşan bir kısım halk tarafından kurtarılır ve bir odaya bırakılır. Halkın işe karışmasını istemeyen Bediüzzaman odadan çıkar ve "rakipleri tarafından öldürülse bile ilim ehlinin işine cahillerin karışmamasını" ister. Kavgayı sona erdirmek için talebelerden birine:

"Beni öldürünüz, ilmin haysiyetini muhafaza ediniz!" diyerek yüzünü çevirir. Onun ilmin izzetini yücelten bu samimi tavrı etkili olur. Talebeler dağılırlar.

Siirt mutasarrıfı, kendisini muhafaza ve olaya karışan

talebeleri sürgün edeceğini ileri sürerek onu istetirse de Be-diüzzaman:

“Biz talebeyiz, birbirimizle dövüşürüz, barışırsız. Mesleği-miz haricinde bulunan birisinin bize karışması uygun olma-dığı için gelemeyeceğim ve hata benimdir diyerek jandar-maları geri gönderir.”

Bu olaydan sonra Molla Said devamlı olarak silahla do-laşmayı âdet edinir.

Siirt'ten ayrılan Molla Said, Bitlis üzerinden tekrar Şir-van'a gider. Medrese talebeleri arasında uyandırdığı hay-ranlığın yanında bir çok muâriz da kazanmıştır. Bilhassa ilmî münazaralarda mağlûp düşenlerden bazı zâhir hocalar, onu halkın nazarında küçük düşürmek için var kuvvetleriyle çalı-şırlar. Molla Said bir gün her nasılsa, sabah namazını geçirir. Bunu işiten hasımları halkın arasında “Molla Said, namazı terketmiştir” diye dedi kodu yayarlar. Ona sorulur:

“Niçin herkes böyle söylüyor?”

Molla Said:

“Evet, esassız bir şey âlemin içinde çabuk yayılmaz. Ha-tâ bendedir. Geceleyin âdet edindiğim zikri yapmadığım için ceza olarak insanların kınamasına maruz kaldım. İn-sanların ruhu bu hakikate temas etmişse de, tamamını kav-rayamamış, bu şekilde isimlendirmişler.” cevabını verir.

Molla Said Şirvan'dan Siirt'e bağlı Tillo kasabasına gi-der. Meşhur bir türbeye kapanır. Orada harika olarak Ka-mus-u Okyanus'u sin harfine kadar ezberler. Ne fikre bina-en kamusu hıfzettiği sorulduğunda:

“Kamus her kelimenin kaç mânaya geldiğini yazıyor; ben

de bunun aksine olarak her mânaya kaç kelime kullanıldığını gösterir bir lügat vücuda getirmek istiyorum.” der.

Küçük kardeşi Mehmet kaldığı türbeye yemeğini getirir. Yemeğinin tanelerini kubbe etrafında bulunan karıncalara verir.

“Niçin taneleri karıncalara veriyorsun?” denildiğinde;

“Bunlarda toplum hayatı, iş bölümü ve görev bilinci bulunduğunu gördüğüm için cumhuriyetçiliklerine mükâfat olarak kendilerine yardım etmek istiyorum.” der.

4- Gençlik Günleri

a) *Cizre Seyahati*

Molla Said Tillo’da iken, bir gece Şeyh Abdülkadir-i Geylânî’yi rüyasında görür. Şeyh kendisinden Mîran aşireti reisi Mustafa Paşa’ya gitmesini, onu doğru yola çağırmasını, zulümden vazgeçerek namaza başlamadığı takdirde onu öldürmesini ister.

Bu rüya üzerine harekete geçen Molla Said, doğruca Cezire’de bulunan Mustafa Paşa’nın çadırına gider. İlim adamlarını sevmeyen Paşa, Molla Said’e niçin geldiğini sorar. Hayatında korku nedir bilmeyen Molla Said:

“Seni hidayete getirmeye geldim. Ya zulmü terk edip namazını kılacaksın veyahut seni öldüreceğim!” der. Molla Sadi’in pervâsız tavırlarına kızan paşayı etrafındakiler sakinleştirirler.

Mustafa Paşa, ondan kurtulmanın yollarını arar Cizre Âlimleri ile Molla Said arasında ilmî bir müsâbaka tertip eder ve onları yenmesi durumunda sözlerini tutacağını

söyler. Molla Said âdeti üzere bu alimlere de soru sormaz. Hocaların sordukları kırk kadar sorunun cevabını doğru olarak verir. Bir sorunun cevabını yanlış söylediği halde karşısındakiler dalgınlık eseri olarak fark edemezler. Yarışma sonunda bu yanlış cevabı hatırlayan Molla Said cevabı düzeltir. Bunun üzerine hocalar:

“İşte şimdi hakkıyla bizi yendin!” derler.

Mustafa Paşa, bir müddet zulümden vazgeçip namaz kılmaya başlarsa da bu durum uzun sürmez. Aralarında şiddetli tartışmalar yaşanır. Bu günlerde Molla Said’e bağlılık gösteren paşanın oğlu Abdülkerim’in ricası üzerine oradan ayrılır.¹¹

Cizre’den yaya olarak Mardin’e gelen Molla Said burada iki talebe ile karşılaşır. Bunlardan biri Cemâleddin Efganî’ye diğeri, Sünûsi tarikatına mensuptur. Bunlar vasıtasıyla hem Cemâleddin Efganî’nin mesleğini, hem de Sünûsî tarikatının esaslarını öğrenmiş olur.

Mardin’de iken bu yörede henüz pek yaygın olmayan hürriyetçilere taraftar bir vaziyet alır. Onun pervâsız hareketleri devrin Mardin Mutasarrıfı Nadir Bey’i rahatsız eder. Sonuçta elleri bağlı olarak, muhafız nezaretinde Bitlis’e nefyedilir.

Yolda namaz vakti gelir. Namaz kılmak için, jandarmalardan kelepçelerin açılmasını ister. Ancak bu isteği reddedilir. Bediüzzaman demir kelepçeleri bir mendil gibi açarak önlerine atar. Bu hali bir kerâmet sayan jandarmalar hayretler içinde ondan özür dileyip derler:

¹¹ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 40-43

“Biz şimdiye kadar muhafız idik, bundan sonra senin hizmetçiniziz!”¹²

Bitlis'te kaldığı günlerde Vali Ömer Paşa ile bir kısım memurların içki içtiklerini haber alır. “Bitlis gibi dindar bir memlekette hükümeti temsil eden bir zatın işlediği bu muameleyi kabul edemem!” diyerek içki meclisine gider. Evvelâ içki hakkında bir Hadis-i Şerif okur. Bir eli silahının üzerinde pek acı sözler söyler. Fakat vâli fevkalâde olgun ve hamiyetli bir zat olduğundan, ses çıkarmaz. Oradan ayrılınca valinin yaveri genç Said'e:

“Ne yaptınız? Söyledikleriniz, idamınıza sebep olur!” der.

Genç Said:

“İdam hayalime gelmedi, hapis veya sürgün zannederdim. Her ne ise, bir haramı defetmek için ölürsem ne zararı var.” der.

Olaydan bir iki saat sonra, vali kendisini ister. Vali hürmet ve tâzimle genç Said'i karşılar, elini öpmek ister. İltifatla yer gösterip:

“Herkesin bir üstadı vardır. Sen de benim üstadımsın!” der.

Vali Ömer Paşa, muhtemelen daha önce methini işittiği Molla Said'in medenî cesaretine hayran kalır. Onu evine götürür, misafir eder. Kendisine bir oda tahsis eder ve:

– “Bu odada kalıp ilmine çalışacaksın!” diye emreder. Genç Said vali konağında -önceden muhtevalarını öğrendiği- medrese metod ve metin kitaplarını ezberlemeye devam eder.

¹² Bedüzzaman'a soruldu: “Kaydı nasıl açtın?” Dedi: “Ben de bilmem. Fakat, olsa olsa namazın kerametidir.”

Vâlinin hanımı vefat etmiş, evinde altı tane genç kızları vardır. Bunlardan birisi, bir iş için genç Said'in odasına girmek ister. Molla Said tabiatı gereği genç kızı azarlayıp, odasından kovar. Odanın kapısını şiddetle çarparak kapatır. Kız üzgün bir halde geri döner.

Aynı saatlerde Bediüzzaman'ı kıskanan muziplerden birisi, hükümette valinin kulağına şu sözleri fısıldamaktadır:

“Said'i evinizde nasıl yalnız bırakabiliyorsun? Kızların genç. Hanımın yok! Said desen bir delikanlı. Nasıl böyle kabul edebiliyorsun?”

Vâli Bey, vesveseli bir şekilde akşamleyin evine geldiğinde; Molla Said'den azar işiten genç kızı, ağlaya ağlaya babasını karşılar ve:

“Baba! Bu odaya bıraktığınız Said delidir. Bizi azarlayıp odasına bırakmıyor” diye şikâyetle bulunur.

Vali Bey, fısıldanan sözlerin tam zıddına, namus ve iffet timsali Molla Said'in ahlâkını işitince, hemen kalkar, Said'in odasına girer ve:

“Herkesin bir pîri var. Benim pîrim de sensin!” deyip elini öper ona olan hürmet ve iltifatı bir kat daha artar.

b) Bitlis'te Aldığı Son Ders

Molla Said, Bitlis'te iken gençlik döneminin henüz başlarında idi. O zamânâ kadar bütün bilgileri sünûhat 'kalbe doğan ilham' nevinden olduğu için uzun uzadıya çalışmaya lüzum görmezdi. Bu dönemde gençliğin etkisi ve belki de siyasî fikirlerin tesiri ile eski sünûhat yavaş yavaş kaybolmaya başladı.

Bunun üzerine her türlü fenne ait eserleri incelemeye koyuldu. Bilhassa İslâm'a yöneltmiş şek ve şüpheleri reddetmek için "Metâli" ve "Mevâkif" gibi kelam, tefsir ve fıkıh gibi âli ilimler ile; sarf, nahiv, mantık gibi metod ve âlet ilimlerine dair kırk kadar kitabı iki sene zarfında ezberledi. Her gün bir parça okumak suretiyle, hepsini üç ayda bir kere ezberden devrediyordu.

Bu sırada Hanefi Fikhi'na dair Molla Hüsrev'in "Mirkat" ismindeki kitabını da ezberlemiş, bu mezhep hakkında da ileri derecede bilgi edinmişti.

Bir ara günde bir iki cüz okumak suretiyle Kur'ân'ı ezberlemeye başladı. Fakat iki düşünce ile bu çalışmasını yarım bıraktı:

Birincisi; Kur'ân'ın çok süratli okunması ona karşı bir hürmetsizlik olabilirdi. İkincisi; Kur'ân'ın lafzını ezberlemekten çok hakikatlerine daha ziyâde ihtiyaç var, diye kalbine gelmişti.

Bu yoğun günlerde Bitlis'in meşhur şeyhlerinden Muhammed Küfrevî'nin kendisine beddua ettiği yalanı söyledi. Hemen şeyhin ziyaretine gitti. Şeyh Hazretleri, Molla Said'e iltifat etti. Hatta kendisine aşağıdaki dersi ezberden verdi:

"Öyle bir Allah'a hamdolsun ki, kudretiyle eşyanın miktarlarını (ölçü ve programlarını) takdir etmiş ve hikmetiyle şekillerin suretlerini tasvir etmiştir. Hem salât (Rahmet, feyiz ve bereket) O Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) üzerine olsun ki, peygamberlik divanına ait dairenin merkezini ihatâ eylemiştir .. ve onun âl ve ashabı üzerine de salât olsun,

cömertlik ve kahramanlık timsalleri onlardır. Yıldızlar göklerin yüzünde deverâna devam ettikçe, bulutlar küre-i arzın etrafında döndükçe onlara selam olsun...”

Ona olan alakasını “Silsile-i ilmiyede bana en son ve en mübarek dersi veren ve haddimden çok ziyâde şefkatini gösteren Hazret-i şeyh Muhammed Küfrevî (kûddise sirruhu)dir.”¹³ şeklinde dile getiren Bediüzzaman, bu mübarek hocasını aynı günlerde kaybeder. Bir gece, rüyasında Şeyh Muhammed Küfrevî Hazretleri’ni görür. Kendisine hitaben:

“Molla Said! Gel beni ziyaret et, gideceğim” demesi üzerine hemen şeyhin hanesine gider. Şeyhin uçup gittiğini görür, uyanır. Saate bakar, gecenin geç vaktidir. Tekrar yatar. Sabahleyin Şeyhin hanesinden matem seslerini işitir. Şeyh Küfrevî gece geç vakitte vefat etmiştir.

Molla Said, Şeyh Mehmed Küfrevî’nin yanında Şarkın diğer büyük âlim ve şeyhleri arasında sayılan Seyyid Nur Mehmed, Şeyh Abdurrahman Tâğî, Şeyh Fehim Arvasî gibi zatların her birisinden ayrı ayrı derslere nail olmuştur. Bunların yanında Şeyh Emin Efendi, Molla Fethullah ve Şeyh Fethullah Efendilere de ziyâdesiyle muhabbeti vardır.

5- Van Hayatı

Bediüzzaman’ın şöhretini işiten Van Valisi Hasan Paşa onu Van’a davet etti. Bunun üzerine Van’a giden Molla Said burada on beş sene kadar kaldı. Bir yandan yeni fenlere ait bilimleri öğrenirken diğer yandan medreselerin ve aşiretlerin ıslahı için çalışmalar yaptı.

¹³ Bediüzzaman, *Barla Lahikası*, s. 166, Envar Neşriyat, İstanbul 1996.

Van'da bulunduğu sırada vali ve fen eğitimi görmüş memurlarla yaptığı tartışmalardan eski tarzdaki Kelâm ilminin İslâm Dini hakkında ortaya atılan şüphelerin cevaplandırılması için yeterli olamayacağını yakından görmüş oldu. Yeni bir şevkle fen bilimlerini incelemeye başladı, kısa bir zamanda Tarih, Coğrafya, Matematik, Jeoloji, Fizik, Kimya, Astronomi, Felsefe gibi ilimlerin esaslarını öğrendi.

Vali Hasan Paşa'nın Van'dan ayrılmasından sonra yerine tayin edilen Tahir Paşa da Bediüzzaman'a son derece hürmetkar davrandı. Tahir Paşa'nın Avrupa basınına yakından takip etmesi ve konağını ilmî tartışmalara açması, Bediüzzaman'ın yetişmesinde ve hedefini büyütmesinde etkili oldu.

Avrupa ilim adamları ve feylesoflarının kitaplarını okuyan Paşa, ona ilmî ve felsefî çetin sualler sorardı. Bir gün Tahir Paşa'nın yanında o çeşit kitapları görünce, Paşanın soru kaynağını öğrenmiş oldu. Az zamanda o kitapları da mütalâa ederek önemli bir kısmını ezberledi.

Bediüzzaman, Van'daki hayatında, Bitlis'te hıfzına almış olduğu kırk kadar metin kitaplarına ek olarak, elli kadar metin kitabı daha ezberledi. Bunlar arasında fennî, felsefî, tarihî, edebî kitaplar da vardı.

Kardeşi Molla Abdülmecid hâtıra defterine bu günler hakkında şu notları düşmüştü:

“Gerek medrese, gerekse mektep ilim ve fenlerinden ezberine aldığı metinleri, kitapları unutmamak için, daima ezberinden okuyup tekrarlama mecburiyeti vardı. Ezberinde bulunan metinlerin mecmûu otuz Kur'ân kadar

idi.”¹⁴ Bediüzzaman’ın çok zaman fevkalâdelikler gösteren bu ilk hayatı; istikbalde mühim bir neticeyi vermek için kader-i ilahinin sevkiyle yaşanmış bir hazırlık dönemi idi. Evet öyle bir zaman gelecek bir tek kitabı dahi yanında bulundurmasına imkan verilmeyecekti. Allah c.c. ona kitapları yanında taşımaktan kurtaracak bir istidat vermişti:

“Ben gençliğimde Van’da Vali Tahir Paşa’nın konağında kalırken, Vali bana bir oda tahsis etmişti. Ben orada kalırdım. Her gece yatmadan önce iki buçuk saat kadar hafızamdakileri tekrar ederdim. O zaman hakâikten doksan kitabı hafızama almıştım. Her gece hafızamdakileri üç saat tekrar etmekle; üç ayda bir, bu kitapların tekrarını yaparak devrini bitiriyordum. Cenâb-ı Hakk’a şükür kardeşlerim, bütün o ezberlerim, Kurân’ın hakikatlarına çıkmak için bana basamak oldular. Sonra Kurân’ın hakikatlarına ulaştım, çıktım, baktım ki; her bir âyet-i Kur’âniye kâinatı kuşatıyor gördüm. Artık ondan sonra başka bir kitaba ihtiyacım kalmadı. Kur’ân bana kâfi geldi...”

Bediüzzaman geceleri hafızasındaki kitapları okuyup tekrarlarırken, Tahir Paşa, onu zikir ve evrad okuyor zannedermiş.

a) Van’daki Eğitim Faaliyetleri

Bediüzzaman Van’da bulunduğu yıllarda daha çok Molla Said-i Meşhur diye tanınıyordu. Van’ın etrafındaki kaza ve kasabalarda ilmî toplantılar tertip eder, zor konular üzerinde tartışmalarda bulunurdu. Bir taraftan da aşiretlerin arasındaki düşmanlıklara müdahale eder, barışmaları-

¹⁴ Badıllı, aynı eser, 1/147.

nı sağlardı. Hatta hükümet valilerinin barıştırmaktan âciz kaldıkları Ertoşî Aşireti Giravî kolunun reisi Şeker Ağa ile, Miran Aşireti reisi Mustafa Paşa'yı barıştırmış, aralarında devam eden çatışmaları durdurmuştu.

Bu iki reisi barıştırdığı günlerde, Mustafa Paşa'ya “daha tövbe etmedin mi?” diye hiddet etmiş, Paşa:

“Seyda! Ne söylerseniz, sözünüzden çıkmam.” demiş ve barışmayı kabul etmiştir.

Barışma merasimi sonrasında Mustafa Paşa, Bediüzzaman'a bir miktar para ile bir at hediye etmek istemiş. Fakat Bediüzzaman, “Şimdiye kadar kimseden para almadığımı işitmedin mi?”, “Bilhassa senin gibi zâlimlerden nasıl para alırım? Sen galiba tövbeni bozmuşsun. Bu takdirde Cizre'ye sağ olarak ulaşamayacaksın!” diyerek reddetmiştir. Gerçekten de, Mustafa Paşa Cizre dönüşünde, yolda öldürülmüştür.

Bediüzzaman Van'da geçirdiği on beş yıllık dönemde İslâm âleminin geri kalma sebepleri ile yakından meşgul oldu. Bu problemlerin büyük kısmının eğitim sisteminde yapılacak köklü değişikliklerle çözülebileceğini düşünüyordu. “Medresetü'z Zehra” adını vermeyi düşündüğü Câmî'ül-Ezher benzeri bir medresenin Bitlis ve Van'da açılması, din ilimleri ile fen bilimlerinin beraber okutulması bu problemler için çözüm yolu olabilirdi. Bu düşüncesinin ilk tecrübesini Vali Hasan Paşa zamanında yaptı.

Şarkın ileri gelen hocalarını ve zeki talebeleri Van merkezine getirtti. Yatak, yiyecek ve sâir ihtiyaçları vakıf idaresinden karşılandı. Ayrıca dört talebeye de burs tahsis edi-

lerek bir medrese açıldı. Hendese (geometri), hesap, cebir, fizik, tarih, coğrafya gibi mühim dersleri, dinî derslerle birlikte bizzât kendisi veriyordu. Altı yedi ay kadar bu şekilde eğitim yapıldı. Ne var ki bazı kıskanç hocaların yüzünden devam ettirilmedi.¹⁵

Bir gün Van Kalesi başında bulunan medresesine giderken acip bir kaza geçirdi. Bu kaza ile ilgili olarak ileriki yıllarda şunları yazdı. “Hayatta olan eski talebelerim biliyorlar ki: 1314-1315-1316 senelerinde, Van kalası ki, iki minare yüksekliğinde sırf dağ gibi yekpare bir taştan ibarettir. Eskiden kalma bir mağara kapısına gidiyorduk. Ayağım dan kunduralar kaydı, iki ayağım birden kaydı, tehlike yüzde yüz... Başka nokta-i istinat kalmadığı halde, büyük bir istinada basmış gibi, üç metrelik bir kavisle, o mağaranın kapısına atılmışım. Hem ben, hem beraberimdeki orada hazır arkadaşlarım, ecel gelmediği için sırf bir hıfz-ı İlahî, hârîka bir imdad-ı gaybî telâkki ettik ..”¹⁶

Bediüzzaman’ın ayakları kaydığında havada kavis çizerek mağaranın içine atılması maddi hiçbir imkân ve sebeple îzah edilemezdi. O esnâda yanında bulunan talebeleri üstadın sadece “Eyvah devam!” diye bağırıldığını işittiler. Allah (azze ve celle) onu bu sefer de korumuşt u.

b) Yeni Bir İnkılap

Bediüzzaman için Van hayatı çok bereketli geçti. Bu dönemde gördüğü bir rüya ve Tahir Paşa vasıtasıyla aldığı bir haber dünyasında âdeta fırtınalar kopardı. Ve mühim

¹⁵ Badıllı, *aynı eser*, 1/144 (Abdülmeccid Nursi’nin hatıra defterinden nakletmiştir.)

¹⁶ Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s.18.

fikrî inkılaplara neden oldu. Gördüğü rüya hakkında şöyle der:

“Eski Harb-i Umumî’den evvel, sadık bir rüyada görüyorum ki: Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağı’nın altındayım. Birden o dağ, müthiş infilâk etti. Dağlar gibi parçaları, dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum vâlidem yanımdadır. Dedim: “Ana korkma! Cenâb-ı Hakk’ın emridir; o Rahîm’dir ve Hakîm’dir.” Birden o halette iken, baktım ki mühim bir zât, bana âmirane diyor ki: “Kur’ânın mucizeliğini beyan et.” Uyandım, anladım ki: Bir büyük infilâk olacak. O infilâk ve inkılabdan sonra, Kur’ân etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur’ân kendini müdafaa edecek. Ve Kur’ân’a hücum edilecek, mucizelik yönü onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu mucizenin bir nevini şu zamanda açıklamaya haddimin fevkinde olarak, benim gibi bir adam aday olacak ve namzet olduğumu anladım”

Bu rüyanın üzerinden çok geçmeden Tahir Paşa bir gün bir gazetede şu müthiş haberi ona gösterir:

İngiliz Meclis-i Meb’usânında Müstemlekât Nâzırı, William Gladstone (Vilyim Gladston), elinde Kur’ân-ı Kerîm’i göstererek yaptığı bir konuşmada:

“Bu Kur’ân, İslâmların elinde buldukça biz onlara hâkim olamayız. Ne yapıp yapmalıyız, bu Kur’ân’ı onların elinden almalıyız; yahut Müslümanları Kur’ân’dan soğutmalıyız” der.

Bu haber, onda târifin üstünde bir tesir uyandırır. İstidadı şimşek gibi alevli; duyguları ve latifeleri uyanık; ilim, irfan,

ihlâs, cesaret, inayet gibi hârika seciyeler sahibi olan Bediüzzaman, bu haber üzerine: “Kur’ân’ın sönmez ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu, ben dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim!” der ve harekete geçer. Kur’ân’ın bir mucize olduğunu ispat etmek ve kâfirleri tam susturmak için bütün dikkatini bu yönde sarf eder. Onun bu tarihten sonraki fikrî istikameti hakkında şu not düşünülmüş:

“Avrupa’nın Kur’ân’a karşı suikast hazırlıklarını öğrendikten sonra; birden Kur’ân’ın “fe a’rız anhüm” -onlardan yüz çevir- fermanını manen dinleyerek, bir fikir inkılâbı, fikrini ve merakını değiştirdi. Bildiği bütün ilimleri Kur’ân’ın anlaşılmasına ve hakikatlerinin ispatına basamak yaptı. Artık hedefi, ilmî gayesi, hayatının neticesi yalnızca Kur’ân’dı. Ve Kur’ân’ın sahip olduğu mucize ona rehber, mürşit ve üstat oldu.”

6- Bediüzzaman’ın İstanbul’da İlk Günleri

Bediüzzaman ruhunda uyanan bu feverânın etkisi ile öteden beri düşündüğü ve Medresetü’z-Zehrâ adını verdiği yeni usûl medresesi için İstanbul’a gitmeye karar verdi. Bunun için yakın dostu Tahir Paşa ile istişare etti. Bu uğurda kendisini her zaman destekleyen Tahir Paşa, Sultan Abdülhamîd’e yazdığı bir tavsiye mektubu ile Bediüzzaman’ı payitahta uğurladı.

Mektup 3 Teşrin-i Sani 1323 Rumi / 16 Kasım 1907 Miladi tarihini taşımaktaydı. Dönemin ince diplomasi uslûbu ile yazılan mektup günümüz Türkçe’si ile şöyle diyordu:

“Doğu Anadolu alimleri arasında harika bir zekâ ile

meşhur olan Molla Said Efendi, tedaviye muhtaç olduğundan Halife Hazretlerinin şefkat ve merhamet kanatları altına sığınarak yüksek huzurunuzla doğru hareket etmiştir.

Adı geçen zat bu yörede ilimce bütün insanların karşılaştıkları zorlukların çözümünü için müracaat makamı olduğu halde yine de kendisini talebeden sayarak hocalara mahsus kıyafet giymeyi kabul etmemiştir. Kendisi en büyük nimet sebebimiz olan siz efendimize sıdk ve ihlas ile dua etmekle beraber yaratılışta edip ve kanaatkârdır. Aciz kanaatime göre şimdiye kadar İstanbul'a gitmek bahtiyarlığına eren alimler içerisinde, gerek güzel ahlak gerekse Hilafet Saltanatının sahibi zatınıza bağlılık yönüyle en ziyâde ihsan ve hediye verilmeye layık dindar bir zattır. Tedavisinin yapılması hususunda yardım görmesi ve husûsi iltifatınıza nail olması, bütün Doğu Anadolu talebesi hakkında Hazreti Padişahın pek yüksek bir iltifatı olarak ebediyen unutulmayacak bir hatıra olacağını arz etmeye cesaret ettim. Bu konuda ve her durumda ferman emir sahibi zatınıza aittir.”

Bediüzzaman hazretleri asıl maksadı olan Medresetü'z-Zehra'nın peşindeydi. İslâm alemindeki en büyük problemlerden birinin cehalet olduğunu görüyordu. Tek çarenin fen ilimleri ile din ilimlerinin birlikte okutulduğu medreseler olduğunu düşünüyor, bunu her fırsatta dile getiriyordu. İstanbul'a gelirken uğradığı medreselerde de aynı düşüncüyü dillendiriyordu. Yol esnâsında uğradığı medreselerin birinde okuyan bir talebe onun gelişini şöyle anlatır:

“Bir gün bizim medreseye yirmi yaşlarında ayağında çizme, başında puşi, belinde kaması olan buğday benizli bir genç geldi. Hocamız hemen ayağa kalktı:

“Gel bakalım Molla Said Efendi” diyerek ona yer gösterdi. Çok alâka gösteriyor ve hürmet ediyordu. Konuşma sırasında İstanbul’a gitmekteki maksadı soruldu:

“Ben Anadolu’yu geziyorum. Memleketin ahvalini yakından görüyorum. İstanbul’a gidip, Padişahla görüşeceğim; yeni mekteplerde din dersleri, medreselerde ise fen bilimlerinin okutulmasını teklif edeceğim.” dedi.

“Peki bundan ne elde edeceksin?”

Molla Said:

“Bu şekilde eğitim yapınca, mektepliler dinsiz olmaksızın, medreseliler de taassuptan (körükkörüne sabit fikirden) kurtulacaktır” cevabını verdi.

İstanbul’a ilk geldiğinde Doğu Anadolu’daki ilim seviyesine dikkat çekmek ve bu vesile ile tasarladığı medresesine yardım temin etmek için kıyafetini değiştirmemiş, kavminin mahallî kıyafeti ile gittiği her yerde kendini göstermekte gecikmemişti. İlk fırsatta Medresetü’z-Zehra için Başbakanlığa bir dilekçe verdi:

“Şu medeniyet ve ilerleme yarışına sâir kavimlerle birlikte katılabilmek için hükümetin “Doğu Anadolu”nun kasaba ve köylerinde mektepler açmakta olduğu memnuniyetle görülmektedir. Ne var ki bundan sadece Türkçe’yi bilen çocuklar yararlanmaktadır. Türkçe bilmeyen çocukları yalnızca medreseleri kemâlât ocağı biliyorlar. Öğretmenlerin yerel lisanı bilmemeleri yüzünden bu çocuklar bilimden mahrum kalmaktadır.

Bu durum ise; vahşiliği, kargaşayı, dolayısıyla Batı’nın bölücü fikirlerini davet ediyor. Hem de halk, cehalet ve

vahşet günlerindeki ilim seviyesinde kalmaları cihetiyle evham ve şüphelere hedef oluyorlar. Eskiden beri her cihetle Kürt halkının gerisinde bulunanlar, bugün onların yerinde saymasından istifade ediyorlar. Bu durum vatanın ve İslâm'ın istikbalini düşünenleri düşündürüyor... Bu hal Kürtler için gelecekte müthiş darbeler hazırladığını gören akli başında insanların yüreklerini sızlatıyor.” diyen Bediüzzaman bunun çaresi olarak Doğu Anadolu'nun üç ayrı bölgesinde yeni okullar açılmasını teklif etti.

“Yeni açılacak okullarla bilginin temeli atılmış olacaktı. Bu temelden birlik ve ittihat ortaya çıkacak, iç karışıklıklardan dolayı mahvolan büyük bir kuvveti hükümetin eline verecekti. Adaletle layık ve medeniyete kabiliyetli olan bu kavim, dış düşmanlara karşı kullanılacak, yaratılıştan sahip oldukları değerleri ortaya çıkacaktı.”

Büyük dehaların hâl, mazi ve istikbali aynı şekilde ihata etmesi ve kavraması nadirattan değildir. Bir asır önce yazılan bu dilekçede ön görülen tespit ve uyarılar ne kadar da gerçektir. Önerilen çözüm yolları ne kadar canlı ve yerinde ve ne kadar içtendir.

a) Şekerci Han'ında Harika İlân

Bediüzzaman, Padişahın, hükümetin, ulemâ ve mektep ehlinin doğudaki ilmi faaliyetlere dikkatlerini çekmek istiyordu. Bunun için Şekerci Hanı'nda bir oda bularak, bütün ulemâ ve talebeleri, politikacılarla askerleri ilmî münazaraya davet etti.

Odasının kapısına şöyle bir ilân asmıştı.

“Mektep medrese mensuplarından ve feylesoflardan,

dinsiz ve dindarlardan her kimin bir suali varsa, hangi ilimden ve fenden olursa olsun, benden sorabilir. Sizden sual, benden cevap ... Fakat ben hiç kimseye sual sormam”

Bu acıb ilân üzerine Bediüzzaman, İstanbul ulemâsı ve talebelerin akınına uğradı. Sorulan hiçbir suali cevapsız bırakmıyordu.

Bu soru cevap günlerinden birinde Ayasofya civarında bir çayhanede Üstad, Şeyh Bahid ile karşılaştı: “Hürriyetin birinci senesinde İstanbul’da Câmîü’l-Ezher’in Reis-i Uleması olan Şeyh Bahid Hazretleri Eski Said’e sordu:

“Osmanlı hükümetindeki hürriyete ne diyorsun ve Avrupa hakkında fikrin nedir?”

O vakit Eski Said şöyle dedi: “Osmanlı hükümeti Avrupaya hamiledir; Avrupa gibi bir hükümeti doğuracak. Avrupa da İslâmiyet’e hamiledir; o da bir İslâm devleti doğuracak.”

O allâme zât dedi: “Ben de tasdik ediyorum”. Sonra beraberinde gelen hocalara dedi: “Ben bununla münazara edip galebe edemem.”

Birinci doğumu gözümüzle gördük. Bir çeyrek asır Avrupa’dan daha dinden uzak.

İkinci doğum da inşaallah yirmi-otuz sene sonra çıkacak. Çok emarelerle hem şarkta hem garbda Avrupa içinde bir İslâm devleti çıkacak.¹⁷

Bediüzzaman, âdeta ihtiyarsız olarak sevk edildiği gençlik yıllarındaki bu tarz halleri, onu istikbaldeki büyük hizmetine hazırlamak için bir sevk-i ilahî olduğunu düşünür.

¹⁷ Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası*, s. 113.

“Ben kendim, bütün hayatımın hârika kısmını, evvelce Gavs-ı A'zam'ın bir silsile-i kerâmeti telakki ediyordum; şimdi Risâle-i Nur'un bir silsile-i kerâmeti olduğu ortaya çıktı.

Hürriyetten evvel İstanbul'a gelirken yolda -bir-iki mühim- İlm-i Kelâm'a ait kitaplar elime geçti. Dikkatle mütalaa ettim. İstanbul'a geldikten sonra, sebepsiz olarak hem ulemayı, hem mektep muallimlerini münazaraya “Kim ne isterse benden sorsun” diye ilân ettim. Medar-ı hayrettir ki; münazaraya gelenlerin bütün sordukları sualler, yolda mütalaa ettiğim ve hâfızamda kalan meselelerdi.

Hem feylesofların sordukları sualler, hâfızamda bulunan meselelerdi. Şimdi anlaşıldı ki; o fevkalâde muvaffakiyet ve benim de haddimden çok ziyâde o kendini gösterme meyli ve mânâsız fazilet izharı ise, ileride Risâle-i Nur'un İstanbul ve âlimler tarafından kabul edilmesi ve önemine dikkat çekilmeye zemin hazır etmek imiş”.

b) İki Mektebi Musibetin Birincisi

Şekerci Han'da günlerce başarıyla devam eden bu soru cevap hadisesinden ve Bediüzzaman'ın İstanbul'da yayılan şöhretinden çekinen Yıldız'ın etrafını sarmış bazı paşalar, Sultan Abdülhamid'i kandırdı. “Böyle her şeyi bilen, her suale cevap veren delidir” denilerek Bediüzzaman akıl hastanesine sevk edildi.

İstanbul Toptaşı Tımarhanesi'ne konulan Bediüzzaman, doktora, Osmanlının eğitimde geri kalış sebeplerini anlattı:

“Şu terakki zamanında, hakiki medeniyeti teşkil eden

İslâmiyet, batı medeniyetine nispetle geri kalmıştır. Bunun en büyük sebebi: Üç büyük şubenin, ehl-i medrese, ehl-i mektep ve ehl-i tekkenin birbirine zıt fikirleri ve farklı kaynaklardan beslenmeleridir.

Medrese ehli bir kısım zahiri mânâları kastı aşan şekilde yorumlayarak yeni mekteplerde okuyanları inanç zayıflığı ile itham ediyorlar.

Mektep ehli ise berikileri yeni fenleri bilmemeleri sebebiyle eksik ve itimat edilmez sayıyorlar.

Medreseliler ehl-i tekkeye, şevk vermesi için konulmuş bazı usûller sebebiyle bidat ehli nazarıyla bakıyorlar. Cahil halk bu usûlleri ibâdet zannederek hataya düşüyorlar.

Aşırılıklar karşılıklı olarak müsamaha kapısını açıyor. Bazı bidatlar zikir ile karışıyor. Bu fikir ihtilafı ve zevk ayrılığı İslâmî ahlakı sarsıp terakkiyat-ı medeniyetten geri bırakıyor.

Bunun çaresi; yeni mekteplerde dini ilimleri ciddiyetle okutmak. Medreselerde gereksiz yere okutulan eski yunan felsefesi yerine yeni fen ilimlerini ders vermek ve tekkelerde ilimde derinleşmiş alimler bulundurmak.

Böylece her üç şubenin de uyumlu bir şekilde terakki etmesi mümkün olur...”

Doktor Bediüzzaman’ı dinledikten sonra, hayret içinde kalır. Ve onun eğitim aşığı, vatanperver ve eşsiz bir zekâ sahibi olduğunu anlar: “Şimdiye kadar İstanbul’a gelenlerin içerisinde zekâ ve meseleleri derinliğine kavramış böyle bir nadire-i cihan bulunmuş değildir” şeklinde bir rapor yazarak Başbakanlık makamına gönderir.

Doktorun bu raporu üzerine Mabeyin telaşa düşer. Bediüzzaman tımarhânededen acele olarak hapis haneye aldırılır. Bir an evvel onu İstanbul'dan uzaklaştırmak için çareler aranır. Önce bir miktar para ile birlikte 30 altın maaş bağlanması için padişah iradesi alınır. Zabtiye Nazırı Şefik Paşa padişahın hediyesi ile birlikte Bediüzzaman'a gönderilir.

Zabtiye Nazırı:

“Padişah sana selâm etmiş ... Bin kuruş da maaş bağlamış. Sonra da yirmi otuz lira yapacak!”

Bediüzzaman:

“Ben maaş dilencisi değilim. Bin lira da olsa kabul edemem. Kendim için gelmedim. Milletim için geldim. Hem de bana vermek istediğiniz rüşvet, susmama karşılıktır.”

Nazır:

“İradeyi reddediyorsun. İrade ret olunmaz.”

Bediüzzaman:

“Reddediyorum; tâki Padişah darılsın, beni çağırınsın. Ben de doğrusunu söyleyeyim.”

Nazır:

“Neticesi vahimdir!”

Bediüzzaman:

“Neticesi deniz olsa, geniş bir kabirdir. İdam olunsam bir milletin kalbinde yatacağım. Hem de İstanbul'a geldiğim vakit, hayatımı rüşvet getirmişim. Ne ederseniz ediniz!”

Bunu da ciddi söylüyorum; ben isterim ki insanları bu hareketimle ikaz edeyim ki, devlete intisap, hizmet etmek içindir. Maaşı kapmak için değildir. Hem de benim gibi bir

adamın millete ve devlete hizmeti nasihat ile olur. O da güzel bir tesir bırakma, o da samimiyetlidir. Bunlar da gizli bir maksat takip etmeden, karşılık istemeden şahsi menfaati terk etmek ile olur. Bu sebeplerle özümlüm var maaş kabul edemem!”

Nazır:

Senin Şark'ta eğitim konusundaki isteklerin, Bakanlar Kurulunda görüşülmektedir.

Bediüzzaman: Acaba maaşı acele verip eğitimi geciktirmek hangi kâide iledir. Benim şahsi menfaatimi umum milletin menfaatine üstün mü tutuyorsunuz?

Nazır hiddet etti.

Bediüzzaman: “Ben hür yaşamışım. Hürriyet-i mutlakının meydanı olan Doğu Anadolu'nun dağlarında büyümüşüm. Bana hiddet faide vermez. Nafile yorulmayınız!.. Beni nefiy edin, Fizan olsun, Yemen olsun râzıyım. Siz de, idare-i maslahat için hile yapmaktan kurtulursunuz.”¹⁸

Bediüzzaman zulmen atıldığı bu ilk hapsinde çok kalmaz. Meşrutîyetin kabulünden sonra ilan edilen siyasî af kapsamında hürriyetine kavuşur.

c) Meşrutîyet Günlerinde Bediüzzaman

Hürriyetin ilanı ile birlikte İstanbul'da bir kargaşa dönemi başladı. Olayların akışı ve kamuoyu İslâm'a aykırı, millî ve manevî değerlere zıt bir çığıra girme eğilimi gösteriyordu. Meşrutîyeti, meşruiyet “şerîata uygun olma” ölçüsü ile tanımlayan Bediüzzaman, bütün kuvveti ile bu yeni akımı

¹⁸ Bediüzzaman, *İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi*, s. 44, Envar Neşriyat, İst. 1996.

Kur'ân hesabına çevirmeye çalıştı. Bunun için bir yandan gazete ve dergilerde makaleler neşrederken, diğer yandan merasimler, açılışlar, konferanslar ve miting alanlarında geniş halk kitlelerine konuşmalar yapıyordu.

Bu günlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yeni anayasasının ilanı vesilesiyle tertip edilen mitinglere konuşmacı olarak katıldı. İlk nutkunu 11 Temmuz 1908 tarihinde İstanbul'da yaptı. Daha sonra aynı nutku Selanik Hürriyet Meydanı'nda tekrar etti. Bu konuşmasında yine hürriyet ve meşrutiyet kavramlarının içini Kur'ân ve şerîat adabıyla doldurmaya çalışmaktaydı.

“Millet hakimiyetinin helallik belgesi olan şerîat kanunları bizi dâvet ediyor.

Ey mazlûm ihvân-ı vatan! Gidelim dâhil olalım! Birinci kapısı, şerîat dairesinde kalplerin birleşmesi; ikincisi, milli muhabbet; üçüncüsü, eğitim; dördüncüsü, çok çalışma; beşincisi günahları terk etmektir.

Sakin ey ihvân-ı vatan! İsrâflar ve şerîata aykırı haram lezzetler ile tekrar istibdadı ihya etmeyiniz!

Ey ebnâ-yı vatan! (ey vatan evlatları!) Hürriyeti yanlış yorumlamayınız, tâ elimizden kaçmasın. Kokuşmuş olan eski esareti başka bir kaptı, bize tekrar içirmekle bizi boğmasın. Zira hürriyet, kanunlara uymak, şerîat ile edeplenmek ve güzel ahlak ile süslenmekle hayat bulur, gelişir.”¹⁹

Aktif olarak sosyal hayata katılan Bediüzzaman, kendi tabiri ile nerede bir yangın görse onu söndürmeye koşar. Şehzade başı Ferah Tiyatrosunda çıkan kavgada, Avustur-

¹⁹ Bediüzzaman, *Divan-ı Harb-i Örfi*, s. 56.

ya mallarına uygulanan boykot için hamallar arasında çıkan kargaşada (10 Ekim 1908), Bâyezid meydanında medrese talebelerinin düzenledikleri mitingde (27 Şubat 1909), İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluşu dolayısıyla Ayasofya Câmisi'nde okunan mevlidde (5 Nisan 1909) anayasal düzenin korunması, kargaşanın önlenmesi, şerîat adabının yaşanması ve itaatin sağlanması yolunda konuşmalar yapar. Ancak onun bu feryatları, İstanbul'un tamamını saran yangınları söndürmeye yetmez ve korkulan olur.

d) 31 Mart Olayı

Toplum tarafından hazmedilemeyen “hürriyet dönemi” çok geçmeden yerini, tarihlere “31 Mart Hadisesi” olarak geçecek olan ve yeni bir istibdat devrini başlatan günlere bırakır. İstanbul'da gizli aktörlerin tertiplediği kurmaca bir isyan, Sultan Abdülhamid'in tahtan indirilmesi yanında bir çok mazlum insanın hayatına mâl olur.

Başından beri hürriyeti destekleyen ve onu İslâm adabıyla takviye etmek isteyen Bediüzzaman, garip bir şekilde 31 Mart isyancıları ile alakadar gösterilir. Şüphesiz bu hürriyeti din karşıtlığı olarak görmek ve göstermek isteyenlerin bir ihanetidir.

Bu ihanet sonucunda Divan-ı Harb'e verilen Bediüzzaman, aynı davada idam edilen onbeş kadar alimin mahkeme bahçesinde asılı duran cesetleri karşısında muhakeme edilir.

Bu müdafaa gerek Bediüzzaman'ın İstanbul hayatını özetlemesi, gerekse Otuz Bir Mart hâdisesinin içyüzünü açıklaması yönüyle ayrı bir öneme sahiptir.

Divan-ı Harb'de bana da sual ettiler:

“Sen de şeriat istemişsin?”

Dedim:

“Şeriatın bir hakikatına bin ruhum olsa feda etmeye hazırım; zira şeriat, saadet sebebi ve hakiki adalet ve fazilettir. Fakat, ihtilâlcilerin isteği gibi değil!”

Hem de dediler:

“İttihad-ı Muhammediyeye dâhil misin?”

Dedim:

“Maaliftihar... En küçük efradındanım; fakat benim târif ettiğim veçhile... O ittihaddan olmayan, dinsizlerden başka kimdir bana gösterin?..

...

Siyaseti dinsizliğe âlet yapan bazı adamlar; kabahatlerini örtmek için, başkasını irtica ile ve dinini siyasete âlet yapmakla ittiham ederler.

Şimdiki muhbir ajanlar eskilerden beterdirlir. Bunların sadakatine nasıl itimat olunur? Adalet, onların sözlerine nasıl bina olunur? Hem de cerbeze ile, insan adalet yaparken zulme düşüyor. Zira; insan kusursuz olmaz...”

Bediüzzaman müdafaasının bundan sonraki kısmında İstanbul'da meşrutiyet lehindeki faaliyetlerini on bir maddede halinde sayar. Her bir maddenin sonunda “demek cinayet ettim” sorusu ile kendisini meşrutiyet adına mahkum edenleri kınar.

O, 31 Mart İsyanından önceki günlerde İstanbul'da yüksek bir medeni cesaret örneği göstererek bir çoğu isyan istidadı gösteren toplulukları, yaptığı ikna edici konuşmalarla

dağıtmıştır. Ayasofya, Bayezid, Fatih ve Süleymaniye’de toplanan ulema ve talebeye meşrutiyetin gerekçelerini anlatmış, onları menfi hareketlere katılmaktan alıkoymuştur.

Taşradan gelen hamalların başlattığı isyanın önlenmesinde de aktif bir rol üstlenmiştir. Aynı şekilde Meşrutiyetin ilanından sonra Doğu Anadolu’da yaşayan altmış kadar aşiretlere ayrı ayrı telgraf çekerek meşrutiyet aleyhinde herhangi bir harekete katılmamalarını tembih etmiştir.

Kendisini şeriat istemekle suçlayan mahkeme heyetine Bediüzzaman, bazı dernek ve cemiyetlerin İslâmiyet’i siyasî ve şahsî emellerine alet etmemeleri için yaptığı ikazla cevap verir:

“Târif ettiğim ve dahil olduğum ittihad-ı Muhammedî Aleyhisselâm’ın târifi budur ki: Şarktan garba, cenuptan şimala uzanan bir silsile-i nuranî ile merbut bir dairedir; dahil olanlar da bu zamanda üç yüz milyondan ziyâdedir. Bu ittihadın ortak noktası ve irtibatı, *Tevhid-i İlâhî*dir; peyman ve yemini, imandır. Müntesipleri, kalûbelâdan dahil olan umum müminlerdir; üye kayıt defterleri de *Levh-i Mahfûz*dur; bu ittihadın nâşir-i efkârı, umum kütüb-ü İslâmiyedir; günlük gazeteleri de *İlâ-yı Kelimetullahı* hedef-i maksat eden (Allah’ın ismini yüceltmeyi hedefleyen) umum dinî gazetelerdir. Kulüp ve encümenleri, câmi ve mescitlerdir ve dinî medreseler ve zikirhânelerdir, merkezi de Haremeyn-i Şerifeyn’dir. Böyle cemiyetin reisi Fahr-i Âlemdir (asm) ve mesleği, herkes kendi nefsiyle mücahede, Peygamberin ahlakı ile ahlaklanma ve onun sünnetine uygun hareket etmedir ve başkalara da muhabbet ve eğer zarar etmezse nasihat etmektir.”

Ayrıca isyan günlerinde gazetelerde neşrettiği makaleler-

den örnekler veren Bediüzzaman, isyana karışan askerleri itaate davet ettiğini söyler ve isyanın çok daha büyümeden önlenmesinde bu makalelerin etkili olduğuna dikkat çeker.

Bediüzzaman çıkan olaylarda gazetecilerin tahriklerini, hürriyetten sonra dehşetlenen komitelerin baskılarını, suçları tam olarak ispat edilmeden asılan masum insanların veballerini, kuvvet zoru ile hiçbir fikrin yok edilemeyeceğini, milli birliğin sağlanması için imtiyazlı grupların ortadan kaldırılması gerektiğini, önce söz hürriyeti verip sonra da bir kısım insanları suçlamanın bir tertip olduğunu ifade ile savunmasını tamamlamış ve sözlerini şöyle noktalamıştır:

“Bu hükûmet, zaman-ı istibdatta akla husumet ediyordu; şimdi de hayata adavet ediyor... Eğer hükûmet böyle olursa, yaşasın cünun!... Yaşasın mevt!.. Zalimler için de yaşasın cehennem!...”

Bediüzzaman o dehşetli mahkemeden idamını beklerken beraat etmiş ve mahkemeye teşekkür etmeyerek, Bayezid'den tâ Sultanahmet'e kadar arkasında kalabalık bir halk kitlesi mevcut olduğu halde yürümüş; “Zalimler için yaşasın Cehennem! Zalimler için yaşasın Cehennem!” nidalarıyla ilerlemiştir.

Divan-ı Harb'in hakkında verdiği takipsizlik ve suçsuzluk kararından sonra bir vedâname yayınlayarak bir buçuk yıl kadar kaldığı İstanbul'dan ayrılmıştır.

e) İstanbul'a Vedânâme

Bediüzzaman, çok çalkantılı geçen iki yıllık İstanbul seyahatinin sonunda aradığını bulamamanın verdiği üzüntü ile şunları yazar:

Ey koca İstanbul! Müsavat ve uhuvveti sende; Devr-i istibdatta yalnız tımarhanede ve... Meşrutiyeti yalnız tevkifhanede gördüm...

Bildiğime göre edipler edebli olurlar ve gazeteler fikirleri terbiye ederler. Şimdi bazı edipleri edepsiz ve bazı gazeteleri kötü niyetli fikirlerin yayıcısı görüyorum. Eğer edep böyle ise ve efkar-ı umumî böyle karışık olsa, şahid olunuz, ondan vazgeçtim. Bunda da dahil değilim, Şarkın yüksek dağlarında, yani “Bâşit başında” âlemin sayfalarını ve cisimleri gazetelere bedel mütalaa edeceğim.

Muarradır feyza-yı feyzimiz şeyn-i temennadan
 Bize dâd-ı ezeldir zirde, bâlâdan istiğna
 Çekildik neşve-i ümitten, tûl-u emellerden
 O mecnunuz ki ettik vuslât-ı leylâdan istiğna

(“Feyiz sahamız başkaları önünde alçalma seviyesizliğinden pak ve temizdir. Alçak yada yüce olsun ona tenezzül etmemek bize ezelde ihsan edilmiştir. Biz ümidin coşkularından yada uzun hayaller kurmaktan çekildik. Öyle bir Mecnun’uz ki Leyla’ya bile dönüp bakmaya tenezzül etmeyiz”)

7- Bediüzzaman’ın Van’a Geri Dönüşü

İstanbul’dan ayrılan Bediüzzaman Batum üzerinden Van’a giderken Tiflis’e uğrar. Tiflis’te, Şeyh San’an Tepe-sine çıkar. Dikkatle etrafı temaşa ederken yanına bir Rus polisi gelir ve sorar:

“Niye böyle dikkat ediyorsun?”

Bediüzzaman der:

“Medresemın plânını yapıyorum.”

O der:

“Nerelisin?”

Bediüzzaman:

“Bitlis’liyim.”

Rus polisi:

“Bu Tiflis’dir!”

Bediüzzaman:

“Bitlis, Tiflis birbirinin kardeşidir.”

Rus polisi:

“Ne demek?”

Bediüzzaman:

“Asya’da Âlem-i İslâm’da üç nur birbiri arkasında inkişafa başlıyor. Sizde birbiri üstünde üç zulmet inkişafa başlayacaktır. Şu istibdat perdesi yırtılacak, ben de gelip burada medresemi yapacağım.”

Rus polisi:

“Heyhat!.. Şaşarım senin ümidine?”

Bediüzzaman:

“Ben de şaşarım senin aklına! Bu kışın devamına ihtimâl verebilir misin? Her kışın bir baharı, her gecenin bir nehari vardır.”

Rus polisi:

“İslâm, parça parça olmuş?”

Bediüzzaman:

“Tahsile gitmişler. İşte Hindistan, İslâm’ın kabiliyetli bir çocuğudur; İngiliz hazırlık lisesinde çalışıyor. Mısır, İslâm’ın zeki bir mahdumudur; İngiliz hukuk mektebinden ders alı-

yor. Kafkas ve Türkistan, İslâm'ın iki bahâdır oğullarıdır; Rus harbiye mektebinde talim ediyorlar. İlâ âhir...

Yahu, şu asilzade evlâd, diplomalarını aldıktan sonra, herbiri bir kıta başına geçecek, muhteşem âdil pederleri olan İslâmiyet'in bayrağını kemâlât ufuklarında dalgalandırmakla, kader-i ezelinin nazarında feleğin inadına, nev-i beşerdeki hikmet-i ezeliyenin sırrını ilân edecektir.”

Bediüzzaman, Van'a geldikten sonra tekrar halkın irşadı için çalışmalarına başlar. Van bölgesinde yaşayan Ertoşi aşiretlerinden başlamak sûretiyle, Hakkari, Bitlis, Muş, Ağrı, Diyarbakır ve Urfa şehir merkezleriyle etrafındaki bazı yerleşim birimlerini dolaşır. Meşrutiyet hakkında konferanslar verir, tartışmalara katılır.

Bu seyahatlerinde kendisine sorulan sual ve cevaplardan iki ayrı eser meydana gelir. Bunlardan Münâzarât mukaddimesinde şu ifadeler vardır.

“... şu Saykal-ül İslâm (Muhakemat) ve Ekrad Reçetesi (Münazarat) olan iki eser, o dehşetli dağ ve dere ve sahraların verimlilik kuvveti ile fevkalâde bir surette gelişerek, kırk elli gün zarfında hem yeşillendi, hem cesim bir ağaç oldu, hem meyve verdi....

Hatta bir kısmı Başid dağının yemişidir. Bir taifesi Ferâşin ovasının meyvesidir. Bir miktarı Beytüşşebap dere-sinde kırmızılanmış semeresidir.

İşte şu iki eseri yazdığım vakit, zaman kısa, mekân vahşî, ben seyyah, zihin müşevveş, vücud yarım hasta, yazmak acele olduğundan elbette müşevveş olur...”²⁰

²⁰ Bediüzzaman, Münazarat, *Envar Neşriyat*, s. 3, İstanbul 1996.

8- Şam Seyahati

1327/1911 başlarında doğudaki seyahatlerini tamamlayan Bediüzzaman, Mart ayı içinde, Şam'a gider. Bölgenin ileri gelen alimleri ile görüşür. Şam'da iken tarihî Emeviye Câmisi'nde Hutbe-i Şamiye diye anılan meşhur hutbesini okur. Câmide on bin aşkın cemaat ve yüz ehl-i ilim vardır. Bu hutbe bütün ilim ehlinin takdirine mazhar olur. Birkaç gün içerisinde iki kez basılarak halka dağıtılır. Bu uzun ve şaşaalı hutbenin birkaç esası buraya alınmıştır:

“Ben bu zaman ve zeminde, beşerin hayat-ı içtimaiye medresesinde ders aldım ve bildim ki: Ecnebler, Avrupalılar terakkide istikbale uçmalarıyla beraber bizi maddî cihette orta çağda durduran altı tane hastalıktır:

Birincisi: Ye'sin, ümitsizliğin içimizde hayat bulup dirilmesi.

İkincisi: Sıdkın ölmesi.

Üçüncüsü: Adâvete muhabbet (düşmanlığa sevgi).

Dördüncüsü: Ehl-i imanı birbirine bağlayan nuranî rabitaları bilmemek.

Beşincisi: Çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdad.

Altıncısı: Şahsın bütün çalışmalarını kendi menfeati için yapması.”

“İstikbal yalnız ve yalnız İslâmiyet'in olacak.”

“Eğer biz ahlâk-ı İslâmiyenin ve hakâik-i imaniyenin kemalâtını hareketlerimizle göstersek, sâir dinlerin tâbileri elbette cemaatlerle İslâmiyete girecekler.”

“Biz Kur'ân şakirdleri olan Müslümanlar, delile tâbi olu-

yoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle iman hakikatlarına giriyoruz. Başka dinlerin bazı efradları gibi ruhbanları taklid için bürhanı bırakmıyoruz.”

“Yeis; ümmetlerin, milletlerin “kanser” denilen en dehşetli bir hastalığıdır.”

“Evet sıdk ve doğruluk, İslâmiyetin hayat-ı içtimaiyesinde ukde-i hayatiyesidir. Muhabbete en lââyık şey muhabbettir ve husumete en lââyık sıfat husumettir.”

“Asya kıt’asının ve istikbalinin keşşafı ve miftahı, şûradır. Üçyüz belki dört yüz milyon İslâm’ın ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdadların kayıplarını, zincirlerini açacak, dağıtacak, meşveret-i şer’iyedir.”

9) İkinci İstanbul Seyahati

Bediüzzaman Şam’da bulunduğu günlerde İstanbul’daki gelişmeleri de yakından takip ediyordu.

Payitahtta, İttihad ve Terakki’nin ona dost olan hürriyetçi ve milliyetçi kanadı etkin görevler almışlardı. Bilhassa Başkumandan olan Enver Paşa öteden beri Bediüzzaman’a dosttu. Sultan Reşad’ın da benzer hisler taşıdığı bilinmekteydi. Bu gelişmeleri olumlu karşılayan Bediüzzaman, Şam’dan Beyrut’a geçerek deniz yoluyla İstanbul’a geldi. Bütün hayatında gaye ve ideali olan, Medresetü’z-Zehra adını verdiği Şark Üniversitesini kurmak için tekrar çalışmalara başladı. Bu dönemde bu emelini gerçekleştirmek için iyi bir fırsat doğdu. 1911 Haziran’ında Rumeli seyahatine çıkacak olan Sultan Reşad’ın saltanat kafilesine Şark vilayetleri namına Bediüzzaman da davet edildi.

Osmanlı Donanmasına yeni katılan Barbaros zırhlısı ile İstanbul'dan hareket eden Saltanat kafilesi, 7 Haziran Çarşamba günü Selânik'e oradan da trenle 11 Haziran'da Kosova vilâyetinin merkezi olan Üsküp'e vardı.

O tarihte Kosova'da büyük bir Darülfünun açılması düşünülmekteydi. Bediüzzaman hem ittihadçılara, hem de Sultan Reşad'a: “Şark böyle bir Dârülfünuna daha ziyâde muhtaçtır. Çünkü orası bütün İslâm dünyasının merkezi hükmündedir” diyerek bu medresenin haklı gerekçelerini anlattı. “Emin olunuz biz Kürdler başkalara benzemiyoruz. Yakînen biliyoruz ki, içtimaî hayatımız Türklerin hayat ve saâdetinden neş'et eder (kaynaklanır).” diyen Bediüzzaman son dönemde Avrupanın tesiri ile yaşanan zihin karmaşasını şöyle anlatmıştı:

“Maneviyatı maddiyata kıyas edip Avrupa sözünü maneviyatta dahi hüccet tutmak. Hem de bazı fünunda meşhur olanların, başka fenlerde de sözünü hüccet tutmak. Hem de bazı fünun-u cedideyi bilmeyen ulemanın sözünü, ulûm-u diniyede dahi kabul etmek. Hem de fünun-u ceditde mehareti için gurura gelip, dinde de nefsine itimad etmek. Hem de selefi halefe, maziye hale kıyas edip haksız itirazda bulunmak.”

Bediüzzaman'ın tespit ettiği bu temel yanlışlar son iki yüz yıldır aydınımızın içinde boğulduğu dipsiz kuyulardı. Bütün akıllar bu yanlış fikir yürütme yolları ile yanlış yollara çıkıyordu. Bu safataların zulmünden akıl yürütme melekelerini kurtarmak ve felsefe merakı ile yapılan çocukça kandırmacaları düzeltmek gerekiyordu.

Bunun sağlanması yine fen ve din bilimlerinin birlikte sağlam bir şekilde öğretilmesi ile mümkün olacaktı. Bedi-

üz zaman'ın ileri sürdüğü fikirleri yerinde gören Sultan Reşat Şark'ta bir Darülfünun açmayı kabul etti.

Rumeli seyahatini tamamlayan kabile yine Selânik üzerinden Barbaros zırhlısı ile 26 Haziran'da İstanbul'a döndü.²¹

Balkan Harbinin çıkması üzerine Kosova üniversitesi geri kaldı. Bediüzzaman Kosova tahsisatının Şark Üniversitesi'ne verilmesini kabul ettirdi.

Medresetü'z-Zehra'nın İlk Temeli

Sultan Reşad'dan medrese için ayrılan tahsisatın ilk kısmını aldığı anlaşılan Bediüzzaman, tekrar Van'a hareket etti. Van gölü kenarında Edremit'te temelini attı. Fakat ne çare ki Harb-i Umumînin başlamasıyla, o teşebbüs geri kaldı.

1913 kışında insanlığın büyük bir kısmının başı üzerine inecek olan Harb-i Umumi musibetinin yaklaştığını hissedenden Molla Said, talebelerine: “Büyük bir musibet ve felâket bize yaklaşıyor” diyerek medresesinde, derslerin yanında silah eğitimi vermeye başladı. Bölgede artan Ermeni terörünü önlemek için çalıştı. Bir mektubunda o zamanki medresesini şöyle anlatır:

“Eski Said'in talebeleri üstadlarıyla şiddet-i alâkaları, fedailik derecesine geldiğinden, Van, Bitlis tarafında Ermeni komitesi, Taşnak fedailerine Eski Said karşı duruyordu, bir derece susturuyordu. Kendi talebelerine mavzer tüfekleri bulup medresesi bir vakit asker kışlası gibi silâhlar, kitaplara beraber bulunduğu vakit, bir asker feriki geldi, gördü dedi: “Bu medrese değil, kışladır.” Bitlis hâdisesi münasebetiyle evhama düştü, emretti: “Onun silâhlarını alınız.”

²¹ Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*, s. 143.

Bizden ellerine geçen on beş mavzerimizi aldılar. Bir-iki ay sonra harb-i umumî patladı. Ben tüfeklerimi geri aldım.”

İttihad-ı İslâmı her zaman temel hareket noktası olarak gören Bediüzzaman hazretleri, aynı zamanda ümmet içerisinde tefrika çıkaracak hareketlerin de önüne geçmeye çalışıyordu.

Cihan Harbinden kısa süre önce meydana gelen Bitlis isyanının mevzii kalmasında etkili oldu. Bazı komutanların İslâmiyet'e aykırı davranışlarını gerekçe gösteren bir kısım şeyhler isyan etmek fikriyle Bediüzzaman'a gelirler: “Eski harb-i umumîden biraz evvel, ben Van'da iken bazı dindar ve müttaki zâtlar yanıma geldiler. Dediler ki: “Bazı kumandanlarda dinsizlik oluyor, gel bize iştirak et. Biz bu reislere isyan edeceğiz.”

Ben de dedim: “O fenalıklar ve o dinsizlikler, o gibi kumandanlara mahsustur. Ordu onun ile mes'ul olmaz. Bu Osmanlı ordusunda belki yüz bin evliyâ var. Ben bu orduya karşı kılınç çekmem ve size iştirak etmem.” O zâtlar benden ayrıldılar, kılınç çektiler, neticesiz Bitlis hâdisesi vücuda geldi. Az zaman sonra, Harb-i Umûmî patladı. O ordu, din namına iştirak etti, cihada girdi. O ordudan yüz bin şehidler evliyâ mertebesine çıkıp beni o davamda tasdik edip kanlarıyla velayet fermanlarını imzaladılar.

10) I. Cihan Harbinde Bediüzzaman

a) *Doğu Cephesindeki Faaliyetleri*

Birinci Cihan Harbi başladıktan kısa süre sonra 1914 Kasım'ında Ruslar doğu sınırından Osmanlı topraklarına

saldırdılar. Bediüzzaman, Van'dan sıcak çarpışmaların yaşandığı Erzurum'a gitti. III. Ordu'ya vaiz tayin edilmişti. Harbin başladığı ilk günden itibaren cephede bulunan Bediüzzaman, daha sonra Başkumandan Enver Paşa tarafından milis kuvvetlerini organize etmekle görevlendirildi. Milis kuvvetlerinin başında avcı hattında harbe devam etti. Sarıkamış Harekatından Bitlis'in düşmesine kadar geçen iki yıllık süre içerisinde büyük yararlılıklar gösterdi. Bu cephedeki katkıları başta Van Valisi ve ordu komutanları tarafından takdir ile karşılandı. Kendisine verilen vesikada, "Van fırkasının görmüş olduğu hizmet, tamamıyla Said-i Nursî'nin maddî ve manevî himmetiyle olduğu" özellikle vurgulanmıştı.

O, muharebe zamanlarında siperle döndüğü vakit, kıymetli talebesi Molla Habib ile "İşârâtül-İ'caz" namındaki tefsirini te'lif ediyordu. Bazen avcı hattında, bazen at üzerinde, bazen da siper içerisinde; kendisi söylüyor, Molla Habib de yazıyordu. "İşârâtül-İ'caz"ın büyük bir kısmı bu şartlar altında yazıldı.

Bediüzzaman Erzurum civarındaki muharebelerini şöyle anlatır: "Eski Harb-i Umumî'de Pasinler Cephesinde şehid merhum Molla Habib'le beraber Rusya'ya hücum niyetiyle gidiyorduk. Onların topçuları bir-iki dakika fasıla ile bize üç top güllesi atıyordu. Üç gülle tam başımızın iki metre üstünden geçip yere çakıldı. Arkada dere içine saklanan askerimiz görünmedikleri halde geri kaçtılar. Tecrübe için dedim: "Molla Habib ne dersin, ben bu gâvurun güllesinden gizlenmeyeceğim." O da dedi: "Ben de senin arkandan çekilmeyeceğim." İkinci top güllesi pek yakınımız-

da düştü. Hıfz-ı İlahî bizi muhafaza ettiğine kanaatle Molla Habib'e dedim:

“Haydi ileri! Gâvurun top güllesi bizi öldüremez. Geri çekilmeye tenezzül etmeyeceğiz” dedim.”²² Silah arkadaşlarından biri cephede gördüğü Milis Alay Kumandanı Bediüzzaman'ı şöyle anlatır: “Milis alayı kumandanı Bediüzzaman Hazretleri'ni ilk olarak 1331 [1915] senesi Ağustosunda Süphan dağında gördüm. Beyaz bir atın üzerinde oradan oraya at koşturup, askerlerin mâneviyatını yükseltiyordu. O zaman kendisi Milis teşkilâtı kumandanı idi. Başında sarık, omuzunda apoletleri vardı. Devamlı at üzerinde, gönüllülerin arasında dolaşiyor, onlara cesaret veriyordu. Milis teşkilâtını, Enver Paşa, Bediüzzaman'a teklif etmişti. Daha önceden de Bediüzzaman'la Enver Paşa'nın dostlukları vardı. Bediüzzaman doğudaki Milis teşkilâtını kurdu.

“Milis kuvvetleri erzak ve silâhlarını ordudan almazlar, kendi kendilerine iâşe ve idare ederlerdi. Daima ordunun önünde gider, hep ön safta çarpışarlardı. Onlar 'Keçe Külahlılar' tabiriyle anılırdı. Ruslar 'Keçe Külahlılar geliyor' diye duyduklarında nereye kaçacaklarını bilemezler, neye uğradıklarını anlayamazlardı. At üzerinde silâh kullanırlar ve attıkların vururlardı. Üzerlerinde beyaz bir pelerin bulunur, karlı araziye uyar ve düşman tarafından fark edilmezlerdi. Atın dizginlerini bir koluna atar, yahut dizginleri atın boynuna bağlar, hayvanı tamamen serbest bırakırlar ve süratle giderken, seri olarak ateş ederlerdi. Çok keskin nişancıydılar. Boşa ateş etmezler, her attıklarını vururlardı.”

Bediüzzaman harp günlerinde gösterilen kahramanlık-

²² Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası*, 2/14.

ları şöyle anlatırdı: “Bitlis muhasarasında ve avcı hattında Rus’un üç güllesi öldürecek yerime isabet etti. Biri de şalvarımı delip iki ayağımın arasından geçip o tehlikeli vaziyette sipere oturmaya tenezzül etmemek gibi bir halet-i ruhiye taşıdığımdan, arkadan Kumandan Kel Ali, Vali Memduh Bey işittiler. “Aman çekilsin veya sipere otursun!” dedikleri halde; “Bu gâvurun gülleleri bizi öldürmeyecek” dediğim ve hiçbir ihtiyat ve tedbire ehemmiyet vermeyerek o gençlik zamanında o zevkli hayatımın muhafazasına çalışmadım...”²³

Van civarındaki muharebelerde, hizmetinde bulunan ilk talebelerinden Ali Çavuş ise Milis Alay Kumandanı Bediüzzaman’ı şöyle anlatır: “Erzurum’da altı ay kadar Pasinler cephesinde savaştıktan sonra Van’a geldi. O sıralarda Ermeni katliamı başlamıştı. Bu katliam bir ay kadar devam etti. O sırada halk hicret etti.

Van tamamıyla tahliye olmuştu. Üstad, Van Valisi ile birlikte Gevaş kazasına çekilerek burada bir Milis Alayı kurdu. Bir miktar jandarma ve askerinin yardımı ile Ruslarla şiddetli çatışmalara başladı. Bu muharebelerin esas gayesi halkın çekilmesini tamamlaması için zaman kazanmaktı. Şayet Bediüzzaman bu milis alayını kurup Ruslara karşı şiddetle mukavemete geçerek halka zaman kazandırmış olmasaydı, Van bölgesi tamamen Rusların katliamına maruz kalacaktı.

Bir haftalık direniş, Van halkına gerekli zamanı kazandırdı. Çok az bir zayıyla halk tamamen hicrete muvaffak oldu. Van’ın tahliyesinden sonra Bitlis’in Hizan kazasında başlayan Ermeni hareketini durdurmak için görevlendirildi. Üç ay süren şiddetli mücadelelerden sonra Hizan’daki

²³ Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası*, s.13

Ermeni ayaklanması tamamen etkisiz hale getirildi. Kış döneminde Bitlis'e geldi. Milis Alayını tekrar topladı. Alayın kuruluşu tamamlandığı günlerde Muş'un düştüğü haberleri geldi. Üstad hazretleri 400 atlısı ile oraya koştu. Rusların Muş merkezine girmesi üzerine halk çoluk çocuğu ile karlı dağlara dökülmüştü. İlk olarak yolda kalmış 14 top ve mühim miktarda cephanenin Bitlis-Tatvan yolu üzerinde mevzilenmiş nizamiye alayına ulaştırılmasını temin etti. Bu esnâda üç koldan Rus taarruzuna maruz kalarak Bitlis Boğazında mahsur kaldı. Bir hafta süren şiddetli çatışmalar sonunda Ruslar, Tatvan yolu üzerinden geri çekilmek zorunda kaldılar. Bediüzzaman'a üç mermi isabet etmişti. Bunlardan biri hançerinin kabzasına, diğeri tütün tabakasına isabet etmiş, üçüncüsü ise sağ omuzuna saplanmıştı.

Ruslar ikinci kez Güzeldere hattından Bitlis - Siirt yolunu kestiler. Araplar köprüsüne kadar işgal ettiler. Gece yarısından sonra da doğrudan Bitlis'e saldırdılar. Şiddetli çatışmalar oldu. Bu arada Üstad'ın etrafında kıymetli talebelerinden büyük kısmı şehit oldular. Çok sevdiği yeğeni Ubeyd de bunlar arasındaydı.²⁴

b) Harp Esnâsında Yaralanıp Esir Düşmesi

Bitlis savunmasında Bediüzzaman'ın yanında bulunan diğer bir talebesi Molla Münevver esir düştükleri günü şöyle anlatır.

"... Bitlis'te Üstad'la birlikte birkaç talebe kalmıştık. Bütün arkadaşlarımız şehid oldular. Geceleyin Üstad yüksek bir duvardan atlarken ayağı kırıldı. O ızdırap içinde kat'iy-

²⁴ Erdem, Rahmi, *Davam*, s. 195-196, Timaş, İstanbul 1993.

yen şikâyet etmiyor, of bile demiyordu. Otuz altı saat şiddetli soğuk, kar ve çamur içinde bir dehlizde kaldık. Az ileride Rus nöbetçileri gözüküyordu. Bir ara, nöbetçileri tek tek dehlize çekip hançerle gebertmek istedik. Fakat Üstad bize zarar gelmemesi için izin vermedi. Dehlizin üzerinde gezinen Rusların ayak seslerini işitiyorduk.

Üstad bir ara Abdulvahhab isimli bir arkadaşımıza: “Sen çeviksin, fırla git, teslim ol. Ermenilerin eline geçme. Biz de sonra teslim oluruz.” dedi. Arkadaşımız Abdulvahhab öyle yaptı, gitti. Az sonra da Ruslar geldiler, bizi alıp kumandanlarının bulunduğu yere götürdüler.”

Bediüzzaman yaralı olduğu halde talebelerine “Arkadaşlar! Durmayınız... Sizlere hakkımı helâl ettim, beni bırakınız, siz kendinizi kurtarmaya çalışınız!” demesi üzerine, fedâkâr ve kahraman talebeler:

“Sizi bu halde bırakıp gidemeyiz; şehit olursak, yine hizmetinizde olsun.” deyip kalırlar. Sonra Ruslar esir edip; Van, Celfa, Tiflis, Kiloğrif, yoluyla Kosturma’ya sevkederler.

Bediüzzaman’ın doğudaki nüfuzunu yakından bilen Ruslar, Bediüzzaman’ı Kosturma’ya sevk etmeden önce; Onu sınır bölgesinde Rus sempatanı bazı aşiretlerin başına geçirerek, Osmanlı Devleti aleyhinde kullanmak isterler. Bediüzzaman ise bu konudaki teklifleri şiddetle reddeder. “Bitlis’te ayağı kırılıp esir düştüğü zaman, Sibirya’ya nakli için Van’a götürülen Bediüzzaman’a; Ruslara iltihak etmiş bazı ağalar, “Biz seni Rus kumandanından alırsak. Fakat bize reis olup davamızı yürütecek isen...” demişler!

Bediüzzaman ise: “Ben Müslüman Türk Milleti aleyhine

çalışmam. Esareti riyasete tercih ederim” diyerek Ruslara âlet olmaz.²⁵

Bediüzzaman’ın esareti ile zamanın İttihat ve Terakki hükümeti yakından ilgilenmiş onunla irtibatı kesmemiştir. Bediüzzaman zaman zaman Ruslar hakkında harp stratejisi bakımından çok önemli bilgiler göndermiştir. Rusya’nın içten içe kaynamakta olduğunu ve Bolşevik İhtilalinin yakınlaştığını bir vasıta ile Enver Paşa’ya duyurmuştur. Esaret günlerinde irtibatın devamını gösteren aşağıdaki belge Bediüzzaman’a yapılan para yardımı hakkındadır.

7 Eylül 1332 tarih ve 17 Kalem-i mahsus numaralı emirname-i Nezaret-penahileri arıza-i cevabiyesidir:

“Esiren Tiflis’te bulunan Bediüzzaman Said-i Kürdî Efendi’ye gönderilmek üzere me’mur-u mahsus ile irsal buyrulup 60 lira ahz olunarak, makbûz me’mur-u ileyhe tevdi’ kılınmış ve meblağ-ı mezkûr mukabili 1254 Mark Esir-i mûmaileyhe gönderilmiştir. Ol babda emr ü ferman Hazret-i men lehü’l emrindir. 10 Eylül 1916

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Reisi namına”

c) Kosturma’da Esaret Hayatı

Tiflis üzerinden Sibiryaya içlerinde bulunan Kosturma’ya sevk edilen Bediüzzaman, bu bölgede iki buçuk sene kadar kalır. Bütün hayatını, fisebilillâh Kur’ân’a, İslâmiyet’e, Sünnet-i Seniyye’nin ihyasına feda eden Bediüzzaman, esir kampında irşat faaliyetlerine devam eder. Buradaki çalışmaları hakkında şu bilgileri verir:

“Rusya’da Kosturma’da doksan esir zabitlerimizle bera-

²⁵ Badıllı, aynı eser, 1/387.

ber bir koğuştâ idik. Ben o zabitlerimize ara sıra ders veriyordum. Bir gün Rus kumandanı geldi, gördü, dedi: “Bu Kürd gönüllü alay kumandanı olup çok askerimizi kesmiş. Şimdi de burada siyasî ders veriyor. Ben yasak ediyorum, ders vermesin.” İki gün sonra geldi, dedi:

“Madem dersiniz siyasî değıil, belki dinîdir, ahlâkîdir; dersine devam eyle” dedi, izin verdi.

Bir gün Rus Başkumandanı Nikola Nikolaviç esirleri teftişe gelir. Bediüzzaman’ın önünden geçerken onun hiç ehemmiyet vermeden oturması, Başkumandanın dikkatini çeker. Tekrar bir bahane ile önünden geçer. Yine kımlıdanmaz. Üçüncü defâsında önünde durur ve tercüman vasıtasıyla aralarında şöyle bir muhavere geçer:

“Beni tanımadılar mı?”

“Evet tanıdım. Nikola Nikolaviç, Çar’ın dayısıdır. Kafkas cephesi başkumandanıdır.”

“O halde ne için hakaret ettiler?”

“Hâyır, affetsinler ben kendilerine hakaret etmiş değıilim. Ben mukaddesatımın emrettiğini yaptım.”

“Mukaddesat ne emrediyormuş?”

“Ben Müslüman âlimiyim. Kalbimde iman vardır. Kendisinde iman olan bir şahıs, imanı olmayan şahıstan efdaldir. Ben ona kıyam etseydim, mukaddesatıma hürmetsizlik yapmış olurdu. Onun için ben kıyam etmedim.”

“Şu halde, bana imansız demekle hem benim şahsımı, hem ordumu, hem de milletimi ve Çar’ı tahkir etmiş oluyor. Derhal divan-ı harb kurulunda sorgulansın.”

Bu emir üzerine divan-ı harb kurulur. Karargâhtaki Türk, Alman ve Avusturya zabitleri, ayrı ayrı Bediüzzaman'a rica ederek Başkumandandan özür dilemesini isteyen dostlarına verdiği ısrar ederler. Verdiği cevap şu olur:

“Ben âhiret diyarına göçmek ve huzur-u Resûlullah'a varmak istiyorum. Bana bir pasaport lâzımdır. Ben imanımı muhalif hareket edemem.”

Buna karşı kimse sesini çıkaramaz. Sorgulama sonrasında Rus Çarını ve Rus ordusunu tahkir maddesinden hakkında idam kararı verilir. Hüküm infaz olunacakken Bediüzzaman'ın pervâsız ve asil tavırlarından etkilenen Nikolaviç, onun yüksek bir iman taşıdığı kanaatine varır. Sonra Bediüzzaman'a hitaben:

“Beni affediniz! Sizin beni tahkir için bu hareketi yaptığınızı zannediyordum. Hakınızda kanunî muamele yaptım. Fakat şimdi anlıyorum ki, siz bu hareketinizi imanınızdan alıyorsunuz ve mukaddesatın emirlerini îfa ediyorsunuz. Hükümünüz iptal edilmiş, dinî salahatinizden (sâlihliğinizden) dolayı şâyan-ı takdirsiniz; sizi rahatsız ettim, tekrar tekrar rica ediyorum beni affediniz diyerek hadiseyi kapatır.”²⁶

Bu hadise 30 yıl sonra gazetelerde yayınlanana kadar Bediüzzaman tarafından anlatılmaz. Bir harp hatırası olarak başkaları tarafından neşredildiği zaman da ehemmiyet vermeyip asıl vazife olan iman ve Kur'ân hizmetine dikkat çeker. “O esaret hâdisesi aslı doğrudur. Fakat şahidim olmadığından tafsilen beyan etmemiştim. Yalnız bir mangarının beni idam etmek için geldiğini bilmiyordum, sonra

²⁶ Abdürrahim Zapsu, “Bediüzzaman'ın Akıllara Hayret Veren Bir Seciyesi”, Ehl-i Sünnet Mecmuası, 15 Teşrin-i Evvel 1948.

anladım. Ve Rus Kumandanı tarziye için Rusça bir şeyler söyledi, ben bilmedim. Demek hazır bulunan ve bu hâdiseyi gazeteye ihbâr eden Müslüman yüzbaşı anlamış ki, kumandan tekrar tekrar “Affet” demiş.”

Bediüzzaman, Kosturma’da geçen günlerine dair diğer bir kısım hatıralarını da sonradan kaleme aldığı Lem’alar’da şöyle zikreder: “Harb-i Umumî’de esaretle, Rusya’nın şark-ı şimalisinden, çok uzak olan Kosturma vilayetinde bulunuyordum. Orada Tatarların küçük bir câmisi, meşhur Volga Nehri’nin kenarında bulunuyordu. Oradaki arkadaşlarım olan esir zabıtlar içinde sıkılıyordum. Yalnızlık istedim; dışarıda izinsiz gezemiyordum. Tatar mahallesi, kefaletle beni o Volga Nehri’nin kenarındaki küçük câmiye aldılar. Ben yalnız olarak câmide yatıyordum. Bahar da yakın. O şimal kıt’asının pek çok uzun gecelerinde çok uyanık kalıyordum. O karanlık gecelerde ve karanlıklı gurbette, Volga Nehri’nin hazîn şırıltıları ve yağmurun rikkatli şıpıltıları ve rüzgârın firkatli esmesi, beni derin gaflet uykusundan muvakkaten uyandırdı. Gerçi daha kendimi ihtiyar bilmiyordum, fakat Harb-i Umumî’yi gören ihtiyardır. Güya “Çocukları ihtiyarlatan bir gün.” (Müzzemmil, 73/17) sırrına mazhar olarak, öyle günlerdir ki; çocukları ihtiyarlandığı cihetle, kırk yaşında iken, kendimi seksen yaşında bir vaziyette buldum. O karanlıklı uzun gece ve hazîn gurbet ve hazîn vaziyet içinde hayattan ve vatandan bir me’yusiyet geldi. Aczime, yalnızlığıma baktım, ümidim kesildi. O hallette iken Kur’ân-ı Hakîm’den imdad geldi; dilim “*Hasbü-nallahü ve ni’mel vekil*”²⁷ dedi, kalbim de ağlayarak:

²⁷ “Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân, 3/173.

Garibim, kimsesizim zaifim, güçsüzüm, aman diliyor af istiyorum, ilahî meded senin dergahından gelir” derken Ruhum dahi vatanımdaki eski dostları düşünüp o gurbette vefatımı tahayyül ederek, Niyazi-i Mısırî gibi dedim:

*Dünya gamından geçip, yokluğa kanat açıp,
Şevk ile her dem uçup, çağırırım dost, dost!*

diye, dostları arıyordu. Her ne ise... O hüznü, rikkatli, firkatli uzun gurbet gecesinde, dergâh-ı İlahîde za’f u aczim o kadar büyük bir şefaathî ve vesile oldu ki, şimdi de hayretteyim. Çünkü birkaç gün sonra, hiç beklenmedik bir surette, yayan gidilse bir senelik mesafede, tek başımla Rusça bilmediğim halde firar ettim. Za’f u aczime binen gelen inayet-i İlahîye ile hârika bir surette kurtuldum. Tâ Varşova ve Avusturya’ya uğrayarak İstanbul’a kadar geldim ki, bu surette kolaylıkla kurtulmak pek hârika olmuştu. Rusça bilen en cesur ve en kurnaz adamların muvaffak olamadıkları, çok teshilât ve çok kolaylıkla, o uzun firarî seyahati bitirdim.²⁸

d) Esaretten Kurtuluşu

Bediüzzaman, esaretten kurtuluşunu bazı yakınlarına şöyle anlatmıştır:

“Ben Rusya’da esirken, firar edeceğim günlerde, her zaman kamp içine girip çıkan Arap kıyafetli bir adam bana bir gün dedi ki; “Sen buradan kaçmak ister misin?”

Ben dedim: “İsterim ama, nasıl kaçayım? Kampın etrafındaki surdan nasıl çıkarım?”

²⁸ Bediüzzaman, *Lem’alar*, s. 235, Envar Neşriyat, İstanbul 1996.

O dedi: “Bu iş kolay. Ben sana elbisemi veririm, giyersin ve çıkarsın, kimse sana bir şey demez. Surun dışında buluşur, sana yolu târif ederim,” dedi.

Ben onun elbisesini giydim ve surun kapısından çıktım. Kimse bir şey demedi. Sonra o zat geldi, elbisesini iade ettim. Bana yolu tarif etti, gittim, gittim. Bir ormanın içine daldım, orada yolu ve yönü kaybettim. Sonra orada otlayan bir ineğe rast geldim. Bu hayvan herhalde insanların olduğunu gösterir diye, hayvanı yürüttüm, ben de arkasından yürüdüm. Biraz gittik, bir mağaraya geldik. Hayvan mağaraya girdi. Ben de arkasından girdim. İçerde pir-i fani ihtiyar bir zat vardı. Selam verdim. O da benim ismimi, künyemi, lakabımı söyleyerek “Ve Aleykümüsselâm!” dedi. Beni oturttu, “herhalde karnın açtır” dedi. “Ama benim yiyeceğim ekmeğim bitmiş. Ben sana şu ineğimden biraz süt sağayım, onu içersin” dedi. Sütü içtikten sonra, bana dedi ki: “Büyük musibetler, felaketler gelecek. Bunları def’edecek üç şey vardır:

Birincisi: Her yerde seslice Ezan-ı Muhammedî okumak.

İkincisi: Cemaatle namaz kılmak.

Üçüncüsü: Kur’ân derslerini vermek ve almak.”

Daha sonra, o ihtiyar zat bana yolu tarif etti, izin isteyerek ayrıldım.”²⁹

Bütün Hayatında Gavs-ı Azam Abdülkadir-i Geylani Hazretlerinin manevi himayesine mazhar olduğunu beyan eden Bediüzzaman, esaretten harika bir şekilde kurtuluşunu da onun bir kerâmeti olarak kaydetmiştir.

²⁹ Badıllı, aynı eser, 1/418

11- Esaret Dönüşü İstanbul Hayatı

Leningrad'dan Almanya sınırına gelen Bediüzzaman bir müddet Alman askerî karargahında kalır. Sonra Petersburg üzerinden Varşova'ya gelir. Viyana'yı da gördükten sonra Sofya'dan trenle 1918 Haziranında İstanbul'a ulaşır. İstanbul'a gelişini muhtelif gazeteler halka şöyle duyurur:

“Kürdistan ulemasından olup, talebeleriyle beraber Kafkas cephesinde muharebeye iştirak eylemiş ve Ruslara esir düşmüş olan Bediüzzaman Said Kürdî Efendi âhiren şehrimize muvasalat eylemiştir.”

İstanbul'u tekrar şerefliendirmesi, ehl-i ilmi ve halkı çok mesrur eder. Kendisine haber verilmeden, Meşihat daire-sindeki “Dar'ül-Hikmet'il İslâmiye”³⁰ âzalığına tâyin edildiği gibi ayrıca “Mahreç”³¹ payesi ile taltif edilir.

Daire-i Meşihat-ı İslâmiye'den kendisine gönderilen “Uhde-i fâzılanelerine mahreç payesi tavihi lede'l-arz 18. Za. 1336 tarihinde irade-i seniyye-i Hazret-i hilafet penahiye iktiran eylemiştir” yazısı ile durum kendisine bildirilir.

Esarete çok sarsılmış olduğundan, bir müddet vazifesine başlayamaz. Çok defâ istifa etmek teşebbüsünde bulundursa da dostları onu bırakmazlar. Bunun üzerine Darül-hikmet'e devama başlar. Bu dönemde İstanbul'da İngiliz nüfuzu oldukça kuvvetlidir. Sâir devlet kurumları gibi Da-

³⁰ Dar'ul-Hikmet, 25 Ağustos 1918 tarihinde açıldı. “Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere dinin ruhsat ve müsaadelerini araştırarak, aynı zamanda dinin esas ve zaruretlerinden ve İslâm'ın yüce hükümlerinden sapmayı önleyerek insanları Allah'ın metin ipine sarılmaya teşvik edecekti.”

³¹ Mahreç payesi, İlim adamlarına verilen rütbelerden birinin adıdır. Kibar-ı müderrisinden büyük; Mısır, Şam, Edirne, Bursa, Filibe (bilad-ı hamse) kadıllıklarından küçük sayılırdı.

ru'l-hikmet'i de siyasî amaçları doğrultusunda kullanmak isteyenler karşılarında hep Bediüzzaman'ı bulurlar. Çünkü Bediüzzaman, kefenini boynuna takmış ve ölümünü göze almıştır. Daru'l-hikmeti'l-İslâmiye'de demir gibi dayanır. Ecnebi tesirleri, bu kurumu kendine âlet edemez. Yanlış fetvalara karşı, pervâsızca mücadele eder. İslâmiyet'e zararlı bir cereyan ortaya çıktığı vakit, o cereyanı kırmak için çok kuvvetli eserler neşreder.

Bediüzzaman, Daru'l-Hikmet'e devam ettiği günlerde bir yandan da kalbî mücahedat ve müşahadelerini kaleme alır. Bu dönemin mahsülü olan eserler ilerde muazzam bir ağaç olarak ortaya çıkacak olan Nur Risâlelerinin çekirdekleri hükmündedir.

a) İlk Eserlerinin Neşri

Bediüzzaman'ın kendi ifadesi ile Eski Said'den Yeni Said'e geçiş döneminde kaleme alınan eserler ilk olarak İstanbul'da neşredildi. Bu eserlerin neşri konusunda yeğeni Abdurrahman şu bilgileri verir: “Haline dikkat ediyordum ki, zaruretten fazla kendine masraf yapmıyordu. Maişetçe neden bu kadar tutumlu yaşıyorsun diyenlere cevaben:

“Ben sevâd-ı âzama tâbi olmak isterim. Sevâd-ı âzam ise, bu kadar tedarik edebilir. Ben, ekalliyet-i müsrifeye tâbi olmak istemem”, demişlerdir.

Daru'l-hikmet'ten aldığı maaştan miktar-ı zarureti ayırdıktan sonra, mütebakisini bana vererek, “Hıfzet!” derdi. Ben de, bir sene zarfındaki fazla kalmış paraları amcamın bana olan şefkatine; hem malı istihkar etmesine itimaden, haberi olmadan tamamen sarf ettim. Sonra bana dedi ki:

“Bu para bize helâl değildi, millet malı idi, niçin sarf ettin? Madem ki öyledir, ben de seni vekilharçlıktan azl ile kendimi nasbettim!”

Sonra bir gün bana dedi ki: “Git, filan matbaanın müdürünü çağır!” Gittim, çağırdım, geldi. Eserlerini müdüre verirken bana dedi ki: “Abdurrahman! biriktirdiğin paraları getir, müdür beye ver.” Ben de getirdim, verdim. Müdür paraları alıp çıkınca, benim gözlerim yaşardı. Bilâhare kendi kendime müteselli oluyor, eserler satılır, paralarını yine biriktiririm diyordum.

Bir kaç gün sonra, yine beni yolladı, matbaa müdürünü çağırdım. Bu sefer de matbaa müdürüne dedi ki: Eserlerimin üzerine yaz: “Bu kitaplar İslâm milletine meccanen tevzi’ olunacaktır.”³²

Matbaa müdürü çıktıktan sonra, senelerden beri büyük amucama karşı beslediğim ruhî saygı âdeta sarsıldı. Hasbel-beşeriye ağladım ve dedim ki: “Amuca! Bir kaç para biriktiriyordum, memlekete dönersek, düşman istilâsından harap olarak kurtulan süknamızı, evimizi belki i’mar ederdik... O ümidimi de öldürdün, böyle olur mu?”

Bunun üzerine amucam derin bir tebessümle dedi ki:

“Yavrum Abdurrahman! Hükûmet bize fazla maaş veriyordu. Kıfâf-ı nefsimizden artanı Beytülmal’a ait olduğundan, bu vesileyle o fazlayı Müslümanlara iade ediyorum. Senin bu işlere aklın ermez. Allah dilerse, mukaddes vatanın her yerinde sana ev verebilir...”³³

³² Bediüzzaman, *Asar-ı Bediyye*, s. 677.

³³ Şahiner, *Bilinmeyen Tarafları ile Bediüzzaman Said Nursî*, s. 191.

Bediüzzaman yeğeni Abdurrahman'ın ağlamasına rağmen, hakikate giden yoldaki tefekkür ve müşahedelerini - aslı Farisî, sonra Türkçe olan Mesnevi-i Şerif gibi- Arabça bir nevi mesnevi hükmünde “Katre”, “Hubab”, “Habbe”, “Zühre”, “Zerre”, “Şemme”, “Şûle”, “Lem’alar”, “Reşhalar”, “Lâsiyyemalar” vesâire dersleri ve Türkçe olarak ta “Nokta” ve “Lemeât” ı fırsat buldukça tabettirdi. Bunlardan yalnızca, Hubap ve Habbe'nin Zeylinin Zeyli Ankara'da bastırıldı. Diğerleri İstanbul'da tabedilmişti.

b) Eski Said'den Yeni Said'e Geçiş Günleri

Bediüzzaman'ın bu ikinci İstanbul hayatı, hayatının en önemli dönüm noktalarından birini, belki de en birincisini hazırlaması yönüyle ayrı bir önem taşır.

Bediüzzaman Volga Nehri'nin kenarında geçirdiği uzun kış gecelerinde artık bütünüyle içtimaî hayattan çekilme kararı almıştı. O günleri Bediüzzaman'ın ifadelerinden takip edelim:

“İstanbul'da Çamlıca tepesinde bir köşkte, merhum birâderzâdem Abdurrahman ile beraber oturuyorduk. Bu hayatım, hayat-ı dünyeviye cihetinde bizim gibilere en mes'udane bir hayat sayılabilirdi. Çünkü esaretten kurtulmuşum, Dâru'l-Hikmet'te meslek-i ilmiyeme münasib en âlî bir tarzda neşr-i ilme muvaffakiyet vardı. Bana teveccüh eden haysiyet ve şeref, haddimden çok fazla idi.” “Hem her şeyim mükemmeldi. Merhum birâderzâdem Abdurrahman gibi gayet zeki, fedâkâr, hem bir talebe, hem hizmetkâr, hem kâtib, hem evlâd-ı maneviyem beraberdi.” “Ehemmiyetli bir şan ü şeref vaziyeti, hattâ Halifeden, Şeyhülislâm-

dan, Başkumandandan tut, tâ medrese talebelerine kadar haddimden çok ziyâde bir hüsn-ü teveccüh ve iltifat gösterdikleri cihetle, gençlik sarhoşluğu ve o vaziyetin verdiği halet-i ruhiye, gaflet uykusunu o derece kalınlaştırmıştı ki; âdeta dünyayı daimî, kendimi de lâyemutane (ölümsüzcesine) dünyaya yapışmış bir vaziyet-i acibede görüyordum.

İşte o zamanda, İstanbul'un Bayezid câmi-i mübarekine, Ramazân-ı Şerifte, ihlaslı hâfızları dinlemeye gittim. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, semavî yüksek hitabıyla beşerin fenasını ve zîhayatın vefatını haber veren gayet kuvvetli bir surette "her nefis ölümü tadacaktır" fermanını, hâfızların lisanıyla ilân etti. Kulağıma girip, tâ kalbimin içine yerleşip, o pek kalın gaflet ve uyku ve sarhoşluk tabakalarını parça parça etti. Câmiden çıktım. Daha çoktan beri başımda yerleşen o eski uykunun sersemliğiyle birkaç gün başımda bir fırtına, dumanlı bir ateş ve pusulasını şaşırılmış gemi gibi kendimi gördüm. Âyinede saçıma baktıkça, beyaz kıllar bana diyorlar: "Dikkat et!" İşte o beyaz kılların ihtarıyla vaziyet tavazzuh etti. Baktım ki; çok güvendiğim ve zevklerine meftun olduğum gençlik elveda diyor ve muhabbetiyle pek çok alâkadar olduğum dünya hayatı sönmeye başlıyor ve pek çok alâkadar ve âdeta âşık olduğum dünya, bana "Uğurlar olsun" deyip, misafirhaneden gideceğimi ihtar ediyor. Kendisi de "Allah'a ismarladık" deyip, o da gitmeye hazırlanıyor.

Düşündüm ki; ben üç cihette misafirim; bu menzilikte misafir olduğum gibi, İstanbul'da da misafirim, dünyada da misafirim. Misafir, yolunu düşünmeli.

Nasılki bu odadan çıkacağım, bir gün de İstanbul'dan çıkacağım, diğer bir gün de dünyadan çıkacağım.

O hazîn hale karşı Kur'ân'dan gelen nur böyle ihtar etti ki; senin, Şimal-i Şarkîde, Kosturma'daki gurbetinde bir iki esir zabit dostun vardı. Bu dostların her halde İstanbul'a gideceklerini biliyordun. Sana birisi dese idi: "Sen İstanbul'a mı gideceksin, yoksa burada mı kalacaksın?" Elbette zerre mikdar aklın varsa, İstanbul'a ferah ve sürûrla gitmesini kabul edecektin. Çünkü bin birden dokuzyüz doksandokuz ahbabın İstanbul'dadırlar. Burada bir iki tane kalmış, onlar da oraya gidecekler. Senin için İstanbul'a gitmek; hazîn bir firak, elîm bir iftirak değil. Hem de geldin, memnun oldudun mı? O düşman memleketindeki pek karanlık uzun gecelerinden ve pek soğuk fırtına kışlarından kurtuldun. Bu güzel dünya cenneti gibi İstanbul'a geldin. Aynen öyle de; senin küçüklüğünden bu yaşına kadar, sevdiklerinden yüzde doksandokuzu sana dehşet veren kabristana göçmüşler. Bu dünyada kalan bir iki dostun var, onlar da oraya gidecekler. Dünyada vefatın firak değil, visaldir; o ahbablara kavuşmaktır. Onlar, yani o ervah-ı bâkiye, eskimiş yuvalarını toprak altında bırakıp bir kısmı yıldızlarda, bir kısmı âlem-i berzah tabakatında geziyorlar, diye ihtar edildi."

Bu günlerde Üstad'ın eline Abdülkadir Geylanî'nin "Fütuhü'l-Gayb" isimli kitabı geçer. Onunla tefe'ül eder, şu ibare çıkar "Ey biçâre! Sen Daru'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de bir âza olmak cihetiyle güya bir hekimsin, ehl-i İslâm'ın mânevi hastalıklarını tedavi ediyorsun. Halbuki, en ziyâde hasta sensin. Sen, evvel kendine tabib ara, şifa bul; sonra başkasının şifasına çalış."

Bu kitabı kendine hitap ediyor gibi okuyarak manevi yaralarını tedavi eder. Aynı şekilde İmam-ı Rabbanî'nin

Mektubat kitabı eline geçer onunla da tefe'ül eder. Bütün Mektubat'ta yalnız iki yerde "Bediüzzaman" lafzı vardır. O iki mektup birden açılır. O mektupların başında "Mirza Bediüzzaman'a Mektub" diye yazılıdır. Gariptir Bediüzzaman'ın babasının ismi de Mirza'dır. Bu bana hitab ediyor diye mektupları okur. İmam-ı Rabbanî, o mektuplarında "Tevhid-i kible et." Yani: Birini Üstad tut, arkasından git, başkasıyla meşgul olma demektedir. Kimin arkasından gideyim diye hayrette iken kalbine:

"Bu muhtelif yolların başı ve bu derelerin kaynağı ve şu gezegenlerin güneşi, Kur'ân-ı Hakîm'dir. Hakikî tevhid-i kible bunda olur. Öyle ise, en a'lâ mürşid de ve en mukaddes Üstad da odur"³⁴ diye gelir.

Bediüzzaman, bu dönemde geçirdiği ruhî ve kalbî inkişafların sonunda "Yeni Said" olarak doğacaktır.

Çok yoğun yaşanan iki yıllık bir beyin çilesinin ardından akıl ve kalbin iştirâki ile, belki İmam-ı Gazzalî, Mevlânâ Celâleddin ve İmam-ı Rabbanî gibi kalb, ruh ve akıl gözleri açık olarak, ehl-i aşkın akıl gözünü kapadığı yerlerde, gözü açık olarak tefekkür ve müşahedede bulundu. Kur'ân'ın dersiyile, irşâdiyle hakîkate bir yol buldu. Hattâ, "Herbir şeyde O'nun bir olduğuna delâlet eden bir delil vardır."³⁵ Herşeyden evvel kalb ve ruhun yaralarını tedavi ve nefsinin evhamdan kurtulmasını temin edecek bir yol açtı. Felillâhilhamd Eski Said, Yeni Said'e inkilâb etti."

Bediüzzaman'ın esas amacı bu satırlarda gizlidir. O dünyanın -meşru da olsa- bütün zevklerini, makamlarını, şö-

³⁴ Bediüzzaman, *Mektubat*, s. 356.

³⁵ İbnü'l-Mu'tez'in bir şiirinden alınmıştır. İbn-i Kesîr, *Tefsîrül-Kur'âni'l-Azîm*, 1/24.

retlerini elinin tersiyle itmiş, insanın önündeki yolculuğun esrarını araştırmaya koyulmuştur. Onda siyâsî bir maksat yada dünyevî bir gaye arayanlar hep yanılmıştır. Onun bu yönünü ihmal edenler ondan bir şey anlama imkanına da sahip değillerdir. Yaşadığı ruhsal değişimi kendi tabiri ile “İkinci Said” olma serüvenini anlattığı satırlarda vurguladığı gibi, en birinci maksat olarak “ölümün îdam-ı ebedîsinden kurtulmayı” esas almıştır. Kendi imanını kurtarmakla birlikte, başkalarının imanına da kuvvet verecek bir surette çalışmak, bunun vesilelerini elde etmek için yapılan çalışmalarını bu açıdan değerlendirmek Nur hizmetini anlamanın ilk şartı olarak kaydedilmelidir.

c) İstikbal İslâm'ın Olacak

Bediüzzaman'ın İstanbul'daki son günleri, altı yüz yıllık İslâm devleti olan Osmanlı Devleti'nin de son günleriydi. Ardi ardına yıkılışlar, çöküşler, kopuşlar yaşanıyordu. Her gün ayrı bir diyardan birbirinden daha kara haberler geliyor, hamiyetkar insanların ciğerleri yanıyordu. İslâmiyet'in kaleleri bir bir yıkılıyordu. Ayrıca istikbal için umut taşıyan hiç kimse yoktu. Bir yanda fen ve felsefe silahını ele geçiren batı devletleri, İslâm topluluklarına hayat hakkı tanımazken, öte yanda Müslüman devlet ricali ve aydınları psikolojik olarak bu medeniyet karşısında çoktan yenilgiyi kabullenmiş bir durumdaydılar. İslâmiyet'in gizli düşmanları ise bütün bu yenilgilerin dinden kaynaklandığı propagandasını yaparak en son ve en öldürücü darbeyi vurma hevesine düşmüşlerdi. Bütün ufukların karardığı ve umutların söndüğü bir zamanda bir şahıs vardı ki yıkılmamıştı. Ayaktaydı ve haykıyordu:

“Ümitvar olunuz!. Şu istikbal inkılapları içerisinde en yüksek gür sadâ İslâm’ın sadâsı olacaktır.”

Bediüzzaman, “Harb-i Umumî” de mağlûbiyetimizden dolayı fazla müteessir olduğunuzu görüyoruz diyenlere şöyle demişti:

“Ben kendi elemlerime tahammül ettim; fakat, Ehl-i İslâm’ın çektiklerinden gelen elemler beni ezdi. Âlem-i İslâm’a indirilen darbelerin en evvel kalbime indiğini hissediyorum. Onun için bu kadar ezildim. Fakat bir ışık görüyorum ki, o elemlerimi unutturacak inşaallah!” diyerek tebessüm ederdi. En çok ışığa ihtiyaç duyulan bir dönemde Bediüzzaman “Rüyada Bir Hitâbe” ile İslâm ümmetine güneşi gösteriyordu:

Rüyada Bir Hitâbe:

“335 senesi eylülünde, dehrin hâdisatı verdiği ye’s ile şiddetle muzdarib idim. Şu kesif zulmet içinde bir nur arıyordum. Rüya alemi gibi karanlık içinde olan uyanıklık aleminde göremediğim nuru, gerçek uyanıklık olan sadık rüyada gördüm. Tafsilatı terk ile, yalnız bana söylettirilmiş noktaları kaydedeceğim. Şöyle ki:

Bir cum’a gecesinde uyku ile misâl âlemine girdim. Biri geldi dedi:

“Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem, seni istiyor.”

Gittim gördüm ki, münevver, emsalini dünyada görmediğim, sahabe ve tabiin dönemi alimlerinden ve her asrın bir temsilcisinin içinde bulunduğu bir meclis gördüm. Hicab ettim, kapıda durdum. Onlardan bir zât dedi ki:

“Ey felâket, helâket asrının adamı, senin de reyin var, fikrini beyan et!”

Ayakta durup dedim:

“Sorun cevab vereyim.”

Biri dedi:

“Bu mağlubiyetin neticesi ne olacak, galibiyette ne olurdu?”

Dedim:

“Musibet bütün yönleri ile şer olmadığı için, bazan saâdette felâket olduğu gibi, felâketten dahi saâdet çıkar. Eskiden beri Allah’a davetin yüceltilmesi ve İslâmiyet’in istiklalinin devamı için farz-ı kifaye olan cihadı yapmakla, kendini yek-vücut olan İslâm alemine feda etmeye vazifedar gören ve hilafetin bayrakdarı olan bu devlet-i İslâmiye’nin felâketi, İslâm âleminin gelecekteki saâdeti ile telafi edilecektir.

Zira şu musibet âb-ı hayatımız olan İslâm kardeşliğinin uyanıp harekete geçmesini hârikulâde bir şekilde hızlandırdı.”

Birden meclis tarafından denildi:

“– İzah et!”

Dedim:

“– Devletler, milletler arasındaki savaşlar yerini sınıflar arasındaki savaşa bırakıyor. Zira beşer esir olmak istemediği gibi, ücretle çalışmak ta istemez. Galib olsa idik, hasmımız ve düşmanımız elindeki müstebit cereyâna belki daha şiddetli bir şekilde kapılacak idik. Halbuki o cereyan hem zalimane, hem İslâm Âleminin yaratılışına aykırı, hem ehl-i

imanın büyük ekseriyetinin menfaatine zıt, hem ömrü kısa, parçalanmaya namzeddir. Eğer ona yapışsa idik, âlem-i İslâm'ı fitratına, tabiatına aykırı bir yola sürükleyecek idik.

Şu medeniyet-i habise ki, biz ondan yalnız zarar gördük. Ve şerâatin nazarında reddedilmiştir. Kötülükleri iyiliklerine galip geldiğinden; insanlığın yararını gözetmek için verilen fetvâ ile hükmü iptal edilmiştir. Beşerin tam uyanması ile sönmeye mahkum, sefih, inatçı, gaddar, mânen vahşi bir medeniyetin himâyesini Asya'da üzerimize alacaktık.”

...

Meclistekilerin îzah istemesi üzerine her iki medeniyet arasında bir karşılaştırma yapan Bediüzzaman, Batı medeniyetinin hak yerine kuvvete dayandığını, hedefini menfaate göre belirlediğini, hayatı bir kavga olarak gördüğünü, kitleler arasındaki bağı ırkçılığa dayandırdığını, nefsin arzularını kamçılıyarak tüketimi kışkırttığını belirtir. Bu esasların insanlığın saâdetini temin edemeyeceği ise açıktır. Dünyayı cehenneme çeviren batılı zihniyetin temel kuralları insanlığın özlediği saâdeti temin etmekten uzaktır.

Oysa İslâm medeniyeti kuvvete bedel hakkı esas tutar. Ve “haklı olan kuvvetlidir” der. Menfaat yerine fazileti ve muhabbeti esas alır. Kitleler arasındaki bağları ırk yerine din, vatan ve sınıf birliği olarak görür. Hayata bir kavga olarak değil, yardımlaşma olarak bakar. Nefsin arzularını kamçulamak yerine onu terbiye etmeyi, yüce duygulara sevk ederek çirkin arzularını sınırlamayı hedef alır. İslâm Medeniyeti Batı Medeniyeti'nin bu olumsuz esaslarını tamir edecek, istikbalde insanlığın saâdetini temin edecektir.”

Birden o meclisten tasdik emareleri tezahür etti. Dediler:

“-Evet ümidvar olunuz, şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sadâ, İslâm’ın sadâsı olacaktır!..”

d) İstanbul’un İşgali ve Hutuvât-ı Sitte

Cihan harbinin sona erdiği günlerde Bediüzzaman İstanbul’dadır. İşgalin kötü sonuçları kendini göstermeye başlamıştır. İngilizler her vasıtayı kullanarak umumî efkarı kendi lehlerine çevirmek için çalışmaktadırlar. Bediüzzaman Hutuvât-ı Sitte isimli eserini neşrederek İngilizlerin bu planını akim bırakır. İngiliz emellerini birer birer sayan Üstad, bunların tehlikelerine işaret eder. Eser özellikle İslâm âlimleri üzerinde etkili olur. Milli Mücadele lehinde kuvvetli bir cerayanın doğmasına sebep olur.

Maddî ve manevî cihadı bütün yönleri ile omuzuna alan Bediüzzaman, yüzde yüz ölüm tehlikesi olan bu günlerde İstanbul’u terk etmez.

Bediüzzaman bu günlerde içinde bulunduğu tehlikeden şöyle bahseder: “Hem eski harb-i umumînin nihayetinde İstanbul’da İngilizlerin başkumandanının eline benim İngiliz aleyhine şiddetli yazdığım Hutuvat-ı Sitte ve başpapazına tahkirkarane sözlerim eline geçtiği halde, beni mahvetmek yüzde yüz ihtimali varken, hiddetini geri alıp ilişemedi” der.³⁶

İstanbul hükümetinin Anadolu’da başlatılan Milli Mücadele aleyhindeki tutumu dikkate alındığında onun bu hizmetlerinin değeri daha iyi anlaşılır. O tek başına sivil bir ordu gibi işgalcilere karşı direnmiştir. İstanbul’da, Milli Mü-

³⁶ Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası*, s. 246.

cadele aleyhindeki fetvaların geçersiz olduğunu ilan etmesi de benzer bir kahramanlık örneğidir. Bu kabil çalışmaların etkisi ile saray erkanını tesirsiz bırakan İngiliz siyasetinin İstanbul'u Anadolu'dan koparma planları başarısız kalacaktır. Nihayet İstanbul efkarı üzerindeki etkili çalışmaları, Anadolu'nun dikkatini çekecek bizzat taltif edilmek üzere Ankara'ya çağrılacaktır.

e) Eski Said Döneminin Değerlendirilmesi

Bediüzzaman, Selanik'te hürriyet nutkunu okuduğu günlerde önünde durulmaz müthiş bir kuvvet olarak gelişen hürriyet hareketlerini bütün kuvveti ile Kur'ân lehine çevirmeye çalıştı. Ne var ki Bediüzzaman'ın dile getirdiği “meşrutiyet, hürriyet, adalet” gibi kavramlarla kastettiği mânâlarla genç Türklerin bu kelimelerden anladıkları mânâlar çok farklı şeylerdi. Herkesin kendi fikrini yaymaya çalıştığı dönemde Bediüzzaman da gazeteler, dergiler ve nutuklarla bu yeni kavramlara İslâmî bir muhteva kazandırmaya çalışır. Meşrutiyet ortamında sular durulup, saflar belirmeye başladığında ise İttihad ve Terakki'nin Avrupa'dan beslenen ve Fransız İhtilali'ni örnek alan kanadı ile görüş ayrılıkları su yüzüne çıkmaya başladı. 1909 Mart'ında yayınladığı “Lemean-ı Hakikat” başlıklı bir makalesinde bir soru-cevap vardı:

“Vehim: Sen Selanik'te İttihad ve Terakkî ile ittifak etmiştin, neden ayrıldın?”

İrşad: Ben ayrılmadım. Onların bazıları ayrıldılar. Niyazi Bey, Enver Bey gibi adamlarla şimdi de müttefikim. Lâkin bazıları bizden ayrıldılar. Bataklık yoluna saptılar...”³⁷

³⁷ Bediüzzaman, *Asar-ı Bediyye*, s. 393.

İslâmîyet'in kuvvetlenmesi ve Allah'a davetin yüceltilmesine yegane çare olarak, şerîatın emrettiği meşveret ve şurayı esas alan meşrû Meşrutîyetin devamına çalışıyorum diyen Bediüzzaman daha 1909'da İttihatçıların dinde la-kayd ve Avrupaperest kısmı ile alakasını kesmiş olur.

Otuz bir Mart olaylarından sonra Divan-ı Harpte Meşrutîyet adına mahkum edilmek istenen Bediüzzaman, Meşrutîyet adına işlenen cinayetleri şiddetle protesto ederek Van'a gider. Buna rağmen Doğu Anadolu'da aşiretler arasında Meşrutîyet'i anlatmaya devam eder. Her şeye rağmen küsmemiş, uzun dönem hürriyet hareketinden umudunu kesmemiştir.

İttihat ve Terakki'nin mason kanadına fikren, uyguladıkları istibdat ve zulümlere siyaseten karşı çıkan Bediüzzaman, Cihan Harbi kapıya dayandığında Osmanlı Devleti'nin önünde iki seçenek olduğunun farkındadır. Bunlardan ilki; İslâm'ın ezeli düşmanları Fransız, İngiliz ve Rus ittifakının her isteğine zilletle boyun eğmek, ikincisi; eldeki bütün imkanlarla cihat edip izzetle ölmek. Bediüzzaman ikincisini tercih edenlerin yanında yer alır. Bütün kuvveti ile İmparatorluğun kurtarılması için savaşıır. *Kaderin hükmü galip geldiğinde ise; düşman ile aynı yere yumruk vurmuyacak kadar izzetlidir:*

“Dediler – İttihad'a şedid bir muarız idin. Neden şimdi sükût ediyorsun?”

Dedim:

– Düşmanların onlara şiddet-i hücumundan. Düşmanların onlara hücum etmesinin sebebi, onların iyilikleri olan

sabır ve gayretleridir. İslâm düşmanlarına zehirleme aracı olmaya tenezzül etmemeleridir.

Bence yol ikidir: Mizanın iki kefesi gibi; birinin hafifliği, ötekinin ağırlığına yardım eder. Ben tokadımı, Ermeni çete reisi Antranik ile beraber Osmanlı Başkumandanı Enver'e, Yunan Başbakanı Venizelos ile beraber Sadrazam Said Halim'e vurmam. Nazarımda, vuran da sefidir.”

Dediler:

“– Mağlubiyet malûmdu, biz bilirdik, bilerek bizi belâya attılar.”

Dedim:

“– Acaba Hindenburg gibi dehşetli insanlar nazarında nazarî kalmış olan gaye-i harb, sizin gibi acemilere nasıl malûm ve bedihî olabilir. Acaba fikir dediğiniz şey, el-iyazübillâh arzu olmasın. Bazan zalimane şahsî intikam hissi, arzuya fikir suretini giydirir.”³⁸

Siyasî bir dava peşinde olanlar kendi fikirlerinin doğru çıkması, yada taraftarlarının artması için Devlet'in yenilmesini ister. Yenilmesine sevinir. Bu his zalim siyasetin, tarihî olayları değerlendiren insanlara bıraktığı en kötü mirastır.

Cihan Harbi'nin sonrasında milletimizin bin yıllık mazisine olan hürmeti Bediüzzaman'ı yeniden milletimize yöneltti. Eksik olan siyasî tedbirler, ekonomik yatırımlar, değişti. Yıkılan Devlet değil milletti. Millet yeniden inşa edilmeliydi. Bediüzzaman millete yöneldi.

Bütün bunlarla birlikte yıllar sonra o, bu günleri tekrar değerlendirecekti. Telifinden 34 sene sonra Münazarat

³⁸ Bediüzzaman, *Sünühât, Tülüât, İşarat*, s. 41

isimli eserinde ehl-i imandaki ümitsizliği def etmek için yazdığı bazı fikirlerinde hata olduğunu ve bunlardan istiğfar ile tövbe ettiğini belirtir:

Birincisi: Ehl-i imanın me'yusiyetine karşı, "İstikbalde bir nur var" diye müjde vermiştir.

Bir önsezi ile Risâle-i Nur'un istikbalde, dehşetli bir zamanda, çok ehl-i imanın imanlarını takviye edip kurtaracağını hissetmiş; o adese ile Hürriyet İnkılabındaki siyaset dairelerine bakmış; hissini tevil ve tabir etmeden tatbik çalışmış. Doğru hissetmiş, fakat tam doğru diyememiş.

İkincisi: Eski Said, bazı dâhî siyasî insanlar ve hârîka ediblerin hissettikleri gibi, çok dehşetli bir istibdadı hissedip ona karşı cephe almıştı.

Bu hissiyat tabir ve teville muhtaç iken bilmeyerek resmî, zayıf ve ismî bir istibdad görüp ona karşı hücum gösteriyorlardı.

Halbuki onlara dehşet veren, bir zaman sonra gelecek olan müthiş istibdaddı. Onlar zayıf bir gölgeyi asıl zannederek istibdada hücum etmişlerdi. Maksudları doğrudu, fakat hedefte hata ediyorlardı.

İşte Eski Said de, eski zamanda böyle dehşetli bir istibdadı hissetmiş. O müthiş istibdada karşı Şeriatın temin ettiği hürriyet ve Kur'ân hükümleri dairesindeki meşveretle, çare bulmaya çalışıyordu.

Bediüzzaman İttihad Terakki'nin komiteciliğine şiddetle karşı çıkmasına rağmen hükümete ve orduya taraftar olmasını da ordunun ve halkın içinde bulunan bir milyona yakın evliyâ mertebesindeki şehitlere karşı duyduğu hissiyata bağlar.

Cihan harbinin çalkalamasıyla milletin içinden mübarek şehitler kafilesi ayrıldı. Yağı alınmış bir ayrına döndü. Yeni Said, Eski Said'e muhalefet edip manevi cihadına geri döndü.

Evet Kur'ân her zaman ve devirde insanlığın bütün ihtiyaçlarına kafi idi. Kuran'daki hürriyet-i şer'iyye çok yüksek, çok ulvî idi. Bediüzzaman, bu en yüksek hürriyeti yaşıyor, takip ediyor, İslâm ümmetini bu yüksek hürriyete layık görüyordu. Ne varki erken gelmişti. Onu anlayamıyorlardı. Evet halife olan Osmanlı Sultanı da anlayamamıştı. Yada bu hürriyeti zamansız görüyordu. Onu sonraki muhatapları da anlayamayacaktı. Ya da onlar, hiç anlamak istemeyeceklerdi.

Esasen Bediüzzaman, o zaman da istibdada hücum ederken son derece haklıydı. Ne var ki son dönemde misli görülmemiş bir istibdadı elinde tutanlar kabahatlerini örtmek için, Eski Said dönemindeki zayıf istibdadın sahiplerine (merhum Sultan Abdülhamid'e) saldırınca; Bediüzzaman yine izzet-i imaniyesi gereği, zalimlerle aynı yere, aynı anda vurmamak için Eski Said'i kusurlu ilan etti.

12- TBMM'in Ankara Daveti

İngilizler desiseleriyle Şeyh-ül-İslâmı ve diğer bazı ulemayı lehlerine çevirmeye çalışmalarına mukabil, Bediüzzaman, "Hutuvat-ı Sitte" adlı eseri ve İstanbul'daki faaliyeti ile; İngiliz'in Âlem-i İslâm ve Türkler aleyhindeki sömürgecilik siyasetine ve entrikalarına, tarihî düşmanlığına dikkatleri çekerek, Anadoludaki Millî Kurtuluş Hareketini desteklemişti. İngiliz işgalinin siyasî baskısı altında bulunan

Meşihat Dairesi'nin Millî Mücadele aleyhinde bir fetva yayınlaması üzerine gazetelerde şu mealde bir beyanatı yayımlandı: Alem-i İslâm'ı Anadolu için, Anadolu'yu İstanbul için, İstanbul'u da saltanat için feda etmek gibi bir ihaneti değil Vahdeddin gibi dindar bir zat, belki halife unvânını taşıyan en facir bir adam da isteyerek yapmaz, “demek, [Vahdeddin] mükrehtir. (tehdid altındadır) O halde ona itaat, adem-i itaattir (itaat etmemektir)”

Bediüzzaman'ın İstanbul'daki yararlı hizmetlerini takdirle karşılayan Ankara Hükûmeti; onu Ankara'ya davet eder. Bizzat M. Kemal Paşa, şifre ile kendisini ister. Ancak o hayatının hiçbir döneminde tehlike karşısında geri adım atmamıştır:

“Ben, tehlikeli yerde mücahede etmek istiyorum. Siper arkasında mücahede etmek hoşuma gitmiyor. Anadolu'dan ziyâde burayı daha tehlikeli görüyorum” diye cevap verir.

Nihayet eski Van valisi ve yakın dostu Mebus Tahsin Bey'in ısrarlarını geri çeviremeyip Kasım 1922'de Ankara'ya gelir. Mecliste alkışlarla karşılanır. Hacı Bayram civarında bir eve yerleşir. Meclis-i Meb'usanda, Milli Mücadele heyecanı arasında, batılılaşmak bahanesi altında, dine karşı bir lakaytlık görür, Türk Milletinin bin yıllık tarih şuuru ve İslâm'ın sembolü olan ibâdetlere aykırı olan bu tavırlar karşısında bir beyanname neşreder. Kâzım Karabekir Paşa bu beyannameyi M. Kemal'e okur.

“Bu âlemde, Evliyâullah hükmünde olan gazi ve şühedalara kumandanlık ettiniz!.. Kur'ânın kati emirlerini yerine getirmekle öteki âlemde de o nuranî güruha arkadaş olmaya çalışmak, yüksek ruhlu, yüce duygulu insanların

işidir. Yoksa, burada kumandan iken, orada bir neferden nur istemek zorunda kalacaksınız...”

“Bahusus, bu mücahidîn kumandanlar ve büyük meclis taklid edilir. Kusurlarını, millet ya taklid veya tenkid edecek. İki de zarardır.

Harice karşı kazandığınız iyiliği, dahildeki fenalıkla bozmayınız...”

Bediüzzaman, Ankara’da bulunduğu günlerde en birinci maksadı olan, Şark Darülfünununun açılması fikrini yeniden gündeme getirir. Bir gün meb’uslar heyetine der:

“Bütün hayatımda bu Darülfünunu takib ediyorum. Sultan Reşad ve İttihatçılar, yirmi bin altın lira verdiler. Siz de o kadar ilâve ediniz...”

Meclis bu medrese için yüz elli bin banknot verme kararı alır. Bediüzzaman, bu kararın bütün mebuslar tarafından imzalanmasını ister. Bazıları itiraz ederler:

“Sen yalnız medrese usûliyle, sırf İslâmiyet noktasında gidiyorsun; halbuki şimdi Garblılara benzemek lâzım,” derler.

Bediüzzaman:

“O Vilâyât-ı Şarkıye, Âlem-i İslâm’ın bir nevi merkezi hükmündedir; fûnun-u cedide yanında, ulûm-u diniye de lâzım ve elzemdir. Çünkü: Ekser enbiyanın Şarkta, ekser hükemanın Garbda gelmesi gösteriyor ki; Şarkın terakkiyatı dinle kaimdir. Başka vilâyetlerde sırf fûnun-u cedide okuttursanız da, Şarkta her halde; millet, vatan maslahatı namına, ulûm-u diniye esas olmalıdır. Yoksa, Türk olmayan müslümanlar, Türk’e karşı hakikî kardeşliği hissedemi-

yecek. Şimdi, bu kadar düşmanlara karşı yardımlaşma ve dayanışmaya muhtacız. Hattâ bu hususta size bir hakîkatli misâl vereyim:

Eskiden, Türk olmayan bir talebem vardı. Eski medresemde, hamiyetli ve gayet zeki o talebem, ulûm-u diniyeden aldığı hamiyet dersi ile her vakit derdi: “Salih bir Türk, elbette fâsık kardeşimden ve babamdan bana daha ziyâde kardeştir ve akrabadır.” Sonra aynı talebe, talihsizliğinden, sırf maddî yeni fenleri okumuş. Sonra ben -dört sene sonra- esaretten gelince onunla konuştum. İrkçılık bahsi açıldı.

O dedi ki:

“Ben şimdi, râfizî bir Kürdü, salih bir Türk hocasına tercih ederim.”

Ben de:

“Eyvah! dedim, ne kadar bozulmuşsun?”

Bir hafta çalıştım, onu kurtardım; eski hakîkatlı hamiyete çevirdim.

İşte ey meb’uslar!... O talebenin evvelki hali, Türk Milletine ne kadar lüzumu var. İkinci hali, ne kadar vatan menfaatine uygun olmadığını fikrinize havâle ediyorum. Demek -farz-ı muhal olarak- siz başka yerde dünyayı dine tercih edip, siyasetçe dine ehemmiyet vermeseniz de; her halde Şark vilâyetlerinde din tedrisatına azamî ehemmiyet vermeniz lâzım.”

Bu hakîkatlı maruzat üzerine, muhalifler dışarı çıkıp, 163 meb’us o kararı imza ettiler.³⁹

³⁹ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s.140-144.

Bediüzzaman Ankara’da bir güz mevsiminde birbiri içinde birkaç ihtiyarlığı birden yaşamaktadır. Senenin ihtiyarlığı, kendi ihtiyarlığı, beşerin ihtiyarlığı, şanlı Osmanlı Devleti’nin ihtiyarlığı ve Hilafet saltanatının vefatı ve dünyanın ihtiyarlığı. Bu birbirinden karanlık hadiseler arasında son derece üzgündür.⁴⁰ Bununla da kalmaz İslâm ordusunun Yunan’a galebesinden neşe alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müdhîş bir zındıka fikrinin Allah’ı ve âhireti inkar ettirmek için dessay bir şekilde çalıştığını görür.

“Eyvah bu ejderha imanın erkânına işecek”⁴¹ diyen Bediüzzaman Vahdaniyet ve *Tevhid* hakikatlarını güneş gibi aydınlatan ve Allah’ı inkâr düşüncesini esasten bozan Tabiat Risâlesi’ni kaleme alır. Yeni Gün Matbaasında bastırır. Fakat bu kıymetli eser Arapça yazıldığı ve ehemmiyetle bakanlar az olduğu için tesirini göstermez. Dinsizlik fikri kuvvet bulup yerleşir.

13- Bediüzzaman’ın Ankara’dan Van’a Dönüşü

Ankara’da aradığı muhiti bulamayan Bediüzzaman siyaset yoluyla İslâmiyet’e hizmet yollarının kapandığını yakından görür.

Bediüzzaman Ankara’da kaldığı kısa dönem içerisinde Âlem-i İslâm’ı alâkadar eden ve bin üç yüz yıllık ümmetin, dehşetli tehlikesinden Allah’a sığındığı bir zamanın ortaya çıkmak için hazırlandığını görür.

Bir gün riyaset odasında, M. Kemal Paşa ile iki saat ka-

⁴⁰ Bediüzzaman, *Lem’alar*, s. 215.

⁴¹ Bediüzzaman, *Nur Çeşmesi*, s. 74, Envar Neşriyat, İstanbul 1996.

dar konuşurlar.⁴² İslâm ve Türk düşmanlarının arasında nam kazanmak emeliyle, Şeâir-i İslâmiyeyi tahrip etmenin, bu millet ve vatan ve Âlem-i İslâm hakkında büyük zarar tevliid edeceğini; eğer bir inkılâb yapmak icab ediyorsa, doğrudan doğruya İslâmiyet'e müteveccihen Kur'ân'ın kudsî kanun-u esasîsine uyularak yapmak gerektiğini açıklar. Ancak bu konularda onu ikna edemez.

Bediüzzaman 1923 Nisan'ında Ankara'dan ayrılır. Bu ayrılış aynı zamanda otuz yıl sürecek olan işkenceli esaretinin bir sebebi sayılacaktır. Bu tarihten sonra Ankara hükümetleri, Bediüzzaman'ın bütün hareketlerine kuşku ile bakacaklar, yıllarca peşini bırakmayacaklar, bütün kuvveti ile insanlığın imanını kurtarmaya çalışan Bediüzzaman'ı anlayamayacaklardır. Rejimi medenî âlemin kabul ettiği temel değerler üstüne oturtmak yerine, şahısları sevmek yada sevmemek tez-antitezi üzerine bina edenler Bediüzzaman'ı anlayamazlar. Sebepsiz zulümlere âlet olurlar.

Bediüzzaman ise siyasetçilerin dünyasına karışmaz. O yıllardır beklediği, peşinde koştuğu, her mahfilde müjde ettiği "bir nur göreceğiz" va'dinin peşinde Ankara'dan ayrılır.

Bediüzzaman Van'da talebeleri ile geçirdiği tatlı günlerin hatıralarını taşıyan bütün mahallerin Ermeniler tarafından yakıldığını görür. Bu can yakıcı manzaralar karşısında hayat-ı içtimaiyeden uzaklaşarak Erek Dağı eteğinde, Zernebad Suyu başında bir mağaracıkta yaşamaya başlar... Yanına kıymettar talebelerinden birkaçını almıştır. Yeni Said bu yeni dönemde Kur'ân etrafında Kur'ân'ın i'cazından yapılmış çelik zırhı örecektir.

⁴² Bu arada *Medresetü'z-Zehra* hakkında da görüşürler. Bediüzzaman, *Şualar*, s. 360.

Erek Dağında, Zernabat Suyu kenarında talebelerinden Molla Hamid'i yanına çağırır ve ona der:

“Ben, bir zaman gençken Ayasofya’da vaaz ediyordum. Câmi tıklım tıklım doluydu. Kapıdan içeriye girmek mümkün değildi. İşte o cemaate verdiğim kıymeti aynen size de veriyordum. Demeyin: “Bize niçin bu kadar ehemmiyet veriyor? Niçin nefes tüketecek? Biz kimiz ki!” diye kendinizi küçük görmeyin. Ben size o cemaat kadar ehemmiyet veriyorum. Nazarımda birsiniz.” Van Gölü’ndeki Akdamar Adasını kastederek; “Bu adada on sene kalarak elli talebe yetiştirsem, o talebelerle İslâm’ı bütün dünyaya yayıp dünyayı fethedebilirim.”⁴³

⁴³ Şahiner, *Bilinmeyen Tarafları ile Bediüzzaman Said Nursî*, s. 251.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ SAİD
(1925-1949)

YENİ SAİD (1925-1949)

BARLA HAYATI (1925-1934)

1- Şark İsyanı ve Bediüzzaman'ın İstanbul'a Getirilmesi

a) Şark İsyanından Önceki Yıllar

Bediüzzaman Ankara'dan ayrılıp Van'a gittikten sonra çok zaman geçmeden onu endişelerinde haklı çıkaracak gelişmeler yaşanır. Ankara'da yeni kurulan hükümet, maziye ait ne varsa en kısa zamanda atıp kurtulmak hevesindedir. Halkın ihtiyaç ve tepkilerini dikkate almadan birbiri ardına çıkarılan kanunlar geniş halk kitlelerini rahatsız eder.

1924 Mart'ından itibaren Hilafet'in kaldırılması, din eğitimi veren kurumların kapatılması, dinî mahkemelerin kaldırılması, tekye ve zaviyelerin kapısına kilit vurulması, İtalyan Ceza Kanunu ve İsviçre Medenî Kanunu'nun şeriat kanunları yerine geçirilmesi, tüm resmî binaların kapı ve duvarlarından, Kur'ân hattı ile yazılmış tuğra, kitâbe ve nişanların kazınması birbirini takip etti. Anayasa'dan dinî

terimler çıkarılırken milletvekili yeminlerinden Allah lafzı kaldırıldı.

Kur'ân harflerinin yasaklanmasının ardından 1928 Anayasa'sı hazırlanırken "Devletin dîni İslâm'dır" hükmü Anayasa'dan çıkarıldı.⁴⁴

Piranlı Şeyh Said İsyanı

Birbiri ardına gelen bu uygulamaların hayata geçirilmesi Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde karışıklıklara sebep oldu. Diyarbakır'ın Dicle Kazası Piran Kasabası'nda 13 Kasım 1925 tarihinde başlayan isyan kısa zamanda yayıldı. Piranlı Şeyh Said kuvvetleri Elaziz, Bingöl ve Ergani bölgesini ele geçirdi. Hareketin ciddiyetini kavrayan ordu birliklerinin Mart 1925'de giriştiği geniş çaplı bir harekât sonrasında 12 Nisan 1925'de Şeyh Said esir alındı. Olayın hemen akabinde Diyarbakır'da kurulan İstiklal Mahkemesi Şeyh Said ve 46 arkadaşını 29 Haziran 1925 günü idama mahkum etti. Karar ikinci gün infaz edildi.

Şeyh Said hadisesinde Bitlis, Muş, Hakkari, Ağrı ve Van civarından bir çok şeyh, hoca ve aşiret reisleri, Üstad Bediüzzaman'dan bu hareketi desteklemesini istediler. Bu müracaatlara Bediüzzaman daha önce 1913 yılında isyan eden Bitlisli Şeyh Selim'in adamlarına ettiği nasihatları aynen tekrarladı. "Yaptığınız mücadele, kardeşi kardeşe öldürtmektir ve neticesizdir. Çünkü Türk Milleti İslâmiyet'e bayraktarlık etmiş, dini uğrunda yüz binlerle, milyonlar şehit vermiş ve milyonlar velî yetiştirmiştir. Binaenaleyh kahraman ve fedâkâr İslâm müdafilerinin torunlarına, yani

⁴⁴ Muzaffer Gökmen, *Elli Yılın Tutanağı*, s. 50 vd., Hüriyet Yayınları.

Türk Milleti'ne kılıç çekilmez ve ben de çekmem.”⁴⁵ sözleri ile milletin irşad edilmesi lazım geldiğini belirtmiş ve neticesiz hareketlerden vazgeçilmesini istemiştir. Bediüzzaman'ın bu tesirli nasihatları sonucunda Şeyh Said'in hareketi şarkta umumileşmemiş, mevzi'î kalmıştır.

Bediüzzaman'ın bu günlerde Türk Milleti'ne yaptığı hizmet - bütün takdirlerin üzerinde- ebedî minnettarlığa layıktır. Görüldüğü gibi yeni uygulamalar karşısında, doğuda nüfuzu yaygın bir kısım reisler isyan yolunu seçerken Bediüzzaman onlara katılmamış, “medenilere galebe iknâ iledir” diyerek isyan ve anarşiye hiçbir şekilde taraftar olmadığını göstermiştir. Şayet Bediüzzaman bu hareketlere katılmış olsaydı bütün doğu birden ayaklanacak, genç Türk Devleti belki de bu isyanlarla baş edemeyecekti. O ise kendine müracaat eden bütün nüfuzlu insanları isyan etmemeleri konusunda uyarmış, onlara en ufak bir meyil göstermemiştir.

İsyan bahanesi ile kendisinin de sürgün edileceğini öğrenmesine rağmen İran hududuna götürülmesi tekliflerini reddetmiş, Anadolu'yu tercih etmiştir.

Bediüzzaman Şark İsyanı'nın önlenmesi için bütün nüfuzunu kullanmıştır. İsyan günlerinde kendisine gelen Şark'ın önde gelen aşiret reislerinden Kör Hüseyin Paşa'ya nasihat eder. Hadise esnâsında Bediüzzaman'ın hizmetinde bulunan Molla Hamid anlatır:

“Hazret-i Üstad'la birlikte, Erek Dağı'ndaki harâbe kilesede idik. Günlerden bir gün, ben ve bir ara Hicaz'da kalıp, orada büyük nâm vermiş ve Şeyh Ekber-ül Vanî lakabı ile

⁴⁵ Bediüzzaman bu parçayı, Savlı marangoz Ahmedin el yazısıyla yazılan bir Asay-ı Musa'da kendi eliyle tashih etmiş ve tasdik etmiştir (bkz. Badıllı, aynı eser, 1/661)

anılmış, büyük Velî Şeyh Şükrullah Efendi'nin oğlu Esasüddin ile ikimiz Üstad'ın yanında idik. O gün ikimizden başka Üstad'ın yanında hiç kimse yoktu. Hüseyin Paşa, iki hizmetçisiyle birlikte Üstad'ın ziyaretine geldiler. Atlarını harâbe kilisenin kapısı önünde ağaçlara bağladıktan sonra içeri geldiler. Hüseyin Paşa çok uzun boylu ve iri yarı bir insandı. Her bir parmağı benim bileklerim kadar kalındı. O gün paşalık altın madalyalarını da takmış gelmişti. Çok heybetli idi. İçeri girdiler, son derece edep dairesinde Hazret-i Üstad'ın ellerini öptü ve diz çökerek huzurunda oturdu.

...

Hüseyin Paşa: “Seyda sizinle hususî bir istişarem olacaktır. İzin veriniz, talebeleriniz dışarı çıksınlar, husûsi konuşmak istiyorum” dedi.

Hazret-i Üstad: “Hayır, bunlar benim vücudumun parçalarıdır, ayrılamazlar. Neyin varsa, söyle!” dedi.

Hüseyin Paşa: “Seyda, eğer bize izin verirseniz, isyan edeceğiz.”

Hazret-i Üstad: “Ne için isyan ediyorsunuz?.. Ali'nin, Hasan'ın kabahati varsa, Haydar, Ömer ne yapmış. Arada Müslüman kanı dökülecektir.”

Hüseyin Paşa: “Ruslar bizi vurdu, öldürdü, perişan etti. Malımız, canımız telef oldu gitti. Fakat namusumuza bir şey olmadı. Şimdi elimizde kalmış olan bir dinimiz ve namusumuz da gidiyor. Bize izin ver. Hem piyadelerimiz, hem de süvarilerimiz mevcut hazır bekliyor” dedi.

Hüseyin Paşa'nın bu acıklı îzahı üzerine, Hazret-i Üstad epey uzun bir süre sükût edip düşündü. Sonra başını kaldırarak, gayet lütuf ve mülâyemetle:

“Paşa!” dedi. “Gel bu mesele hakkında şeyh Ahmed-i Cezerî’nin divanını tefe’ül edip açalım, Divan ne derse, kabul eder misin?” dedi.

Paşa, “Evet, ederim.” dedi.

Hazret-i Üstad, cebinden divanı çıkardı ve tefe’ül ederek açtı, şu beyit çıktı:

Beytin Türkçe mânâsı:

“Bazıları kiliseden dönüp gelir, Müslüman olur.

Bazıları da döner Yahudî ma’bedine gider Yahudi olur.

Ben ise, ne onlardanım ne de bunlardanım.

Bana meyhane kapısı kâfidir.”

Bu tefe’ülden sonra, Üstad Hazretleri: “İşte gördün mü Paşa!.. Ben şimdi ne sizdenim, ne de onlardanım” dedi.

Hüseyin Paşa: “Seyda, sen benim kolumu kanadımı soğuttun. Ben, şimdi aşiretime dönsem, ‘Paşa korktu, onun için vazgeçti’ diyecekler.” dedi.

Hazret-i Üstad: “Evet, korktu desinler, amma kan döktü demesinler” dedi.. ve en son, Hüseyin Paşa veda edip ayrılırken Hazret-i Üstad paşaya üç defâ: “Paşa kan dökme, kan dökme, kan dökme!..” diye tekrarladı.

Hüseyin Paşa döndü, gitti ve kuvvetlerini dağıttı. Dolayısıyla Van bölgesinde herhangi bir hadise vuku’ bulmadı.

b) Bediüzzaman’ın İstanbul’a Getirilmesi

Piranlı Şeyh Said isyanının bastırılmasından sonra doğu vilayetlerinde geniş çaplı sindirme hareketlerine girişildi. Bölgede nüfuz ve etkisi var sayılan ilim adamı, şeyh, ağa, imam vesâir insanlardan ileri gelenler batı Anadolu’ya sürgün edildiler. İsyân olayında hiçbir ilgisi bulunmayan, isya-

nın büyümeden etkisiz hale getirilmesinde büyük katkıları olan Bediüzzaman da sürgün edilenler arasında yerini aldı. Ereğ Dağı'nda kaldığı mağaraya gelen askerler Bediüzzaman'ı Anadolu'ya sevk etmek üzere teslim aldılar. Jandarmalar eşliğinde giderken yollara dökülüp “Aman efendi hazretleri bizi bırakıp gitme. Müsaade buyur sizi göndermeyelim. Arzu ederseniz Arabistan'a götürelim.” diye yalvaran silâhli guruplara, ahâliye ve ileri gelen zatlara: “Ben Anadolu'ya gideceğim, onları istiyorum” diye karşılık verdi.⁴⁶

1925 Şubat'ının son günlerinde bir kısmı yaya, bir kısmı atlı kızaklarla yola düşen sürgün kafilesi karlı dağ yollarını aşarak Erzurum üzerinden Trabzon'a ulaştı. Burada gemilere bindirilen kafiye askerî muhafaza altında İstanbul'a getirildi.

Bediüzzaman 1925 baharında yirmi gün kadar İstanbul'da kaldı. Bu yirmi günü, Sirkeci'deki Arpacılar Mescidi'nde, Hidayet Câmii'nde ve Tevfik Demiroğlu'nun evinde misafir olarak geçirdi.

c) İstanbul'dan Burdur'a Nakli

Bediüzzaman İstanbul'da iken Piranlı Şeyh Said'in mahkemesi sona erer. Yapılan tahkikat neticesinde bu olayla hiçbir ilgisinin bulunmadığı anlaşılır ve Burdur Vilayeti'ne götürülmek üzere tekrar yola çıkarılır. İzmir ve Antalya üzerinden Burdur'a getirilen Bediüzzaman Said Nursî, burada Delibaba Câmii'ne yerleştirilir.

Bediüzzaman'ın hayatında 30 sene sürecek olan tarasutlar, tazyikler, sürgünler, hapisler, zehirlemeler ve işkenceler devri başlamış olur. Aynı zamanda bütün cihanı ışık-

⁴⁶ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 151.

landırma istidadı taşıyan bir Kur'ân hizmeti de başlayacak ve bu tarihten sonra Bediüzzaman'ın hayatı sadece Kur'ân hesabına ve Kur'ân davası adına geçecektir.

Burdur'da ilk olarak “Nur'un İlk Kapısı” adını verdiği 13 derslik bir kitap te'lif eder. Bu kitaptaki hakikatleri yanına gelenlere ders vermeye başlar.

Halk, uzun süren savaş yıllarının yaralarını imanın diriltici ve şifalı nefesi ile tedavi etmek istemektedir. Ne var ki bin yıllık İslâm toprakları böyle manevi bir atmosferden mahrum bırakılmak istenmektedir. Halk madden olduğu gibi manen de aç bırakılmıştır. İşte tam bu açlık döneminde Bediüzzaman'ın risâleleri, günde üç defâ yemeğe, fakat en az beş defâ Allah Allah demeğe muhtaç masum Anadolu halkının eline yetişir. Halk dört elle bu eserlere sarılır, eserler elden ele dolaşmaya, el yazısı ile çoğaltılmaya başlanır.

Bediüzzaman ile birlikte Burdur'a sürgün edilen diğer reisler birkaç ay sonra memleketlerine dönerler. Ancak Bediüzzaman serbest bırakılmaz. Üstelik sıkı bir şekilde tarasut altına alınır.

Bediüzzaman Burdur'da iken esasen onu arayıp soracak hiç kimsesi yoktur. Yalnız ve garip olarak yaşamaktadır. Bunu bilen diğer sürgün reisler ona zekâtlarını vermeyi teklif ederler:

“İktisad vasıtasıyla bazen bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletе düşme-kleğim için, zekâtlarını bana kabul ettirmeğe çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: “Gerçi param pek azdır; fakat iktisadım var, kanaate alışmışım. Ben sizden daha zengi-

nim.” Mükerrer ve musırrane tekliflerini reddettim. Cây-ı dikkattir ki: İki sene sonra, bana zekâtlarını teklif edenlerin bir kısmı iktisadsızlık yüzünden borçlandılar. Lillahilhamd onlardan yedi sene sonra, o az para iktisad bereketiyle bana kâfi geldi; benim yüz suyumu döktürmedi, beni halklara arz-ı hâcete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan “nâstan istiğna” mesleğimi bozmadı.”⁴⁷

Zamanın Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak o günlerde Burdur’a gelir. Vali, Mareşal’e: “Said Nursî hükûmete itaat etmiyor; gelenlere dinî dersler veriyor” diye, şikayette bulunur. Bediüzzaman’ın kıymetini bilen Mareşal Fevzi Çakmak; “Bediüzzaman’dan zarar gelmez, ilişmeyiniz. Hürmet ediniz” der.

Bediüzzaman, Yeni Said olarak tanımladığı yeni hayatında kaderin sevki ile iman hizmetlerinde çalıştırıldığını belirtir. Ona yapılan zulümler, sürgünler ve tarassutlar ise ; onun gayret ateşini alevlendiren odunlar hükmüne geçer.

Burdur ve Isparta’da yanına gelen insanlarla dînî sohbetler yaptığı bahane edilen Üstad, “ücre bir köşede, mahrumiyetler, kimsesizlikler ve gurbetler içinde kendi kendine ölüp gider” düşüncesiyle dağlar arasında تنها bir yer olan Barla Nahiyesine sürgün edilir.

2- Bediüzzaman’ın Barla’ya Getirilişi

Bediüzzamanı Barla’ya getiren jandarma Şevket nakil gününü şöyle anlatır:

“Bir sabah beni belediyeden çağırdılar. Gittim, orada

⁴⁷ Bediüzzaman, *Lem’alar*, s. 141.

kaymakam, jandarma kumandanı, belediye encümen azaları, bir de kırk yaşlarında gözükten, başında sarığı, sırtında cübbesi olan, bakışları heybetli bir zat vardı. Jandarma kumandanı bana hitaben: “Bak oğlum, bu Hoca Efendi’yi alıp Barla’ya götüreceksin. Bu zat meşhur Bediüzzaman Said Efendi’dir. Vazifen çok mühimdir. Oraya karakola teslim edince, evrakları imzalatır, durumu da buraya bildirirsin” dedi. “Baş üstüne!” diye vazifeyi aldım. Ve oradan Hoca Efendi’yle çıktım. Yolda ‘Hocam sen benim atamsın, kusura bakma, ne yapalım vazifedir’ dedim.

İskeleye geldik, orada bir kayıkçı ile anlaştık. Elli kuruşa götürmeyi kabul etti. Kayık parasını Bediüzzaman Efendi çıkardı verdi. Sonra on kuruş vererek, bir kilo çekirdeksiz kuru üzüm aldırdı. Kayığa binerken, eşya olarak elinde bir sepeti, sepetin içinde çay demliği ve birkaç bardak, bir tane seccade, diğer elinde de bir Kelâm-ı Kadim (Kur’ân) vardı. Kayıkta beş kişiydik. Öğleden sonra idi. Hava soğuktu. Günlerden, birinci cemrenin düştüğü zamandı. Göl, yer yer buz tutmuştu. Önde, kayıkçının biri elinde uzun bir sopa ile buzları kırarak, yelkenli kayığa yol açıyordu. Bediüzzaman Efendi yolda bize birer parça kuru üzüm ve Şark işi pestil ikram etti. Dikkatle haline bakıyordum, son derece sakin ve mutedil idi. Etraftaki dağları ve gölü seyrediyordu. Parmakları ince uzun idi. Sanki içinde elektrik yanıyor gibi pırl pırl parlıyordu. Taşlı, gümüş bir yüzüğü, sırtında çok kıymetli kumaştan bir elbisesi vardı.

“Günler kısa olduğu için hemen ikinci namazının vakti girmişti. Kayıkta namaz kılmak istedi. Kayığın yönünü kibleye çevirdik. “Allahü Ekber!” diye bir sadâ duydum.

Ömrümde bu şekilde heybetli ve haşmetli bir tekbir alışı ilk defâ ondan işittim. Öyle bir tekbirle namaza durdu ki, hepimiz ürperdik. Hali hiçbir hocanın haline benzemiyordu. Biz kayığı kiblede ayırmamaya çalışıyorduk. Bu arada namazı bitiren Bediüzzaman Efendi selâm verdi. Bize dönerek ‘Beli kardeşim, zahmet ettiniz’ dedi.” Çok nazik ve efendi bir adamdı. İki saatlik bir deniz yolculuğundan sonra Barla iskelesine çıktık.

Hocanın sepetini, pöstekisini elinden alıp merkebe yükledik.

“Bu esnâda kayıkçı Mehmet, korucunun tüfeğini alarak korudaki keklikleri avlamak istedi. Fakat Bediüzzaman mâni oldu: “Şimdi bahar yakındır. Bunların yavrulama mevsimidir, yazıktır, isterseniz vazgeçin bu işten” diye ateş etmelerine mâni oldu. Keklikler de havalandı, başımızın üstünden bizi takibe başladılar.

“Ben tüfeğimi sol omuzuma astım. Hoca Efendi’nin sol koluna girdim. Yavaş yavaş bayırı çıkararak, bir saat kadar yürüdükten sonra Barla’ya geldik. Sahilden kalkan keklikler, Barla’ya kadar üzerimizden ayrılmadılar. Üzerimizde dönüp durdular.

Akşam yaklaşmıştı. Barla’daki Ak Mescid’in yanındaki karakola indik. Orada Nahiye Müdürü Bahri Baba ve karakol kumandanı vardı. Misafiri teslim edip geri döndüm.”⁴⁸

a) Bediüzzaman’ın Etrafındaki İlk Halka

Kuş konmaz kervan geçmez ücrâ bir köyde unutulup gitmesi için yolsuz ve insansız (nüfusu çok az demektir) تنها bir

⁴⁸ Şahiner, *Bilinmeyen Tarafları ile Bediüzzaman Said Nursî*, s. 263.

köye sürülen Bediüzzaman orada bin yıldır mayası İslâmiyet'le yoğrulmuş, temiz, saf ve masum bir avuç Müslümanla karşılaşır. Kısa zamanda bu garip ve kimsesiz misafirin etrafını sararlar Nur talebelerinin ağabeyleri olan Barla'lı ilk nurcular, bu gün cihanı kuşatan nur hizmetlerinin çekirdeği olmak noktasında küllî birer makam kazanmışlardır (Radıyallahu anhum ecmaîn). Nurun bu ilk halkası hakkında Bediüzzaman şunları yazar:

Sıddık Süleyman

“Süleyman sekiz sene, benim gibi asabî, hiddetli bir adamı hiçbir vakit gücendirmeden, hiçbir menfaat-ı madî mukabilinde olmayarak, kendi işini bırakıp, kemal-i sadakatla lillah için hizmeti bu köyce malûmdur. Böyle bir adamla bu köy değil, belki bu vilayet iftihar etmeli. Bu tarz ahlâk bu zamanda bulunması, medar-ı ibrettir. Ben hem garib, hem misafirim. Benim istirahatımı temin etmek köyün borcu idi. Bu köy namına Cenab-ı Hak onu ve Mustafa Çavuş'u ve Muhacir Hâfız Ahmed'i ve Abdullah Çavuş'u bana ihsan etti. Ben de Cenab-ı Hakk'a şükrediyorum. Bunlar bana yüzer dost kadar kıymetdar göründüler, vatanımı bana unutturdular. Gurbet ve misafirlik elemi bana çektiler. Bunların yüzünden ben, bu köyün hayatta olanları ve vefat edenleriyle alâkadar olup; onlara her zaman dua ediyorum.”

b) Barla'da Günlük Hayatı

Bediüzzaman Said Nursî, Barla'da sekiz sene kadar kaldı. Ekseri zamanlarını kırlarda, bağ ve bahçelerde geçiriyordu. İki-üç saat kadar uzaklıktaki تنها dağ ve bağ

köşelerine çekilir, Nur Risâlelerini te'lif ederdi. Müsvedde olarak yazılan bir risâle Isparta ve havâlisinde el yazısıyla çoğaltıldıktan sonra tashih için tekrar kendisine gönderilirdi. Bir gün içinde; hem tashihat yapar, hem gidip gelme dört-beş saat süren yerlere yaya olarak gider, hem aynı günün üç dört saatini yeni yazılacak risâlelere ayırırdı. Günlük işlerinin çoğunu kendisi yapardı. O zamanlarda kırka yakın yerde, risâleler, Risâle-i Nur'a müştak ilk talebeler tarafından el yazısıyla çoğaltılıyordu. Üstad bu kitapları sırtına yüklenir; kırlara kadar gider, orada tashihini yapar, akşam da evine dönerdi.

Üstadın Barla'daki ikametgâhı, iki odadan ibaret küçük bir evdi. O ne kendine ait bir eve ne de yeryüzünde bir karış yere hiçbir zaman sahip olamayacaktı. Barla'da sekiz sene boyunca ikamet ettiği ev, üç yüz elli milyon Ehl-i İslâm'ın merkezi hükmünde ilk dershane idi. Bu Nur dershanesinin altında, dâimî akan bir çeşme ve önünde, üç sütun halinde semaya yükselen gayet muhteşem bir çınar ağacı vardı. Çınar ağacının dalları arasında bir kulübecik yapılmıştı. Burası, Hazret-i Üstadın bahar ve yaz mevsimlerinde tefekkür, ubûdiyet ve istirahati için yapılmıştı. Üstadın ilk talebeleri ve Barla halkı onun çınar gecelerini şöyle anlatırlardı: "Üstadı, geceleri dershane-i Nuriyenin önündeki bir mübarek çınar ağacının dalları arasında bulunan kulübecikte, sabahlara kadar tesbihat ile, ezkar ile terennüm eder görürdük. Hele bahar ve yaz mevsimlerinde bu muhteşem ağacın binlerce dalları arasında şevk ve cezbe içinde uçuşan kuşlar arasında üstadın böyle sabahlara kadar çalışmasını görürdük de; ne zaman uyur, ne zaman kalkar bilemezdik!"

Üstad çok hasta olur, çok vakitleri de hastalık ve sıkıntı ile geçirdi. Pek az yerdi. Geceleri, Kur'ân-ı Kerim'den vird edindiği sûreleri ve Resûl-ü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) meşhur duası olan Cevşen-ül-Kebîri ve Şâh-ı Geylânî ve Şâh-ı Nakşibend gibi büyük evliyânın münâcât ve hizblerini ve Salâvat-ı Nuriyeleri ve bilhassa Risâle-i Nur'un menbaı olan "Hizb-ün Nuriyye"yi okurdu. Gündüzleri ise, daima Risâle-i Nur'un mütalâası ve tashihi ile meşgul olur; Risâle-i Nur hizmetini her şeye tercih eder, Risâle-i Nura ait, yetişecek acele bir iş zamanında diğer meşguliyetlerini bırakır evvelâ o işi tamamlardı.

Memleketinden uzakta, küçük bir köyde sürgün hayatı yaşayan Bediüzzaman, maaşını Rahmet-i İlahiye'nin bereket hazinesinden alıyordu. Bu konuda ehl-i dünyanın dedikodularını önlemek için bu sırrı açıklamak zorunda kaldı:

"Ehl-i dünya bana der: "Ne ile yaşıyorsun? Çalışmadan nasıl geçiniyorsun? Memleketimizde tembelce oturanları ve başkasının sa'yi ile geçinenleri istemiyoruz."

Elcevab: Ben iktisad ve bereketle yaşıyorum. Rezzakımdan başka kimsenin minnetini almıyorum ve almamağa da karar vermişim. Evet günde yüz para, belki kırk para ile yaşayan bir adam, başkasının minnetini almaz.

İşte birisi: Şu altı aydır otuzaltı ekmekten ibaret bir kile buğday bana kâfi geldi. Daha var, bitmemiş. Ne mikdar kifayet edecek, bilmiyorum.

İkincisi: Şu mübarek ramazanda, yalnız iki haneden bana yemek geldi, ikisi de beni hasta etti. Anladım ki, başkasının yemeğini yemekten memnû'um. Mütebâkisi, bütün ramazanda benim idâreme bakan mübarek bir hanenin ve

sadık bir arkadaşım olan o hane sahibi Abdullah Çavuş'un ihbârı ve şehâdetiyle; üç ekmek, bir kıyye (kilo demek) pirinç bana kâfi gelmiştir. Hattâ o pirinç, onbeş gün ramazandan sonra bitmiştir.

Üçüncüsü: Şu üstümdeki sakoyu, yedi sene evvel, eski olarak almıştım. Beş senedir elbise, çamaşır, pabuç, çorap için dört buçuk lira ile idare ettim. Bereket-i iktisad ve rahmet-i İlahiye bana kâfi geldi.

Bir tavuğum var. Şu kışta, yumurta makinesi gibi pek az fâsıla ile her gün rahmet hazinesinden bana bir yumurta getiriyordu. Hem bir gün iki yumurta getirdi; ben de hayrette kaldım. Dostlarımdan sordum: “Böyle olur mu?” dedim. Dediler: “Belki bir ihsân-ı İlahîdir.” Hem şu tavuğun yazın çıkardığı küçük bir yavrusu vardı. Ramazan-ı Şerifin başında yumurtaya başladı, tâ kırk gün devam etti. Hem küçük, hem kışta, hem Ramazanda, bu mübarek hâlin bir ikram-ı Rabbanî olduğuna, ne benim ve ne de bana hizmet edenlerin şüphemiz kalmadı. Hem ne vakit annesi kesti, hemen o başladı, beni yumurtasız bırakmadı.

c) Risâle-i Nur'un Te'lif ve Neşri

Bediüzzaman, Risâle-i Nur külliyyatını tarihte hiçbir ilim adamının karşılaşmadığı ağır şartlar altında te'lif etti. Sür-gün edildiği küçük bir köyde dahi serbest hareket imkânından mahrumdu. Üstad o günlerdeki durumunu şu şekilde anlatıyordu:

“Bu gurbet halimde; garib, yalnız, kimsesiz, nafaka için çalışmaya benim gibilere muvafık olmayan bir köyde, her şeyden herkesten men'edildim. Hattâ dört sene evvel, ha-

rab olmuş bir câmiyi tamir ettirdim. Memleketimde imamlık ve vâizlik vesikam elimde olduğundan, o câmide dört senedir (Allah kabul etsin) imamlık ettiğim halde, şu mübarek geçen Ramazanda mescide gidemedim. Bazan yalnız namazımı kıldım. Cemaatle kılınan namazın yirmibeş sevabından ve hayrından mahrum kaldım.”

İşittim ki, diyorlar: “Said ellibin nefer kuvvetindedir, onun için serbest bırakmıyoruz.”

Ben de derim ki: Ey bedbaht ehl-i dünya! Bütün kuvvetinizle dünyaya çalıştığınız halde, neden dünyanın işini dahi bilmiyorsunuz? Divane gibi hükmediyorsunuz. Eğer korkunuz şahsımdan ise; ellibin nefer değil, belki bir nefer elli defâ benden ziyâde işler görebilir. Yani, odamın kapısında durup, bana “çıkamayacaksınız” diyebilir.

Eğer korkunuz mesleğimden ve Kur’âna ait dellâllığımdan ve kuvve-i maneviye-i imaniyeden ise; ellibin nefer değil, yanlışsınız! Meslek itibariyle elli milyon kuvvetindeyim, haberiniz olsun! Çünkü Kur’ân-ı Hakîm’in kuvvetiyle sizin dinsizleriniz dâhil olduğu halde, bütün Avrupa’ya meydan okuyorum. Bütün neşrettiğim envâr-ı imaniye ile onların fûnûn-u müsbete ve tabiat dedikleri muhkem kal’alarını zîr ü zeber etmişim. Onların en büyük dinsiz feylesoflarını, hayvandan aşağı düşürmüşüm. Dinsizleriniz dahi içinde bulunan bütün Avrupa toplansa, Allah’ın tevfiğiyle beni o mesleğimin bir mes’elesinden geri çeviremezler; inşâallah mağlub edemezler!..

Madem böyledir, ben sizin dünyanıza karışmıyorum, siz de benim âhiretime karışmayınız! Karışsanız da beyhudedir.

*Takdir-i Hudâ, kuvvet-i bâzu ile dönmez
Bir şem'a ki, Mevlâ yaka, üflemele sönmez.”*

Maddi imkanların yetersiz kaldığı bu zor dönemde fedâkar Anadolu insanları neşir görevini omuzlarına aldılar. Isparta havâlisinde, erkekli kadınlı binlerce Nur Talebesi, yıllarca el yazısı ile risâle yazdılar. Hattâ Sav Köyü'nde aynı dönemde bin kalemle, Nur Risâlelerinin yazıldığı olmuştur.

Hazret-i Üstada gelip, “Üstadım! Ben, efendimin göreceği dünyevî işleri de yapmaya çalışacağım; o senindir, Risâle-i Nur'undur” diyen kadınların yanında, risâle yazan eşlerine geceleri lâmba tutarak, onların din, iman hizmetlerine canla başla iştirak eden hanımlar da vardı.

3- Barla'da Telif Edilen Nur Risâleleri

Barla Lahikası'nda “Risâle-i Nur adlı hârîka te'lifatının bir kısmı Arabî olmakla beraber, Risâle-i Nur eczaları şimdikiye kadar yüz ondokuza baliğ olmuştur”⁴⁹ denilmektedir. Bu sayıya Üstad'ın, Eski Said dönemi eserlerinin bir kısmı da dahil olmalıdır.

Otuzüç bölümden meydana gelen Sözler Mecmuası Barla'da tamamlanmıştır.

Otuzüç mektup olarak tanımlansa da bir çok alt bölümlerle yüzlerce konuya temas eden Mektubat Mecmuası da Barla'da tamamlanmıştır.

Lem'aların büyük kısmı Barla'da yazıldı. İhlas Risâlesi Barla'dan getirildiği Isparta'da ve Lem'alar içinde

⁴⁹ Bediüzzaman, *Barla Lahikası*, s. 148.

önemli bir yeri olan Yirmidokuzuncu ve Otuzuncu Lem'alar Eskişehir Hapsinde te'lif edildiler.⁵⁰

1936-1943 yılları arasında Kastamonu hayatında yazılan Şualar Mecmuası (tamamı 15 ayrı şüadan ibarettir) ile Risâle-i Nur'un telifi tamamlanmıştır. Risâle-i Nur'un çok büyük bir kısmı Barla'da te'lif edilmiştir. Bediüzzaman'ın hayatında Barla dönemi, Risâle-i Nurların te'lif dönemi olarak adlandırılabilir.

4- Risâle-i Nur Mesleğinin Esasları

a) Risâle-i Nur Eserlerinin Keşfettiği Tılsımlar

Risâle-i Nur müellifinin omuzundaki yük ağırdı. Bütün eski telakkiler yıkılmış, yeni bir hayat doğmuştu. Tarih hiçbir zaman eski günlerine geri dönmeyecek, istikbal; umutsuz, aşksız, heyecansız, tembel milletlerin toplu mezarına dönecekti. Yeni insana iman, yeni bir dil ile anlatılmalıydı.

Fen ve felsefenin İslâmiyet aleyhinde ileri sürdüğü bütün şüphelere cevap verilecekti. Halkın vicdanında açılan derin yaralar sarılacak, yeniden umut ekilecek, şanlı maziye uygun parlak bir istikbal müjdelenecekti. O bütün bunları İslâm'ın ezeli düşmanları -altı asır İslâm'ı kahramanca müdafaa eden Osmanlı İmparatorluğu'nu yendikten sonra- bütün güçleri ile İslâm'ın esaslarına saldırdıkları bir dönemde yapacaktı. Ne var ki ona engel olanlar sadece yabancı güçler değildi. Türkiye'de yeni rejimi sahiplenenler -ayakta kalabilmek için- kendilerini, hariçten gelen bu saldırılara taraftar olmak zorunda hissediyorlardı. Bir yan-

⁵⁰ Badıllı, aynı eser, 2/931-936.

da onu anlamayan ve anlamak da istemeyen kendi insanı duruyordu, diğer yanda çeşitli ecnebi komiteler, yıkıcı ideolojiler... Yıllarca cephelerde beraber savaştığı silah arkadaşları bile kimi zaman onu anlamayabiliyorlardı. O küçük bir dağ köyünde kendisinden beklenen vazifenin şuurunda olarak, sessiz sedasız ipek kozasını örmeye koyuldu.

“Risâle-i Nur, yüze yakın din tılsımlarını ve hakâik-i Kur’âniye’nin muammalarını hall ve keşfetmiştir ki; her bir tılsımın bilinmemesinden çok insanlar şübehata ve şükûke düşüp, tereddülden kurtulamayıp, bazan imanını kaybederdi. Şimdi bütün dinsizler toplansalar, o tılsımların keşfinden sonra galebe edemezler.”⁵¹

b) Risâle-i Nur’un Telifinde Görülen İlahî Yardımlar

Bediüzzaman, Allah’ın inayet ve yardımı ile büyük bir lütfa mazhar olmuştu. Ortaya konulan hizmet, bilhassa şartların olumsuzluğu dikkate alındığında bir şahsın dehası ile ya da velayet kuvveti ile başarılabilir cinsten bir hizmet değildi. O, bu hizmetten şahsî bir pay almıyordu. Kendini herkesten aciz ve günahkar görüyor, onu makam sahibi bir insan rolünde görenleri kabul etmiyordu. O, çocukluktan itibaren hayatında görülen harika halleri farklı bir şekilde değerlendiriyordu.

Bediüzzaman Kur’ân hizmetinde kazanılan şerefi etrafında toplanan Anadolu insanı ile paylaşıyor. Kendine ancak bir ders arkadaşlığı alıyordu: “İşte ey kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur’ânda arkadaşlarım! Bir kal’ayı fetheden bir bölüğün çavuşuna bütün şerefi ve bütün ganîmeti vermek nasıl

⁵¹ Bediüzzaman, *Kastamonu Lahikası*, s. 209.

zulümdür, bir hatadır; öyle de şahs-ı manevînin kuvvetiyle ve kalemlerinizi ile hasıl olan fütuhattaki inâyetleri benim gibi bir bîçareye veremezsiniz.” “ Sözlere hakkında tevazu suretinde demiyorum; belki bir hakîkatı beyan etmek için derim ki: Sözlere'deki hakâik ve kemalât, benim değil Kur'ân'ındır ve Kur'ân'dan tereşşuh etmiştir. ... Kur'ân'ın malı olarak, Kur'ân'ın reşehât-ı meziyâtına mazhar olduklarınızı izhar etmeye mecburum. Evet lezzetli üzüm salkımlarının hâsiyetleri, kuru çubuğunda aranılmaz. İşte ben de öyle bir kuru çubuk hükmündeyim.”

c) Risâle-i Nur'a Talebe Olmak

Risâle-Nur mesleği gizli yada açık, herhangi bir cemiyet, tarikat, teşkilat değildir. Nur talebelerinin kardeşliği âhirete bakar. Dünyaya ait işlerin fani, ahirete bakan işlerin bâkî olması münasebetiyle; fânî dünyaya ait en büyük bir iş, ahiretin en küçük bir işine mukabil gelmediğinden, dinin elmasları ile dünyaya ait cam parçalarını satın almayı divanelik bilirler.

Hem Risâle-i Nur'lar Kur'ân hazinesinden alındığına göre umum ehl-i imanın malıdır. Nur talebeleri de Üstâd-ları ile omuz omuza Kur'ân-ı Azimüşşan'a talebe olmuşlardır. Nur Cemaati, Kur'ân hakîkatlerini aynı üstâddan ders almak, bu hakîkatları daima canlı tutmak ve Kur'ân'ın emrettiği kardeşlik hukukunu korumak için ilim ve fikirle birbirlerinin imdadına koşan insanların cemaatidir.

Bediüzzaman, Kur'ân hizmeti etrafındaki beraberliğin uhrevî faydalarını şu şekilde îzah eder:

“Malûm olsun ki: Bizi ziyaret eden, ya hayat-ı dünyevi-

ye cihetinde gelir; o kapı kapalıdır. Veya hayat-ı uhreviye cihetinde gelir. O cihette iki kapı var: Ya şahsımı mübarek ve makam sahibi zannedip gelir. O kapı dahi kapalıdır. Çünkü ben kendimi beğenmiyorum, beni beğenenleri de beğenmiyorum. Cenab-ı Hakk'a çok şükür, beni kendime beğendirmemiş. İkinci cihet, sırf Kur'ân-ı Hakîm'in dellâli olduğum cihettedir. Bu kapıdan girenleri, alerre'si vel'ayn kabul ediyorum. Onlar da üç tarzda olur: Ya dost olur, ya kardeş olur, ya talebe olur.

Dostun hâssası ve şartı budur ki: Kat'iiyen, Sözlere ve envâr-ı Kur'âniyeye dair olan hizmetimize ciddî tarafdâr olsun; ve haksızlığa ve bid'alara ve dalâlete kalben tarafdâr olmasın, kendine de istifadeye çalışsın.

Kardeşin hâssası ve şartı şudur ki: Hakikî olarak Sözlere'nin neşrine ciddî çalışmakla beraber, beş farz namazını eda etmek, yedi kebairi işlememektir.

Talebeliğin hâssası ve şartı şudur ki: Sözlere'yi kendi malı ve te'lifi gibi hissedip sahip çıksın ve en mühim vazife-i hayatiyesini, onun neşir ve hizmeti bilsin.

İşte şu üç tabaka benim üç şahsiyetimle alâkadardır. Dost, benim şahsî ve zâtî şahsiyetimle münasebettar olur. Kardeş, abdiyetim ve ubûdiyet noktasındaki şahsiyetimle alâkadar olur. Talebe ise, Kur'ân-ı Hakîm'in dellâli cihetinde ve hocalık vazifesindeki şahsiyetimle münasebetdardır.”⁵²

d) İbâdet Esasları

Sünnet-i Seniyyeye Uymak

“Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

⁵² Bediüzzaman, *Mektubat*, s. 345.

“Fesad-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir.”⁵³ İşte bu sırta binaen Sünnet-i Seniye'ye ittibaı kendine âdet eden, âdâtını ibâdete çevirir, bütün ömrünü semeredâr ve sevabdâr yapabilir.

Haramlardan Kaçmak

Bu zamanda tahribat ve menfi cereyan dehşetlendiği için haramlardan kaçma, bu tahribata karşı en büyük esastır. Farzları yapan, büyük günahları işlemeyen kurtulur.⁵⁴

Kâinâta Kur'ân Gözüyle Bakmak

Evet her şeyin iki ciheti vardır. Bir ciheti Hakk'a bakar. Diğer ciheti de halka bakar. Halka bakan cihet, Hakk'a bakan cihete tenteneli bir perde veya şeffaf bir cam parçası gibi, altında Hakk'a bakan noktayı gösterecek bir perde gibi olmalıdır. Binaenaleyh nimete bakıldığı zaman Mün'im, san'ata bakıldığı zaman Sâni', esbaba nazar edildiği vakit Müessir-i Hakikî zihne ve fikre gelmelidir.

Acz, Fakr, Şefkat ve Tefekkür Yoluna Girmek

Şu kısa tarîkin evrâdı: İttiba-ı sünnettir, ferâizi işlemek, büyük günahları terketmektir. Ve bilhassa namazı ta'dil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

5- Barla'da Geçen Son Günler

Bediüzzaman'ın Barla'ya sürgün edilmesini sağlayan kökü dışarda gizli komitelerin planı bu kimsesiz diyarda

⁵³ İbni Adiy, *el-Kâmil fi'd-Duafâ*, 2/739.

⁵⁴ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 304.

onun yok olup gitmesini beklemektir. Ne var ki “küçük bir köyde mahkum” zannedilen Bediüzzaman, Kur’ân’dan aldığı bir feyizle bütün gelecek asırları ışıklandıracak bir iman dersini, bütün insanlığa kainat kitabından ders veriyordu.

Barla’lı Şem’î Güneş, meşîd baskınıny şöyle anlatır:

“Nahiye müdürü Cemal Can’ın ma’rifetiyle, bir kır bekçisi ve bir kaç jandarma eri namazdan önce câmi içerisine ve etrafa gizlenirler. Ezan ve kamet okunma vaktini beklerler. Nihayet üç beş masum insan câmiye gelirler. Hazret-i Üstad’a müezzinlik yapan Şem’î Güneş, meşîd içerisinde Ezan-ı Muhammedîyi yavaş bir sesle okumaya başlar. Tam o sırada büyük bir kabahat işlenmiş gibi, cürm-ü meşhûd halinde, câmide bulunan Abdullah Çavuş, Mustafa Çavuş, Sıddık Süleyman ve Şem’î Güneş tutuklanıp Eğridir’e götürülürler.”⁵⁵

1934 yılı başlarında yaşanan bu olaydan sonra Bediüzzaman’ın meşîdi resmen mühürlenir. Artarak devam eden bu zalimâne işkenceler ve husûsi ibâdetine yapılan bu taarruz sonrasında dokuz adet dişlerinin döküldüğü görülür.⁵⁶

6- Bediüzzaman’ın Isparta’ya Nakli

Bediüzzaman’ın sürgün edildiği köyde unutulup gideceğini hesap edenler hesaplarında yanılmışlardı. Gün geçtikçe Anadolu insanını aşk derecesinde kendine bağlayan Nur eserleri yeni bir dünyanın kapısını aralamış, güneşe yolculuk başlamıştı. Dağ başlarında insanlığa okunan hut-

⁵⁵ Şahiner, *Bilinmeyen Tarfları ile Bediüzzaman Said Nursî*, s. 290.

⁵⁶ Badıllı, *aynı eser*, 2/953.

be, mahkeme salonlarında hukuk destanlarına dönüşecekti. *Kader* bunun için ağlarını örmeye başlamıştı.

Bediüzzaman'ı göz hapsinde tutmak isteyen zamanın hükümeti 1934 yaz aylarında onu Isparta merkezine getirdi.

Ehl-i hamiyet ve zengin bir Nur talebesi olan Şükrü Efendi'nin köşküne yerleşen Bediüzzaman kısa süren Isparta hayatına çok bereketli hizmetleri sığdırdı. Bir yandan yeni eserlerin telifine devam ederken diğer taraftan, o ana kadar te'lif etmiş olduğu bütün Nur risâlelerini yeniden tanzim edip tashih etti. Yine aynı dönemde Nur risâlelerinin geniş tarifli umumî bir fihristesinin hazırlanması için önde gelen Nur talebelerine görev verdi.

Kur'ân Etrafında Sarsılmaz Bir Cemaatin Teşekkülü

Bediüzzaman, ehl-i dalâletin cemaatlerle hücumu anında ferdî mukabelenin zayıf kalıp mağlup düşeceğini görmüştü. Ehl-i dalâletin karşısına Kur'ân namına teşekkül eden bir cemaatin şahs-ı manevisinin çıkması gerekliydi. Ancak o zaman bu şer kuvvetlere mukabele edilebilir, Risâle-i Nur böyle bir cemaatin elinde hizmetini tamamlayabilirdi. Bediüzzaman bütün ruhu ile; hiçbir hadise karşısında sarsılmaz ve dünyayı verseler davasından vazgeçmez, İman hizmetini hiçbir şeye alet ve basamak yapmaz bir cemaatin Kur'ân etrafında teşekkül etmesini Cenab-ı Hak'tan istiyordu. Allah'ın izni ile Kur'ân hakikatlerini dünyaya neşrecek bir cemaat teşekkül etti. Elhak Bediüzzaman'ın hayatını idrak eden nur talebeleri, bu yüksek cemaatin mensupları olmak şerefini hakkıyla temsil ettiler.

Bu cemaatin temel prensipleri İhlas risâlesinde ifadesini buldu:

“Amelinizde rıza-yı İlahî olmalı. Eğer o razı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer o kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok.

Bu hizmet-i Kur’âniyede bulunan kardeşlerinizi tenkid etmemek ve onların üstünde faziletfüruşluk nev’inden gıpta damarını tahrik etmemektir.

Bütün kuvvetinizi ihlasta ve hakta bilmelisiniz. Evet kuvvet haktır ve ihlastadır.

Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirane iftihar etmektir.”

7- Eskişehir Hapsi (1935)

Isparta savcılığı Bediüzzaman’ın evine baskın düzenlemiş ele geçen bütün kitaplarına elkoymuştu. Bu baskından birkaç gün sonra Bediüzzaman tutuklanır. Antalya, Aydın, Muğla ve Isparta civarında yaşayan yüz yirmi kadar talebeleri de toplanır. Nur Talebelerinin büyük bir isyan çıkardığı görüntüsü verilerek üstâdları ile birlikte yok edilmek üzere planlar hazırlanır. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, yüz jandarma ve yirmi polis ile birlikte yanına Emniyet Genel Müdürünü ve Jandarma Genel Komutanını da alarak, Ankara’dan Isparta’ya gelir. Başbakan İsmet İnönü de şark vilâyetlerine gider.

Sorgu günlerini Ispartalı Nur Talebelerinden Merhum Rüştü Çakın şöyle anlatır:

“Hz. Üstad Barla’dan Isparta’ya geldi. Şükrü Efendi’nin köşkünde kalmaya başladı. Polisler mütemadiyen takip ediyordu. Bir çarşamba günü arama yaptılar. Kitapları aldılar. Hüsrev, Re’fet, Rüştü, Bekir Ağa, Saatçı Lütfü vesâireyi tevkif ettiler. O gün, (Çarşamba günü) hapis-haneye götürdüler, hepsini haps-i münferide koydular. Cuma günü resmi daireler tatil olduğu için, tahkikatın devam edememesinden, cumartesi günü beş altı polis ile beraber Hoca Efendi’ye (Bediüzzamân’â) gitmişler, hükümete getirmişler. Ahali ve esnaf o vakit “ne var, ne yok!” diye hükûmetin önüne koşmuşlar. Bunun üzerine Savcı “Isparta’da isyan var” diye Ankara’ya telgraf çektiyor. O zaman Reis-i Cumhur’da Eskişehir’de imiş. Mahkemenin Eskişehir’e nakline karar veriyorlar. Kararla beraber Şükrü Kaya, civar vilayetlerden topladığı polislerle beraber gelip, Isparta polislerini azlediyor. Fırka Kumandanı Rüştü Paşa ve Vali Fevzi Daldal, Şükrü Kaya’yı karşılamaya çıktıklarında asker ve polisleri görünce, ne oluyor diye soruyorlar.” Şükrü Kaya: “İsyan varmış !..” deyince, Rüştü Paşa: “Yahu biz bostan bekçisi miyiz!” diye tepki gösteriyor ve isyan falan olmadığını söylüyor.

Beş altı gün tahkikattan sonra nihayet dokuz arabayla Afyon’a sevk edildik. Afyon’dan da trenle Eskişehir’e yollandık. Hep kelepçeliydik; kâfile başı, Yüzbaşı Ruhî Bey yolda kelepçeleri çıkartıp, namaz kılmamıza müsaade etti. Dinar’a varmadan namazı kıldık.

Yollarda askerî müfrezelere rastlıyorduk. Afyon gayet tenha idi. Eskişehir’e vardığımızda ikişer ikişer kelepçelendik. Benimle Antalya Müftüsü Çil Ahmet Efendi’yi beraber

kelepçelediler, biz en önde idik. Her kişiye bir polis, bir jandarma düşüyordu. Hapishaneye vardığımızda aramalar yapıldı.

Üstâdı tek başına bir odaya verdiler, bizleri de ayrı bir odaya koydular. Sonradan gelenlerle beraber toplam yüz yirmi kişi olduk.”⁵⁷

Sorgulama sırasında iki mazlum nur talebesi şehit olarak vefat eder. Bunlardan birincisi: Polis baskını sırasında evinden alınan ve karakola getirilmeden yolda iken vefat eden bir ihtiyardı. İkincisi: Emekli Binbaşı Asım Bey’di. Sorgulama esnâsında sırasını beklerken Allahu Tealâ’dan vefatını istedi. İstikamet şehidi oldu.

Asım Bey’in sorgu esnâsındaki vefatı Bediüzzaman’ı çok üzmüştü. İstikamet şehidi adını verdiği Asım Bey’in bu kahramanlığını her vesile ile dile getirirdi: “Binbaşı Merhum Asım Bey isticvab edildi; eğer doğru dese, Üstâdına zarar gelir ve eğer yalan dese, kırk senelik namuskârâne ve müstakimane askerliğinin haysiyetine çok ağır gelir diye düşünüp, “Ya Rab, canımı al!” diyerek on dakikada teslim-i ruh eyledi. İstikamet şehidi oldu. Ve dünyada hiçbir kanunun hatâ diyemeyeceği bir muavenet-i hayriyeye ve bir tasdike hata tevehhüm edenlerin çirkin hatalarına kurban oldu. Evet; Risâle-i Nur’dan tam ders alan, bir su içer gibi, kolayca terhis tezkeresi telâkki ettiği ecel şerbetini içer. Eğer benden sonra dünyada kalan kardeşlerimin teellümlerini düşünmeseydim, ben de, âlicenap kardeşim Asım Bey gibi “Yâ Rab! Canımı al.” diyecektim.”⁵⁸

⁵⁷ Badıllı, *aynı eser*, 2/979

⁵⁸ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 222

a) **Mahkeme Safahatı**

Eskişehir’de açılan davada ön soruşturma iki ay kadar sürdü. Savcılık tutuklu 117 sanıktan 105’i hakkında dava açılmasına gerek olmadığı kanaatine vararak onları serbest bıraktı. Geri kalan 12 sanık hakkında dava açıldı.

Savcı iddianamesini dört beş esas üzerinde toplamıştı:

a) İrtica’ fikriyle dini âlet edip, emniyet-i umumiyyeyi ihlâl etme ihtimalinin bulunması, b) Risâle-i Nur’un hükûmetten izin alınmadan neşredilmesi, c) Hissiyat-ı îmaniyyeyi kuvvetleştirmesiyle, hükûmetin serbestane prensiplerine sed çekilmesi, d) Devletçe yasak edilen tarikat dersini vermesi, e) Mu’cizat-ı Ahmediyye (sallallahu aleyhi ve sellem) risâlesi ve Bekâ-yı Ruh ve Haşr-i A’zam risâleleri âhirlerinde görülen imzalarla bir cemiyet veya tarikat kurduğunun anlaşılması.

Hürriyetlerin son derece sınırlı olduğu bir dönemde, fikir akımlarının en etkili yayılma yöntemi, mahkeme salonlarının birer dershane haline getirilmesidir. İstibdat dönemlerinde, düşünen kafaların, halka, aydınlara, yeni yetişen gençliğe ulaşma imkanları son derece sınırlıdır. Herhangi bir iletişim imkanı olmadığı gibi kendi derdine düşen insanların yeni düşüncelere ilgi duyacak kadar lüksleri de bulunmaz. Geriye sadece mahkemeler kalır. Halkın, basının, avukatın, hakimin bulunduğu mahkeme salonları ile gençliğin bulunduğu hapisane koşulları! Büyük davalar buralarda anlatılır, buralarda yeşerir. Tarih boyunca bu açık hakikati anlamaktan aciz kalan baskıcı rejimler, kendi sonlarını bir anlamda bu koridorlarda hazırlarlar.

Bediüzzaman hapisanelere “Yusufiyye Medresesi”

adını verir. Gerçekten de 35’li yıllardan 50’li yıllara kadar derslerini buralarda verir. Aleyhinde açılan sayısız davada binlerce hakim ve savcının yanında sayıları onbinleri bulan ehl-i vukuf aydınları, bu yolla Risâle-i Nur eserlerini tanıma fırsatını bulur. Bu eserlerdeki mantık örgüsünün tesirinde kalmamak ise hemen hemen imkansızdır. Bunu yakînen bilen Üstad “Benim idamıma hükmedenler Risâle-i Nur’la imanlarını kurtarsalar, siz şahid olun ben onlara hakkımı helal ettim.” diyecektir.

Bediüzzaman’ın nazik bir dönemde dile getirdiği hakikatler, hukuk anlayışının ve hak mücadelesinin seviyesini göstermesi açısından özel bir öneme sahiptir. Tamamını alma imkanı bulamadığımız bu müdafaanın bir iki paragrafı şöyledir:

“Birinci Madde: İrtica’ fikriyle dini âlet edip, emniyet-i umumiyeyi ihlâl edebilecek bir teşebbüs niyeti var olduğu ihbâr edilmiş.

Elcevap: Evvelâ; imkânât başkadır, vukûat başkadır. Herbir fert, bir çok fertleri, adamları öldürebilmesi mümkündür. Bu imkân-ı katil cihetiyle mahkemeye verilir mi? Her bir kibrit, bir haneyi yakması mümkündür. Bu yangın imkânâtıyla kibritler imhâ edilir mi?”

Sâniyen: Yüz bin defâ hâşâ! İştigal ettiğimiz ulûm-u îmâniye, Rızâ-yı Îlâhiyyeden başka bir şeye âlet olamaz. Evet, Güneş Kamer’e peyk ve tâbi olmadığı gibi, saâdet-i ebediyyenin nuranî ve kudsî anahtarı ve hayat-ı uhreviyyenin, Güneşi olan îmân dahi, toplum hayatı için dünya siyasetine âlet olamaz. Evet bu kâinatın en muazzam mes’ulesi ve şu hilkat-ı âlemin en büyük muamması olan sırr-ı

îmândan daha ehemmiyetli kâinatta bir mesele yoktur ki, bu mesele-i sırr-ı îmân ona alet olsun. Hâşâ!”

Efendiler!

Ben, her şeyden evvel Müslümanım ve Vilayet-i Şarkiye’de dünyaya geldim. Fakat bu Türklere hizmet ettim ve yüzde doksandokuz menfaatli hizmetim Türklere olmuş ve en çok hayatım Türkler içinde geçmiş ve en sâdık ve en hâlis kardeşlerim Türklerden çıkmış ve İslâmiyet ordularının en kahramanı Türkler olduğundan, meslek ve hizmet-i Kur’âniyem cihetiyle, her milletten ziyâde Türkleri sevmek ve taraftar olmak kudsî hizmetimin muktezası olduğundan; bana “Kürd” diyen ve kendini milliyetperver gösteren adamların bini kadar Türk Milleti’ne hizmet ettiğimi, hakiki ve civanmerd bin Türk gençlerini işhad edebilirim.

Amma benim susmam ise, madem âdi bir keşif yolunda ve ehemmiyetsiz bir fikr-i siyasî peşinde ve dünyevî bir haysiyet yüzünden çok ehl-i izzetin başları çekinmeyerek feda edilse; elbette koca Cennetin fiyatı olacak bir servet ve hayat-ı ebediyeyi kazandıracak bir âb-ı hayat ve bütün filozofları hayrette bırakacak bir keşfiyat yolunda, vücudunun zerrelere adedince başlarım bulunsa ve feda edilmesi lâzım gelse, tereddütsüz fedâ edilir. Hem, beni tehdit veya imha suretiyle susturmak, bir dil yerine bin dil konuşuracak. Yirmi seneden beri ruhlarda yerleşen Risâle-i Nur, susmuş bir dilime bedel, binler dilleri söylettirmesini Rahîm ve Kerîm-i Zülcelâlden ümitvarım.”

İki aylık soruşturmanın ardından açılan dava, bir ay içerisinde neticelenmiştir. Üstâdın yaptığı bu emsalsiz müdafaa dikkate alınmamış, bütün risâle ve mektupları meydan-

da olduğu halde, mahkûmiyetlerini intaç edecek bir delil de bulunamamıştır. Neticede kanaat-ı vicdaniye ile keyfi bir surette Said Nursî'ye on bir ay ve on iki arkadaşına da altışar ay ceza verilmiştir. Geri kalan 105 kişi 19 Ağustos 1935 tarihli mahkeme kararı ile beraat etmiştir.

b) Eskişehir Hapsi Hatıraları

Bediüzzaman, daima ilmin ve imanın izzetini korumuş, ona bu zulümleri tertip edenlerin önünde eğilmemişti. Kendisi ile beraber tutuklanan Rüştü Çakın, Bediüzzaman'ın, iman davası karşısında, hiçbir tehdide beş para kıymet vermediğini gösteren bir tavrını şöyle anlatır: “Biz Eskişehir hapsi hadisesinde mahkemeye çıkarılmıştık. Üstâdımızı en önde tek olarak oturtmuşlardı. Bizler de onun arkasında, sıralarda dizilmiştik. Savcı bizim idamımızı talep eden iddianamesini okuyordu. Hepimizi bir korku ve telaş sarmıştı, fakat baktık Üstâdımız, cübbesinin eteği üstünde tesbihinin ipini kırmış, yeniden onu ipe dizmekle meşgul. Onun hiçbirşey yokmuş gibi, savcının laflarına beş para ehemmiyet vermeyen pervâsızlık içerisindeki tavrını görünce, bizlere de kuvve-i maneviye ve cesaret geldi.”⁵⁹

Bediüzzaman hayat derdini çoktan unutmuştu. Kendisi için idam fermanları hazırlandığı günlerde - idam olmazsa yemeğine katılan zehirlerle mutlaka vücudunu ortadan kaldırma planları yapıldığı bir ortamda- o, “İsm-i A'zamdan sayılan İsm-i Hayy'ın bir cilvesi, Şevvâl-i Şerif'te, Eskişehir Hapishanesi'nde, uzaktan uzağa aklıma göründü”⁶⁰

⁵⁹ M. Kırkinci, *Bediüzzamanı Nasıl Tanıdım*, s. 101, Zafer Yayınları, İstanbul 1993.

⁶⁰ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 330.

diyerek esma-i hüsnadan “Ferd, Hayy, Kayyum, Hakem, Adl ve Kuddüs” isimlerini kâinat sayfalarında okutturan ve Allah’ın varlığı ve birliğini güneş gibi ispat eden Otuzuncu Lem’a’yı kaleme almakla meşguldü.

**c) Ben Kur’ân’ın Elmas ve Mücevherat
Dükkânının Dellâlıym**

Eskişehir’de devam eden davaya stajyer avukat olarak katılan Avukat Kemal Taner, birgün Eskişehir hapsinde Bediüzzaman’ı ziyaret eder: “Hapishaneye girdim ve Bediüzzaman’la görüşmek için yanına gittim, namazı yeni kılmış, tesbihatını yapıyordu. Elini öptükten sonra; “Efendim! Size bir çok kerâmet gösterir diyorlar. Halbuki ben sizi takip ettiğim kadarıyla, sizde herhangi harika bir hal görmedim. Eğer gerçekten öyle şeyler gösterebiliyorsanız, bana da gösterin. Mesela şu elinizdeki tesbih kendi kendine yürüsün” dedim.

Benim bu ağır teklifim üzerine, Bediüzzaman Hazretleri tebessüm etti ve bana şu temsilli hikâyeyi anlattı:

“Bir adamın çok sevdiği sevimli, sevgili bir tek küçük oğlu varmış. Adam bu çok kıymetli yavrusuna en değerli bir hediye almak için, bir kuyumcu dükkânına götürmüş. Çok çeşit elmas ve mücevherattan hangisini isterse onu oğluna alacağını söylemiş.

Dükkâncı, mücevherat dükkânını süslemek için ayrıca tavana çok çeşitli renklerde büyük lâstik balonları da asmış. Çocuk dükkâna girince, gözü tavandaki balonlara takılıp kalmış ve “Baba, ben bu balonlardan istiyorum!” deyip tutturmuş ve ağlamaya başlamış... Adam, “Oğlum

ben sana çok pahalı ve kıymetli elmas ve mücevherlerden bir şeyler almak istiyorum. Yeter ki sen iste!” demişse de, çocuk anlayamamış... “Hayır ben balon istiyorum!” diyerek ağlamış ve isteğinde ısrar etmiş.”

Bediüzzaman Hazretleri bu hikâyeyi anlattıktan sonra, bana dönüp dedi ki: “Ben Kur’ân’ın elmas ve mücevherat dükkânının dellâlıyım, bekçisiyim. Ben baloncu değilim. Benim dükkânımda, benim pazarımda Kur’ân’ın ebedî, ölümsüz elmasları vardır. Ben onları satıyorum, balon satmıyorum” dedi.⁶¹

Bediüzzaman bu temsil ile nazarların kendi şahsına değil neşrettiği Kur’ân nurlarının aynası olan Risâle-i Nurlara çevirilmesini gayet veciz bir şekilde ifade etmişti.

Bediüzzaman’ın Eskişehir’den Kastomonu’ya Sürgün Edilmesi

Bediüzzaman, masum talebelerinin büyük kısmı serbest bırakıldıktan sonra, başta Temyiz Mahkemesi olmak üzere, Bakanlar Kurulu ve Meclis Başkanlığı’na şiddetli müdafalar yazdı. Tarih-i hayatını anlattı. Bütün hayatını şan ve şerefle geçirmiş bir insanın âdi bir suçlu gibi muammele görmesindeki çirkinliği anlattı. Kâinatı ilgilendiren bir davada bir iki yıl ceza verilemeyeceğini kendisinin ya idam edilmesi ya da beraat ettirilmesini talep etti.

Büyük bir dava adamının “âdi bir beygir hırsız veyahut kız kaçırgan ve bir yankesici gibi en aşağı bir cinayetle kendini bulaştırıp izzet-i ilmiyesini ve kudsiyet-i hizmetini ve kıymetdar binler dostlarını rezil edip sukut ettirmez ki, siz

⁶¹ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/89 (2. Baskı).

onu bir senelik ceza ile mahkûm edip âdi bir keçi, koyun hırsız gibi muamele edesiniz...”⁶²

Bu müdafaalar karşısında hukuken ona ceza vermek mümkün değildi. Ne var ki zamanın nezaketini dikkate alan Temyiz Mahkemesi, Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi'nin 19/8/1935 gün ve 121 sayılı kararını onayladı.

Bediüzzaman, Eskişehir'de bir yıllık hapis müddetini tamamladıktan sonra da serbest bırakılmadı. Hakkında alınan genel gözetim kararı uyarınca Kastamonu'ya sevk edildi.

KASTAMONU HAYATI (1936 - 1943)

Bediüzzaman 1936 Mart ayı sonlarında Kastamonu'ya geldi. Onu sürgün edenler ona hürriyetini vermek niyetinde değildi. Kastamonu merkez polis karakolunun üst katında bir odaya yerleştirildi. Burada geçen ilk günleri için Üstad şu bilgileri verir:

“Bir zaman ihtiyarlık vaktinde, Eskişehir hapsinden -bir sene cezayı çekip- çıktım. Beni Kastamonu'ya nefyettiler. Polis karakolunda iki-üç ay misafir ettiler. Benim gibi sadık dostlarıyla görüşmekten sıkılan bir münzevi ve kıyafetin tebdiline tahammül etmeyen bir adam, böyle yerlerde ne kadar azab çeker anlaşılır. İşte ben bu me'yusiyette iken, birden İna-yet-i İlahiye ihtiyarlığımın imdadına geldi. O karakoldaki komiser, polislerle beraber sadık dost hükümüne geçtiler. Hiçbir vakit şapkayı başıma koymayı ihtar etmedikleri gibi; benim hizmetçilerim gibi, istediğim zaman

⁶² Bediüzzaman, *Şualar*, 457

beni şehrin etrafında gezdiriyordular. Sonra o karakolun karşısında Kastamonu'nun Medrese-i Nuriyesine girdim, Nurların te'lifine başladım. Feyzi, Emin, Hilmi, Sadık, Nazif, Salahaddin gibi Nur'un kahraman şakirdleri, Nur'ların neşri, teksiri için o medreseye devam ettiler. Gençlikte eski talebelerimle geçirdiğim kıymetdar müzakere-i ilmiyeyi daha parlak bir surette gösterdiler.”⁶³

Bediüzzaman, Polis karakolunda misafir edildiği günlerde Çaycı Emin'le tanışır. Emin Bey bu tarihten sonraki hayatını Risâle-i Nur'un hizmetine adar. Üstatla tanışmasını şöyle anlatır: Emin Bey, bir gün (1936 yılının bahar aylarında) Nasrullah Câmisinin avlusunda, başında sarığı ve sırtında cübbesi ile ihtiyar bir zatın, elindeki su testisini şadırvandan doldurmaya çalıştığını görür. Hemen arkasından yaklaşır selam verir ve sorar: “Kurban nerelisin?..”

Su doldurmakla meşgul yaşlı zat, Emin Bey'i önceden tanıyormuş gibi, selâmını aldıktan sonra: “Beni takib ediyorlar, bana yaklaşma, sana zarar dokunur.” diye cevap verir. Daha konuşmaya fırsat kalmadan Bediüzzaman oradan ayrılır. Emin Bey bu zatın kim olduğunu araştırır. Çarşı polis karakolunda kaldığını ve arasına bir bekçi, ya da bir polisle birlikte Kastamonu kalesine çıktığını öğrenir. Bu sırada Bediüzzaman da kendisine alaka gösteren Emin Bey'le konuşmak için fırsat kollamaktadır.

“Bir gün bir polis gelip beni çağırdı. Birlikte kaleye çıktık. Üstad orada idi. Üstad polise dedi:

“Kardeşim bu benim hemşehrimerdir. Sen bir iki dakika

⁶³ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 203.

bizden ayrıl, ben onunla biraz konuşacağım.” Polis yanı-
mızdan ayrılınca, Üstad kendi durumunu acı acı anlatma-
ya başladı. Sıhhatinin iyi olmadığını, bir kaç defâ zehir-
lediklerini söyledi. Şeker, çay gibi ufak tefek ihtiyaçlarını
bir vasıta ile kendisine ulaştırmamı istedi. “Benim yanıma
kimseyi bırakmıyorlar. Ben komisere söyleyeceğim ki; ya-
tağımı satacağım... Arada bir vasıta olsun ki, ara sıra sen
gelesin. Bir şeyler lâzım oldukça hem onu alırsın, hem de
bu yatak meselesini hallederiz” dedi.

Bana üç tane sarı altın verdi. “Bunlar Harb-i Umûmî”den
kaldı. Uzun yıllardır saklıyorum. Bunlar senin yanında kalsın.
Bozdurur, bana lâzım olan şeyleri o parayla alırsın” dedi.

Ben durumumun iyi olduğunu o gibi ihtiyaçlarını ken-
dimin alabileceğimi söyledim.

Üstad “Kat’iyyen karşılıksız bir şey kabul etmem” dedi.
Altınları alarak yanından ayrıldım. Ertesi günü çarşıda birisi-
ni bozdurdum. Daha ertesi günü, komiser beni çağırdı: “Bu
hoca efendi yatağın satmak istiyor. Sen alır mısın?” dedi.

Ben alabileceğimi söyledim. Komiser: “Sen bununla
nereden tanışıyorsun?” dedi.

“O benim hemşehrimdir, tanışırız” dedim.

Yatağı satın almak üzere beni karakolun üst katına, Üs-
tad’ın yanına çıkarttılar. Yatağa yirmibeş lira kıymet biçtim.
Yatak benim oldu. Sonra aynı yatağı kendisine kiraladım.
Her gün yatağın günlük kirasını almak bahanesiyle karako-
la gidip geliyor, ihtiyaçlarını böylece te’min ediyordum.”⁶⁴

⁶⁴ Şahiner, *Son Şahitler*, 2/97.

1- Kastamonu'da Risâle-i Nur Hizmeti

Bediüzzaman bir müddet karakolda tutulduktan sonra, karakolun karşısında ayrı bir eve yerleştirilir. Bu yeni ev Kastamonu Nur Medresesi ünvanını alacaktır. Bir hakikat kahramanı yolunda hayatı hiçe sayanlar, bütün engelleri aşarak üstâdlarının hizmetine koşarlar. Bu zor günlerin fedâkâr talebeleri arasında Feyzi, Emin, Hilmi, Sadık, Nazif, Salahaddin gibi Nur'un kahraman şakirdleri vardır.

Bediüzzaman Said Nursî, Kastamonu'da bulunduğu yıllarda, Isparta ve civarındaki talebeleriyle de irtibatını kesmemiş, âdeta nur mektebinin mektupla öğretim dönemi başlamıştır.

Bu mektuplarda Hazret-i Üstad, talebelerine, el yazısıyla risâleleri yazmalarının, neşretmelerinin ehemmiyetini; Risâle-i Nur Talebelerinin şimdilik cüz'î gibi görünen hizmetlerinin, hakikatte, kâinatta en muazzam mes'ele olduğunu ve bir gün bu memlekette Risâle-i Nurun nuruyla geniş çapta fütihat olacağını müjdelemekte, Risâle-i Nurun dairesinin ve neşriyatının temellerini, esaslarını vaz' ve tahkim etmektedir.⁶⁵

Kastamonu'da yeni yazılan bir eser yada mektup önce gizli bir vasıta ile "Nur İskele Memuru" ve "Nur Santralı" lakabı ile anılan Bedre köyü imamı Sabri Efendi'ye gelirdi. Bedre İmamı bu eseri hemen çoğaltır, "Nur Postacıları" vasıtasıyla derhal Eğridir'e, oradan da İslâmköy'e ulaştırırdı. Bazen herhangi bir aksaklık olup da "Nur Postacısı" gecekirse İslâmköylü Hafız Ali, evinin damına çıkar, Bedre'ye

⁶⁵ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 283.

doğru yönelerek, “Keçeli İmam! Keçeli İmam! İndallah me-sulsün!” diye Santral Sabri’ye nidâ ederdi.

Bediüzzaman Kastamonu’da iken Bedre, İlema, Kuleö-nü, İslâmköy, Sav ve Atabey başta olarak Isparta’nın köy-lerinde Nur Risâleleri devamlı olarak el yazılarıyla çoğaltı-lıyordu. Kastamonu’nun İnebolu ve Taşköprü gibi kazala-rında da Nur talebeleri, hummalı bir şekilde Nur Risâlele-rini yazmaya başlamışlardı. Elden ele çoğalan Risâlelerin sayısı 600 bin nüshaya ulaşmıştı.⁶⁶

Nur Risâleleri Anadolu’nun çeşitli vilayetlerinde el yazı-sı ile çoğaltılırken yeni bir aşama olarak Nur Mecmuaları ilk defâ teksir makinesi ile basılmaya başlandı. İlk teksir makine-sini hizmette kullanan Kastamonu’lu Nur Talebesi Selahattin Çelebi anlatır: “İstanbul’da bir ticarethanede teksir makinası gördüm. Bu makinanın bir dakikada yüz sahife bastığını öğ-renince hemen makinayı satın alarak İnebolu’ya getirdim. İlk defâ Nurlardan Yedinci Şua, “Kâinat Seyyahının Müşaha-deleri” olan Âyetül-Kübra Risâlesini bu makine ile çoğalttık. İlk nüshayı Üstad’a götürdüğüm zaman fevkâlade memnun oldu. Eserin sonuna hissiyatını şu cümlelerle ifade etti: “Ya Rabb’i! Bir kalemle beşyüz nüsha yazan Nazif Çelebi ve mü-barek yardımcılarını Cennetü’l-Firdevste mes’ûd kıl.”⁶⁷

2- Kastamonu Günleri

a) *Bediüzzaman’a 100 Yıl Öteden Gelen Cübbe*

Mevlana Halid’in bir cübbesi, Küçük Âşık lâkabıyla meşhur Şeyh Muhammed Hazretleri’nin torunları vasıta-

⁶⁶ Şahiner, *Bilinmeyen Tarafları ile Bediüzzaman Said Nursî*, s. 310.

⁶⁷ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/131.

sı ile yaklaşık yüzyıl sonra Üstad Bediüzzaman'a hediye edilmiştir. “Mevlânâ Hâlid (k.s.) Hazretleri'nin Küçük Âşık nâmında bir talebesinin neslinden mübarek bir hanım, yanında çok senelerden beri muhafaza ettiği Mevlânâ Hazretleri'nin cübbesini, Ramazan-ı Şerifte teberrüken Üstâdın yanında kalsın diye Feyzi ile gönderir. Üstad, hemen Çaycı Emin'e yıkamak için emrederek Cenab-ı Hakka şükretmeye başlar. Feyzi ise: “Bu hanım, cübbeyi benim ile yirmi gün için gönderdi! Üstâdım neden sahip çıkıyor acaba” diye hayretler içinde kalır. Sonra o hanımı görür, o hanım Feyzi'ye der ki: “Üstad hediyeleri kabul etmediğinden, bu suretle belki kabul eder diye göndermiştim. Fakat emanet onundur, canımız dahi feda olsun” der, onu hayretten kurtarır.” Bediüzzaman, bu cübbenin kendine gönderilmesini; tecdid görevinin, Mevlânâ Halid'den sonra kendisine intikaline bir alâmet olarak değerlendirmiştir. Bediüzzaman bu vesile ile talebelik günlerine döner:

“Eski zamanda ondört yaşında iken icazet almanın alâmeti olan Üstad tarafından sarık sardırma, bir cübbe giydirmek vaziyetine maniler bulundu. Yaşımın küçüklüğü, memleketimizde büyük hocalara mahsus kisveyi giymek yakışmadığı...

Sonra; O zamanda büyük âlimler bana karşı üstâdlık vaziyeti değil, ya rakib veyahut teslimiyet derecesine girdikleri için, bana cübbe giydirecek ve üstâdlık vaziyetini alacak kendilerine güvenenler bulunmadı... Ve Evliyâ-i azimeden dört beş zatın vefat etmeleri, elli altı senedir icâzetin zâhiri alâmeti olan cübbeyi giymek ve bir üstâdın elini öpmek, üstâdlığını kabul hakkımı bu günlerde yüz senelik bir mesa-

fede Hazret-i Mevlânâ zülcenaheyn Halid-i Ziyaeddin (k.s.) o cübbeye sarılan bir sarık; kendi cübbesini pek garib bir tarzda bana giydirmek için gönderdiğini bazı emarelerle bana kanaât geldi. Ben de o mübarek ve yüz yaşında cübbeyi giyiyorum, Cenab-ı Hakk'a yüzbinler şükür ediyorum..."⁶⁸

b) Bediüzzaman'ın Zehirlenmesi

Üstad Bediüzzaman'nın hayatında dağların önemli bir yeri vardır. Gittiği her memlekette yüce dağlar bu yüce üstâda ev sahipliği yaparlar. Garip zirvelerde asrın garibi kendine has bir tahassüngah bulur, Kainat Sultanı'nın haşmetli icraatını tefekkür eder, evrad ve ezkar ile ya da el yazısı ile çoğaltılmış risâlelerin tashihi ile vaktini geçirir. Kendine çok zaman ev sahipliği yapan "Hacı İbrahim Dağı'nda ara sıra kuru odun toplar, getirir, ekmek karşılığında fırıncıya verir."

Bu gezintileri sırasında yol üstündeki bir bakkaldan ara sıra meyve almaktadır. Üstâdın bu âdetinin farkına varan gizli dinsiz komite bazı ajanları vasıtası ile bakkalı elde ederler. Önceden hazırladıkları zehirli meyveleri bakkalın eli ile Bediüzzaman'a verirler. Üstad dağda bu meyvelerden biraz yer ve hemen orada baygın vaziyette yere yığılır.

Çaycı Emin o günü şöyle anlatır: "Hadise gününde Üstad bir talebesinin temin ettiği atla yola çıkmış, Mehmed Feyzi kardeşimize de haber gönderiyor, gelip bana yetişsin diye... Dağa giderken birisi yiyecek bir şey, parası mukabilinde vermiş. Üstad onu yiyince orada hastalanarak yarı baygın düşmüş. At da oradan ayrılıp kendi başına dönmüş, şehre gelmiş.

⁶⁸ Bediüzzaman, *Kastomonu Lahikası*, s. 97.

Tam o sırada Mehmed Feyzi kardeşimizin kapısı vurulur. “Efendi hazretleri seni çağırıyor!” diye ses gelir. Feyzî kardeşimiz kapıya çıkıyor, hiç kimse yok. Bu hal üç tefa tekerrür eder. Üçüncü defasında da kapıda kimseyi göremeyince, bunda bir iş var, diyerek kalkıyor ve atın kaldığı hana gidiyor. Bakıyor ki: at içerde, fakat Üstad yok...

Mehmed Feyzi hemen doğruca dağa gidiyor, Üstad’ı yolda yarı baygın vaziyette buluyor. Üstad bir ara gözünü açıyor ve “Feyzî kardeşim, beni zehirlediler. Bir tanıdığım adamdı, beni o zehirledi” diyor. Günlerce hasta yatıyor. Sonraki günlerde “Cevşen’in feyziyle Allah’a şükür zehirler te’sir etmedi, amma kulağımda âğırlık yapıyor” derdi.”⁶⁹

c) İkinci Cihan Harbi Günleri

Küfr-ü mutlak tohumlarını Anadolu topraklarında neşretmekle görevli zındıka komiteleri her türlü vasıtayı kullanarak Bediüzzaman’ı ortadan kaldırmak istemelerine rağmen, o dünyayı sarsan ve can yakan hadiseler kaşısında yılgınlık eseri göstermiyordu. Bediüzzaman’ın her türlü zulüm ve işkencelere tahammül ederek bütün mevcudiyeti ile “önce iman” dediği günlerde, zalim sömürgeciler mazlum milletlere yaptıkları ihanetlerin cezası olarak, birbirlerinin boğazlarına sarılmışlar, kendi başlarına kendi icadları olan semavî bombaları yağıdırıyorlardı.

1944’ün dünyayı sarsan dehşetli günlerinde Bediüzzaman talebelerini şiddetli bir şekilde bu hadiseleri merak ile takip etmemeleri konusunda uyarıyordu:

“Şu zamanda herbir mü’min için, belki herkes için kü-

⁶⁹ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/108.

re-i arz kadar bir bâkî tarla ve o tarla baştan başa bahçeler ve kasırlarla müzeyyen ebedî bir mülk almak veya o mülkü kaybetmek dâvası açılmış. Demek herbir tek adamın başına öyle bir dâva açılmış ki; eğer İngiliz Alman kadar serveti ve kuvveti olsa ve akli da varsa, yalnız o dâvayı kazanmak için bütününü sarfedecek. Elbette bu dâvayı kazanmadan evvel başka şeylere ehemmiyet veren, divanedir. Hattâ o dâva o derece tehlikeye düşmüş ki, bir ehl-i keşfin müşahedesiyile, bir yerde ecel elinden terhis tezkeresini alan kırk adamdan bir adam kazanabilmiş, otuz dokuzu kaybetmiş.”⁷⁰

DENİZLİ HAPSI (1943)

1- Denizli Hapsinin Sebepleri

Bediüzzaman'ın Kastamonu bölgesindeki faaliyetleri üzerine harekete geçen gizli komitenin bulduğu çare bu sefer daha şeytanca idi. Risâle-i Nur'un kıymettar talebeleri aleyhinde bir kısım şeyhler ve hocalar harekete geçirildi. Bunların şikayetleri üzerine ilk defâ Nurun fedâkâr talebesi Atıf, Denizli'de gözaltına alındı.

Gözaltı haberlerini işiten Bediüzzaman, talebelerine itidal tavsiye eden bir mektup yayınladı. Ancak onu takip eden gizli komite bu fırsatı kaçırmak niyetinde değildi.

Denizli hadisesi büyütülerek Eskişehir hapsinde olduğu gibi başta Bediüzzaman olmak üzere Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinden Nur talebeleri gözaltına alındılar.

Kastamonu'dan alınan Bediüzzaman Ankara üzerinden Isparta'ya sevk edildi. Yol esnâsında fevkalade tedbirlere

⁷⁰ Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik - Gaybî*, s. 193.

ihtiyaç duyan hükümet erkanı, onu yolculuk esnâsında da rahat bırakmadı.

Valilik makamının gücünü kendi keyfine göre kullanan Ankara Valisi Nevzat Tandoğan, hiçbir yetkisi ve görevi olmadığı halde Ankara’da mola veren Bediüzzaman’ı polis kuvveti ile valilik binasına getirtti. Şahsi nüfuzunu kullanan Vali Nevzat, bir polise veya odacıya yirmibeş kuruş vererek dışardan aldırıldığı bir serpuşu (şapka) zorla Bediüzzaman’a giydirmek istedi. Başındaki sarığı alınmak istenen Hazret-i Bediüzzaman ise, boynunu göstererek: “Bu külâh ancak bu kelle ile beraber çıkabilir” diyerek bu kanunsuz uygulamayı reddetti.

Bediüzzaman, Vali Tandoğan’ın kıyafetine karşı takındığı alaycı tavır ve mukaddes değerleri küçümseyen davranışlarına son derecede öfkelenir. O vaziyette Valiye dönerek: “Hey bedbaht, ben sizin bin senelik ecdadınızı temsil ediyorum, Onların bir vârisiyim. Senin bu hareketin keyfi ve küfrîdir” dedikten sonra, şöyle beddua eder: “Başından bulasın!”⁷¹

Bu şiddetli tartışmanın ardından Bediüzzaman valinin eline tutuşturduğu kasketle dışarı çıkar.

Üstad’ın yanında dört beş jandarma ve bir kaç polis vardır. Sağ omuzunda mahfaza torbası, içinde bir Kur’ân-ı Kerim, sol omuzunda rule yapılmış bir namaz seccadesi ve ona bağlı bir ibrik... Vilayet çıkışında polisler arasında Ankara’da tutuklanmış bir talebesini görür. Ellerini kaldırarak: Selahaddin, korkma!..” diye bir kaç kez yüksek sesle bağı-

⁷¹ Badıllı, aynı eser, 2/1212.

rır. Yetmiş yaşında bir ihtiyar, çok sıcak bir Ramazan gününde Ankara sokaklarından yayan yürütülerek istasyona götürülür.

15 Ekim 1943 tarihinde Ankara'dan trenle Isparta'ya getirilen Bediüzzaman bura adliyesinde 15 gün kadar inceden inceye sorgu ve suale tabi tutulur. Bediüzzaman'ın Isparta'da mahkemeye verdiği dilekçe bu kanunsuz uygulamayı yapanları mahkum edecek bir incelikteydi:

“Ben yirmi senedir münzevî yaşıyorum. Hem Kastamonu'da sekiz senedir karakol karşısında daima tarassut ve nezaretiniz altındayım. Kaç defâdır menzilimi taharri ettiğiniz halde, dünya ile ve siyaset ile ilgili hiçbir tereşşuh, hiçbir emare görülmedi. Eğer bir karışık halim olsaydı, bu Kastamonu Adliyesi ve zabıtası ve hükümeti bilmedi ve yahut bildi, aldırmadı. Elbette benden ziyâde onlar mes'uldürler. Eğer yoksa, bütün dünyada kendi ahiretiyle meşgul olan münzevilere ilişilmediği halde, neden bana lüzumsuz ve vatanın, milletin zararına bu derece ilişiyorsunuz?

Hem eğer başımdaki saçlarım adedince başlarım bulunsa, her gün biri kesilse; Hakikat-ı Kur'âniyeye feda olan bu baş, zındıkaya ve küfr-ü mutlaka baş eğip bu hizmet-i imaniye ve nuriyeden vazgeçmem ve geçemem.

Elhasıl; Asya'da hüküm süren bir hükümet, küfr-ü mutlakı mağlub eden Risâle-i Nur ile mübareze edemez. Onunla müsâlâhaya mecburdur. Bu milletin ekmek gibi bunun hakikatlarına ihtiyacı bulunduğunu pek kuvvetli delillerle ispat etmeye hazırım... Mevkuf ”⁷² 17.10.1943.

⁷² Bediüzzaman, *Müdafaalar*, s. 185-190.

a) *Denizli Hapishane Hayatı*

Bediüzzaman ve talebelerini Denizli hapsinde toplayan gizli komitenin niyeti, onları hapishane içerisinde imha etmektir. Bunu idamlık mahkumlar eliyle yapmayı planlıyorlardı. Bu iş için içerde sözü geçen mahkumlar önceden hazırlanmıştı. Ancak Bediüzzaman ve nur talebelerini gören gözler ve gönüller teslimiyet içine giriyor, ölmüş ruhlar onlarla diriliyordu.

“İmam-ı A’zam gibi en büyük müçtehitler hapis çekmiş ve İmam-ı Ahmed İbn-i Hanbel gibi en büyük bir mücâhide, Kur’ân’ın bir tek mes’alesi için hapiste pek çok azab verilmiş. Ve şekva etmeyerek kemal-i sabır ile sebat edip o mes’elelerde sükût etmemiş. Ve pek çok imamlar ve allâmeler, sizlerden pek çok ziyâde azab verildiği halde, kemal-i sabır içinde şükredip sarsılmamışlar. Elbette sizler Kur’ân’ın müteaddid hakikatları için pek büyük sevab ve kazanç aldığınız halde, pek az zahmet çektiğinize binler teşekkür etmek borcunuzdur.” Bediüzzaman’ın ardından Kastamonu’lu Mehmed Feyzi Efendi, Çaycı Emin, Sadık ve Hilmi Beyler de tutuklanarak Denizli’ye getirilirler. Bunların gelmesi ile hapishanede yeni bir dönem başlar. Özellikle Sadık Bey Denizli hapsine gelir gelmez, cesur, cömert ve asil tavrıyla hemen dikkat çeker. Mahpusların efe ve kabadaylarıyla az bir zaman içinde dostluk kurar, iş beceren cesur kimselerden bir ekip oluşturur. Bu kadro vasıtasıyla, bütün mahkumlar Risâle-i Nur okumaya başladığı gibi, Üstâdın müdafaaları hapishane içerisinde rahatça yazdırılarak gerekli makamlara gönderilmesi sağlanır.

Bediüzzaman, hiç kimseden mukabelesiz bir şey almamış iken, Sadık Bey'in muvaffak olduğu hizmetleri tebrik maksadı ile, onun kendi eliyle pişirip getirdiği çorbayı iltifat olarak kabul eder.⁷³

Denizli hapisanesi kısa zamanda tam bir medreseye döner. Bediüzzaman burada Risâle-i Nur'un bir kısım hakikatlarını içine alan Meyve Risâlesini kaleme alır. Hapishanede bulunan bütün Nur Talebeleri ve diğer mahpuslar, Meyve Risâlesini yazarlar. Hapishaneye kâğıt sokulması yasak olduğu bir dönemde o eser, gizlice yazılır. Denizli mahkumlarından Ahmet Feyzi, Meyve Risâlesi'nin yazılışını anlatır: "Denizli'de başgardıyan yardımcı oldu. Üstad tek başına bir hücrede, bizler de ayrı ayrı koğuşlardayız. Kağıt yok, bulma imkanı yok.. Mahkumlar cigara içiyor değil mi? Paketlerin kağıdını atıyorlar. O kağıtlar alınıyor, üç satır yazı yazılıyor. Başgardıyan -Üstâddan alıp- "Hafız Ali!!" Hafız Ali çıkıyor, "Al!" ona veriyor. Üç satır. -aynı şekilde - ertesi gün beş satır daha... siyak sibak uyuyor mu? Biri diğerini tutuyor mu? Böyle bir korku yok. Nihayet gönderiliyor... gönderiliyor... Bunlardan meyve risâlesi çıkıyor. Bu gün Meyve Risâlesi'ni okuduğunuz zaman ondaki azamet-i ifade karşısında insan dona kalır.."⁷⁴

Meyve Risâlesi mahkumlar üzerinde derin tesirler bırakır. Hapishane bir medreseye döner. Bediüzzaman ileriki yıllarda ve mahkeme müdafaalarında sıklıkla bu tesire vurgu yapacaktır.

⁷³ Badıllı, *aynı eser*, 2/1259.

⁷⁴ Güleç, İsmail, *Sohbet ve Mektuplarıyla Hulusi Yahyağil*, s. 49, Marifet Yay., İst. 1994.

Tarih boyunca hak susturulamamış, hakikat güneşi söndürülemediği. Ancak hak cephesinde mağlup olan zalimler, dünya saltanatı uğruna ehl-i hakkı hileler ve zulümlerle, azgın kuvvetlerle korkutmaya ve ezmeye çalışmışlardır. Bediüzzaman'ın fevkalade müdafaaları ve adil hakimlerin varlığı karşısında adalet mekanizmasını kendi emellerine alet edemeyeceklerini anlayan gizli zındıka komitesi, aynı günlerde Nur Üstad Bediüzzaman ve kahraman talebesi Hafız Ali'yi zehirlerler.

Ne var ki verilen şiddetli zehir, üstâdı yerine Hafız Ali'yi, hizmet-i imaniye saflarından almış alem-i berzahtaki medresesine girmesi için bir senet olmuştur. Hapisteki talebeleri teselli etmek yine Bediüzzaman'a düşer:

“Aziz, sıddık kardeşlerim!

Cenab-ı Erhamürrâhimîn'e hadsiz şükür olsun ki; bu acib zamanda ve garib yerde, talebe-i ulûmun kıymetli şerefini ve ehemmiyetli hizmetlerini kazanmayı sizler vasıtasıyla bizlere de müyesser eyledi. Ehl-i keşf-el kuburun müşahedesiyile, müteaddid vakıatla, tahsil-i ulûm anında vefat eden bazı müştak ve ciddî bir talebe-i ulûm, şehidler gibi kendini hayatta ve kendi dersiyle meşgul görüyor. Hattâ meşhur bir ehl-i keşf-el kubur, vefat eden ve ilm-i Sarf ve Nahiv okuyan bir talebenin kabrinde, Münker Nekir'e nasıl cevap verecek diye murakabe etmiş ve müşahede edip işitmiş ki: Melek-i sual ondan sordu: “Men Rabbüke” “Senin rabbın kimdir?” dediği zaman o Nahiv dersiyle iştigal ederken vefat eden talebe, o meleğin cevabında demiş: “men” mübtedadır, “rabbüke” onun ha-

beridir.” Nahiv ilmince cevab vermiş, kendini medresede zannetmiş. İşte bu vakiya muvafık olarak ben merhum Hâfız Ali’yi aynen hayattaki gibi Risâle-i Nur’la meşgul olarak en yüksek bir ilimde çalışan bir talebe-i ulûm vaziyetinde ve tam şehidler mertebesinde ve tarz-ı hayatlarında biliyorum ve o kanaat ile ona ve onun gibi Mehmed Zühdü’ye ve Hâfız Mehmed’e bazı dualarımda derim: Ya Rabb’i! Bunları kıyamete kadar Risâle-i Nur kisvesinde hakâik-i imaniye ve esrar-ı Kur’âniye ile kemal-i ferah ve sevinçle meşgul eyle. Âmîn!”

Bu hakikatli taziye mektubuna rağmen Bediüzzaman yüksek vefâdarlığının muktezası olarak Hafız Ali’yi unutamayacak, her vesile ile göz yaşları içinde ondan bahsedecektir:

b) Mahkeme Safhası

Denizli Cumhuriyet Savcılığı iddianamesinde Eskişehir Mahkemesinde beraat kazanılan “Tarikatçılık ve cem’iyetçilik ve dini hissiyatı âlet etmek, emniyet-i dahiliyeye zarar vermek imkan ve ihtimali” iddialarını tekrar ederek Nur Talebeleri’nin cezalandırılmasını istedi.

Öte yandan Denizli Mahkemesi, aramalar sırasında elde edilen eserleri Denizli’de teşkil edilen ilmî seviyesi yetersiz birkaç lise öğretmenini bilirkişi tayin ederek ileri sürülen ithamlar hakkında rapor istedi.

Din düşmanı olarak tanınan ve ilmî hiçbir ihtisası bulunmayan iki lise öğretmenin hazırladığı rapor Nur Talebeleri hakkında hazırlanan planın ikinci perdesiydi.

Denizli ehl-i vukufunun raporunda özetle şöyle denilmektedir:

Maznunların doğrudan doğruya ve beraberce Said-i Kürdî ile iştirak ederek kurulan Nakşibendi Cem'iyetinin inkişafına yardım ettikleri. Said'in faaliyetine mânen ve maddeten iştirak ile ona hizmet ettikleri ve binnetice cümlesinin dîni hissiyatı alet ederek, devletin emniyetini ihlal edebilecek harekete halkı teşvik ettikleri gerekçesiyle cezalandırılmaları”⁷⁵

Bediüzzaman bu “vukufsuz ehl-i vukufun” öne sürdüğü ithamlara itiraz etti. “Muhakkik alimlerden ve feylesoflardan ilmî bir heyetin” teşkil edilmesini istedi.

Bediüzzaman'ın şiddetli itirazı üzerine mahkeme heyeti, aramalarda elde edilen bütün risâleleri Diyanet İşleri Başkanlığı'nda oluşturulacak bir ehl-i vukufa incelemek üzere Ankara'ya gönderme kararı aldı. Ankara'da Diyanet İşleri Müşavere Hey'eti âzâsından dersiam profesör Yusuf Ziya Yörükan ve Ankara Dil-Tarih Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü Müdürü Necati Lugal ve Türk Tarih Kurulu ve Türk- İslâm Kitapları Derleme Hey'eti azasından Yusuf Aykurt'tan oluşan ehl-i vukufun hazırladığı rapor Nur talebelerini sevin-direcek mahiyetteydi.

Ankara ehl-i vukufunun verdiği raporda: “Risâleler, bir âyetin tefsiri ve bir hadis-i şerif'in şerhi maksadıyla yazılmış olanlarla din, imân, Allah, peygamber, Kur'ân, âhiret akidelerini ve ibarelerini açıkça anlatmak için temsillerle yazılmış ilmî görüşleri ve ihtiyarlarla gençlere hitab eden

⁷⁵ Bediüzzaman, *Müdafaalar*, 125.

ahlâkî öğütleri ve kısmen hayat tecrübelerinden alınmış ibretli vak'aları ve esnafa aid faideli menkıbeleri ihtiva eden, mevcudun yüzde doksanını teşkil eden risâlelerdir ki, bütün bu risâlelerde müellif hem samimi, hem hasbi ve hem ilim yolundan ve din esaslarından hiç ayrılmamıştır. Bunlarda dîni âlet etmek veya cem'iyet teşkil etmekle emniyeti ihlal hareketinin bulunmadığı sarihdir. Şakirdlerin birbiriyle ve Said Nursî'yle âdi muhabere mektupları da bu nev'dendir...." denilmektedir.

Ankara ehl-i vukufunun bu raporu mahkeme heyeti üzerinde iyi bir tesir bırakmakla kalmamış, verilen berat kararının ana dayanağını teşkil etmiştir.

c) Denizli Mahkemesinin Beraat Kararı

Nur Talebeleri, göz altına alındıktan dokuz ay sonra görülen son mahkemede beraat ettiler. Beraat kararında, ileri sürülen suçlamaların hiçbirinin isbat edilemediği, Nur Risâlelerinin ilmî mahiyette faydalı eserler olduğu ve hiçbir suç unsuru taşımadığı, bu durumun Ankara ehl-i vukuf raporuyla da tesbit edildiği özellikle vurgulandı.

"Bunlar hüsn-ü niyet sahipleri olup, sırf dinî itikad yüzünden Said'e ve okudukları risâlelere bağlılık göstermekte ve bu maksadla yaptıkları muhabere mektuplarının mün-derecatında, hükûmete karşı kötü maksad beslemedikleri ve bir cem'iyet ve tarikat kurmak fikriyle hareket etmedikleri anlaşılmış olduğu görülmüştür" denilmektedir.

Savcılık mahkeme kararına itiraz etmişse de Temyiz Mahkemesi 30/12/944 tarihinde oy birliğiyle mahkeme kararını onaylamış böylece karar kesinleşmiştir. 15/2/945

BEDİÜZZAMAN'IN EMİRDAĞ'A NEFYİ (1944)

Denizli Ağır Ceza Mahkemesinin Haziran 1944 tarihli beraat kararı ile hapisten tahliye olunan Nur talebeleri, memleketlerine gittiler; Üstad ise, Ankara'dan bir haber gelinceye kadar iki ay Denizli Şehir Oteli'nde kaldı. 1944 senesi Ağustos ayında Afyon Vilâyeti'nin Emirdağ kazasında mecburi ikamete tabi tutuldu.

Denizli'den ayrılan Bediüzzaman bir akşam vakti Emirdağ'a geldi. Emirdağ'da hükümet tabibi olan Dr. Tahir Barçın, Üstad'ın Emirdağ'daki ilk gününü şöyle anlatır: Akşam saatlerinde Afyon yönünden gelen bir araba Emirdağ yol kavşağındaki hükümet binasının yanında durdu. İçinden yetmiş yaşlarında, başında sarık, sırtında cübbe, ihtiyar bir zat indi. Arkasından da vazifeli memurlar. İhtiyar zatın elinde bir seccade vardı ve telâşla temiz bir yer arıyordu. Halinden namaz kılacağı anlaşılıyordu. İkinci namazının vakti geçmek üzereydi. İhtiyar zat, namaz kılacak yeri ve kibleyi sordu. Kible gösterilince seccadesini hemen oraya sererek, namaza durdu. Onu getiren polis memuruna, “Kimdir bu zat? Nereye gidiyorsunuz? Nereden geliyorsunuz?” gibi sualler soruldu: Memur da: “Bu zat büyük bir hocaymış, çok büyük bir âlimmiş. Türkiye’de bunun gibi büyük bir âlim yokmuş. İsmi Bediüzzaman Said Nursî. Buraya gönderdiler. Burada kalacakmış” dedi. Aynı zaman da İskân Müdürü olan Dr. Tahir Barçın Bediüzzaman'ı Emirdağ nüfusuna kaydetti.⁷⁶

Emirdağ günleri oldukça sıkıntılı geçer. Çok sıkı gözetim altında geçen günlerden yakınır, “Denizli hapishanesinde bir ayda çektiğim sıkıntıları, burada bana bir günde çektiri-

⁷⁶ Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*, s. 335.

yorlar.” derdi. Emirdağın ileri gelen ailelerinden Çalışkanlar hanedanı kendisine sahip çıkarak, olumsuz şartları bir derecede hafiflettiler.

Denizli hapsinden sonra zamanın hükümeti, Emirdağ’da zorunlu ikamete tabi tuttuğu Bediüzzaman’la bir müsâlaha yolunu aramak için ona istediği tarzda bir ev yaptırmak ve geçimi için bir miktar maaş tahsis etmek teklifini yapmıştır. Bu teklifi talebeleri ile istişare eden Üstad, yetmiş yıllık kâidesini bozmadı. Kendisine yapılan teklifi reddetti. Bunu bahane eden siyasiler, ona karşı baskıyı artırdılar.

1- Emirdağ Hadiseleri

a) *Bediüzzaman’ın Sarığına İlişilmesi*

Anadolu’un sînesinde İslâmiyet’i boğmak ve Türk Milleti’ni asırlar sürececek bir esaretin içine atmak isteyen dış mihraklar Bediüzzaman’a karşı yeni tertipler peşindeydi. Son yıllarda bir hayli başarılı oldukları bir taktiği bir kez daha denediler. Buna göre; fitraten büyük bir kahramanlık damarı taşıyan ve hiçbir tahakkümü, keyfi davranışı kabul etmeyen Bediüzzaman’ı tahkir ve aşağılama yoluyla menfi bir harekete ve karışıklık çıkarmaya zorlamak, bunu başarıncada güya asayişin temin ve kanun hakimiyeti namına Nur Talebeleri’ni imha etmek...!

Dehşetli kumandanlara ayağa kalkmayan, tahakkümlerine boyun eğmeyen, hakkında verilen idam fermanlarına beş para ehemmiyet vermeyen, Bediüzzaman ise bu tertibin farkındadır. Her türlü enaniyet ve izzetini terketmiş, âdi bir kır bekçisinin hakaretlerine cevap vermemiş, Kur’ân Nurunu dünyaya neşrecek cemaatin teşekkülü

ve selameti için bu zındıka komitesinin aradığı fırsatı ellerine vermemiştir.

Hadiseyi gören bir Nur Talebesi şunları anlatır:

Bir pazar günüydü, beraber evden çıktık. Üstad çarşı câmiinde abdestini tazeledi. Hiç bir sebep yokken, bana: “Kardeşim sen bugün gelme!” dedi.

Peki efendim dedim, eve gittim. Bir müddet sonra, kaymakam emir vermiş... Bir jandarma başçavuşu, yanına iki jandarma ile bir bekçi alıp gitmiş, kırdan tenha bir yerde Üstad’ın sarığını almışlar ve Üstad’ı karakola getirmişler. Sonradan benim haberim oldu. Hemen karakola doğru koştum, baktım ki Üstad karakoldan başında bir takke ile dışarı çıkıyor. Beni görünce, “Gel kardeşim gel, gidelim” dedi.

Eve döndük, Üstad karyolasına oturdu. Ben sobayı yaktım. Bir ara ben bir fırsatta “Efendim Eskişehir’den Binbaşı Reşad Bey gelmiş, ziyaret etmek istiyor” dedim. Getir! dedi. Ona bir sandalye verdi, oturttu. Geçmiş hatıralarından ona anlattı... Divan-ı Harpte Hürşid Paşa’nın suallerine şiddetli cevaplar verdiğini, Rus Başkumandanına ayağa kalkmadığını, Hutuvat-ı Sitte eseriyle İngiliz Başkumandanı’nın başına vurduğunu anlattı. Üstad bu dersi ile bu kadar izzet ve gayret-i diniye sahibi olduğu halde şimdi Risâle-i Nur hizmetinin selameti için her türlü zulme ve zahmetlere katlandığını anlatmak istiyordu.

Üstâdın Eski Said damarını tahrik ederek bir hadise çıkarmak planını takip eden ehl-i dalalet bununla da kalmadı onu resmen câmiye gitmekten men ettiler. Üstad yine aynı sır için onlara mukabele etmedi.

b) Üstâdın Emirdağ'da Zehirlenmesi

Üstad, Emirdağ'da kendini gözetim altında tutan bir bekçinin eliyle zehirlenir. Bekçi “İmhâsı için yukarıdan emir aldık” diyen siyasî bir memur tarafından kandırılmıştır.

Üstad, etrafında ağlayan talebelerine “Cevşenül-Kebir gibi evrad-ı kudsiyelerin feyziyle ölümden muhafaza oluyorum. Fakat hastalık, ızdırap çok şiddetlidir” dermiş. Bir hafta kadar yiyip içmeden yüksek ateş içerisinde inlemiş, sonra Allah'ın izniyle şifa bulmuştur.

Ölüm tehlikesi geçirdiği günlerde, bir gece sabaha kadar yanında nöbet bekleyip gözyaşları içinde Üstad'a dikkat eden iki talebesi diyor: “Sabaha yakın, gözleri kapalı olduğu halde doğruldu, ellerini dergâh-ı İlâhiyyeye açıp yavaş bir sesle birkaç kelime ile Risâle-i Nur hizmetinin inkişafına ve talebelerinin selâmetine dua etti. Sonra bayılmış vaziyette yatağa düştü.”

O günlerde Emirdağ Hükûmet Tabibi bulunan Dr. Tahir Barçın Beyin ifadesine göre Bediüzzaman Said Nursî'yi çeşitli zamanlarda zehirlemişlerdi: “Eskişehir hapsinde de tifo aşısı diye sol meme üzerinden zehir şırınga ediyorlar. Vücut zehiri tecrit ediyor. Orası sertleşmiş kalmıştı. Zamanla zehir yavaş yavaş balmumu şeklini almış, bir defâsında da kopmuştu. Parçasını ayırmış, saklamış. Bir gün ziyaretime gittiğimde, ‘Bak’ dedi. O parçayı sol göğsünün üzerinde çukurluğa koyuyor. Tam orada uyuyor. Zehirlediklerini ispat ediyor. Her şeyi ispatlı, ispatsız bir şeyi yok. Uydurma değil... Halbuki deri altında her şey kana karışır. O karışmamış, sertleşmiş kalmış. Cenab-ı Hak muhafaza etmiş.”⁷⁷

⁷⁷ Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*, s. 341.

c) **Üstad Gelenlerle Ne Konuşurdu?**

Üstâdın sözlerindeki halâvet ve hitabındaki belâgat fevkalâde güzeldi. Gezinti esnâsında, rastladığı insanlar arasında her sınıf halk bulunduğu gibi, bilhassa dağlarda, kırlarda, ormanlarda ziraat ve ticaretle uğraşan halktan pek çoklarıyla görüşür, sohbet ederdi. Barla’da bulunduğu müddetçe talebeliğine, kardeşliğe ve âhîret hemşireliğine kabul ettiği erkek ve kadınlar gibi, Emirdağı ve civar köylerde de pek çok âhîret hemşireleri, talebeleri ve kardeşleri vardı. Bilhassa mâsum çocuklarla çok fazla ilgilenirdi.

Üstad, âhîret hemşireliğine kabul ettiği hanımlara ve mânevî evlât ve talebeleri addettiği masum çocuklara çok dua ederdi. Yanına gelen mâsumlara, büyükler gibi ehemmiyet verip, kalben onlara müteveccih olurdu. “Evlâtlarım! Siz mâsumsunuz, daha günahınız yoktur. Ben çok hastayım, bana dua ediniz, sizin duanız makbuldür. Ben sizi mânevî evlâtlarım ve talebelerim olarak duama dahil ettim” derdi. O çocuklar, gözlerinden akan muhabbet nurlarıyla üstâdı selâmlardı.

Üstad Şeker Fabrikasından yanına gelen bir kaç işçi ve ustabaşına kısaca dedi:

“Siz farz namazlarınızı kılsanız, o zaman, fabrikadaki bütün çalışmalarınız ibâdet hükmüne geçer. Çünkü, millletin zarurî ihtiyacını temin eden mübarek bir hizmette bulunuyorsunuz.”

Eğridir yolu üzerinde talebeleri ile birlikte Rehber’i okuyordu. Tren yolunda çalışan birisi geldi. Ve Üstad, ona “feraizi eda edip, kebirden çekilmek şartıyla; bütün çalışmalarının ibâdet olduğunu, çünkü: On saatlik bir yolu

bir saatte kestirmeğe vesîle olan tren yolunda çalıştığından mü'minlere, insanlara olan bu hizmetin boşa gitmeyeceğini, ebedî hayatında sevincine medar olacağını” ifade etti.

Eskişehir’de, yanına gelen tayyareci subaylar ve askerlere şu dersi vermişti: “Bu tayyareler, bir gün İslâmiyet’e büyük hizmet edecekler. Farz namazlarınızı kılsanız, kılamadığınız zaman kaza etseniz asker olduğunuz için her bir saatiniz, on saat ibâdet; hususan hava askeri olanların bir saati, otuz saat ibâdet sevabını kazandırır. Yeter ki kalbinde îman nuru bulunsun ve îmanın lâzımı olan namazı îfâ etsin.”

Barla, Isparta, Emirdağ’da rastladığı çobanlara derdi: “Bu hayvanlara bakmak, büyük bir ibâdettir. Hattâ, bazı Peygamberler de çobanlık yapmışlar. Yalnız, siz farz namazınızı kılınız, tâ hizmetiniz Allah için olsun.”

Eğridir’de, elektrik santrali inşasında çalışan bir amele ve ustaya: “Bu elektriğin umum millete büyük menfaati var. O umumî menfaatten hissedar olabilmeniz için, farzınızı kılınız... O zaman bütün sa’yiniz, uhrevî bir ticaret ve ibâdet hükmüne geçer.” demiştir.”

d) Mekke’de de Olsam Yine Türkiye’ye Gelirdim

Bediüzzaman’a yapılan keyfi muameleler nadir de olsa bazı ehl-i hamiyeti gayrete getiriyordu. Bunlardan birisi olan sabık Erzurum Milletvekillerinden Yeşiloğlu Mehmet Salih, zamanın Dahiliye Vekili Hilmi Uran’a bir mektup yazarak üstâda yapılan zulümleri kınadı.⁷⁸

Bediüzzaman, eski bir dost olan bu zata “Ben imanı kurtarmak ve Kur’ân hizmeti için Mekke’de de olsam buraya gelmem lazımdı” diyerek bir mektupla teşekkür etti:

⁷⁸ Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası 1*, s. 155.

“Otuz sene evvel Dâru’l-Hikmet a’zası iken, bir gün arkadaşımızdan ve Dâr-ül Hikmet a’zasından Seyyid Sa’deddin Paşa dedi ki: “Kat’î bir vasıta ile haber aldım; kökü ecnebidde ve kendisi burada bulunan bir zındıka komitesi, senin bir eserini okumuş. Demişler ki, bu eser sahibi dünyada kalsa, biz mesleğimizi (yani zındıkayı, dinsizliği) bu millete kabul ettiremeyeceğiz. Bunun vücudunu kaldırmalıyız.” diye senin i’damına hükmetmişler. Kendini muhafaza et. “Ben de “Tevekkeltü Alallah, ecel birdir, tegayyür etmez” dedim.

İşte bu komite, otuz sene belki kırk seneden beri hem tevessü’ etti, hem benimle mücadelede herbir desiseyi istimal etti. İki defâ imha için hapse ve onbir defâ da beni zehirlemeye çalışmışlar

Senin mektubunda benim istirahatimi ve eğer iktidarım olsa, benim Şam ve Hicaz tarafına gitmeme dair sizin hükümet-i hazıraya müracaat maddesi ise:

Evvelâ: Biz, imanı kurtarmak ve Kur’âna hizmet için, Mekke’de olsam da buraya gelmek lâzımdı. Çünkü en ziyâde burada ihtiyaç var. Binler ruhum olsa, binler hastalıklara mübtela olsam ve zahmetler çeksem, yine bu milletin imanına ve saâdetine hizmet için burada kalmağa Kur’ân’dan aldığım dersle karar verdim ve vermişiz.” Said Nursî

e) Emirdağ’da Son Günler

Üstad Bediüzzaman Emirdağ’da geçirdiği acıklı, işkenceli esaret günleri için Denizli hapsinde bir ayda çektiğim sıkıntıyı burada bir günde bana çektiriyorlar derdi. Bütün tazyiklerine rağmen Nur hizmetine engel olamıyorlardı. Nur talebeleri artık risâleleri teksir makinlerinde basıyor, neşir faaliyeti bütün hızıyla devam ediyordu.

Hapis ve tazyikle Üstâdı halkın gözünden düşürme imkanı bulamayınca adi ve çirkin iftiralara baş vurdular.

“Gecede tablalarla baklavalara, fahişe ve namussuzlar yanına gidiyorlar.”

Bediüzzaman bu iftiraya gençlik hatıraları ile cevap verdi:

“Tarih-i hayatımı bilenlere malûmdur: Ellibeş sene evvel ben, yirmi yaşlarında iken, Bitlis’te merhum vali Ömer Paşa hanesinde iki sene onun ısrarıyla ve ilme ziyâde hürmetiyle kaldım. Onun altı aded kızları vardı. Üçü küçük, üçü büyük. Ben, üç büyükleri, iki sene beraber bir hanede kaldığımız halde, birbirinden tefrik edip tanımıyordum. O derece dikkat etmiyordum ki bileyim. Hattâ bir âlim misafirime yanıma geldi, iki günde onları birbirinden farkettiler, tanıdılar. Herkes ve ben de, bu hale hayret ederdik. Bana sordular: “Neden bakmıyorsun?” Derdim: “İlmin izzetini muhafaza etmek, beni baktırmıyor.”

Hem kırk sene evvel İstanbul’da Kâğıthane şenliğinin yevm-i mahsusunda, Köprüden tâ Kâğıthane’ye kadar Haliç’in iki tarafında binler açık-saçık Rum ve Ermeni ve İstanbul’lu karı ve kızlar dizildikleri sırada, ben ve merhum meb’us Molla Seyyid Taha ve meb’us Hacı İlyas ile beraber kayığa bindik, o kadınların yanlarından geçiyorduk. Benim hiç haberim yoktu. Halbuki Molla Taha ve Hacı İlyas beni tecrübeye karar verdikleri ve nöbetle beni tarasud ettiklerini bir saat seyahat sonunda itiraf edip dediler: “Senin bu haline hayret ettik, hiç bakmadın.” Dedim: “Lüzumsuz, geçici, günahlı zevklerin akibeti elemeler, teessüfler olmasından istemiyorum.”

Kapısında devamlı bir bekçi ya da polisin nöbet beklediği bir insan için bu iftiranın dile getirilmesi, bedbaht zalimlerin ne kadar aciz olduklarını gösteren bir ibret levhası olmalı.

2- Nur Talebelerinin Emirdağ'da Tutuklanması

İkinci Cihan Harbini takip eden yıllarda Doğu sınırlarında ve Boğazlarda artan Rus tehdidi üzerine Birleşmiş Milletler şemsiyesi altına girme ihtiyacı hisseden Türkiye'nin önüne çok partili siyasî hayata geçme şartı konmuştu. Siyasî yapıyı buna uydurmak zorunda kalan Halk Partisi hükümeti, yaptığı yasal değişiklikle Demokrat Parti'nin kurulmasına göz yumdu. Dış baskıların zoru ile geçilen Türk usûlü demokraside Temmuz 1946 seçimleri yapıldı. Seçimlerde dünyada eşi görülmemiş bir tarzda, açık oy gizli tasnif yapılmıştı. Hükümet terörü ile yapılan sayımda bütün hilelere rağmen Halk Partisi Afyon seçimlerini kaybetti. Bunun intikamını almak isteyen Halk Partililer birinci derecede sorumlu tuttıkları Bediüzzaman ve talebelerini cezalandırma kararı aldılar. Bediüzzaman'ın Emirdağ'da tutuklanması içinde önemli görevler alan Komiser Abdurrahman Akgül o günleri şöyle anlatır:

“1946 seçimlerinde Afyon'da Demokrat Parti listesi kazandı. Zamanın Halk Parti Hükümeti Demokrat Parti karşısındaki bu yenilginin sebebi olarak Bediüzzaman'ı görüyordu. Bunun üzerine valisinden polis memuruna kadar Afyon'daki bütün memurlar, tamamen değiştirildi.

Bediüzzaman Emirdağ'da yola çıktığı zaman bütün aha-

li onun yolunu beklerdi. O da onlara gülümseyerek selâm verirdi. Vali ve Savcı biz orada iken, beş-altı defâ Emirdağ'a geldiler. Aramalar yaptılar. En sonuncusunda on kişiyi, akşamleyin evlerinden; diğerlerini de iş yerlerinden topladılar. Bediüzzaman'ı emniyet arabasına alıp hep beraber Afyon'a götürdüler. Biz de 17 Ocak 1948'de Afyon'a döndük. Onlar Afyon'da Emniyet Oteli'nde üç gün kaldılar. İfadeleri alındı. Bu üç gün zarfında civardan büyük kalabalıklar toplandı. Üç günün sonunda bütün polisler Emniyet Oteli'nin etrafına ve cezaevi yoluna dizildiler.

“Bediüzzaman'ı تنها bir yoldan, talebelerini de halkın beklediği yoldan cezaevine götürdük. Dava, Ağır Ceza'da uzun müddet devam etti. Ben de ifade verdim. Bediüzzaman'ın herhangi bir zararlı hareketini görmediğimi söyledim.”⁷⁹

Bediüzzaman, Emirdağ'ında hayatı cehenneme çeviren şiddetli tarassut ve baskılardan ancak üçüncü kez ceza evine girerek kurtulabildi.

AFYON MAHKEMESİ (1948)

1- Bediüzzaman ve Talebelerinin Afyon Mahkemesi

a) Soruşturma ve Dava Açılma Dönemi

1948 yılı Ocak ayı içerisinde Üstad Bediüzzaman ile birlikte, Isparta, Kastamonu, Konya, İnebolu, Safranbolu, Aydın ve Emirdağ'ından yüz yirmi kadar Nur talebesi evlerinden, iş yerlerinden alınarak, Afyon vilâyet merkezinde toplanmış, göstermelik isticvablar, sorgulamalar yapılmış..

⁷⁹ Şahiner, *Son Şahitler*, 3/149.

ve nihayet 23.01.1948’de resmen tevkifleri kesilerek tutuklanırlar. Savcılık tahkikatı altı ay kadar sürmüş, dava altı ay sonra 06.12.1948 tarihinde tamamlanmıştır.

Altı aydan fazla bir zaman devam eden mahkeme günlerinde Bediüzzaman ve talebeleri çok ağır işkencelere maruz kaldılar. Ne var ki görülmekte olan şahsî bir dava değildi. Ortada Kur’ân davası vardı. “Milyonlar başların feda oldukları Kur’ân davası için başımız dahi feda olsun!” diyen Bediüzzaman emsalsiz bir müdafaa yaptı.

Savcı daha önce ileri sürülen iddiaları tekrarlamış Bediüzzaman da Denizli müdafaalarını mahkemeye sunmuştur. Denizli mahkemesi bu emsalsiz müdafaalar karşısında beraat kararı verirken, Afyon mahkemesi Yargıtay’ın ısrarlı bir şekilde kararın düzeltilmesi için uyarılar yapmasına rağmen Bediüzzaman’ı cezalandırma yoluna gitmiştir. Mahkeme üzerinde, artık son günlerini yaşayan ve bir zulüm makinesine dönen Halk Partisi iktidarının etkisi açıkça görülecektir.

Risâle-i Nur eserlerinin mahkemeleri Türk hukuk tarihinde özel bir yere sahiptir. Gerek Üstad’ın sağlığında gerekse onun vefatından sonra açılan mahkemelerde yüz otuz parça eser ve binlerce lahika mektuplarında kanunen suç teşkil edecek bir nokta bulunamamıştır. Bu yüzden Eskişehir, Isparta ve Denizli savcılarında sonra Afyon savcısı da aynı iddiaları tekrarlamak zorunda kalmıştır. Her zaman nakarat halinde tekrarlanan “cemiyetçilik, asayiş ihlal etme ihtimali, tarikatçılık, şahsî nüfuz temini” gibi iddialar sonucunda verilen uydurma cezalar her zaman Yargıtay Ceza Daireleri’nde reddedilmiştir.

b) Bediüzzaman'ın Müdafaası

Bir parça uzun olan müdafaaların tamamını almak mümkün değildi. Bunun yerine savunmaya esas olan genel prensiplere yer verildi:

“Afyon mahkemesine beyân ediyorum ki:

Beni sorguya çekmek ve tevkif etmek; üç büyük mahkemelerin hürmetlerini kırmak ve haysiyet ve adâletlerine ilişmektir, belki hafife almaktır.

Aynı mes’elede o üç mahkemenin âdilâne hükümlerini hiçe saymak gibi mes’eleyi tazelandirmek, onların şerefini kırıyor. Benim hakkımda adâlet eden o mahkemelerin haysiyetini muhafaza için mahkemenizden rica ederim. “Risâle-i Nur” hakkında, “cemiyetçilik”, “tarikatçılık”, “ihlâl-i emniyet ve âsâyişi bozmak” ihtimalinden başka bir sebep, bir mes’ele bulunuz, beni onunla muahaze ediniz.

Mâdem, hükümet-i cumhuriye, cumhuriyetteki hürriyet-i vicdan düsturiyle, dinsizlere ve sefahetçilere ilişmiyor. Elbette, dindarlar ve takva ehline ilişmemek gerekir.

Bir şey’i reddetmek başkadır ve onun ile amel etmemek bütün bütün başkadır. Ve her hükümette şiddetli muhalifler bulunur ve Mecusi hakimiyeti altında Müslümanlar ve hükümet-i İslâmiye-i Ömeriye’de Yahudiler ve Hıristiyanlar bulunması gösteriyorki âsâyişe ve idareye ilişmeyen hürriyet-i şahsiyesi her hükümette vardır. Hükümet ele bakar, kalbe bakmaz.

Eğer benim ricâl-i devlet ile bir maceram gelmiş geçmiş ise; ve tarihe karışmış olan bu macerayı iddia makamı bir türlü hazmetmiyor ise, düşünsün ki; ben o günün adamıyım ve onlarla aynı seviyede o macerayı birlikte yaşamı-

şım. Bu gün sırf benim Kur'ân'dan gelen ilmimden dolayı, aciz şahsıma hüsn-ü zanda bulunan habersiz biçarelerin benim sabık mücadelatımdan mes'ul olmaları hak ve âdâletin neresine sığar!..

Risâle-i Nur şakirdlerinin, mümkün olduğu kadar, siyasete ve idare işine ve hükümetin icraatına karışmamak bir düstur-u esasileridir. Çünkü Hâlisâne hizmet-i Kur'âniye, onlara her şey'e bedel, kâfi geliyor.

Benim şahsımın veya bazı kardeşlerimin kusuruyla Risâle-i Nur'a hücum edilmez. O doğrudan doğruya Kur'ân'a bağlanmış ve Kur'ân dahi Arş-ı A'zamla bağlıdır. Kimin haddi var, elini oraya uzatsın ve o kuvvetli ipleri çözsün.

Risâle-i Nur'a karşı gizli düşmanlarımızdan bazı zındıkların şeytaniyetiyle çevrilen planlar ve hücumlar inşaallah bozulacaklar, onun şakirdleri başkalara kıyas edilmez, dağıtılmaz, vazgeçirilmaz. Cenab-ı Hakkın inayetiyle mağlub edilmezler.

Eğer laik cumhuriyeti soruyorsanız, ben biliyorum ki; laik mânâsı, bîtaraf kalmak, yani hürriyet-i vicdan düsturiyle, dinsizlere ve sefahetçilere ilişmediği gibi dindarlara ve ehl-i takvaya da ilişmez bir hükümet telakki ederim.

Afyon Mahkemesi bize bir cemiyet-i siyasiye noktasında bakmış. Risâle-i Nur Şakirdleri hiçbir vecihle siyasi cem'iyet değiller.

Evet, biz bir cemaatız: Hedefimiz ve programımız evvela kendimizi, sonra milletimizi idam-ı ebediden ve daimî, berzâhî haps-i münferidden kurtarmak ve vatandaşlarımızı anarşilikten ve serserilikten muhafaza etmek ve iki hayatımızı imhaya vesile olan zındıkaya karşı Risâle-i Nur'un çelik gibi hakikatlarıyla kendimizi muhafazadır.

Risâlelerde bazı dokunaklı cümleler var diye bizi itham ediyorlar. Buna mukabil deriz: Madem maksadımız imân ve âhirettir; ehl-i dünya ile mübareze değildir.

Madem imkânat başkadır, vukuat başkadır. Hakkımızda âsâyîşe zarar yapmış değil “yapabilir” diye itham ise; herkes de bir adamı öldürebilir diye itham gibi mânasız bir ithamdır.

Bir sene cezâsını çektiğim ve mahrem tutulan “Tesettür Risâlesi” bu sene yazılmış ve neşr edilmiş gibi, bizi itham etmek istiyorlar.

Eğer her asırda üçyüzelli milyonun kudsi ve semavi rehberi ve bütün saâdetlerinin programı ve dünyevî ve uhrevî hayatın mukaddes hazinesi olan Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın tesettür ve miras ve çok evlilik ve zikrullah ve din ilminin dersi ve neşri ve dine ait alametlerin muhafazası haklarında gelen ve mânâsı kesin çok âyât-ı Kur’âniye’yi inkar etmek ve bütün İslâm müctehidlerini ve umum şeyhü’l-İslâmları suçlu yapmak mümkün ise ve üzerinden çok zaman geçmesi ve müteaddit mahkemelerin beraatlerini ve af kanunlarını ve mahremiyet vechini ve hürriyet-i vicdan ve fikir hürriyetini ve fikren ve ilmen muhalefeti memleketten ve hükümetlerden kaldırabilerseniz, beni bu şeylerle suçlu yapınız. Yoksa siz hakikat ve hak ve adalet mahkemesinde dehşetli suçlu olursunuz..

Tecrid-i mutlakta mevkuf Said Nursî

Kendisinin âhiret yolcusu olduğunu bilen Üstad için hiçbir zorluğun önemi yoktur. O asıl hesap günü için hazırlanmaktadır.

c) Afyon Hapsinde Mahkum Nur Talebelerinin Müdafaları

Bediüzzaman'ın bir asra yaklaşan ömrünün en mübarek meyvesi, -Kur'ân etrafında kenetlenerek- hayatlarını, iman hakikatlerini insanlık alemine neşre adanmış bir cemaatin teşekkülüdür. Afyon talebe müdafaası bu yönü ile ayrı bir önem taşır. “Risâle-i Nur’u yazıp okuyanlar, mahkeme kapılarında hayatları tehlikeye düştüğü halde, bu harika eserleri okuduklarını itiraf ve okuyacaklarını ilân ediyorlar. İdam kararı verileceğini bilseler dahi, bu sebatlarını izhar etmekten çekinmiyorlar” Bu fedâkârlıklar karşısında dinleyenler soruyor: “Acaba bunlar canlarını yolda mı buldular?” Hayır kahraman bir Üstad’ın etrafında Risâle-i Nur’a talebe oldular.

Her defâsında üstâdı ile beraber hapis azabına katlanan Hüsrev Altınbaşak, müdafaasında isnad edilen suçlara ruh u canıyla iştirak ediyorum der:

“Ben Üstâdımın gittiği meslekte ve Risâle-i Nur’la âlem-i İslâm’a hususan bu vatana ve bu millete ettiği kudsî hizmetinde kendisine isnad edilen mevhum suçuna ruh-u canımla iştirâk ediyorum. Ve beni bu hizmet-i imâniyede muvaffak eden Cenâb-ı Hakk’a âhir ömrüme kadar şükredeceğim.”

Şeref ve izzet abidesi Tahiri Mutlu, Savcının suçlamalarına yardım edecek hizmetlerini iftihârla anlattıktan sonra:

“Bu vatanda öz bir vatandaş olmakla, huzurunuzda hakîkattan ayrılmayarak derim ki: Bu eserlerle ahlâkımı zı dinen terbiye edip yükselten ve kendisine “Müceddid” dediğimiz halde bizi reddedip kıran ve büyük bir hürmetle Üstad kabûl ettiğimiz Said Nursî’nin senelerden beri talebesiyim. Kendisinde ve eserlerinde ve talebelerinde hükû-

metin emniyetini ihlâlê teşebbüs edecek hiçbir fiil olmadığına yakînen ve kat'iyen şâhidim.”

İfadesi altına Bediüzzaman tarafından “Bin bârekallah! Eski zaman fedâkâr kahramanları gibi söylemiş” diye yazılan Zübeyr Gündüzalp'in iki cümlesi:

“Sorgu hakimliğinde: “Sen Risâle-i Nur'un talebesi imişsin?” denildi:

Bediüzzaman Said Nursî gibi bir dâhinin şâkirdi olmak liyakatini kendimde göremiyorum. Eğer kabul buyurlarsa iftiharla “Evet Risâle-i Nur Şâkirdiyim” derim.⁸⁰

Yirmi seneden beri milyonlarla insana; din, iman, İslâmiyet, fazilet dersi veren ve onları dinsizlikten muhafaza eden Kur'ân tefsiri Risâle-i Nur uğrunda idam edileceksem, sehpaya, Allah!.. Allah!.. Ya Resûlallah sadaları ile koşarak gideceğim. Komünizme kapılıp dininden çıkan, ebedî felâketlere yuvarlanan ve vatan hâini olarak kurşuna dizdirecek cürümlerden gençlerimizi koruyan Risâle-i Nur uğrunda kurşunla öldürüleceksem, o kurşunlara çekinmeden göğsümü gereceğim. Üstâdım Bediüzzaman için hançerlerle parçalanırsam etrafa sıçrayacak kanlarım “Risâle-i Nur!.. Risâle-i Nur!..” yazmasını Rabb'imden niyaz ediyorum.

Sayın Hâkimler! Teessür ve ıztırap karşısında kalbden bir parça kopsa idi, bir genç dinsiz olmuş haberi karşısında o kalbin atom zerrati adedince paramparça olması lâzım gelir.

İşte sizin vereceğiniz beraat kararı; İslâm gençliğinin, İs-

⁸⁰ Bediüzzaman, *Şualar*, s. 447-455. Zübeyr Gündüzalp'in bu temennisi üzerine mahkeme heyeti önünde ayağa kalkan Bediüzzaman - Evet Zübeyr Gündüzalp'i yüz talebe yerine kabul ediyorum diye karşılık vermiştir. (bkz. Erdem, Rahmi, *Davam*, s. 37, Timaş, İstanbul 1993)

lâm dünyasının bu dehşetli âfetten tesirli bir şekilde kurtulmasına sebep olacaktır. Ve beni Bediüzzaman ve onun eserlerine kopmaz bir bağla bağlayan saikden biri de budur..”

Savcının bütün ithamlarını iftiharla kabul ettiğini açıklayan Mehmet Feyzi:

“İddianâme beni Üstâdım Said Nursî’nin hem sır kâtibi, hem kendisiyle hem Risâle-i Nur’la şiddetli alâkalı, hem çok hizmet ettiğimi bahisle bu hareketimi medar-ı mes’uliyet saymış. Ben de buna karşı, bütün kuvvetimle bu ithamı kabul edip iftihar ediyorum.”

Ahmet Feyzi Kul, mahkeme heyetini endişelendirecek ve mahkeme ilamına “Said’den sonra onun yerine geçecek istidadını taşıyor” yazdıracak tavırlar içerisindedir:

“Fâni zevâhirin âlâyişine edna bir meyl ve iltifat göstermeyen ve en küçük bir menfaat ve lezzete tenezzül etmeyen; levs-i faninin ayağına dolaşan bütün yaltaklanmalarına asla kıymet vermeyen; kimseden birşey beklemeyen ve dilenmeyen ve kendisine arzedilenleri kabul etmeyen; iffet ve ismetin en âli örneklerini yaşatarak sabûrâne mütehammilâne her nevi mahrumiyetlere göğüs germek suretiyle kendini hakîkata ve envar-ı Kur’âniye’ye ve maarif-i Muhammediye’nin (asm) izharına vakfeden ve memleket ve milletin ızdırabatı karşısında pür-rahm ü şefkat ağlayan; kendine yapılan bunca ihanetlere rağmen etrafındakilerin saâdetleri için hizmetinden asla vazgeçmeyen, ihtiyarlığına ve bîkesliğine bakmayarak insanları gayya-yı cehl ve girdbâd-ı inkardan kurtarmağa, hasbî ve ilâhi bir cehd ile çalışan ve savaştan fazilet ve Nur âbidesini Üstad addetmekliğimizi çok mu görüyorsunuz?”

Komünizm yarı Avrupa'yı ve Asya kıtasını yutmuş, ancak Anadolu'da Risâle-i Nur ile yapılan sedd-i Kur'ân'ı aşmamıştır. Mustafa Osman, müdafaasında Risâle-i Nur'un Anadolu halkına yaptığı bu büyük hizmeti nazara verir:

“Kur'ân ve îman hakikatlarına meftun olarak vatan ve milletin anarşiliğe ve dolayısıyla bütün dünyayı titreten kızıl tehlikenin kucağına düşmemesini temennî etmek rejime bir hıyanet midir...”

Emirdağlı Mustafa Acet, Nur'un elmasları karşılığında fani hayatın değersiz cam parçaları olduğunu ilan eder:

“Ebedî hayatımı kurtarmağa vesile olan Risâle-i Nur uğrunda hayatımı feda etmeğe her an hazırım. Uhrevî ve dünyevî hadsiz menfaatları tahakkuk eden Risâle-i Nur'dan ayrılmam. Fânî ve ehemmiyetsiz hapislerin ve sıkıntıların hatırı için, kısa ve dağdağalı hayat-ı dünyeviyeye zarar gelmemek için o menfaat-ı azîmeyi terketmek, Onun birtek gayesi olan îman ve Kur'ân'a büyük bir ihanet olduğunu biliyorum. Ve Onun izin ve emrinden zerre kadar hilaf-ı hareket etmek istemiyorum.”

Ispartalı Mustafa Gül'ün Üstâdına ve Risâle-i Nur'a bağlılığı idam ile çözülecek türden değildir:

“Üstâdımız Efendimiz Hazretleri'nin nur-u Kur'ân ile yetiştirdiği yüzbinlerce fâzıl insanlara çok fazla muhabbet etmemek elimden gelmiyor. Öyle bir Üstad'a ve öyle Risâle-i Nur Şâkirdleri'ne bütün mevcudiyetimle bağlıyım. Bu bağ, îdam edilsem dahi çözülmez ve kırılmaz.”

Sinesi bin yıldır Kur'ân Nurlarıyla yoğrulan Anadolu'nun vefalı insanları İnebolu'lu İbrahim Fakazlı, Aydın'lı Ali Akdağ, Ispartalı Re'fet Barutçu ve Emirdağlı Çalışkanlar

Hanedanı Mehmed Çalışkan, Hacı Osman Çalışkan, Hasan Çalışkan, ve Oğulları Ceylan ve Halil... bütün fertleri ile Üstâdın hizmetinde ve hapis musibetinde de onun yanındalar. Ancak Risâle-i Nur davasının, bütün âlem-i İslâm'a baktığının bilincindeder:

“Bütün Emirdağı halkı bilirler ki, eskiden beri hâfız, hoca, fakara, gurebâ kimselere fevkalâde hürmetimiz vardır. Bu hürmetimizin neticesi olarak, onlarla hürmetkarâne konuşur ve hizmetlerini elimizden geldiği kadar yaparız. Aynen bunun gibi, dört sene evvel kazamıza misafireten ikâmete me'mur olarak gelen Bediüzzaman ile yakından alâkadarız. Eserlerini okumakla cidden manevi çok istifade ettik. Alâkamız, kuru kuruya kalmadı. Vatana, millete nâfi olan fikirlerine iştirak ederek, eserlerinin teksiri için çalıştık. Ve oğullarımız Ceylan ve Halil'i -kendisi münzevî olduğu ve ihtiyar ve zaif bulunduğu için- araya zarûrî işlerini görmek için hizmetine verdik. Gayemiz Rızâ-yı İlâhî ve hedefimiz imân kurtarmak olduğu için, mezkur hakîkatlardan dolayı mes'ul olacağımızı zannetmiyoruz.”

Tıp Fakültesinde talebe olan Mustafa Oruç Ramazanoğlu, Risâle-i Nur ile kazandığı saâdetin farkındadır:

“Hakiki bir insan ve tabib olabilmek için, insan denilen mahlukun yalnız maddi yapısı ve ihtiyaçlarıyla değil, mânevi mâhiyeti ile de meşgul olup, beşerin bu ihtiyaçlarını te'min ve tatmin edecek reçeteleri araştırarak bulmak, mesleğimin icaplarından. Ruhumda hissettiğim bu ihtiyacın sâiki ile bir arı şevkiyle, ilim baharının gülşeninde bu reçeteleri dermeğe çalışıyorum. Bu gülşene husûsi bir zerâfet bahşeden, Kur'ân-ı Kerim denilen şecere-i tûba'nın bir dalı olan

ve Risâle-i Nur tesmiye edilen çiçekleri, ruhumdaki ihtiyaçları te'min ettiği gibi, emsâl-i cinsiyemi de tatmin edecek bir mahiyette buldum. Ve bir arı şevkiyle, samimiyete binaen hemcinslerimi de bu kaynaktan haberdar etmek istedim.”

Buraya bir kısmı alınan talebe müdafaalarında da görüldüğü gibi Afyon hapis musibetine düşen talebeler, Kur'ân davası için yargılanan Bediüzzaman'ın arkasından çekilmemişler, sabır ve metanetle Risâle-i Nurla alakalarının kopmaz bir bağ olduğunu ilan etmişlerdir.

d) Afyon Ağır Ceza Mahkemesinin Kararı

Daha önceden hakkında beraat verilmiş bir iddiadan yargılanan Nur Talebeleri bu emsalsiz müdafaalara rağmen ne yazık ki Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde, her ne pahasına olursa olsun cezalandırılmaları düşüncesi ile açılan davada ceza almadan kurtulamadılar. Afyon Ağır Ceza Mahkemesi 6.12.1948 günü açıkladığı gerekçeli kararında “mahkememizce vicdan kanâatı tahassül etmiştir” diyerek aşağıdaki cezaları vermiştir.

“... Yirmi seneden beri (Eskişehir Mahkemesince mahkum olduktan sonra da) gittikçe artan bir cehd ile çalışarak,... Türk gençliği ni dahi zehirlemeğe kalkışmış olması... takdir-i şiddet sebebi sayılmak suretiyle, iki sene ağır hapse konulmasına; altmışbeş yaşını bitirmiş bulunması sebebiyle cezasının altıda biri indirilerek, bir sene sekiz aya mahkum olmasına...

Diğer sanık Ahmed Feyzi Kul'un da; Said'e bağlılığı mübalağanın en şiddetli derecesine varan ve Risâle-i Nur'a olan şiddetli yardımından dolayı “Nur'un mânevi avukatı” ünvanını alan, Maidetü'l-Kur'ân eseriyle ve mahke-

mede okuduğu şa'şaalı müdafaânâmesiyle, Said'in yerini tutmağa ve O'nun memleket ve millet için zararlı irticâi din mücâhedesini yürütmeğe Nurcular içinde en kuvvetli bir istidat ve namzed olduğu bedihi olan bu sanığın;..... takdir-i şiddet sebebi sayılmak suretiyle, yakalandığı tarihten itibaren bir sene altı ay ağır hapsine...

Sanık Said'in suçunu kolaylaştırmak için ona yardım ve müzaheret suretiyle suça katıldıkları -yukarıda izah olunduğu şekilde- sabit görülen diğer sanıklardan Husrev Altınbaşak, Tahirî Mutlu, Ceylan Çalışkan, Mustafa Osman, Sabri Halıcı, İbrahim Edhem Talas, Ali Akdağ, Re'fet Barutçu, Halil Çalışkan, Mehmed Çalışkan, Osman Çalışkan, Hasan Çalışkan, Mustafa Acet, Hıfzı Bayram, Burhan Çakın, Ziver Gündüzalp, Mehmed Feyzi Pamukçu, Rif'at Filizer, Selahaddin Çelebi, Ahmed Nazif Çelebi, İbrahim Fakazlı ve Hüseyin Baykan'ın hareketlerine uygun düşen Türk Ceza Kanununun 65/3 fıkrası delaletiyle, 163/1 fıkrasıyla altışar ay ağır hapislerine...⁸¹"

Afyon Ağır Ceza Mahkemesi'nin bu kararı Temyiz Mahkemesi tarafından esastan bozulmuştur. Ne var ki mahkeme Temyiz Mahkemesi'nin bozma kararının gereğini, hemen yerine getirmemiştir. Mahkeme herhangi bir karar almadan duruşma tarihlerini devamlı ertelemiş, Bediüzzaman mahkemenin kendisine kanunsuz olarak verdiği ceza müddetini hapiste tamamlamıştır.

e) Afyon Hapsi Hatıraları

Üstad Bediüzzaman'ın Afyon hapsi dehşetli sıkıntılar içerisinde geçti. Tutuklandığı günler kışın en soğuk mev-

⁸¹ Bediüzzaman, *Müdafaalar*, s. 330- 377.

simiydi. Büyük ve gayet soğuk bir koğuştta tek başına sobasız olarak iki gün bekletildi. Bu kimsesiz koğuştta onun donarak ölmesi bekleniyordu. Aleyhindeki bütün şartlara rağmen kendini rahmetin kuaçında hisseden Bediüzzaman o günleri şöyle anlatır: “Pek âdi bahanelerle, zemheririn en şiddetli soğuk günlerinde beni tevkif ederek, büyük ve gayet soğuk ve iki gün sobasız bir koğuştta tecrid-i mutlak içinde hapsedtiler. Ben küçük odamda günde kaç defâ soba yakar ve daima mangalımda ateş varken, za’fiyet ve hastalığımdan zor dayanabilirdim...”⁸²

Bediüzzaman’la birlikte hapsedilen Zübeyir Gündüzalp Üstâdın konulduğu tecrid hapsini şöyle anlatmıştı: “Üstâd Afyon hapsindeyken onu bir odaya koydular. Pencere kırık, kapı kilitli, soba var, yakmıyorlar. Biz de giremiyoruz ki yakalım. Baktım Üstâd abdest almış, namaz kılmış oturuyor. Âdetâ abdest aldığı sular sakal ve bıyığında buz tutmuş. Üstâd donmuş kalmış zannettim. Hemen kilidi kırdım, ‘Üstâdım...! diye yanına koştum. ‘Korkma kardeşim, öldüremeyecekler’ dedi. Gardiyanlar geldi, ‘nasıl olur da bizden izinsiz buraya girersin, kilidi kırarsın?’ diye beni falakaya yatırdılar, onlar vurdukça ben de Allah diyordum. Siz de böyle bir duruma düşerseniz Allah deyin, başka bir çare yok!”⁸³

Şiddetli kışta yalnız başına hücre hapsinde tutulan Bediüzzaman’ın bir zaman sonra yemeğine zehir konur. Zaten ihtiyar ve hasta olan Bediüzzaman zor anlar yaşar. Hastalığın şiddetli günlerinde bir fırsatını bularak Üstâd’ın koğuşuna giren Nazif Çelebi gördüklerini şöyle anlatır: “Afyon

⁸² Bediüzzaman, *Lem’alar*, s. 263.

⁸³ Şahiner, *Son Şahitler*, 4/297.

hapsinde bir gün bir fırsatta Üstad'ın koğuşuna girebildim. O sıra Üstad'ı zehirlemişlerdi. Kışın da en soğuk günleriydi. Yüzüne baktım, âdeta simsiyah kesilmiş, dudakları çatlamış, ateşler içinde kıvrılmaktaydı. İhtiyarlık ve çok fazla zafiyetiyle beraber, o ağır zehirlenmeden mütevellid, çok perişan, odasında kimsesiz, yalnız, hizmetçisiz bulunduruluyordu. Üstad Hazretleri beni görünce ağlamaya başladı. Ben de ağladım. İkimiz bir müddet ağladık. Dedi: “Kardeşim, ben çok perişan bir durumdayım. Seni Allah gönderdi.” Sağını solunu aceleden düzelttim, etrafını süpürüp temizledim. Zaruri ihtiyaçlarını gördüm ve çıktım.”

Aynı hapis musibetinde kader arkadaşı ve talebesi olan İnebolulu İbrahim Fakazlı da Üstâdın zehirlenmesi hakkında benzer ifadeler kullanır:

“Kışın son derece soğuk bir günde Üstad'ın yanına gizlice çıkmıştım. Hz. Üstad çok hastaydı. Bana elini uzattı “Tut” dedi. Ben de tuttum ve öptüm. Ateşler içinde..! Elim onun sıcağına tahammül edemiyordu. “İbrahim çok hastayım... Artık öleceğim, siz varsınız diye teselli buluyorum” dedi. O anda Ceylan da geldi. Aynı şeyleri ona da tekrarladı. Biz şaşkın bir halde ağlıyorduk. Üstad da ağladı. “Ne yapalım?” diye çaresizlik içinde Ceylan'la birbirimize sarıldık, ağlaştık, helallaştık. Üstad bize çok dua etti ve sonra bizi gönderdi. Dönüşte kardeşlere meseleyi anlattık, çok dualar ettik. Cevşenler okuduk. Sonradan anladık ki Üstad'ı zehirlemişler...”

Hapishane dışındaki şartlar da pek farklı değildir. Mahkeme günlerinde jandarma olarak vazife yapan İbrahim Mengüverli anlatır: “Üstâdın mahkemesi olacaktı. Şarktan,

garptan insanlar Afyon'a akın ettiler. Sokaklar, caddeler mahşer gibiydi, yol değiştirmek zorunda kalıyorlardı. Üstâdı, elli tane, yüz tane adamı öldürmüş bir katil gibi mahkemeye götürüyorlardı. Ben de o zaman vazifeliydim. Bediüzzaman'la karşı karşıya geldim. Hemen selâm çaktım. O sırada bizim süvari muavini geçiyormuş. Üstâda selâm verdiğimi görmüş. Meydanda bağırды, çağırды, “Yakalayın şunu askerler’ dedi. Beni yakaladılar. Bölük komutanının odasına soktular. Süvari muavini olanı biteni anlattı. “Bu jandarma, Bediüzzaman'a selâm vermiş” dedi. Komutan, muavinden de betermiş. Oturduğu yerde deliriyor, tepiniyor, saçını başını yolacak oluyor...

“Sen hocaya selâm vermişsin?”

“Ben gâvur muyum yahu? Müslümanım.”

Falakaya yatırın bunu' diye bağırды. Beni falakaya yatırdılar. Onlar kızılcık sopası ile ayaklarıma vurdukça ben, ALLAH diyordum ALLAH!!!”⁸⁴

Üstad Afyon Savcısının hakkındaki yanlış ithamlarını doksanbir alt başlık halinde bir cetvelde toplar. Savcı bu cetvele karşı bir kitap yazacağını ileri sürer. Bu sırada Bediüzzaman'ın ona gönderdiği mektup kendisinin idamını isteyenlere karşı gösterdiği şefkatin sınırlarını taşır:

“Afyon müddeîsi dahi bazı kıskanç adamlara aldandı. Beni ziyâde incitti. Bu hapsimde bazen bir gün, bir ay Denizli hapsindeki sıkıntıdan ziyâde sıkıntı çektiğim bir zamanda; mazlumların silâhı olan beddua etmek hatırıma geldi. Birden dört beş yaşında bir kız çocuğu pencerelerime alâka-

⁸⁴ Şahiner, *Son Şahitler*, 3/123.

darane bakıyor gördüm. Sordum, dediler: Abdullah Bey'in kızıdır. Ben de o masumun hatırı için bedduayı bıraktım.”⁸⁵

Bedüzzaman, kerâmet peşinde değildi. O bütün mesaisini Kur'ân hakikatlerinin neşrine sarfediyordu. Ancak o can yakıcı günlerde ortaya konan Kur'ân hizmetinin ortada kalmaması ve bazı zayıf mü'minleri teşvik için Allah-u Azimüşşan bazı harika halleri insanların gözlerine gösteriyordu. Eskişehir ve Denizli'de olduğu gibi Afyon'da da halk Bedüzzaman'ı bilhassa sabah namazlarında çeşitli câmilerde görüyordu. Ancak büyük ruhlu Üstad bu hadiseleri de tevil ediyor üzerine almıyordu.

Tahliyeden önce Üstad Bedüzzaman Afyon hapsine giren talebelerine icâzet verdiğini bildiren bir mektup yayınladı. Kur'ân hattı ile hazırlanan icâzetname üzerine Bedüzzaman kendi hattı ile talebelerin isimlerini yazmıştı. Daha önce tahliye olanlara da icâzetnameleri gönderildi.⁸⁶ Bu talebeler için yüksek bir şeref olduğu gibi hapishanenin madeten de tam bir medrese hükmüne geçtiğinin işaretiydi.

f) Afyon Hapsinden Tahliye

Üstad Bedüzzaman, sırf keyfî ve kanun harici olarak kendisine verilen 20 aylık hapis müddetini ceza evinde tamamladıktan sonra 20 Eylül 1949 tarihinde sabaha karşı polis nezaretinde hapishaneden alınarak Afyon merkezinde bir eve yerleştirilir.

⁸⁵ Badıllı, *aynı eser*, 3/1715.

⁸⁶ Erdem, Rahmi, *Davam*, s. 100.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÜÇÜNCÜ SAİD
(1949-1960)

ÜÇÜNCÜ SAİD (1949-1960)

İKİNCİ EMİRDAĞ HAYATI

Bir iki talebesi ile birlikte yetmiş iki gün kadar Afyon merkezinde kalan Bediüzzaman, yine hükümet kararı ile polis eşliğinde Aralık 1949 başlarında Emirdağ'a getirilir. Mahkemenin verdiği daha doğrusu kesinleşmemiş bir cezayı çektiği halde yine serbest bırakılmaz.

Emirdağ'a yerleşen Bediüzzaman'ın Afyon hapsinden sonra hayat ve hizmetinde önemli değişiklikler görülür. Üstad, bu tarihe kadar evinde, geceleri hiç kimseyi bulundurmazdı. Akşamdan ta kuşluk vaktine kadar kapısı kilitli olarak kalırdı. Afyon hapsinden sonra ise, sadık talebelerinden bir kaçını husûsi hizmetine aldı. Üstâdın odası daima ayrı idi. Ancak bir hizmet olduğu vakit yanına girilebilirdi.

Afyon hapsinden sonra Üstad -kendi tabirince- bir nevi Üçüncü Said olarak görünüyordu. Çünkü, bundan sonra hizmet-i Nuriye başka safhalarda tezahür edecekti; külli bir inkişaf olacaktı.

Üstad Said Nursî, Afyon Hapsi'nden tahliye edildikten sonra, yanındaki talebeleriyle beraber iki sene kadar Emirdağ'da kaldı. 1371 yılının Muharrem ayında Eskişehir'e geldi ve bir buçuk ay kadar Yıldız Oteli'nde ikamet etti. Üstadın bu gelişi manidar idi. 1950'ye kadar nefyedildiği mahallerden, hiçbir yere çıkmamıştı, esasen çıkmasına müsaade edilmemişti. Çok zaman, yakın bir köye dahi gidemiyordu.

Üstad, Eskişehir'de, müştak talebeleri ile görüşmüş, Risâle-i Nur'un yeni ve taze meyveleri olan genç Nur Talebeleri ile konuşmuş, bir derece hayat-ı içtimaiye ile alâkadar olmuştu. Orada her sınıf halktan talebeleri kesretle bulunduğu gibi, askerler içinde, bilhassa havacılarından pek çok Nur Talebeleri vardı.

1950 Demokrat iktidarından sonra Üstad bir derece hürriyetin nimetinden istifade etmeye başladı. Bir yandan Risâle-i Nur'un serbestiyeti için sürdürülen hukuk mücadelesi devam ediyor bir yandan da memleket çapında Şeâir-i İslâmiye'nin yeniden ihyası yolunda atılan adımlar alkışlanıyordu. Ezan-ı Muhammedî serbest bırakıldığı gün Demokratları tebrik için bir mektup yayınladı.

1- Bir Ziyaret

Pakistan Maarif Nâzır Vekili Seyyid Ali Ekber Şah Türkiye'ye gelmişti. Ali Ekber Şah, Üstad'ı Emirdağ'da ziyaret etti ve onu Pakistan'a davet etti. Orada kendi emrine her türlü imkân, radyo istasyonu ve matbaa tahsis edebileceklerini söyledi. Üstad buna karşılık şöyle cevap verdi: "Kardeşim, Ali Ekber Şah! Bu hizmetleri göğüs göğüse yapmak

icap ediyor. Siperin arkasında hizmet olmaz. Esas hastalık burada başladı. Ben Mekke’de de olsam buraya gelirdim. Asıl hizmet buradadır, cephe buradadır” dedi.

“Ali Ekber’i uğurladıktan sonra Zübeyir Ağabey çıkageldi. Üstad Zübeyir Ağabeye hitaben, ‘Bir veziri yolcu ettik, başka bir veziri karşıladık’ diye iltifatta bulundu.

“Ali Ekber Şah, ülkesine döndükten sonra Üstâdla alakalı çok sitayişkâr konuşmalar yapmıştı. el-Cumhuriyet gazetesinde de, “Risâle-i Nur, Kur’ân’ın tercümanıdır” mânâsında makaleler neşretti.⁸⁷

2- İstanbul Mahkemesi (1952)

a) *Dava Konusu*

İstanbul’da bulunan üniversiteli genç Nur Talebeleri, “Gençlik Rehberi” ni İstanbul’da bastırırlar. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, 163’üncü maddeye istinaden İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi’nde dava açtı.

Gençlik Rehberi mahkemesi için üç ayrı duruşma yapıldı.

Üstad, genç üniversitelilerin ve kendisini candan seven talebelerinin kolları arasında mahkeme salonuna gelir, geçtiği yerlerde halkın alkışları ile karşılanırdı. Mahkeme günlerinde Adliye binasının önünde üç - dört bin kişi toplanır Üstad’ı görmek için beklerlerdi.

5 Mart 1952 tarihinde yapılan son duruşmada Bediüz-zaman yıllarca çektiği sıkıntılarını ve hedeflerini anlattı. 25

⁸⁷ Şahiner, *Son Şahitler*, 3/130.

yıldır savcıların kendisi hakkında yeni bir şey söyleyemediklerini dile getirdi. Klasik iddialara cevap verdi. Sonra:

“Biz ki beşyüz bin fedâkâr Nur talebeleri, memleketin her tarafında emniyet ve âsaişin fahrî mânevî muhafızlarıyız; bize böyle bir isnadda bulunmaları günahların en büyüğüdür. Onlar bize o kadar zâlimane ihanetlerde buldukları halde; biz asla hislerimize kapılmayarak, gönüllerde emniyet ve âsaişi temin yolunda, îman ve Kur’ân’a hizmet yolunda, gafletle anarşiye sapanları düştükleri fevza gayyasından kurtarmak yolunda çalışmaktan bir an hâli kalmadık.

Muhterem hâkimler, şunu kat’î olarak arzederim ki, bu delilsiz bir iddia değildir. Bizim zulüm ve sürgün sahamız olan altı vilâyetin altı mahkemesi, uzun ve ince tetkikler neticesinde, emniyet ve âsaişi ihlâl yolunda hiçbir vukuat kaydetmemiştir. Bu hareketimiz isbat eder ki, Nur mekteb-i irfanının talebeleri kalbler üzerinde işler, emniyet ve âsaişin bekçisini kafalara, kalblere yerleştirir. Bizim îman derslerimiz anarşiye karşıdır, bozgunculuğa karşıdır, farmasonlara ve komünistlere karşıdır. Memleketin bütün zabıta dairelerinden sorulsun, beşyüz bin Nur irfan mektebi talebesinden birinin olsun nizam ve intizama aykırı bir vukuatı var mıdır? Yoktur. Elbette yoktur. Çünkü hepsinin kalbinde nizam ve intizamın en sağlam muhafızı olan îman bekçisi vardır.

Biz Nur mekteb-i irfanı şâkirdlerinin Kur’ân-ı Hakîmden aldığımız hakikat dersi şudur ki: Evde, yahut bir gemide, bir mâsum, on cânî bulunsa, adalet-i Kur’âniye o mâsumun hakkına zarar vermemek için o haneyi, o gemiyi yak-

mayı menettiği halde; on mâsumu bir tek câni yüzünden mahv için, o hâne, o gemi yakılır mı? Yakılırsa en büyük zulüm, en büyük hıyanet ve gadir olmaz mı? Bu sebeple âsayaşi ihlâl yolunda yüzde on câni yüzünden doksan mâsumun hayatını tehlikeye ve zarara sokmayı adalet-i İlâhiye ve hakikat-ı Kur'âniye şiddetle menettiği için biz bütün kuvvetimizle bu ders-i Kur'âniyeye ittibaen âsayaşi muhafazaya kendimizi dînen mecbur biliriz.”

Üstâdın bu savunması ile muhakeme hitam bulmuş; hakimler heyeti aralarında yaptıkları görüşmeden sonra ittifakla beraat kararını tebliğ etmiş ve bu karar mahkemede hazır bulunan üniversiteliler ve halk tarafından alkışlarla karşılanmıştır. Karar Savcılık tarafından temyiz edilmediği için kesinleşmiştir.⁸⁸

b) Mahkeme Sonrasındaki Gelişmeler

Bediüzzaman'ın İstanbul Mahkemesi aydınlar ve talebeler arasında geniş yankı uyandırdı. Devrin gazete ve mecmualarında bir çok makaleler yayınlandı. Sebilü'r-Reşad Dergisinin sahip ve naşiri Eşref Edip Üstad'la görüşmesini “Uzun bir ayrılıktan sonra” başlığıyla yayınlamıştı.

Bu görüşmede Üstad coşkulu bir dil kullanmış gayesini veciz bir şekilde yeniden ortaya koymuştu:

Bana, “Sen şuna buna niçin sataştın?” diyorlar. Farkında değilim. Karşımda müthiş bir yangın var. Alevleri göklere yükseliyor. İçinde evlâdım yanıyor, îmanım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeğe, îmanımı kurtarmağa koşuyorum. Yolda biri beni kösteklemek istemiş de ayağım

⁸⁸ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 648-662.

ona çarpmış. Ne ehemmiyeti var? O müthiş yangın karşısında bu küçük hâdise bir kıymet ifade eder mi? Dar düşünceler! Dar görüşler!

Ben cemiyetin îman selâmeti yolunda âhiretimi de feda ettim. Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem korkusu. Cemiyetin, yirmi beş milyon Türk cemiyetinin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kur'ân'ımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa Cenneti de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin îmanını selâmette görürsem, Cehennemin alevleri içinde yanmağa razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül-gülistan olur.”⁸⁹

c) İstanbul Hatıraları

Bediüzzaman Said Nursi, 1953 senesi baharında İstanbul'a geldi. Üç ay kadar kaldı. Talebeleri ile tatlı günler geçirdi. İlk gelişinde Bayezit'te Marmara Palas oteline indi. Çamlıca ve Üsküdar'da iki ayrı dostunun evinde üçer gün misafir oldu. Daha sonra Fatih Çarşamba'da üç ay kadar kalacağı ahşap bir eve yerleşti.

Bediüzzaman İstanbul'da bulunduğu günlerde, Hüve Nüktesi ve ilgili bir iki mektubu Nur Âleminin Bir Anahtarı adıyla neşretti.⁹⁰

1953 yılı Ramazan'ını İstanbul'da geçiren Said Nursî zaman zaman Draman'da kaldığı evden çıkar, bazan üniversiteli talebeleriyle, bazan da yalnız olarak İstanbul'un çeşitli semtlerini gezerdi.⁹¹

⁸⁹ 1952 Eşref Edib, Bediüzzaman, aynı eser, s. 626-630.

⁹⁰ Şahiner, *Bilinmeyen Tarafları ile Said Nursî*, s. 381.

⁹¹ Şahiner, *Son Şahitler*, 3/221-2.

Bediüzzaman'ın İstanbul'da geçen günleri hakkında Mehmet Fırınıcı şu bilgileri verir:

“Bir gün Edirnekapı Câmisinde öğle namazı kılmıştık. Üstad Hazretleri siyah cübbesi ve başında kendisine mahsus sarığı, boynunda beyaz bir tülbent ile nazar-ı dikkati çekiyordu. Yollarda çocuklar, kadınlar Üstad'a alâka duyuyorlar, bilhassa çocuklar, Hazret-i Üstâdın etrafını sarıyorlar, Üstad onlara “Siz masumsunuz, dualarınız makbuldür. Bana dua edin. Benim çok hastalıklarım var, tâ şifa bulayım” diyor ve bazılarının başlarını okşayarak seviyor, iltifat ediyordu. On dakikalık yol, bir saatlik bir zamanda, ancak alınabilmişti.

Üstad Hazretlerinin İstanbul'da bulunduğu tarih, İstanbul'un fethinin 500. yıldönümüne rastlamıştı. Çok geniş bir kutlama programı hazırlanmış, Mehter yeniden kurulmuştu. İstanbul'da büyük bir bayram havası esmekteydi. 29 Mayıs 1953'de İstanbul sevinç ve şenliğin zirvesindeydi.

Merasim başlamadan önce emekli binbaşı Refik Bey, Üstad Hazretleri'ni ve arkadaşları alarak, Fatih'teki merasim mahalline getirdi. Fakat çok şiddetli izdihamdan içeri girilemeyeceğini gören Binbaşı Refik Bey, görevlileri ikaz etti. Üstad Hazretleri doğruca, Fatih Câmii'nin Akdeniz kapısı tarafına kurulan şeref tribününe, zamanın İstanbul Valisi Fahreddin Kerim Gökay'ın sağ tarafında ayrılan yere oturdu. Oradan merasimi gayet şâsaalı ve mehabetli bir şekilde takip etti.

Gönenli Mehmed Efendi, hafızlığı tamamlayan talebeler için Fatih Câmisi'nde hafızlık cemiyeti düzenlemiş-

ti. Mehmed Efendi Üstâdı davet etti. Üstad Hazretleri de maalmemnuniye kabul ettiler. Fatih Câmiindeki hünkar mahfelini müezzinler açtılar. Üstad Hazretleri hâfızlık cemiyetini, üç saate yakın bir zaman hünkar mahfelinden takip etti.”

d) Bediüzzaman'ın Patrik'le Görüşmesi

Bediüzzaman, Allah'ı inkar temeline dayanan felsefî akımlara ve komünist ideolojilere karşı, Hıristiyanların dindar ruhanîleri ile ittifak edilmesi gereği üzerinde durmuştur. Bu konuda hadislerden aldığı bir mânâ ile samimi bir tavır içindedir. Lem'alar adlı eserinde şöyle der: “Hadîs-i sahîhle, âhîrzamanda İsevîlerin hakikî dindarları ehl-i Kur'ân ile ittifak edip, müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi; şu zamanda dahi ehl-i diyanet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslekdaşı, kardeşi olanlarla samimî ittifak etmek, belki Hıristiyanların hakikî dindar ruhanîleri ile dahi, medar-ı ihtilaf noktaları muvakkaten medar-ı münakaşa ve niza' etmeyerek müşterek düşmanları olan mütecaviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar.”⁹² Müslümanların bu noktada Hıristiyanlarla diyalog yolunu açık tutması, insanlığın kurtuluşu için gereklidir. Bediüzzaman, zaman zaman bu yolu açmak için girişimlerde bulunmuştur. Bu maksatla 22 Şubat 1951 tarihinde, Vatikan'daki Hıristiyan Âleminin ruhani reisi olan Papa'ya bir Zülfikar kitabı göndermiştir. Vahdaniyet-i ilâhiyye, Risâlet-i Muhammediye Aleyhisselâtü Vesselâm ve Kur'ân'ın kelimullah olduğuna dair bahislerin toplandığı Zülfikar mecmuası Papa tarafından takdirle

⁹² Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 152.

karşılanmıştı. Papalık makamı bu takdirini bir telgrafla Bediüzzaman'a bildirmişti.

Papalık Makam-ı Âlîsi Kalem-i Mahsusu Başkıtabet Da-iresi

Vatikan, Numara: 232247, 22 Şubat 1951

Efendim!

Zülfikar nam el yazısı olan güzel eseriniz İstanbul'daki Papalık makam-ı vekaleti vasıtasıyla Papa Hazretlerine takdim edilmiştir. Bu nazik saygınızdan dolayı gayet mütehasis olduklarını bildirirken, üzerinize Cenab-ı Hakk'ın lütuflarını, dilediklerini tebliğ beni memur ettiklerini arza müsaraat eylerim. Bu vesile ile saygılarımı sunarım efendim.

İmza Vatikan Bayan Başkâtibi⁹³

Bediüzzaman, İstanbul'da bulunduğu günlerde beraberine talebelerinden Ziya Arun'u da alarak zamanın Fener Patriği Athenagoras'ı ziyaret etti. Konuşma esnâsında Üstad, Patriğe "Hıristiyanlığın din-i hakikisi olan tevhid ve nübüvveti kabul ettiğiniz gibi, Hazret-i Muhammed'i (asm), peygamber ve Kur'ân-ı Kerim'i, Kitabullah olarak kabul ederseniz, ehl-i necat olacaksınız." der.

Patrik Althenagoras ise cevabında: "Ben kabul ediyorum..." deyince Bediüzzaman:

"O halde siz bunu dünyanın diğer ruhanî reislerine de söylüyor musunuz?" diye sorar.

Patrik: "Söylüyorum, amma onlar kabul etmiyorlar." diye cevap verir.⁹⁴

⁹³ Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası*, s. 63.

⁹⁴ Şahiner, *Bilinmeyen Tarfları ile Bediüzzaman Said Nursî*, s. 381.

ISPARTA HAYATI (1952-1960)

Bediüzzaman, sürgün hayatının ilk yıllarını geçirdiği Isparta vilayetine karşı ciddi bir sevgi besliyordu. Her bir vesile ile bu sevgisini ifade ederdi. Söz gelimi Kastamonu’ da iken yazdığı bir mektupta şöyle diyordu. “İki asker, kemal-i sevinçle gayet dostane “Sen Isparta’lısın, bizim hemşehrimizsin” dediler. Ben de dedim: “Maaliftihar, her cihetle Ispartalıyım. Isparta, taşıyla toprağıyla benim nazarımda mübarektir, benim vatanımdır. Ve herbiri yüze mukabil, yüzer ve binler hakikî kardeşlerimin doğum yeridir.”

Üstad Bediüzzaman, İstanbul dönüşünde kalben ve ruhen bu kadar derin hislerle bağlı olduğu Isparta’ya geldi.

1- Isparta’daki Hayatından Muhtelif Safhalar**a) Mahkeme Safahatı**

Üstad, Gençlik Rehberi mahkemesinde beraat ettikten sonra Emirdağ’a gelmişti. Kıra çıktığı bir gün kendisini takip için görevlendirilen bir başçavuş ve üç jandarma şapka giymediği gerekçesi ile onu ikinci kez zorla karakola getirip sorgulamışlardı.

Kendisine yapılan bu muameleyi son derece haksız bulan Bediüzzaman, bir istida yazarak, Adliye ve Dahiliye Vekâletlerine gönderdi. Bu dilekçenin bir sureti Samsun’da Büyük Cihad gazetesinde, Müslümanlara yapılan zulümlerin Demokratların idaresinde de aynen devam ettiğinin “En Büyük İsbat”ı başlığı ile yayınlandı.

İslâmiyet aleyhinde konferanslar veren Gazeteci M.

Emin Yalman'ın Malatya'da bazı gençler tarafından kurşunlanması gizli komitelerin aradıkları fırsatı ellerine verdi.

Samsun, Mersin, Rize, Diyarbakır, Isparta, Ankara, İstanbul, Adapazarı, Safranbolu, Karabük, Dinar, İnebolu, Van gibi yerlerde davalar açıldı. Uzun süren sorgulamalar neticesinde; Nur Talebelerinde vatan ve millet aleyhinde zerre kadar bir hareket bulunmadığı görüldü. Bilâkis her vatandaşın göğsünü iftiharla kabartacak ilmî, imanî, vatanî hizmetler, ahlâkî gayret ve faaliyetler ile hareket ettikleri, Risâle-i Nur'u okumak, okutmak ve neşrine çalışmaktan başka bir gaye ve maksatları bulunmadığı anlaşılmış oldu. Savcılar "Nurcularda suç bulamıyoruz, medar-ı mesuliyet bir hareket ve faaliyetleri görülmemiştir" diye kanaat belirttiler.

Ancak Afyon Mahkemesi devam ediyordu. 1950 seçimlerinde iktidara gelen Demokrat Parti Hükûmeti'nin ilân ettiği umumi af kanununa giren Risâle-i Nur davasına ait tüm dosyaların tamamen ortadan kaldırılması gerekirken; Afyon Mahkemesi -garip bir şekilde- şahıslarla ilgili dosyaları iptal ederken Risâle-i Nur eserlerini affa dahil etmeyecek müsâdere kararı aldı.

Nur talebeleri bu kararı temyiz ettiler. Temyiz mahkemesi, Afyon Mahkemesinin bu kararını da bozdu. Devam eden duruşmalar sonucunda 18.12.1950 tarihinde mahkeme, Risâle-i Nur'dan olmayan bir çok mektup, fotoğraf ile önceden Denizli Mahkemesinde beraat eden kitapların bir kısmını sahiplerine iade kararı aldı. Ancak savcının yaptığı itiraz üzerine Mahkeme-i Temyiz, dosyada gördüğü bazı eksiklikleri dikkate alarak kararı bir defâ daha bozdu.

Nihayet, 30.01.1954 tarihinde Afyon Ağır Ceza Mahkemesi bütün Nur Risâleleri'nin iadesine karar verdi. Savcı bu kararı da temyiz etti. Temyiz Mahkemesi bu defâ eserlerin tamamının yeniden bir ehl-i vukufa incelettirilmesi yönünde görüş bildirdi.⁹⁵

Afyon mahkemesi, temyiz mahkemesi kararı doğrultusunda, tüm kitapları yeniden incelettirmek üzere, Diyanet Riyasetine havale etti. Diyanet Müşavere kurulu uzun müddet kitapları inceledi.. Ve nihayet 23.05.1956 günü birçoğ yönden olumlu sayılabilecek bir rapor verdi.

Mahkeme bu rapora ve diğer mahkeme kararlarına dayanarak 23.6.1956 günü umum Risâle, mektup vesâireyi sahiplerine iade etti. Savcı ise, “bunu da temyiz edeyim” diyemedi. Böylece karar kesinleşti ve muhkem kaziye hükmünü aldı.

Basit bir hukuk olayı sayılabilecek olan bir davanın sekizbuçuk yıl sonra nihayet beraatle sonuçlanması, dönemin şartlarını göstermesi açısından son derece ilginçtir. Siyasî baskılar sonucunda sürüncemede bırakıldığı anlaşılan dava, daha çok bir tehdit unsuru olarak kullanılmış, adalet mekanizmasına karşı güvensizlik doğurabilecek bir tutum bilinçli olarak sürdürülmüştür. Bu işin müsebbiplerinin bu ülkenin ve milletin dostu olmadığı açıktır. Basit bir mahkemenin bu kadar uzun bir süre sürüncemede bırakılması; Bediüzzaman'ın sıklıkla dikkat çektiği “kökü dışarda zındıka komitesi”nin varlığını ispat ettiği gibi , tesir gücü hakkında da yeterli bilgiyi vermektedir.

⁹⁵ Badıllı, aynı eser, 3/1756.

b) Risâle-i Nurların Neşri

Hazret-i Üstad, Afyon Mahkemesinin sona ermesi ile Risâle-i Nurlara verilen serbestlik kararından sonra Risâle-i Nurların matbaalarda basılma işinin Milli Eğitim Bakanlığı yada Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üstlenmesini istiyordu. Mesele Isparta Meb'usu Doktor Tahsin Tola aracılığı ile önce Başbakan Adnan Menderes'e götürüldü. Doktor Tahsin Tola Menderes'le görüşmesi hakkında şu bilgileri vermişti:

“Üstad Hazretleriyle Nurların resmi neşri mevzuunda konuşup müsaade aldıktan sonra, Ankara'ya gittim. Yanıma iki meb'us arkadaş daha alarak, Başvekil Adnan Menderes'le görüştük. Menderes'e, Risâle-i Nurların resmen neşriyle, dahil ve hariçte temin edeceği iki büyük fayda ve neticeyi anlattık. Bunlardan birisi: Dahildeki anarşi tehlikesinin durdurulması.. İkincisi: İslâm Âleminin Türk milletine karşı eski uhuvvet ve muhabbetinin iade edilmesi hizmeti...

Adnan Menderes bizi son derece samimiyetle dinledikten sonra, hiç itiraz etmeden bana dedi ki: “Pekâlâ, bu işte seni vazifelendiriyorum. Diyanet reisiyle görüşün. Derhal eserler (Nur risâleleri) basılsın!.. Menderes'in isteği ile harekete geçen Tahsin Tola, Diyanet İşleri Başkanı ile görüştü ise de Başbakanlık Müsteşarlığı ve Cumhurbaşkanlığı'nın işe soğuk bakmaları yüzünden Risâle-i Nur'ların Diyanet adına basılması mümkün olmadı.

Neşirin İlk Dönemi

“1953'e kadar Üstad Emirdağ'da iken haberleşmeyi Hüseyin Altınbaşak yapardı. Mektupları Üstad Isparta'ya gönderir,

Hüsrev Altınbaşak da mumlu kâğıda yazar, Sav'a gönderir, Sav'da teksir olur, muhabere edilen merkezlere Isparta ve Eğirdir postahenelerinden gönderilirdi. O zamanlar çok sıkı takibat vardı. Hattâ mübarek Hüsrev Ağabey, risâleleri teksire yazarken, yatak dolaplarında sabahlara kadar mumlu kâğıda yazar, gece gündüz dâmia tarassut altında çalışırdı. Hüsrev Ağabeyin mumlu kâğıda yazdığı mektubu, Abdülmuhsin, Tahirî Ağabey, Ceylân Ağabey, Zübeyir Ağabeyler teksirle çoğaltırdı. Bu iş 1953 kışı boyunca devam etti. Bazı mecmualar neşredildi. Ekseri büyük mecmualar Sav'da teksir edilirdi. Sav'dan sandıklarla İstanbul'a cilde gönderilir ciltten geldiğinde de hiç bilinmedik adreslere gelirdi, o zamanlar açıkta kitap gezdirilmezdi. Hem de her yerde okunmazdı. Nur Talebeleri daima tarassut altında idi. Hüsrev Ağabey yanına gelen-gidene çok dikkat ederdi.”⁹⁶

Matbaa Dönemi

1956 da Afyon Mahkemesinin Risâle-i Nurlara tam bir serbestiyet vermesi sonrasında matbaalarla neşir dönemi başlamış oldu. Risâle-i Nurlar Ankara, Samsun ve Antalya gibi merkezlerde matbaalarda basılıyordu.

Isparta'da hizmetinde bulunan talebelerinden Bayram Yüksel ise Risâle-i Nurların latin harfleri ile neşri günlerini şöyle anlatır:

“Üstâdımız eserlerin sıhhatine çok dikkat ederdi. Hattâ yeni harflere çevirilirken Tahiri Ağabeyle Ceylan Ağabeyi gönderir, ‘Çok dikkat edin’ derdi. Risâle-i Nur Külliyyatı'nın

⁹⁶ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/406.

1955'ten sonra yeni harflerle Ankara, İstanbul, Antalya ve Samsun'da basılmaya başlandığında Üstâdımız âdetâ bayram ediyordu. “Risâle-i Nur'un bayramıdır” derdi. Sözler mecmuası ilk matbaaya verildiğinde, ‘Ben bunu bekliyordum. Bu bitsin, ben âhirete gideceğim’ dedi. O bitti, Mektubat başladı, ‘Bunu da görsem gideceğim’ dedi. Ondan sonra Lem’alar, İ̇şarâtü’l-İ̇caz, *Mesnevî-i Nuriye*, Asâ-yı Mûsa, Şûalar, Tarihçe-i Hayat ve en son Bediüzzaman Cevap Veriyor basıldı. Her kitap baskıya verildiğinde, ‘Ya Rabb’i, bunu görsem gideceğim, bu günleri bekliyordum’ derdi.”⁹⁷

Ankara'da neşir hizmetlerine bakan bir diğere talebesi Said Özdemir de şunları anlatır:

“1956 senesi büyük Sözler basılmadan evvel bana vazife verdi. Kendi biriktirdiği 1300 lirayı Nur Neşriyatına maya yapmam için bana teslim etti. Vefat edinceye kadar bizzat forma forma okutarak bütün külliyatı tashih etti. Matbaada basılmasına nezaret etti. Yeni basılmış büyük Sözler’i ciltlenmiş olarak kendisine götürdüğüm zaman dua etti. Dünyalar kadar sevindi. Ve “artık ahirete gitsem gözüm açık gitmez, vazifemi yaptım. Değil mi ki bugünkü gençliğin okuyabileceği harfle anlayabilecekleri lisanla Risâle-i Nur ellerine geçti. Elhamdülillah ruh u canla şimdi ahirete gidebilirim..” dedi ve o zaman bana 25 lira vererek benden bir tek Sözler aldı. Ben sizin de paranız var, sizin eseriniz” dediğimde “Bu neşir hizmetinin ihlasla olması için kendi eserimi kendi paramla almam lazım” diye cevap verdi. Ve ilaveten “ fakat her 25 lirayı verene vermeyin!, ben 25 kişiye okutturacağım diyene verin” diye buyurdu. Ağabeyle-

⁹⁷ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/398.

re hitaben benden sonra sizin vazifeniz Tevafuklu Kur'ân, Risâle-i Nur'un ve Lahika mektuplarının neşri ile derslane hizmetleri olacak diyordu.”

2- Bediüzzaman'ın Isparta Döneminde Günlük Hayatı

a) Namaza Verdiği Önem

Namaz şükürün ve kulluğun bütün çeşitlerini içine alan, kul ile Rabb'i arasındaki en yüksek rabıttır.

Ömrünü namazın hakikatine kurban etmiş bir şahsın kulluğu, görülmeğe değer bir tabloydu hiç şüphesiz. Gençlik yıllarından itibaren artan bir ciddiyetle namaza yönelen Bediüzzaman'ın namazı, ona şahit olanların nazarında 'bir asrı saâdet tablosu' olarak kaldı. Öyle ki onun tadını bu gün bile bölük pörçük hatıralarda, sanki yeniden yaşarmış gibi olmak, herhalde o zatın ibâdetinden akseden bir güzellik olmalı.

Erek dağının zirveleri kim bilir hangi yıldızla söyleşti bu kutsal sırları. Rüzgar neler işitti seherin koynuna emanet edilen dualardan!

Gittiği her yere namazıyla gitti Üstad. Öyle bir namazla gitti ki ay ve yıldızlar onunlaydı. Dağlar, yüce zirveler onun duasına amin derlerdi. *Zikrine eşlik eden çınarlar vardı. Kimsesiz gurbetlerde.*

Bir Molla Hamid'i vardı. Onunla bakacaktık bir gün batımında dağların sultanına!:

“Hazret-i Üstad, gerek Erek dağında, gerekse Nursin câmisinde pek çok ibâdet eder, saatlerce dizleri üstünde

kalırdı. Nurşin câmiinde namaz tesbihatını yaparken, kelime kelime, tane tane şekilde “Sübhanallah!.. Sübhanallah!” derdi.

Bir gün ben duramadım, dedim ki: Bu şekil tesbihatı biz kimsede görmemişiz. Kimse bu tarzda tesbihat yapamaz. Böyle devam ederse cemaatin hepsi kaçır.

Üstad: “Kardeşim, benim bir başka işim yok ki... işim yalnız budur. Amma işi olanlar, benim gibi yapmayabilirler, işine giderler” dedi.

Üstad’ın uzun süre dizlerinin üstünde oturmasından dolayı ayak parmakları yaralanmış, iltihap bağlamıştı. Bir gün parmağının yarasını Molla Resûl’e gösterdi, bir merhem sürmesini istedi.

Molla Resûl ateş yakmakla meşguldü. Üstad’a karşı nazı geçtiği için: “Hepimiz Allah’tan korkuyoruz. Amma senin ödün patlıyor... bizim gibi biraz rahat otursan, ayağın yara almazdı” dedi.

Üstad: “Molla Resûl!” dedi. “Kısa bir ömürde ve kısa olan şu dünyada, ebedî bir hayatı kazanmaya gelmişiz. Ben burada rahat rahat oturayım da, orada Cennet’i isteyeyim, olmaz öyle şey... Onun için ben rahat oturmaya cesaret edemiyorum” buyurdu.⁹⁸

“Arkasında kıldığım namazlardan çok zevk alırdım. Namaza duruşu bir mehabet ve haşyet verirdi insana. Hazin bir sadâ ile bizden çok ağır tesbihat yapardı. ‘Sübhanallah’ derken, çok içten ve yavaş bir şekilde duyardık sesini. ‘Lailahe illallah’ diye tesbihata başladığı zaman, eğer yanında

⁹⁸ *Mufassal*, s. 650.

bir tarikat ehli olsa cezbeye gelirdi. Sesi top güllesi gibi tok çıkardı.”

Bir namazdan sonra, tesbihat için “Namazın sonundaki tesbihat, namazın tohumu, çekirdekleri hükmündedir.” buyurmuştu.⁹⁹

Esaret ve sürgün günlerinde, mahkeme salonlarında ciddiyetle namaza yöneldi. Dünyaya gelişindeki gaye sanki namaz kılmaktı.

Onu Barla’da ziyaret eden Hulûsi Bey anlatır:

“Üstad Hazretleri namazda (Cehri okunan namazlarda, bilhassa sabah namazlarında) Kur’ân-ı Kerimin ‘Elhamdülillâh’ ile başlayan sûrelerini okurdu. Kur’ân-ı Kerim’i bambaşka bir tarzda okurdu. Kuran’ın hakikatlarını duyarak ve yaşayarak okurdu. Kuran’ın İlâhî sedası, onun bütün ruhunu kaplardı. Kuran’ı mânasına uygun tecvid üzerine okurdu.”¹⁰⁰

“Üstâdı namaz kılariken Çarşı Câmîinin mahfelinde çok görürdüm. Beyaz işlemeli, pamuklu, zarif bir seccadesi vardı. Cum’a’ya bir saat kala evden çıkar, yakın köylerden gelen ahali ve dükkân sahiplerinin arasından selâm vere vere câmiye giderdi.

Hele bir namaza duruşu vardı ki, insan onu seyretmekten zevk alırdı. Huşû ile dua eder, zarif, ince, uzun parmaklı elleri ile tekbir alır, namaza dururdu. Namazın mânâ ve mahiyeti onun şahsında görünürdü. Tâdil-i erkanı onda görmek lâzımdı.

Sonraları halkın alâkasından çekindiklerinden dolayı

⁹⁹ Şahiner, *Molla Hamid*, 1/193.

¹⁰⁰ Şahiner, *Hulusi Bey*, 1/37.

resmî zatlar câmiye gelmesine mâni oldular.

Üstad amelde Şafi mezhebini taklit ederdi. Ona göre imamdan sonra fatiha okunması vacipti. Teravih namazlarında bir süre câmiye devam etti. Hafız Nuri'ye “fatiha'yı zorlukla okuyorum, namazı biraz yavaş kıldır” dedi. Teravihte cemaat da çok oluyordu. Üstad cemaatin çok olmasından memnun olarak daha sonra şunu söyledi: ‘Kesret-i cemaatte, vâcip olan sehiv secdesi bile affediliyor. İnşallah Teâlâ Allah affeder. Okumayı biraz ağırlaştır ki, cemaat Sübhaneke'yi okuyabilsin’ buyurdu.

Zaman zaman ziyaretine gelenler onun ardında bir vakit namazı kılma saâdetine ererlerdi.

“Yatsıyı arkasında kıldım. Sabah namazına yine çağırıldı, bu namazlarda da bambaşka bir heyecan duyuyordum. Namaza başlarken sanki kemikleri çatırdıyordu.”

İstanbul'da kaldığı günlerin birinde yolu Nurosmaniye Câmisi'ne düşmüştü. Câmi imamı üstâdın namazını anlattı: Namaz kılışına çok dikkat ettim. Namazı yavaş yavaş sofiler gibi kılmıyordu. Keskin hareketlerle kılıyordu. Çevik, tam bir delikanlı gibi!

Bir mahkeme salonu: Üstad namaz kılacaktı, vakit daralmıştı. Ancak mahkeme bir türlü bitmek bilmiyordu. “Namaz kılacağım” dedi hakime. Önce duymazlıktan geldiler. Tekrar “namaz kılacağım” dedi. Sesinde tatlı bir kararlılık vardı.

Savcı hemen müdahale etti:

“Olmaz efendim, usûle aykırıdır”

Avukatı yerinden fırladı: “Ne usûlü?” Sizden usûl hakkında bir şey istenmiyor. Allah'ın yolundan ayrılmama

gayretinde olan bir şahıs, bu yoldan ayrılacağından endişe edip, beş dakika müsaade istiyor...!

Nur Üstad bir anda celalleniyor, şehlâ gözlerinde şimşekler çakıyor, alın damarları parmak gibi kabarıyor ve savcıya “Biz namazın hukukunu müdafaa için burada bulunuyoruz. Bizim bundan başka bir suçumuz yoktur” diye gürlüyor. Ardına bakmadan yürüyor.

Hakim izin vermek zorunda kalıyor Nur Üstad dışarı çıkıp namazını kılıyor.

Bir başka seferde onu mahkemeye götüren Başkomiser anlatmıştı:

“Son mahkeme sırasında, akşam namazının vakti girdi.

Bediüzzaman ayağa kalkarak;

“Ben namaz kılacağım” dedi.

Hâkim; “Kaza edersin” diye cevap verdi.

O “Kaza olmaz, namaz kılacağım!” diye ısrar etti ve yürüdü.

Sonra Savcı bana işaret etti. Ben koluna girdim, Kalem’de namazını kıldı.”

Son on yılın bir başka şahidi anlattı:

“Üstâdımız namaz vaktine çok dikkat ederdi. Namazı vaktinde kılardı. Meselâ, Isparta’dan çıktığımızda, Emirdağ’a beş dakika sonra varacak olsak bile, Üstâdımız saate bakar, kış, fırtına olsa beklemez, hemen namazı vaktinde kılardı. Kırılarda olsun, yolculukta olsun, namazı vaktin evvelinde kılardı. Bu mevzuda şöyle buyuruyor:

“Namazı vaktinde kılmanın ne derece tükenmez, uhrevî

bir sermaye olduğu bununla anlaşılıyor ki, her namaz vaktinde âlem-i İslâm denilen muazzam câmide, yüz milyondan fazla cemaat-ı kübra namaz kılıyor. O cemaatte herbir adam umum cemaate dua ediyor.

“İhdine’s-sırata’l-müstakim’ (Bizi doğru yola hidayet eyle) diyor. Herbiri umum cemaate hem şefaatçi, hem duacı olur.

“O vakit, namaza iştirak etmeyen hissesini alamaz. Kaynayan mirî ve askerî kazanına karavanasını götürmeyen, tayinatını alamadığı gibi, cemaat-ı kübrânın mânevî matbahında kaynayan, mânevî erzakını alamaz. Belki namaza iştirakle o cemaatin ordusuna iştirak etmiş olmakla ve dualarına amin demek olan namazı vaktinde kılmakla alabilir.’

“Tesbihatta, ‘Sübhanallah, Elhamdülillah, Allahu Ekber’ derken kalbi hüşyar bir mü’min o vakitte namaz kılan, tesbihat eden milyonlar mü’minler cemaatı arasına manen girer, onlarla beraber söyler. Hatta daha ileri gitse bütün zaman ve mekânlardaki mü’minlerle beraber olarak, ortada Resûl-i Ekrem (a.s.m.) sağında enbiyalar, solunda evliyâlar ve bütün mü’minler beraber tesbihat edebilir,” demişti. Yine bir gün, “Ben namazdan çıkışta (Esselâmü aleyküm ve rahmetullah) dediğimde, sağımda enbiyaları, sol tarafımda evliyâları niyet ederek öyle selâm veriyorum.” demişlerdi.

“Üstâdımız, namazı çok huşu içinde kılardı. Sûreleri okurken tane tane okurdu. Namaza dururken, tam huzura vardığında, niyet ederken, ‘Allahü Ekber’ dediği zaman, bizler arkasında korkardık. Mübalağa olmasın, ahşap bina sarsılırdı.”¹⁰¹

¹⁰¹ Şahiner, *Bayram Yüksel*, 1/410.

b) İbâdet Hayatı

Nur Üstad'ın hayatı dünyaya ait bir hayat değildi. Bütün saatlerini âhîret hesabına yaşıyordu. Bizzat ibâdetleri için yaşar, bütün varlığı ile ibâdetine yönelirdi. Söz söylenmek için değil, yaşanmak için söylenirdi onun dünyasında. Onun için de bütün hayatını intizam altına almıştı. Günden güne artan bir cehd ile ibâdet ve tefekküründe ötelere ötesi ufuklara doğru kanat çırpar, marifet ufuklarında yücelirdi.

O yüzden bize bıraktığı Nurlar halis bir tefekkürün, safi bir imanın gözle görülür, elle tutulur ışıklarıydı. Kitaba düşen her cümle kim bilir kaç secdenin, kaç göz yaşının hülasasıydı. Düştüğü her gönlü yakan o ilahî sözler hangi sırların ifadesiydi.

Gölgeler, renkler, şekiller silinmişti onun simasında, geriye sade bir Nur kalmıştı. O yüzden her gören çarpılıyor, âdeta bir nur cereyanına kapılıyor, sarsıla sarsıla ağılıyordu karşısında:

“Evet Üstâdımız defâatle, “Benim hayatım intizamla geçmiştir” derdi. Evet, Üstâdımızın hayatı, hatta her 24 saat günlük hayatı intizamlı idi. Gece ibâdeti, teheccüt namazı ve mutlaka seher vaktinde uyanık ve tesbihatta ve duada olması daimî idi. Gece evrad okuduktan sonraki dua zamanı çok ehemmiyetli idi. Herhalde o zamanda bir vakti vardı ki, külliyyet kesbedip bütün zerrat-ı kâinat namına tesbih ve tahmid ederdi. Gündüz de; yemeği, risâle tashihi ve ziyaretçilerle sohbeti vardı ki, hep intizamlı idi.”

O'nun gece namazını anlattı bir gören:

“Orada, yani Afyon'da, beş vakit namazı Üstâdımızın

arkasından cemaatle edâ ediyorduk. Üstâdımız gece çok erken teheccüde kalkıyordu, sabaha kadar okuyordu ve sabah namazına bizi uyandırıyor ve cemaatle namazı eda ediyorduk. Sonra Zübeyir Ağabey dedi ki: “Gece uyumayıp sıra ile nöbetleşip, Üstâdımızın abdest suyunu dökmemiz lazım” Öyle de yaptık. İlk gece Zübeyir Ağabey uyu-
madı, gece Üstâdımızın suyunu dökmüş, ikinci gece ben kalktım. Üstad hiç konuşmadı, gayet ciddi abdestini aldı, odasına girdi ve sabaha kadar cehri okumaya devam etti. Sabah namazına takriben dört saat kala kalkıyordu. İki-
şer gece öyle kalktık. Üstâdımız hiç konuşmazdı, sonra bize “Hayatta böyle hiç kimse gece bana mülaki olmamış, otuz beş senedir yalnız kalmışım” diyerek bizi men etti.

Üstad gecelerde ubudiyet vakitlerinde en yakın talebesini dahi yanına almazdı. Kastamonu hayatında hizmetinde bulunan Emin Bey bir gün bir yanlışlık yapmıştı:

“Sabahları erkenden evine gidip sobasını yakardım. Yine böyle bir gün gitmişim. Çok soğuk bir gündü, farkına varmadan sabah ezanından iki saat önce gitmişim. Seccadenin üzerinde ibâdet ediyordu. Mum ışığında, seherin soğuşunda, hazin bir sesle dua ediyor, için için yalvarıyordu. Ben heyecan içerisinde tam bir buçuk saat ayakta bekledim. Bu ulvî hali titreyerek, ürpererek seyrettim.

“Nihayet ezan sesleri uzaklardan gelmeye başladı. Ama o zamanki malûm Türkçe ezan sesleri... Dönüp bana dedi:

“Emin, sen çok büyük bir hata ettin! Kasem ederim, yemin ederim ki, benim bir vaktim vardır, o vakitte melâike de gelse, kati bir surette kabul etmem. Sen çok yanlış ettin.

Bir daha böyle hareket etme, bu kadar erken gelme, ezan okunmayınca gelme!’ dedi.,

“Efendim affet, kusura bakma! Ay ışığı dolayısıyla vakti bilemedim. Erken gelmişim. Bir daha ezandan önce gelmem’ dedim.¹⁰²

Akşam ve yatsı arasında günlük takip ettiği ‘tesbihatta kaydedilen’ zikirleri yapar, dünya kelamı konuşmazdı. Yatsı namazından sonra yine sünnete uymak niyeti ile erkenden yatar gece saat iki civarında sabah namazından 4 saat kadar önce kalkardı. sabah namazına kadar evradını bitirirdi. Odasında 4 m uzunluğunda bir metre eninde bir şecere vardı. Şeceredeki mübarek zatlara teker teker ismen 1 saat kadar dua ederdi.

Dua ederken isimlerin üzerinde ehemmiyetle dururdu. Bazı Nur Talebeleri, ziyaret ettiklerinde Üstâdımız isimlerini yazdırır başucuna koyar, o isimleri ezberleyinceye kadar yanında muhafaza ederdi. Ve şöyle misal verirdi: “Nasıl ki bir yere mektup attığınızda zarfın üzerine güzel yazarsanız, gideceği yere güzel gider, dua ederken de ismiyle zikredilirse daha iyi olur”

Duasını tamamladıktan sonra talabelerini namaza kaldırırdı. “On beş dakika kadar da Nurlardan bir bahis okur ve sonra sabah namazını kılardık. Arabî 29. Lem’a’nın mukaddemesinde tefekkürî âyetlerden ilhamen yazdığı bahislerden zikirle, “Binler defâ tekrarında bana usanç gelmedi” diyor ve istisnasız her gece sabaha yakın dört beş saat meşgul olduğunu beyan ettiği Hizbü’l-Ekber-i Nûriyye” den bahisle de:

¹⁰² Şahiner, *Çaycı Emin Bey*, 1/107.

“Her gece beş altı saat meşguliyetten sonra bu Hizbin altıda birini okumakla hiçbir yorgunluk eseri kalmadığı bin def’a tekerrür etmiştir” diyordu.

“Üstad bir defâsında Zübeyir Ağabey’e “Ben gece ibâdeti için yirmi sene nefsimle mücadele ettim sonra hacet kalmadı” demişti.

“Yaz ve kış âdetini hiç değiştirmez, teheccüd namazını devamlı kılar, münacaat ve virdlerini-evradını asla terk etmezlerdi. Hem Isparta’da, hem Barla’da, hem Emirdağ’da, komşuları bizlere, “Ne zaman Üstad’ın evine geceleri baksak, Üstad’ın odasında ışık yandığını görür, hazin edasıyla dua ettiğini duyardık” derlerdi.¹⁰³

Barla’daki İlk talebelerinden Hulusi Bey de üstâdın süreklilik kazanan gece hayatına işaret etmişti:

“Barla’da bir gece yanında, kalmıştım. Sabahlara kadar uyumadan ibâdet ediyor, zikir ediyor, tesbih çekiyordu. Pek az uyurdu, uyur gibi görünürdü. Akşamla yatsı arasında okuduğu evradda şu cümleler vardı:

“LÂ - İLÂHE İLLALLAH - LÂ - İLÂHE İLLALLAH

Ey lâ râzıka illallah, Ey lâ ma’bûde illallah.

Lâ ilâhe illallah, Lâ ilâhe illallah.

Ey lâ râzıka illâhû, Ey lâ râzıka illâhû”

Onu gece gündüz gözetmekle görevli bir gardiyan da kutlu gecelere şahit olanlar arasındaydı:

“Sabahlara kadar kendi halinde, kendi vicdanıyla başbaşa dua eder, ibâdet eder, Allah’ı zikrederdi. Geceleri bir

¹⁰³ Şahiner, Bayram Yüksel, 1/396.

saat ya uyur ya uyumazdı. Biz haliyle görevli olduğumuz için onun bütün yaşayışına dikkat ederdik. Her halini rapor ederdik.¹⁰⁴

Üstad üç aylarda ve özellikle de Ramazan ayında daha çok çalışır, her anı değerlendirmenin gayreti içinde olurdu:

“Mübarek, mualla Üstâdımız üç aylar girdiğinde Isparta’daki Nur Talebelerine hatim için Kur’ân-ı Kerim taksim ettirir, herkese bir cüz vererek vazife taksimi yapardı. Isparta, Sav, Kuleönü, Atabey, Bozanönü gibi mübarek Nur hizmeti ile müşerref olmuş, mübarek köylere cüzleri taksim ettirir, böylece mübarek şuhur-u selasede hergün hatim indirilirdi. O zaman bütün duasını umum Nur Talebeleri namına Üstâdımız yapardı. Başta Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ve âli, ashabı olmak üzere bütün ehl-i iman ve Nur Talebelerine bağışlardı.¹⁰⁵

“Ramazan gelmişti. Üstad Hazretleri bütün Ramazan boyunca hiç yatmadı. Derdi ki: ‘Ramazan’da insan oruçla ibâdet halinde olduğundan, uykuda da olsa farz bir ibâdeti ifa etmiş olur.”

Her dakikası bire bin verebilen bir ayda ibâdetsiz bir zaman boşluğu bırakmak istemiyordu. Onun için iftardan sonra zaten akşamla yatsı arası kendisinin her zaman normal olarak evrad vaktidir. Tâ sahura kadar evrâdına devam eder, İmsak vakti girer girmez hemen sabah namazını kılar, tesbihatı kendisine mahsus bir şekilde ifadan sonra istirahatata çekilirdi. Tâ kuşluğa kadar. Ondan sonra kalkar,

¹⁰⁴ Şahiner, *Hasan Değirmenci*, (Gardıyan, Afyon), 1/31.

¹⁰⁵ Şahiner, *Bayram Yüksel*, 1/437.

kuşluk namazını kılar, gene Nur dersleri ile evrad ve ezkar ile meşgul olurdu.

“Üstâdımız Ramazan’ın on beşinden sonra bizi de yatır-mazdı. Hattâ çok gece kontrol ederdi. Eğer uyurken yakalarsa, bize su döker, uyandırırđı. Bizleri uyumamaya alıştı-rırdı. Mübarek geceleri ihya ettiğimiz zaman sabah namazı olduğunda kılar, yatardık.”

“Üstâdımız Ramazanda her gün bir cüz okur, bizleri de teşvik ederdi.”

Okuduğu Virdleri

Nur Üstad Risâle-i Nur’ların te’lif dönemi başlamadan önce bir yandan hummalı bir şekilde öğrenme- öğretme faaliyeti yürütürken, diğere yandan da 12 tarikatın evradını içinde toplayan Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî Hazretle-ri’nin tertip ettiğı üç ciltlik Mecmuatu’l-Ahzab’ı her onbeş günde bir defâ devr ederdi.

Onun bu mazhariyeti, on iki tarikatın câmi olduğu hakî-katlerin ve feyizlerin Risâle-i Nur eserlerinde hayat bulması ile netice verecekti.

Mecmuat-ül Ahzab mecmuasının Van, Barla ve Emir-dağ’da Üstâdın yanında görölmüş olmasına bakılırsa Üs-tad bu mübarek eseri yanından hiç ayırmamıştır.

Hulûsi Bey Üstâdın yanında üç eser görmüştür “Onun ziyaretine vardığım zamanlarda yanında Kur’ân-ı Kerim, Hafız Şirazî’nin bir eseri, bir de üç cilt Gümüşhaneli Ah-med Ziyaeddin Efendi’nin Mecmuat-ül Ahzab isimli kitabı bulunuyordu” der.

Aynı şekilde Emirdağ'da Üstad'ı ziyaret eden Mehmed Çalışkan da onu Mecmuatu'l-Ahzaab'ı okurken gördüğünü anlatır.

İmam Ali'den ders aldığı belirten Nur Üstad, onun kasideleri ile de yakından alâkadardır. Her sabah Hazret-i Ali'nin bir duası olan Celcelûtiye'yi okuduğu rivayet edilmektedir.

Üstad, Risâle-i Nurların te'lif döneminden sonra büyük kısmını yine Mecmuatü'l Ahzaab'dan aldığı Cevşenü'l Kebir mecmuasını tertip etmiştir. Risâle-i Nur hakikatlarının özetlendiği Nurlu tefekkür parçaları ile orijinal bazı dua ve salavatlardan oluşan bu mecmua halen Nur talebelerinin elinde, haftalık yada günlük programlar halinde okunmaktadır.

Üstad bu mecmuadaki duaların düzenli bir şekilde okunmasına önem vermiştir.

“Kırlara gittiğimizde hiç boş durmazdı. Daima Cevşen, Evrad-ı Bahaiye, Delail-i Nur, Hülasatü'l-Hülâsa, Hizbu'n-Nuriyye, Tahmidiye ve hususan Sekine'yi hiç bırakmazdı. Onu her gün okurdu. Hattâ bazen çay içerken bile okurdu.”

O ruhuna gıda ve alemine renk ve hayat olan zikirleri ile bütünleşmişti. Sık sık zehirlendiği için çok zaman yüksek ateşler içinde kıvrırır, baygın vaziyette yatağı üzerine düşerdi. Yine böyle bir geceydi. Emin Bey ile Mehmed Feyzi yanında kalıyorlardı. Emin Bey o geceyi şöyle anlattı: “Ateşler içinde yanıyordu. Sonra biraz yatağa uzandı. Bayılmış kalmıştı. Biz de biraz yattık. Bir zaman sonra dua ve niyaz sesleri ile uyandım. Hazin bir sadâ odayı kaplamıştı. Ben, Allah Allah dedim. Üstad çok şiddetli hastaydı, bu okuyan kim acaba?”

“Feyzi kardeşime seslendim: “Acaba bu okuyan kimdir?” diye. Feyzi Efendi, “Sus, kat’iyyen sesini çıkarma” dedi. Ben duramadım. Üstad’ın yanına vardım. Aynen yattığı gibi baygın vaziyette uyuyordu. Sonra o ses kesildi.

Üstâdım sabaha bir saat kala yine her zamanki gibi kalktı, giyindi, abdest aldı. Seccadenin başına geçti... Dua, ibâdet... Cevşen... Kur’ân’la baş başa..

Sonra bize dedi:

“Ben Cenab-ı Hakka şükrediyorum. Ben evradımı ve dualarımı tamamlayamamıştım. Birisi benim evradımı tamamladı.”

Onu çam dağı dinledi, yaşlı çınar dinledi Barla’da. O yıldızları dinledi katran ağacının başında.

İnsan derdi bir de ben olsaydım o hazin sese amin diyen,

Bir seher vaktinde, bir dua olsaydım göz yaşlarından süzülen...

Tahirî Mutlu’ya, o büyük veliye soruldu Üstad’ın seni can evinden yakan hali neydi diye “Kardeşim” dedi. Denizli hapsinde diğer arkadaşların uyumasını beklerdim. Sonra gizlice Üstâdın kaldığı koğuşun kapısına giderdim. Onun Kur’ân ve cevşen okuyuşu! O hazin ses! Bana öyle tesir ederdi ki size nasıl anlatabayım!”¹⁰⁶

Dersleri

Bediüzzaman’ın son dönemde yanında kalan talebelerine verdiği sabah dersleri hakkında Bayram Yüksel

¹⁰⁶ Mehmed Kırkinci, *Hayatım-Hatratım*, s. 47.

şunları anlatır: “1954’te Isparta’da Üstad Hazretleri Arabî *Mesnevî-i Nuriye*’den derse başladı. Tahirî Ağabey, Zübeyir Ağabey ve Ceylân Ağabeylerle beraber geldik. Mustafa Sungur Ağabey de arasına gelir, birkaç gün kalırdı. Üstâdımız ekseriyetle onu bazı hizmetler için Ankara’ya gönderirdi. Üstâdımız sabah namazından sonra derse başlıyordu. Ders beş-altı saat devam ediyordu. Âdeta on yedi yaşında bir genç gibi çok hareketli idi. Bizler Arapçayı bilmiyorduk, ama Üstâdımız yine derse muntazaman devam ediyordu. Ceylân Ağabey çok güzel anlıyordu. Tam öğle ezanı okununcaya kadar ders devam ederdi. Yorgunluktan uykumuz gelirdi. Üstâdımızın başucundaki saate bakardık, Üstâdımız saati ters çevirirdi. Aklımızın, kalbimizin, ruhumuzun ve bütün lâtifelerimizin derse verilmesini temin ederdi. Zübeyir Ağabey vücuduna iğne batırarak dersleri takip ederdi.

“Üstad birgün; “Evlâtlarım, bu ders yalnız bizi değil, bütün kâinatı alâkadar eden bir derstir. Bu dersi mele-i alânın sakinleri de dinliyorlar. Bu ders çok mühimdir” dedi. Hakîkaten bizlerde acaip bir hal oldu.

“Yine birgün dersten sonra, ‘Evlâtlarım, siz zannediyor musunuz ki, biz beş altı kişi ders yapıyoruz? Biz bu dersimizle Anadolu’da binler ders yapan cemaatlerin arasına mânen giriyoruz, beraber ders yapıyoruz’ demişti.

“Hiç Arapça bilmediğimiz halde, çok mükemmel anlamaya başlamıştık. Bu şekilde Arabî *Mesnevî-i Nuriye*’yi iki defâ bitirdik. Bundan sonra da İşârâtü’l-İ’caz’ın yüzüncü sahifesine kadar Isparta’da; gerisini Çam Dağı’nda Ceylân

Ağabey, Zübeyir Ağabey, Ziya Arun ve Sungur Ağabeylere okuttu”¹⁰⁷

Günlük Hayatı

Bediüzzaman’ın şahsî hizmetinde fani olan Zübeyir Gündüzalp Üstâdın günlük hayatına dâir şu bilgileri verir:

“Üstad seher namazını edâ ettikten sonra, bir bardak limonlu çay içerdi. Hz. Üstâdımız her ne zaman olursa olsun, çaya ve limon konulacak yemeklere limon damlatırdı. Üstâdımız Bediüzzaman Hazretleri asıl yemeği kuşluk zamanında yedi. Öğle vakti pek az, birkaç lokma bir taam alırdı. İkinci namazından evvel asıl yemeği yedi. Ancak akşam namazından sonra okuyacağı esnâda limonlu bir bardak çay içerdi. Yatsı namazından sonra Resûl-i Ekrem’e (a.s.m.) imtisalên hemen yatardı. Yatmadan evvel küçük bir lokmacık taam yedi. Sonra ‘Âyete’l-Kürsî’ yi okur, yatardı. Seher vaktinden çok evvel kalkar, evradını okurdu, sabah namazından evvel veya sonraya kadar. Sabah namazını erken edâ ederek yanında bulunan hizmetkârlarına, basılan kitaplardan ders yaptırır, kendisi de eski hurufî yazılı aslından takip ederdi. Üstad Hazretleri çorba olarak piring ve şehriye yedi. İçine yumurta kırdırırdı. (Bunu 75 yaşından sonra yedi. Yemeğin üzerine 4-5 habbe üzüm yedi. Her habbeyi yiyişinde Besmele okurdu. 75-80 yaşlarında ömrünün sonuna kadar gördüğüme göre, kabuklarını soyar, çekirdeklerini çıkarır, yanındaki hizmetkârlarına lutuf ederdi.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/415.

¹⁰⁸ Şahiner, *Son Şahitler*, 3/163.

Diğer bazı talebelerinin de üstâdın şahsî hayatına dair verdikleri bilgiler şöyledir:

“Üstâdın hayatı sünnet-i seniyyenin aynasıydı. Emir-dağ’da doktor tavsiyesi ile ağır kesici kullanırdı. Bir de göz merhemi sürerdi. Normal bir şalvar giyiyordu. Beyaz sabun kullanırdı. Bir öğünde beş altı kaşık anca yerdı. Yarım ekmek içi bir hafta yeterdi. Yemek arasında su içmezdi. Yemekten tam iki saat sonra içmeyi titizlikle sürdürürdü.

Ekseri beyaz giyinirdi. Temizliğe çok riayet ederdi. Çamaşırlarını sık sık değiştirirdi. Bizler çamaşırının hangisi temiz, hangisi yıkanacak olduğunu anlayamaz çok zaman tereddüde düşerdik. Yıkamak için aldığımızda mübarek teri gül gibi kokunca ancak onun yıkanacak olduğunu anlıyorduk. Zaman zaman gömleğinin önüne reyhan ve gül çiçeği takardı.

Kendisi erkenden yatar gece saat iki civarında sabah namazından 4 saat önce kalkardı. Fitrî uyku beş saattir buyururdu. Mutad evradlarını bitirir, 1 saat mübarek zatlara bağışlardı. Üstâdın odasında 4 m uzunluğunda bir metre eninde şecere vardı. O şeceredeki mübarek zatlara teker teker ismen dua ederdi.

Umumiyetle cemaatla namaz kılardık. Üstad namaz vakitlerine çok dikkat ederdi. Yol esnâsında Emirdağ’a 3 km kalsa bile hemen arabayı durdurur vaktin evvelinde namazını kılardı. İki rekat teheccüd ve duha namazlarını kar-kış demez asla terk etmezdi. Kur’ân-ı Kerimi bambaşka bir tarzda okurdu. Kur’ânın hakikatlarını duyarak ve yaşayarak okurdu. Kur’ânın ilahi sedası onun bütün ruhunu

kaplardı. Tecvid-i manevi üzere -Kur'ânı mânâsına uygun olarak- okurdu.

Ramazan geceleri uyumazdı. Günlük uykusu azami beş saat idi. Kimsenin gıyabında konuşmaz ve men ederdi. Bir an boş vakit geçirmez, fazla konuşmaz, devamlı yorulmadan saatlerce hatt-ı Kur'ânla yazılı risâleleri tashih eder, okurdu. Derste ikaz veya taltif mahiyetinde latifeler yapardı. Namaz kılariken çoraplarını çıkarır, abdestten sonra yaş ayakla yere basmaz, havluya siler çorap giyerdi. Dişleri olmadığı halde misvak kullanır damaklarına sürerdi.”

Bediüzzaman, Nazarları Daima Risâle-i Nur'a Çevirirdi

“Kardeşim! Risâle-i Nur'daki kutsî mânâ ve hakikat bende iken ismime Bediüzzaman deniyordu. Şimdi o kutsî mânâ benden ayrıldı. Bediüzzaman, Risâle-i Nur'dur, bende bir şey kalmadı. Siz Risâle-i Nur'a yapışın. Hülâsanın hülâsasını yalnız Risâle-i Nur'dur”¹⁰⁹

Üstâdın hayat sahneleri onu bir parça anlamak saâdetine eren insanlar için çok tatlı birer ibret ve tefekkür ayinesidir. Üç devir yaşamış, cihadın her türlüşünü yerine getirmiş, İslâm dünyasının geçirdiği en büyük değişimin (medeniyet temsilciliğini batı dünyasına kaptırma ve yeniden doğuş çabaları) her sahnesinde bizzat bulunmuş, hayatı ile istikbalde üzerinden gidilecek örnek bir yol bırakmış ve nihayet batı dünyasını bekleyen medeniyet krizinden çıkış yollarını insanlık adına ortaya koymuş bir insanın, hayat çizgileri her zaman için ısrarla üzerinde durulmaya değer. Buna rağmen Risâle-i Nur Külliyyatı müellifinin hayatı ile bütünleşmiş bir külliyyattır.

¹⁰⁹ Şahiner, *Abdülkadir Badıllı*, 1/309.

Öteden beri İslâmî anlayışta kerâmetler, tasarruflar, ilahî himayeye mazhariyetler hep şahısların hayatlarına bağlanır, şahıslarla îzah edilirler. İslâm aleminde bir örneği daha var mıdır bilmiyorum ama, bu türden ikramlar Risâle-i Nur'da, eserlere verilir. Eserlerin kerâmetinden söz edilir. Müellif eserinin içerisinde fani olmuştur. Mübarek bir veliden beklenen inayet ve ikram Risâle-i Nurdan beklenecektir.

Gerçekten de müellifin vefatından 40 küsur yıl geçmesine rağmen, Nur Eserlerine olan ilgi ve alakanın her geçen gün biraz daha artması, her okuyanın külliyatta kendine muhatap bir Üstad bulması, cemaat içinde kısa bir süre kalanların, irşat ehli bir mürşidin dizi dibine oturup yıllarca kemâlât ve edep tahsil etmiş gibi olgun bir ahlaka sahip olması vb. gözle görülebilen tespitler eserlere atfedilen bu özelliklerin basit bir iddia olmadığını göstermektedirler.

Üstad, bütün hayatı boyunca kendisine bir kerâmet isnadına karşı çıkmış, eserlerinde görülen güzelliklerin Kur'ân'ın malı olduğunu ilan etmiştir. Hayatı hakkında tevazu gösterirken, eserlerin güzelliği konusunda yapılan iltifatları Kur'ân namına kabul etmiştir.

Henüz hayatta iken bir cemaat teşkiline muvaffak olması, cemaatin hizmet tarzını bizzat göstermesi, eserleri ile hayatı arasında hiçbir çelişkinin bulunmaması, kitaplarının daha hayatta iken basılması gibi bir çok özellik sayesinde Nur hareketi "kitap tabanlı bir cemaat" olma özelliğini kazanmış ve istikbal için umut veren sağlam bir yapıya kavuşmuştur. Hiç şüphesiz bu derece sağlam bir zeminin inşasında, Üstad'ın bütün nazarları eserlere çevirmesi birinci derecede rol oynamıştır.

Nur Üstad “Size bâkî bir Üstad bırakıyorum” diyerek eserlerini kendine bedel hürmet makamına koymuş, “Siz hangi Risâleyi alsanız benimle görüşmekten on defâ ziyâde, hem istifade eder, hem hakiki olarak benimle görüşmüş olursunuz” buyurmuştur.¹¹⁰

Bir talebesi “Üstâdım sizi bir daha ne zaman görebilirim?” diye sorar.” Üstad:

“Ne zaman Risâle-i Nur’ları okursan, o zaman beni görürsün, daha buralara kadar gelmeye lüzum yoktur” der.

Üstad çok zaman kendini ziyaret için gelenleri paylardı:

“Üstâdın yanına vardığımızda çok hiddetliydi. Bize şöyle hitap etti: ‘Niye şahsımı ziyarete geliyorsunuz? Benim yerime Risâle-i Nur’u okuyunuz. Beni görünce bir istifadeniz oluyorsa, Risâle-i Nur’u okursanız yüz istifadeniz olur.’

Eser ve Üstad ayırımını yapmak bilhassa Üstâdın sağlığında oldukça zor olsa gerek. Vefatı ile sonuçlanan son hastalığında bu ayırımı idrak etmekle yüz yüze kalan bir talebesi şunları anlatır:

“Daha evvelki görüşmelerimizde sık sık bize diyordu: “Bana bağlanmayınız. Risâle-i Nur’a bağlanınız. Ben aciz bir insanım, kusurlarım var. Risâle-i Nur, Kuran’ın malıdır, ona bağlıdır. O size yeter. Ben de sizin gibi bir ferdim. Beni büyük bir zattır diye tanımayınız. Risâle-i Nur’da konuşan delil ve bürhan, hakîkattır.” İşte bu sözlerin mânâsını düşünüyorum. Şaşkın bir halde idim. Üstad’la konuşmadığımız için üzgün olduğum gibi hastalığının şiddetini de görüyor,

¹¹⁰ Mustafa Sungur, *Nur 1.0*.

müteessir oluyordum. “Bana bağlanmayınız” sözlerini düşünüyordum. Hem Üstâdımız geldi, diye seviniyor, hem de hastalığının şiddetinden çok müteessir oluyordum.”¹¹¹ Üstâdın kendi yerine eserleri bırakmak istemesinin sırrı vefatından sonra daha iyi anlaşılmiş, her bir talebesi bir Said yerinde hizmetini devam ettirmiştir.

Vefatından önce ziyaretine gelenlere hizmetinde bulunan talebelerinden Bayram Yüksel şu mektubu okurdu “Beni ziyarete gelmektense Risâle-i Nur’u okusunlar. Benimle görüşmek beş veya on dakika olabilir. Fakat Risâle-i Nur’u okuyanlar her an benimle beraberdir.”¹¹²

Bir ziyaret eden anlattı: ‘Üstâdı, yatak içerisinde oturmuş halde gördüm. Sarığını sarınmış, beyaz bir cübbe giymiş, sanki ay gibi parlıyordu. Elini öptük ve gösterilen yere oturduk. Ne söyleyecek diye beklerken elini uzattı ve ‘Kardeşlerim beni görmek isteyen, eserleri, Risâle-i Nur’ları çok okusun. Ben bütün fikrimle beraber eserlerde mevcudum’ dedi.

Üstad talebelerini Risâle-i Nur okumaya teşvik ederken kendini bundan ayrı görmüyordu. Denilebilir ki Nur kafilesi içerisinde Risâle-i Nurları en çok okuyan yine kendisi idi. Risâle-i Nur’un şahs-ı manevîsinin ehemmiyetini ifade ile, “Günde en az bir sahife Risâle-i Nur okuyarak Âlem-i İslâm’da hâsıl olan şirket-i mâneviye sevabına dahil olmalı” diyordu.”¹¹³

Bazı eserlerini günlük okunan vird ve zikirler gibi tekrar tekrar okurdu. Barla’da devamlı hizmetinde bulunan

¹¹¹ Şahiner, *Abdullah Yeğîn*, 1/367.

¹¹² Şahinler, *İbrahim Ensari*, (Van, öğretmen), 2/25.

¹¹³ Şahiner, *Hasan Okur*, (Nevşehir, Din İşleri Teftiş Kurulu Üyesi), 3/87.

Siddık Süleyman içinden geçirmiş ki: “Üstad hep 10. Sözü okutuyor, okuyor, elinden düşürmüyor; ne anlıyor ki?” demiş. İçeri girince Üstad; “Keçeli keçeli, ben bütün dersi, tüm îzâhâtı ondan alıyorum” demiş.¹¹⁴

Kastamonu’da esrarını paylaştığı mübarek talebelerinden Fevzi Efendi; “Arabî ve Türkî kendi eserleri olan Risâle-i Nur’ların tamamını kendisine baştan sona okudum. işte ben bununla iftihar ederim” derdi.¹¹⁵

3- Bediüzzaman’ın İdarecilere Yaptığı Uyarılar

Bediüzzaman, zamanın siyasetinden Allah’a sığınmakla birlikte Kur’ân davasının bir hâdimi olarak gerektiği yerde siyasîleri ikaz etmekten de geri kalmamıştır. Bilhassa Demokratlar idareye geçtikten sonra son derece lüzumlu gördüğü noktalarda yetkilileri uyarmıştır. Şeâir-i İslâmiye’ye bakan noktalar üzerinde ehemmiyetle durmuş, dine düşman bir siyaset izleyen Halkçılara karşı Demokratlara ehven-i şer nazarıyla bakmış, şeâirin yeniden ihyası için müsait bir zemin aramak maksadı ile onları dine dost bir politika izlemeleri konusunda uyarmıştır.

“Beni serbest bırakınız. El birliğiyle, komünistlikle zehirlenen gençlerin ıslahına ve memleketin imanına, Allah’ın birliğine hizmet edeyim” diyen Bediüzzaman daha önce de Halk Partisi genel sekreterine mektup yazmıştı.

Bediüzzaman 1950’den sonraki hayatını Üçüncü Said olarak adlandırır. Bu dönemde hizmetinde bulunan Bay-

¹¹⁴ Meymune Kervancı, *Bediüzzaman’ı Gören Hanımlar*, s. 58.

¹¹⁵ Şahiner, *Mehmet Fevzi Pamukçu*, 2/161.

ram Yüksel'in ifadesine göre; Bediüzzaman son döneminde hayat-ı içtimaiye ile meşgul olurdu. Çok zaman, sabah namazından sonra 'Bana ihtar olundu,' diyerek, 'kalem kağıt getirin' der, ictimai meseleler hakkında lahikalar neşrederdi. Bağdat Paktı meselesinde çok sevindi. Başbakan ve Reis-i Cumhur'a mektuplar yazdı. O mektupları aynı zamanda lâhika olarak neşretti. Kendisini ziyarete gelenlere Bağdat Paktı'nı anlatırdı.

"Erzurum Üniversitesinin açılışı ile çok fazla alakadar oldu. Üstâdımız, "O üniversiteye benim ismim verilmesi lâzım. Fakat Mustafa Kemal'le beni barıştırmak için, onun ismini verdiler" demişti. Reis-i Cumhur'a bir mektup yazarak elli yıldır bu davanın peşinde olduğunu, burada açılacak üniversitede dîni ilimlerin okutulmasına ağırlık verilmesini istemişti.

"Size kat'iyen ve çok emarelerle beyan ediyorum ki; gelecek yakın bir zamanda bu vatan, bu millet ve bu memleketteki hükümet, Âlem-i İslâm'a ve dünyaya karşı gayet şiddetle Risâle-i Nur gibi eserlere muhtaç olacak, mevcudiyetini, haysiyetini, şerefini, mefâhir-i tarihiyesini onun ib-râziyle gösterecektir" diye ders verirdi.¹¹⁶

BEDİÜZZAMAN'IN SEYAHATLERİ

1- Konya Seyahati

Üstad Hazretleri 1953 Ağustosundan itibaren artık ikamet merkezi olarak Isparta'da hayatını sürdürdü. İkamet için Isparta merkez olmakla birlikte, aynı tarihten itibaren

¹¹⁶ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/63.

aşağı yukarı her hafta Isparta'dan Barla'ya gider, bir iki gün kalır dönerdi. Her ay da Isparta'dan Emirdağ ve Eskişehir arasında ufak bir teneffüs seyahati yapmaktaydı.

Isparta'dan Emirdağ ve Eskişehir'e ilk seyahatini 12.10.1953'te yaptı. Mûtaad hale gelmiş olan bu seyahatlar 1957 yılına kadar sürdü. Nur talebeleri ve Üstad Bediüzzaman hürriyetini kullanmaktan daimî olarak men ediliyordu. Demokratlar iktidara geldikten sonra da memleketin çeşitli yerlerinde Nur talebeleri aleyhinde 200 kadar dava açılmıştı. Halk Partisinin estirdiği siyasi terör karşısında ne yapacağını şaşırان Demokrat Parti iktidarı 1957 senesi başlarında Üstad'ın kapısına polis devriyesi koymuş, onu adım adım takip ettirmeye başlamıştı.

Bediüzzaman'ın çevre vilayetlere seyahatler düzenlemesi üzerine Türkiye'nin bir çok yerinde bulunan Nur talebeleri Üstad'ı misafir etmek için davet ediyorlardı. Bediüzzaman Konya'daki Nur talebelerinin davetine 19 Aralık 1959 günü icabet etti. Konya halkı ve Nur talebelerinden oluşan büyük bir kalabalık Üstadı Konya girişinde karşıladılar. Üstad Mevlânâ Hazretleri'nin türbesini ziyaret etti. Dış kapısından îtibaren ayakkabılarını hürmet ve ta'zim ifadesi olarak çıkardı, yalın ayak içeri girdi. Fatıha okudu ve müzeyi gezdi.

Fakat Üstad türbenin müze haline getirilmesini beğenmemişti. "Bunlar burayı bir nevi puthaneye çevirmişler" diye üzüntüsünü dile getirdi.

Ne var ki onu rahat bırakmıyorlardı. Normal bir vatandaş gibi hürriyetini kullanamıyordu. Güya demokrasi devrinde hukukî hiçbir müeyyidesi olmadığı, hiçbir cezası bu-

lunmadığı halde Onun evinden çıkmamasını, bir nevi göz hapsinde ölümünü beklemesini istiyorlardı.

Bir yere gitmek istediğinde etrafı polis kordonu ile çevriliyor, etrafa fevkaleda bir heyecan veriliyor, emniyet güçleri etrafa dehşet saçıyordu. Bu muamelelerden sıkılan Bediüzzaman çoğu zaman ziyaretini yarıda kesmek zorunda kalıyordu.

2- İstanbul ve Ankara Seyahatleri

Âdeta veda ziyaretlerine başlamış bulunan Bediüzzaman, 31 Aralık 1959 günü Ankara'ya geldi. Geceyi Beyrut Palas Otelinde geçiren Bediüzzaman sabahleyin İstanbul'a hareket etti. Artık kendisini emniyetle birlikte basın da takip ediyordu.

İstanbul'a gelişi basın tarafından öğrenilen Bediüzzaman büyük bir kalabalık tarafından karşılanmıştı. İkameti için kiralanan Piyer Loti Oteli'ndeki odasına izdihamdan zorlukla çıkabilmişti. Otel etrafındaki ablukasını sürdüren basın ve emniyet güçlerinden oldukça rahatsız olan Bediüzzaman, İstanbul'da sadece iki gün kalabildi ve 3 Ocak 1960 günü akşamleyin İstanbul'dan ayrıldı.

İstanbul'a giderken araba içinde şapka giymediği için bazı emniyetçiler tarafından rahatsız edilmiş, İstanbul Savcılığı tarafından ifadesi alınmak istenmişti. Nur talebeleri yaptıkları bir açıklama ile bu kanunsuz uygulamaları reddettiler.

İstanbul seyahati sol basın ve CHP lideri İnönü tarafından siyasî bir olay olarak lanse edilmişti. Basın "Nurcular çalışma alanlarını genişletti. Said-i Nursî İstanbul'a geldi di-

ye manşet atarken, İsmet İnönü “DP, Said-i Nursî’yi seçim kampanyası için görevlendirdi” şeklinde açıklama yapmıştı.

İstanbul’dan ayrılan Bediüzzaman tekrar Ankara’ya döndü.

Gazeteler ve Halk Partisi aleyhte neşriyata devam ediyorlardı. Bediüzzaman burada talebelerine vefatından önce son ve umumî bir ders vermek arzu ediyordu. O tarihte Diyarbakır’da bulunan Nur Talebesi Mehmet Kayalar’ın da bu son derste bulunmasını istiyordu. Üstâdın bu arzusunu haber alan Mehmet Kayalar aynı gün uçakla Ankara’ya geldi.

Üstad her zaman olduğu gibi bu son dersinde de “müsbet hareket” dersini verdi.

Aziz kardeşlerim!

Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir. Menfî hareket değildir. Rıza-yı İlahî’ye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmaktır, vazife-i İlahiye’ye karışmamaktır. Bizler asayişî muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde herbir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz.

Evet mesleğimizde kuvvet var. Fakat bu kuvvet, asayişî muhafaza etmek içindir. “Kur’ân’ın temel düstûru ile ki: “Bir cânî yüzünden; onun kardeşi, hanedanı, çoluk-çocuğu mes’ul olamaz.” İşte bunun içindir ki, bütün hayatımda bütün kuvvetimle asayişî muhafazaya çalışmışım. Bu kuvvet dâhile karşı değil, ancak haricî tecavüze karşı istimal edilebilir. Mezkûr âyetin (Fâtır sûresi, 18. âyet) düsturu ile vazifemiz, dâhildeki asayişe bütün kuvvetimizle yardım etmektir. Onun içindir ki, âlem-i İslâm’da asayişî ihlâl edici dâhilî muharebat ancak binde bir olmuştur. O da, aradaki bir

içtihad farkından ileri gelmiştir. Ve cihad-ı maneviyenin en büyük şartı da; vazife-i İlâhiye'ye karışmamaktır ki, "Bizim vazifemiz hizmettir, netice Cenab-ı Hakk'a aittir; biz vazifemizi yapmakla mecbur ve mükellefiz."

Ben de Celaleddin-i Harzemşah gibi, "Benim vazifem hizmet-i imaniyedir; muvaffak etmek veya etmemek Cenab-ı Hakk'ın vazifesidir." deyip ihlâs ile hareket etmeyi Kur'ândan ders almışım.

...

Hem dâhildeki cihad-ı manevî; manevî tahribata karşı çalışmaktır ki; maddî değil, manevî hizmetler lâzımdır. Onun için ehl-i siyasete karışmadığımız gibi, ehl-i siyaset de bizimle meşgul olmaya hiçbir hakları yok."

Bediüzzaman, Beyrut Palas otelinde bulunduğu bir sırada, İsmet Paşa: "Siz şerîatı hortlatıyorsunuz, irtica'ı hortlatıyorsunuz. Bediüzzaman'ı onun için gezdiriyorsunuz!.." diyerek olayı meclise taşıdı.

Adnan Menderes İnönü'ye "Allah aşkına! Paşa, niçin bu kadar dinden, dindarlardan rahatsız oluyor, öleceğini bilmiyor mu? Şimdiye kadar kendisine ne zararları dokunmuş? Bütün hayatını dine vakfetmiş bir pîr-i fânîden ne istiyor? Niçin eziyetinden hoşlanıyor, niçin meşakkat çekmesinden hoşlanıyor? Niye bu kadar dine ve dindarlara karşıdır, anlamıyorum?.." şeklinde cevap vermek zorunda kaldı.

Bediüzzaman'ın Ankara'da bulunması Halkçı Parti'yi oldukça rahatsız etmişti. Türkiye'de siyasî ortam gerginleşmiş, Demokrat Parti idaresi kararlılığını ve otoritesini kaybetmişti. Bu durumda Adnan Menderes Nur Talebesi olan

bir millet vekilini Bediüzzaman'a aracı olarak gönderdi. Aracı olan zat Bediüzzaman'a: "Kurban! Adnan Bey'in selamları var, ellerinizden öper ve ricaen: "O bizden daha iyi biliyor bu Halk Partilileri... bir hayli hadise çıkardılar. Üstad Hazretlerini de rahatsız ettiler. Teşrif etsinler, istirahat etsinler, hava sükûnet bulsun, ben kendilerine seyahatlerine devam etmesi için haber veririm" derler...

Bediüzzaman, Adnan Menderes'e şu haberi gönderdi.

"Ayasofya'yı tekrar câmiye çeviriniz!.. Risâle-i Nur'un serbestiyetini resmen ilân ediniz!.. Eğer bunları yaparsanız, biz de sizlere ismen dua etmeye karar vereceğiz."

Ankara'dan ayrılan Bediüzzaman Konya'ya geldi. Konya'ya gelişi yine büyük bir olay haline getirilince aynı gün Konya'dan ayrılarak Emirdağ'a döndü.

Emirdağ'da bir müddet kalan Bediüzzaman, 11 Ocak 1960 günü tekrar Ankara'ya gitmek niyeti ile yola çıktı.

Üstad'ın arabası Ankara'ya yaklaştığında, öğleden sonra saat 13.00 haberlerinde, Bakanlar Kurulu'nun, Said-i Nursî'nin Emirdağ'da zorunlu ikamete tabi tutulması hakkında bir kararnamesi radyodan okundu. Bediüzzaman bu haberi şahsen dinlemişti. Ankara'ya gitmeye kesin kararlı olan Üstad ve beraberindekiler, anayol yerine, Haymânâ yolundan dolaşarak Çiftlik civarından Ankara'ya girmeyi denediler. Fakat emniyet güçleri bütün yolları tutmuş bekliyorlardı. Ankara'ya birkaç kilometre kala bir grub polis tarafından Bediüzzaman'ın arabası durduruldu. Hükûmetin kararı resmî olarak Bediüzzaman'a tebliğ edildi.

Hükümetin bu kararına hiddetlenen Bediüzzaman, ön-

ce “Ben Hükümeti tanımıyorum” demişse de, polis şefinin “Siz tanımıyabilirsiniz efendim! Fakat benim durumumu düşünün ve bana acıyın!” demesi üzerine, Hazret-i Üstad “Peki o halde senin hatırın için geri dönüyorum” demiş ve Emirdağ’a geri dönmüştür.

Hazret-i Üstad Hükümetin korku ve evhamından gelen kanunsuz kararı üzerine Emirdağ’a dönmüş, 12 Ocak 1960 günü de şöyle bir beyanat vermişlerdi:

“Şimdi Risâle-i Nur’un dahil ve hariçteki fevkalâde intişarı ve azim fûtûhatı ile düşmanlar da dost olmuşlar. Herkesin konuşmak istemesine mukabil, inayet-i ilâhiye ile sesim de kesilmiş ki; daha Risâle-i Nur bana ihtiyaç bırakmadığından görüşüp konuşamıyorum. Beni altı vilâyetten davet etmeleri üzerine, onların hatırı için Ankara’ya gittim. Ankara’ya yakın önümüze gelen ve Risâle-i Nur’un ve mesleğimin hakikatını anlıyan dost memurlar: “Emirdağ’ında istirahat etmemi ve şimdilik Emirdağ’ında kalmamı Hükümetin rica ettiğini” bildirdiler.

Zaten görüşmeye ve konuşmaya tahammül edemediğimden, hakkımdaki bu dostane teklif ve vaziyet bir inayet oldu ki; beni davet eden çok vilâyetlerdeki hakikî kardeşlerimin hatırları kırılmasın. Hem bazı vilayetlere gidip, diğer vilayetlere gidemediğimden gelen vaziyetimle, yüz binlerle hakikî fedâkâr talebelerim gücenmesinler.”¹¹⁷

Emirdağ’da oturması resmen tebliğ edilen Bediüzzaman, bu tarihten sonra da Emirdağ - Isparta arasında gidip gelmeye devam etti. Emniyet bu kısa gezintilere müdahale etmedi.

¹¹⁷ Badıllı, *aynı eser*, 3/1990-2000.

3- Bediüzzaman'ın Son Seyahati

Bediüzzaman'ın son seyahatını, bu seyahatı birlikte yaptıkları talebelerinden Bayram Yüksel şöyle anlatır:

“Üstâdımız 1951’de bütün hususî kitaplarını ve Mevlânâ Halit Hazretlerinden kendisine kalan cübbeyi Urfa’ya göndermişti. Urfalılardan Üstad’ı ziyarete gelenlere, “Ahir ömrümde Urfa’ya gideceğim. Ben Urfa’ya dua ediyorum. Urfa’nın taşı da, toprağı da mübarektir” derdi. “Saat iki buçuk civarında, sık sık tekrarlamaya başladı, “Sabah olsun hemen Urfa’ya gideceğiz” diyordu.

“Arabayı hazırladık. Üstâdımız da hazırlandı, Üstâdımızı arabanın arkasına yatak koyarak yatırdık. Zübeyir Ağabeyle biz şoför mahalline oturduk. “Biz garajdan çıktığımızda yağmur yağıyordu, en çok Konya Valisi’nden korkuyorduk. Çünkü o zamanlar gazetelerin baş manşetlerinde, ‘Nurcuların kökünü kazıyacağım’ diye her gün aleyhte sözleri çıkıyordu. Eğirdir’e vardığımızda yağmur çok şiddetlendi. Polis karakolunun önünden geçerken, polisler, yağmurun şiddetinden içeri girmişlerdi, bizi görmediler.

Ereğli’ye varmadan, Üstâdımız öne doğru uzandı ve Zübeyir Ağabeyle benim kulağımdan tuttu: “Evlatlarım siz hiç merak etmeyin. Risâle-i Nur, dinsizlerin, masonların belini kırmıştır. Risâle-i Nur daima galiptir. Siz hiç merak etmeyin.” Bunları mükerrer söyledi. Bazı şeyler daha söyledi. Üstâd’ımızın sözü çok zor anlaşılıyordu. “Bunlar beni anlayamadılar, bunlar beni anlayamadılar, bunlar beni anlayamadılar, bunlar beni siyasete bulaştırmak istediler” dedi. “Ben buradan gitsem bunlar tokat yiyecek, karışacak!” demişti.

Urfa'ya girdiğimizde saat tam on biri gösteriyordu. Doğru Kadioğlu Câmii'ne gittik. Çünkü Abdullah Yeğin Ağabey oradaydı. Birlikte İpek Palas'a gittik. Üstad'ı indirirken çok kalabalık bir cemaat geldi, daha çokları Üstad'ı bilemiyordu. Otelin üçüncü katına çıkardık. Üstâdımız kollarımızın arasından kendini yere atıverdi. Biz Üstad'ımızın koltuklarına girerek yatacağı odaya götürdük.

Urfalılar grup grup gelerek Üstâdı ziyaret etmeye başladılar. Fakat emniyet güçleri bizi derhal geriye göndermek istiyordu.

Bediüzzaman'ın Urfa'dan götürüleceğini haber alan beş-altı bin kişi otelin önünde toplanmışlardı. Bu durum karşısında hastaneye koştuk. Baştabibe bir dilekçe ile müracaat ederek, yola devam edemeyecek olduğunu arz ile muayenesini istedik... Bediüzzaman'ı muayene eden doktor, "Siz ne cesaretle buraya geldiniz, kırk derece ateşi var. Bu durumda hiçbir yere gidemez. Yarın dokuzda gelin, bu zâta heyet raporu verelim. Bu hali ile bir yere gidemez" diye teminat verdi.

Üstad yatıyordu. Işıktan rahatsız olmasın diye lâmbaya mendil sararak ışığı azaltmıştım. Bir ara birden Üstad boynumu tuttu, ben üstâdın kollarını ovuyordum. O anda Üstad ellerini göğsüne koydu uyudu. Ben de Üstad uyudu diye sobayı yaktım. Üstâdın ayak ucuna geçip uyanacak diye bekliyordum. Ağabeyler de gelecek de sahur yemeği yiyeceğiz diyordum.

Ah bilmiyordum ki, Üstâdım ebedî âleme göçmüş. Bu fani dünyaya gözünü yummuş. Başımdan hiç geçmemişti ki, nasıl bileyim, Üstâdımın vefatını anlamayarak uyudu zannediyordum....

Hiçbirimizin başından böyle bir hâdise geçmemiştir. Zübeyir Ağabey, “Urfa’da Elazığlı Vaiz Ömer Efendi var, ona haber gönderelim, o bilir” dedi. Haber gönderdik, geldi. Üstadı görünce; ‘İnna lillah ve inna ileyhi raciûn. Üstad vefat etmiş kardeşlerim” dedi.

Emniyet Müdürü Üstâdın vefat edip etmediğini anlamak için bir doktor gönderdi. Doktor geldi ve Üstadı muayene etti ve “Allah Allah çok fazla hararet var” dedi. Bana, “Bir ayna var mı?” diye sordu. Üstad’ın ağzına, getirdiğim aynayı koydu, nefes gelmediğini görünce, “Evet Üstad vefat etmiş” dedi. “Fakat hiç ölüm haline benzemiyor, yalnız bu cenazenin hemen kalkmasını istemiyorum. Biraz kalsın, ben şüpheleniyorum” dedi. Daha sonra doktor raporu yazdı ve emniyete verdi. Zaten biz de hemen kalkmasını istemiyorduk. O arada tereke hâkimi geldi. Üstâdın saat, cübbe, seccade, sarık gibi eşyalarını tesbit etti. Bunların kardeşine verilmesini kararlaştırdı.

Üstâdın cenazesini Dergâh’ın içinde yıkamak mümkün oldu. Üstad’ın cenazesini Molla Abdülhamid Efendi (Urfa’nın tanınmış ve çok sevilen âlimlerinden) yıkadı. Molla Abdülhamid Efendi, Şafiî mezhebiniydi. Üstâdın hizmetkârları Zübeyir Ağabey, Hüsnü kardeş, Abdullah Ağabey ve Hulusi Ağabey beraber yardım ettik. Oradan Ulu Câmîye Üstad için hatim okumaya gittik. Cenazeyi beraber götürdük. O gece Üstad’ın cenazesi câmide kaldı. Diyarbakır, Elâzığ, Maraş, Gaziantep, Adana ve Urfa civarı, vilâyet, kaza ve köylerden gelen çok kalabalık bir cemaatle sabaha kadar hatimler okundu. Cenaze Cuma günü kaldırılacakken Urfa’da çok fazla izdiham olmasından dolayı vazgeçildi.

“Cenaze namazı Perşembe günü ikinci namazından sonra kılınacak” diye karar verildi. Ve Perşembe günü ikinci namazını müteakiben, Vali ve Belediye Reisi de dahil olmak üzere cenaze namazı kılındı.

“Birgün Üstâdımız bana, “Sen benim kabrimde nöbet tutacaksın” demişti. Üstâdın vefatından sonra ben Urfa’da kalmak istedim, fakat ağabeyler ısrar ettiler. “Hiç olmazsa biriniz Isparta’da kalın” diye. Ben hakîkten Urfa’da kalmak istedim. Fakat Zübeyir Ağabey “Kardeşim, Üstad bana da kabrimi bekle” demişti. “Şimdi ben kalayım, hem rahatsızım, siz Isparta’ya gidin” dedi. Birkaç gün sonra Üstâdı götüren araba ile Ceylân Ağabey, Sungur Ağabey, Hüsnü kardeş ve Tahirî Ağabey ile Isparta’ya gittik.¹¹⁸

BEDÜZZAMAN’IN VEFATINDAN SONRA

1- Yıkılmış Bir Mezarım ki!

Bediüzzaman vefatından sonra kabrinin bilinmesini istemiyordu. Bir çok talebesine aynı isteğini tekrarlamıştı:

“Benim kabrimi gayet gizli bir yerde, bir-iki talebemden başka hiç kimse bilmemek lâzım geliyor.

Bunu vasiyet ediyorum. Çünkü dünyada sohbetten beni men eden; bir hakikat, elbette vefatımdan sonra da hakikat bu surette beni mecbur ediyor.”

Bunun üzerine Zübeyir Ağabey’le Ceylân Ağabey sordular:

“Kabri ziyarete gelenler, fatiha okur, hayır kazanır. Aca-

¹¹⁸ Şahiner, *Son Şahitler*, 1/70-89.

ba siz ne hikmete binaen kabrinizi ziyaret etmeyi men ediyorsunuz?”

Üstad da cevaben şöyle dedi:

“Bu dehşetli zamanda, eski zamanlardaki firavunların dünyevî şan ve şeref arzusuyla heykeller ve resimler ve mumyalarla nazar-ı beşeri kendilerine çevirmeleri gibi, bu zamanda enaniyet ve benliğin verdiği gafletle heykeller ve resimler ve gazetelerle nazarları tamamen kendilerine çevirmeleri ve uhrevî istikbalden ziyâde dünyevî istikbali hayal edinmiş olmaları ile eski zamanda lillah için ziyarete mukabil, ehl-i dünya kısmen bu hakîkate muhalif olarak mevtanın dünyevî şan ve şerefine ziyâde ehemmiyet verir, öyle ziyaret ediyorlar. Ben de Risâle-i Nur’daki azamî ihlâsı kırmamak için o ihlâsın sırrıyla, kabrimi bildirmemeyi vasiyet ediyorum. Hem şarkta, hem garpta, her kim olursa olsun okudukları fatihalar o ruha gider.”

“Dünyada sohbetten beni men eden bir hakîkat, vefatımdan sonra da bu surette, beni sevap cihetiyle değil, dünya cihetiyle menetmeye mecbur edecek.” “Bu meseleyi Ceylân Ağabeyle biz (Bayram Yüksel) kaleme almıştık. Üstâdımız: “Hz. Ali’nin kabri nasıl gizli ise, benim de kabrim öyle gizli olsun” demişti.

Oysa binlerce insanın gözü önünde makamına konulan Bediüzzaman’ın kabri nasıl olup da gizli kalacaktı. Ancak çok zaman geçmedi komitacılar bilmeyerek Bediüzzaman’ın vasiyetini yerine getirdiler. Onlar zulümlerini kabirde yatanlara kadar ulaştırırken kaderin hükmü ile büyük Üstad’ın emrini yerine getirdiklerini bilmiyorlardı. 27 Mayıs

1960 İnkılabı ile Demokrat Parti hükûmet üyeleri Yassı-da'ya hapsedildi. Türkiye'nin idaresine Millî Birlik Komitesi el koymuştu.

Komite Bediüzzaman'ın kabrini taşıma kararı aldı. Bir gece yarısı ellerinde demir aletler, balyozlarla mermer mezarı parçalarlar. Parçalanan mezardan Bediüzzaman'ın naaşı bozulmamış olarak çıkar. Askerî bir uçağa konan tabut, kardeşi Abdülmecid ile birlikte Afyon'a iner. Tabut gecenin karanlığında askerî bir vasıta ile Isparta istikametinde bilinmeyen bir yere götürülüp yeniden toprağa verilir... Aynı gecenin içinde Abdülmecid Ünlükul Konya'daki evine bırakılır.¹¹⁹

Bediüzzaman'ın kabri halen bilinmemektedir. Eserlerinin sonuna imza yerinde yazdığı "eddâi" isimli parçada çok zaman önce mezarının yıkılacağını haber vermiştir.

2- Eddâi¹²⁰

*Yıkılmış bir mezarım ki, yığılmıştır içinde
Said'den yetmiş dokuz emvât bâ-âsam alâma.
Sekseninci olmuştur mezara bir mezar taş.
Beraber ağlıyor hüsrân-ı İslâma.
Mezar taşım ile pür-emvât enindar o mezarımla
Revanım saha-i ukba-i ferdâma.
Yakinim var ki istikbal semâvâtı, zemin-i Asya
Bâhem olur teslim yed-i beyzâ-yı İslâma.
Zira yemini yümn-ü imandır
Verir emn-ü eman ile enama...*

¹¹⁹ Şahiner, *Bilinmeyen Tarafları İle Bediüzzaman Said Nursî*, s. 427-429.

¹²⁰ Bu kit'a onun imzasıdır.

İlk defâ 1921 yılında yayınlanan Lemaat'ta yer alan bu satırlarda Üstad kulağını gaybın diline vermiş olmalıdır. Kısaca şöyle der bu sırlı satırlar:

“Yıkılmış bir mezarı vardır. Seksen yılın sonunda günahları ile birlikte mezarına yığılacaktır. 1379 hicrî de vefat edecek, 1380’de mezar taşı ile birlikte müslümanların perişan haline ağlayacaklardır. (Bu satırlarda İhtilal reislerinin halka yapacakları zulümlere de işaret vardır.) Ölülerin elemli sesleri ile dolu mezarı ve kırık mezar taşı ile birlikte ahiret yolculuğuna devam etmektedir. Ancak şundan kesin olarak emindir. Yakın bir istikbalde, Asya kıtasının yerleri ve gökleri, imanın bereketi ile insanlığa emniyet ve güven bahşeden İslâmiyet’e teslim olacaktır.”

Vasiyeti ve Terekesi

“Umum dostlarıma ve Nur kardeşlerime bu vasiyeti ilân ediyorum:

Benim şahsım îtibarıyla vazife-i nuriyeyi yapmaya liyakatım kalmamış. Belki ihtiyaç da kalmamış. Hem müteaddit zehirlenmelerle ve çok ihtiyarlık vaziyetiyle ve hastalıklı şimdiki hayatta kalmak tahammülüm kalmamış gibidir. Şayet müştak olduğum ölüm elime geçmese de, zahiri hayatımda ölmüşüm gibi... diye bu vasiyetimi yazıyorum.

Hâlîk-ı Rahmân ve Rahim’e hadsiz şükür olsun ki; bundan altmış yetmiş sene evvel, hilâf-ı âdet olarak tahsil-i ilim, hususan ilm-i imanî yolunda başkaların muavenetine yalvarmamak ve tam fakr-ı haliyle beraber; Eski Said çocukluk, gençlik zamanında talebelerine ta’yinlerini kendi vermeye çalıştığı ve ancak kısa bir zaman beş tayin kabul

edip, mütebâkî talebelerine bazen yirmi otuz talebesine ta'yin verdiğiinde, ilmi vasıta-i cer (geçim kaynağı) etmeye o talebeler mecbur olmadılar. İktisad ve kanaatla o zaman muvaffak oldukları gibi, Eski Said gibi şimdi Risâle-i Nur kendi hakikî talebelerinin tayinlerini neşriyatıyla mükemmel vermeye başlamış. A'zamî ihlâsı kırmamak için Risâle-i Nur hâs talebelerinin tayinlerine hususan nafakasını tedarik edemeyenleri tam tamına idare edecek derecede Risâle-i Nur'un satılan nüshalarının beşten birisi Risâle-i Nur'un hakkı olduğu cihetle, şimdi elli altmış talebesine kâfi sermayesi çıkıyor. Benim (Biçare Said'in) içinde hiçbir hakkı yoktur. Yalnız Risâle-i Nur'un kıymetkar hâsiyeti ve şakirtlerinin şahs-ı manevisinin kemâl-i sadâkatı bu manevî Nur bayramına vesile oldu.

Şimdi bütün talebelerim fevkinde diyerek değil, benim en yakınımda, hizmetimde olup; bir derece tam tarz-ı hareketimi bilenler ve yakından görenler içinde dört beş adamı mutlak vekil yapıyorum. Ben ölsem veya hayatta şuursuz kalsam, Nurlara karşı hizmetimin tarzını bilerek tam yapabilsinler. Şimdilik Tahiri, Sungur, Ceylan, Hüsnü ve bir iki adam daha mutlak vekil olarak vasiyet ediyorum. Şimdi Risâle-i Nur'un satılan nüshalarının sermayesi, Risâle-i Nur'un malıdır. Said de bir hizmetkârdır. Hayatta tayinini alabilir. Hatta bu günlerde ölüm bana çok yakın göründü. Ben de altı vilâyette bulunan elli altmış talebeyi; iki üç sene Nur sermayesinden tayinini vermek kat'î niyet ederken; belki bazılarını bazı maniler onları talebelik hizmetinden vazgeçirecek diye vazgeçtim. Şimdi vasiyetimi yazdım.¹²¹

¹²¹ Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası II*, s. 204.

Bediüzzaman'ın vefatından sonra Tereke Hakimliği aşağıdaki tutanağı tutmuştur:

Tereke Tutanağı

T.C.

URFA

Tereke Hakimliği Esas: 1960/1

Tereke Tesbit Zaptı

Hakim: Özdemir Türker 12096

Katip: İbrahim Dedeşah

C.M.U.'liğinin 23.03.1960 tarihli yazılarında İpek Palas Otelinde 20 numarasına inen Said-i Nursî'nin 23. 03.1960 günü kendi eceliyle vefat ettiği bildirilerek adı geçenin sahipsiz bulunması hasebiyle yedindeki eşyaların tesbiti talep edilmiş olmakla refakatte zabıt katibi İbrahim Dedeşah ve Mübaşir Süphi Dür olduğu halde müteveffanın bulunduğu İpekpalas Otelinin 25 Numarasına gelindi.

Müteveffa ile birlikte bulunan Ziver Gündüzalp, Hüsnü Bayram ve Bayram Yüksel, Said Nursî'ye ait eşyaları gösterdiler

Cemal Çapur eşyaların kıymetini tesbiti bakımından ehl-i vukuf intihap olundu.

Bilirkişi: Cemal Çapur, Davut oğlu, 1928 doğumlu Urfa'da ticaretle iştigal eder. Birecik'in merkez mahallesi 48 numarada.

Bilirkişi: Eşyaların cins ve kıymeti şöyledir:

Lacivert Gabardin kumaştan mamül cübbe, 1 adet 4000 kuruş

İçi bezle kaplı şalvar 1 adet 2500 kuruş

Namazlık 1 adet 1500 kuruş

Omega marka roman rakamı ile gösterilmiş cep saati gümüş kaplı, arkası tren resmi bulunan çalışır vaziyette saat 250-300 lira arası

Çalışır vaziyette pusula 10 lira

Pamuklu hırka 15 lira

Bir çift yün beyaz çorap 2 lira

Muhtelif renkli mendil 3 adet 100 kuruş

Yeşil sarıklı külah 300 kuruş

Bezden mamul seccade 10 lira

Yün yastık 5 lira

Pamuk yastık 5 lira

Küçük yorgan 35 lira

Orijinal marka termos 5 lira

Çinko ibrik 5 lira

Şemsiye 750 kuruş

Teneke küçük leğen 500 kuruş

Bavul 750 kuruş

Külah, patiska iki gömlek, don, mendil,

Eski bezden yapılmış bel kuşuğu 500 kuruş¹²²

Bir asra yakın bir ömür geride, bir sepeti ancak dolduracak bir dünya, ancak kainatı kucaklayan bir dava bırakmıştır.

“Ben Hükûmet-i Cumhuriyenin bütün erkânlarına, belki dünyaya ilân ediyorum ki:

Kur’ân-ı Hakîm’in sırr-ı hakîkatıyla ve i’cazının tilsimiy-

¹²² Badıllı, aynı eser, 3/2157.

la, benim ve Risâle-i Nur'un programımız ve mesleğimiz ve bilfiil semeresini gördüğümüz ve çalıştığımız ve gaye-i hareketimiz ve hedefimiz, ölümün idam-ı ebedîsinden iman-ı tahkikî ile bîçareleri kurtarmak ve bu mübarek milleti de her nevi anarşilikten muhafaza etmektir." Allah (Azze ve Celle) rahmet eylesin ve bize o büyük Üstadı hakkıyla anlamak nasip etsin amin!

“DUA”

“Ya Rabbî ve ya Rabb-es Semavatı Ve-l Aradîn!(Ey yerlerin ve göklerin Rabb'i!) Ya Hâlık ve ya Hâlık-ı Külli Şey! (Ey Yaraticım ve her şeyin Yaraticısı!) Gökleri yıldızlarıyla, zemini müştemilatıyla ve bütün mahlukâtı bütün keyfiyatıyla teshir eden kudretinin ve irâdetinin ve hikmetinin ve hâkimiyetinin ve rahmetinin hakkı için, nefsimi bana müsahhar eyle! Ve matlubumu bana müsahhar kıl! Kur'âna ve imânâ hizmet için, insanların kalblerini Risâle-i Nur'a müsahhar yap! Ve bana ve ihvanıma, iman-ı kâmil ve hüsn-ü hâtime ver. Hazret-i Musa Aleyhisselâm'a denizi ve Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'a ateşi ve Hazret-i Davud Aleyhisselâm'a dağ, demiri ve Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'a cinni ve insi ve Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm'a Şems ve Kamer'i teshir ettiğin gibi, Risâle-i Nur'a kalbleri ve akılları müsahhar kıl!.. Ve beni ve Risâle-i Nur talebelerini, nefis ve şeytanın şerrinden ve kabir azabından ve Cehennem ateşinden muhafaza eyle ve Cennet-ül Firdevs'te mes'ud kıl! Âmîn, âmîn, âmîn!..”

Said Nursî

SONUÇ

Bediüzzaman Said Nursî, geçen yüzyılın üzerinde en çok konuşulan simaları arasında yer alır. Öyle görünüyor ki, bir asrı bulan ömrünün tamamını fikir ve idealleri uğrunda feda eden bu büyük insan hakkındaki konuşmalar, bir asır daha devam edecektir.

Bediüzzaman hayatını üç safhaya ayırmıştır. Kendi ifadesi ile Eski Said, Osmanlı Devleti Âliyesi'nin son döneminde yaşar. Bu dönemde; halkın sosyal seviyesinin yükseltilmesi ve medreselerin ıslâhı ile yakından ilgilenir. Bulunduğu her ortamda fen bilimleri ile dinî ilimlerin beraber okutulması isteğini dile getiren Bediüzzaman bunu maddî ve manevî terakkinin ilk şartı olarak görür.

Fertlerin şahsî teşebbüs sahibi, hürriyetine düşkün ve meşverete önem veren bir olgunlukta yetiştirilmesi için gayret gösterir. Neme lazımcılık ve “ben bilmem, ağam bilir” anlayışını şiddetli bir şekilde eleştirir.

Bunların yanında bizzat Osmanlı başkentine gelerek hür-

riyet hareketlerini müsbet şekilde kanalize etmek için mücadele eder. Fen ve teknolojinin Avrupa'dan ithalini teşvik ederken, sosyal hayatta ve idarî makenizmalarda yapılacak yenilikler için Kur'ân'ın esas alınmasını savunur. Medeniyetin sefahetinin alınmaması için şiddetli ikazlar yapar.

Cihan Harbinin patlaması ile birlikte cepheye koşar. Ne varki Devleti âliye ile beraber Eski Said de tarih sahnesinden çekilmek zorunda kalır.

“Eski hal muhal ya yeni hal ya izmihlal” diyen Üstad, bir anda bütün mazisi, davranış kalıpları, zevkleri, inaçları, bilgileri, tercihleri, kısaca hayatın mazi kanadı yok sayılan bir halkla karşı karşıya kalır. O şimdi her şeyi yeniden inşa edecektir. Hedefinde yine insan vardır. Yalnız başınadır, hem de sürgün yada hapis olarak yaşayacak, insana tarihini, insanlık vazifelerini, yeni baştan inanmayı anlatacak, dünyayı yeniden şekillendirecek bir ruh ve iman gücünü telkin edecek, Avrupa medeniyeti karşısında kaybedilen iman insanını kazanacak, bir de bu yaptıklarının adım adım hesabını verecektir. Hak diyecek, hukuk diyecek ve hiçbir zaman, hiç kimseden, hiçbir şey istemeden hep verecek, hep fedâkâr olacak, küsmeyecek, kızmayacak, anlatacak, anlatacak, anlatacaktır.

Nihayet 30 yıl süren bir mücadeleninin sonunda kalplere girmeyi, akılları iknayı, vicdanlara sesini dinletmeyi başarır. İnkarcılık, maddecilik ve sefahet karanlıkları; neşrettiği Kur'ân nurları karşısında yerlerini imanın aydınlığına bırakır. Yeni Said bu otuz yıllık dönemde son bin yılın ithamlarına göğüs gerer. Kur'ân medeniyetinin çağlar üstü güzelliğini ortaya koyar.

Ömrünün Üçüncü Said diye adlandırdığı son on yıllık kısmını ise; iç aleminde bütün bütün dünyadan uzak, ruhanî feyizlerin zirvesinde, mânâ aleminin enginliklerinde geçirir. Alem-i İslâm zeminine ekilen Nur tohumlarının sümbülleneceği bahar mevsimini beklemeye başlar.

Dış dünyası ise yine insanlığa dönüktür. Hak ve hürriyetlerini bilen, bunları kanun dairesinde kullanan insanlardan oluşan imanlı bir toplum hayatı görmek ister. Nâşiri olduğu Kur'ân nurlarının önündeki perdelerin kaldırılması için yetkilileri uyarır. Maziden akıp gelen şereflerin şuurla temsil edilmesini, İslâm Âlemi'nin parlak bir istikbalde ittihadını ister.

Asırlık bir ömrün sonunda Onu anlayamayanlar, ya da kendi ham hayallerine onu engel görenler arasında ona düşman olanlara seslenir. Gördüğü bütün zulümleri, çektiği işkenceleri, kendisine zehir verenleri, kasaba kasaba sürgüne gönderenleri, hepsini, bütün herkesi affeder. Bütün insanlığı imanın marifet ikliminde kucaklamak ister. “Dostlarım intikamımı almasınlar” bıraktığı son emanet olur.

O hayatıyla, bütün insanî arayışlara bir cevap bırakarak ebed ülkesine yolculuğa çıkar.

Bu mütevazı araştırmanın sonunda bizim gördüğümüz Bediüzzaman, her şeyden önce bir hukuk insanıdır. Çağının çok ilerisinde bir hukuk mantığına sahip olan Bediüzzaman, Meşrutiyet'ten bu yana hemen her dönemde hukukun üstünlüğünü savunmuş, temel insanî değerlerin toplum tarafından kabullenilmesi için mücadele etmiştir. Daha 1910'lu yıllarda gayr-i müslimlerin hukukta eşitliğini dile getirmesi, Avrupa insanının bu gün en başta gelen problemleri arasın-

da sayılan; bireyin kendi şahsına karşı işlediği suçların önlenmesi anlamında “asıl hürriyet odur ki kişi ne şahsına ne de bir başkasına zarar vermesin” şeklindeki tarifleri, tek parti döneminde “birinin hatası ile başkası mesul olmaz, onun çoluk çocuğuna ve akrabasına zulmedilmez”, “bir masumun hayatı, bütün insanlık için de olsa feda edilmez” düsturlarını öne çıkarması, dindarlığın irtica sayılmak istendiği dönemlerde “asıl irticanın beşeri vahşet dönemlerindeki dinsizlik günlerine geri döndürmek olduğunu”, laik devletin hakemlik görevine dikkat çekerek, dinsizlere ilişilmediği gibi, ahireti için çalışan dindarlara da ilişilmemesi gerektiğini savunması ve devlet memurluğunun hâkimlik değil millete hizmetkârlık olduğu yönündeki fikirleri Bediüzzaman’ın ileri derecedeki hukuk önderliğini gösteren örneklerden sadece birkaçıdır. Bu yönü ile Risâle-i Nur’lar hukuk mantığının kazanılması ve demokratik geleneğin yerleşmesinde etkili olmuş, ortaya konulan ilkeler toplum ekseriyetinin kamu alanı ile olan ilişkilerini -çatışmayı en aza indirerek- temellendirmesinde öncülük etmiştir.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

- Badıllı, Abdülkadir, *Bediüzzaman Sad-i Nursî*, Mufasssal Tarihçe-i Hayatı, İstanbul, 1998.
- Bediüzzaman, *Âsâr-ı Bediyye*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Barla Lahikası*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Divan-ı Harb-i Örfi*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Emirdağ Lahikası II*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *İki Mekteb-i Musibetin Şehâdetnamesi*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Kastomonu Lahikası*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Lem'alar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Müdafaalar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Münazarat*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Nur Çeşmesi*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- , *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*,
- , *Sunuhat, Tuluat, İşarat*
- , *Tarihçe-i Hayat*,

Erdem, Rahmi, *Davam*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1993.

Eşref Edib, *Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı*, 1952.

Güleç, İsmail, *Sohbet ve Mektuplarıyla Hulusi Yahyağil*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1994.

Kırkinci, Mehmet, *Bediüzzaman'ı Nasıl Tanıdım*, Zafer Yayınları, İstanbul, 1993.

-----, *Kırkinci Mehmed, Hayatım-Hatıratım*

-----, *Bediüzzaman'ı Gören Hanımlar*,

Mardin, Şerif, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Muzaffer Gökmen, *Elli Yılın Tutanağı*, Hürriyet Yayınları.

Şahiner, Necmeddin, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*, Yeni Asya Yay. İstanbul, 1979.

-----, *Nurs Yolu*, Yeni Asya Yay. İstanbul, 1977.

-----, *Son Şahitler*, 1-4, 1985.